

SKRU

• YRU

• NSTRU

การประชุมวิชาการระดับชาติ

ด้านภูมิศาสตร์

และภูมิสารสนเทศศาสตร์

มหาวิทยาลัยในภาคใต้ ครั้งที่ 4

The 4th National Conference on Geography and Geoinformatics
by Southern Universities Network

15 มกราคม 2568

| ณ ห้องประชุมชั้น 3 อาคารศูนย์รวมกิจการนักศึกษา
มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

สารคดี

ผศ.ดร.รัชพงษ์ ชีวาลย์

คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

การประชุมวิชาการระดับชาติด้านภูมิศาสตร์และ
ภูมิสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยในภาคใต้ ครั้งที่ 4
ถือเป็นเวทีทางวิชาการที่มีความสำคัญในการเผยแพร่ผลงาน
ทางวิชาการ และสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อแลกเปลี่ยน
องค์ความรู้ทางวิชาการ ที่มุ่งเน้นให้เกิดประโยชน์ต่อ
นักเรียน นิสิต นักศึกษา ชุมชน และประชาชนทั่วไปให้มี
ความรู้ทางพื้นที่เกี่ยวกับวิชาภูมิศาสตร์และเทคโนโลยี
ภูมิสารสนเทศ ด้วยความร่วมมืออย่างเหนียวแน่นของ
มหาวิทยาลัยในภาคใต้ จำนวน 4 สถาบัน ที่จะร่วมกัน
ขับเคลื่อนและพัฒนาองค์ความรู้เพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชน
ท้องถิ่นและประเทศชาติให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความ

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์มานะ	ขุนวิช่วย	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช
2. อาจารย์ ดร.แก้วใจ	สุวรรณเวช	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช
3. อาจารย์รัตนา	ไกรนรา	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช
4. ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิไลวรรณ	วิไลรัตน์	มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา
5. อาจารย์สรียา	หมัดอาด้า	มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา
6. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศุภรัตน์	พินสุวรรณ	มหาวิทยาลัยทักษิณ
7. อาจารย์ ดร.วราภรณ์	ทงศักดิ์	มหาวิทยาลัยทักษิณ
8. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิรดี	สรวิสูตร	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
9. อาจารย์ ดร.นัฐพงษ์	พวงแก้ว	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
10. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศุภฤกษ์	โออินทร์	มหาวิทยาลัยศิลปากร

ผู้ทรงคุณวุฒิวิพากษ์บทความ

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิไลวรรณ	วิไลรัตน์	มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิสากร	กล้านรงค์	มหาวิทยาลัยทักษิณ
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์วรุฒม์	นาที	มหาวิทยาลัยทักษิณ
4. อาจารย์ ดร.อาคม	โสวนา	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

สารบัญ

เรื่อง

หน้า

สาขาภูมิสารสนเทศ

การวิเคราะห์เส้นทางการเคลื่อนย้ายกลุ่มเปราะบางที่อยู่ในพื้นที่ ตำบลร่อนพิบูลย์ อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช.....	1 - 15
ศุภกิตติ์ บุญแก้ว, จำรูญ ศรีชัยชนะ และวราภรณ์ ทะนงศักดิ์	
การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ ในการกำหนดพื้นที่เหมาะสมสำหรับการสร้าง ศูนย์อพยพจากอุทกภัย อำเภอละงู จังหวัดสตูล.....	17 - 30
อัสรี อามีน, ธนัย ตันวานิช, อติวิทย์ มิตรงาม และนาถนเรศ อาภาสุวรรณ	
การประยุกต์เทคโนโลยีภูมิสารสนเทศเพื่อจัดทำแผนที่ผู้ป่วยติดเตียง กรณีศึกษา พื้นที่ บริการอนามัยเฉลิมพระเกียรติ 60 พรรชนามินทราชนิ ตำบลพะตง อำเภอ หาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.....	31 - 41
ปสุตา รักฤทธิ์, อติวิทย์ มิตรงาม และธนัย ตันวานิช	
การสร้างแบบจำลองอาคารโบราณสถานแบบ 3 มิติโดยใช้เทคนิคโฟโตแกรมเมตรี กรณีศึกษา : โบราณสถานมัสยิดกรือเซะ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี.....	43 - 57
ศิวดิศักดิ์ มุเซะ, อาคม ไสวณา และอภิรดี สรวีสูตร	

สาขาภูมิศาสตร์และภูมิศาสตร์มนุษย์

เคยปลา : วิถีชุมชนสู่ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นของชาวควนพัง อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัด นครศรีธรรมราช.....	59 - 70
จิตินาถ พิทักษ์คง, อนุชิต เกลี้ยงชู, อังคณา โพธิ์จุไร และมานะ ชุนวิชัย	
พัฒนาการการทำเหมืองแร่ดีบุกของชาวร่อนพิบูลย์ อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัด นครศรีธรรมราช.....	71 - 83
นฤนาท พรหมปาน, นิกร ไรจนวัฒน์, ทิพย์ประภา ศิลปะวิสุทธิ และกมลทิพย์ ธรรมกิริระติ	
ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับปูเปี้ยว ชุมชนบางไก่อังค์ ตำบลปากพั่น อำเภอปากพั่น จังหวัดนครศรีธรรมราช.....	85 - 98
สุพัฒน์พงศ์ แก้วล้วนลม, วชิราภรณ์ นวลปลอด และศุภชัย ชายีดี	
แนวทางการอนุรักษ์ต้นหยี ชุมชนดงต้นหยี ตำบลระแว้ง อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี.....	99 - 112
อาหามะ กาซอ, อนุกุล ต้นสุพล และอภิรดี สรวีสูตร	

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง

หน้า

สาขาภูมิศาสตร์และภูมิศาสตร์มนุษย์ (ต่อ)

“ข้าวหลามซีกพุด” การอนุรักษ์เส้นภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน แห่งบ้านควนเสม็ด

ตำบลปริก อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา.....113 - 127

พลอยพิมล สิงห์รัตน์, นุรอามาณี ดอเลาะ, มุฮัมมัดรีดวัล การี

และอัฟฟอล อาแว

ประเพณีสองศาสนา : ศรัทธาเชื่อมความสัมพันธ์ของคนในชุมชนตะโหมด อำเภอตะ

โหมด จังหวัดพัทลุง.....129 - 142

ณัฐกานต์ สานุดุจด, นาริมาห์ วาเตะ, ฟิรดาวซ์ ดาแซ และวิไลวรรณ วิไลรัตน์

ศึกษาความต้องการของประชาชนในการใช้บริการสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ จังหวัด

ปัตตานี.....143 - 157

อิสมาณี หะยีอาแด, นุรอาซีกิน วันนิ, รอยมีย์ สือบา และสรียา หมัดอาด้า

ประมงพื้นบ้าน กับลมหายใจที่รยรินของชาวบ้านปากแม่น้ำชุมชนบ้านยูโย ตำบลบานา

อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี.....159 - 173

นุรอาฟีกิน รีรา, ตอยญีปะห์ ปือราเฮง, นัซริณ ยูนี และสรียา หมัดอาด้า

แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวตำบลคลองหลา อำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัด

สงขลา.....175 - 188

กณณิกา ยิ่งไทย, ศุภรัตน์ พิณสุวรรณ และวรุตม์ นาที

ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนทุ่งนาใต้ ตำบลท่าประจะ

อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช.....189 - 203

ธนัชฐา เจริญ, ศุภรัตน์ พิณสุวรรณ และจำริญ ศรีชัยชนะ

การประเมินหาพื้นที่เสี่ยงการรุกรานน้ำเค็ม บริเวณพื้นที่คาบสมุทรสทิงพระ จังหวัด

สงขลา.....205 - 216

สุพัชรินทร์ รัตนตรัง, วราภรณ์ ทนงค์ดี และวรุตม์ นาที

การวิเคราะห์เส้นทางการเคลื่อนย้ายกลุ่มเปราะบางที่อยู่ในพื้นที่ ตำบลร่อนพิบูลย์ อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

Analysis of the Movement Patterns of Vulnerable Groups in Ron Piboon Subdistrict, Ron Piboon District, Nakhon Si Thammarat Province

ศุภกิตต์ บุญแก้ว¹, จำรูญ ศรีชัยชนะ² และวารภรณ์ ทนงศักดิ์³

Suppakit Bunkaew, Jamroon Srichaichana² and Warapon Thanungsak³

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดทำฐานข้อมูลการวิเคราะห์พื้นที่การให้บริการสาธารณสุข รวมถึงการวิเคราะห์เส้นทางการเคลื่อนย้ายประชากรกลุ่มเปราะบาง ในพื้นที่ตำบลร่อนพิบูลย์ อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ในพื้นที่มีกลุ่มเปราะบาง 3 กลุ่ม คือ 1. ผู้สูงอายุ 90 ปีขึ้นไป 2. ผู้พิการ และ 3. ผู้ป่วยติดเตียง จำนวนกลุ่มเปราะบาง 162 คน ข้อมูลที่ได้จากกลุ่มเปราะบาง ข้อมูลพิกัดตำแหน่งบ้านของกลุ่มเปราะบางวิเคราะห์ร่วมกับโครงข่ายถนน การวิเคราะห์ด้วยวิธี Nearest Neighbor Analysis พบว่ากลุ่มผู้ป่วยเปราะบางมีการกระจุกตัวจากลักษณะลักษณะกายภาพในพื้นที่เป็นที่ราบเป็นพื้นที่ด้านทิศตะวันตกเป็นเทือกเขา ด้านทิศตะวันออกเป็นที่ราบมีความลาดเอียงจากทิศตะวันตกไปทางทิศตะวันออก (nearest neighbor ratio = 0.42, Zscore = -14.144) โดยระยะทางเฉลี่ยที่สังเกต (195.65 เมตร) สั้นกว่าระยะทางที่คาดการณ์ (466.81 เมตร) ชุดข้อมูลเครือข่าย (Network Dataset) ได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพื้นที่ด้วยโครงข่าย (Spatial Network Analysis) พบว่าพื้นที่ให้บริการ (Service Area) ของจุดบริการรถฉุกเฉินพื้นที่ตำบลในเข้ารับกลุ่มเปราะบางภายใน 10 นาที โดยแบ่งเป็นพื้นที่การให้บริการในเขตโซนพื้นที่ต่อกลุ่มเปราะบาง ดังนี้ พื้นที่การให้บริการ 1 นาที มีพื้นที่ให้บริการ 5 ตารางกิโลเมตรจำนวน 14 คน พื้นที่การให้บริการ 3 นาทีมีพื้นที่ 33 ตารางกิโลเมตรจำนวน 77 คน พื้นที่ให้บริการ 5 นาทีมีพื้นที่ 13 ตารางกิโลเมตรจำนวน 29 คน และพื้นที่ให้บริการ 10 นาทีมีพื้นที่ 26 ตารางกิโลเมตร จำนวน 41 คน และเส้นทางการเคลื่อนย้ายกลุ่มเปราะบาง ระยะทางสั้นที่สุดและใช้เวลาน้อยที่สุดเป็นเส้นทางเดียวกัน ดังนั้นการศึกษานี้มีประโยชน์ต่อหน่วยงานสาธารณสุขตำบลร่อนพิบูลย์ เป็นฐานข้อมูลเพื่อใช้ในการบริหาร

¹ นักศึกษาหลักสูตรสาขาภูมิศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ E-mail: 641011120@tsu.ac.th (corresponding author)

² อาจารย์ประจำสาขาภูมิศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ, E-mail: jamroon@tsu.ac.th

³ อาจารย์ประจำสาขาภูมิศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ, E-mail: warapon@tsu.ac.th

จัดการการเคลื่อนย้ายกลุ่มเปราะบาง เป็นข้อมูลในการตัดสินใจเพื่อการวางแผนช่วยเหลือเคลื่อนย้ายกลุ่มเปราะบาง การให้บริการช่วยเหลือของการแพทย์ฉุกเฉินได้ต่อกลุ่มเปราะบาง

คำสำคัญ : เทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ, ผู้ป่วยติดเตียง, ฐานข้อมูล

Abstract

This study aims to develop a database for analyzing the healthcare service areas and determining the optimal routes for the transportation of vulnerable groups in Ron Phibun Subdistrict, Ron Phibun District, Nakhon Si Thammarat Province. There are three groups of vulnerable populations in the area: 1) elderly individuals aged 90 and above, 2) people with disabilities, and 3) bedridden patients, totaling 162 individuals. The analysis using the Nearest

Neighbor Analysis method found that the vulnerable patient groups were clustered due to the physical characteristics of the area. The western part of the area consists of mountain ranges, while the eastern part is a plain with a slope descending from west to east (nearest neighbor ratio = 0.42, Z-score = -14.144). The observed mean distance (195.65 meters) was shorter than the expected mean distance (466.81 meters). The network dataset was used for spatial network analysis, which revealed the service areas of the emergency vehicles that could reach the vulnerable groups within 10 minutes. The service areas were categorized as follows: the 1- minute service area covers 5 square kilometers, serving 14 individuals; the 3-minute service area covers 33 square kilometers, serving 77 individuals; the 5-minute service area covers 13 square kilometers, serving 29 individuals; and the 10-minute service area covers 26 square kilometers, serving 41 individuals. The optimal route for transporting vulnerable groups were found to be the shortest in both distance and time. This study is beneficial to the Ron Phibun Subdistrict Health Service as it provides a database for managing the transportation of vulnerable populations. It also serves as a decision-making tool for planning and assisting in the transportation of these individuals and for delivering emergency medical services to them.

Keywords : vulnerable groups, network analysis, and service areas

1. บทนำ

สังคมไทยเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุ มีประชากรกลุ่มสูงอายุเพิ่มสูงขึ้นจำนวนมาก เป็นกลุ่มที่มีความเสื่อมถอยด้านสุขภาพ มีโอกาสเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรังต่าง ๆ สูง นอกจากกลุ่มผู้สูงอายุแล้ว ยังมีผู้พิการ และผู้ป่วยติดเตียง ซึ่งเป็นกลุ่มเปราะบางที่ต้องได้รับการช่วยเหลือให้เข้าถึงการดูแลที่มีประสิทธิภาพ (มูลนิธิช่วยการสาธารณสุขชุมชน, 2563) ในปี 2564 ประเทศไทยมีประชากรรวม 66.7 ล้านคน ประชากรสูงอายุของประเทศไทยได้เพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็วมาก เมื่อ 50 ปีก่อน ประเทศไทยมีผู้สูงอายุไม่ถึง 2 ล้านคน แต่ในปี 2564 จำนวน ผู้สูงอายุเพิ่มเป็น 12.5 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 19 ของประชากรทั้งหมด ประเทศไทยกำลังจะกลายเป็น “สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์” ภายในปี 2565 และอีก 20 ปีข้างหน้า ประชากรรวมของประเทศไทยจะเพิ่มช้าลงอัตราเพิ่มประชากรจะลดต่ำ ลงจนถึงขั้นติดลบ แต่ประชากรสูงอายุจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ประชากรยังมีอายุสูงยิ่งเพิ่มขึ้นเร็ว โดยเฉพาะผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไปจะเพิ่มเฉลี่ยร้อยละ 4 ต่อปี ผู้สูงอายุวัยปลาย 80 ปีขึ้นไป จะเพิ่มด้วยอัตราเฉลี่ยถึงร้อยละ 7 ต่อปี (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2565) กลุ่มเปราะบางหมายถึงกลุ่มประชากรที่มีความเสี่ยงสูงต่อการถูกละเลยและไม่สามารถเข้าถึงบริการสุขภาพได้อย่างเท่าเทียม ซึ่งรวมถึงผู้ที่มีความอ่อนแอในสังคม เช่น เด็ก ผู้สูงอายุ ผู้พิการ แรงงานข้ามชาติ และกลุ่มชาติพันธุ์ที่ถูกมองข้าม โดยกลุ่มเหล่านี้มักประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคมและสุขภาพที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของพวกเขา (Hfocus, 2018)

การเข้าถึงผู้ป่วยฉุกเฉิน หรือการช่วยเหลือผู้ป่วยฉุกเฉินนั้นมักเกิดความล่าช้า ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้ป่วยฉุกเฉินเสียโอกาสในการรอดชีวิตได้ หรืออาจทำให้ผู้ป่วยฉุกเฉินได้รับข้อบกพร่องของอวัยวะทำให้ไม่สามารถใช้งานได้ตามปกติการขนย้ายผู้ป่วยฉุกเฉินที่ไม่เหมาะสมอาจทำให้เกิดอันตรายซ้ำเติมให้เกิดผู้บาดเจ็บ การนำส่งโรงพยาบาลที่ไม่เหมาะสมทำให้เกิดผลเสียแก่ผู้เจ็บป่วยฉุกเฉินได้ รวมไปถึงอาการบาดเจ็บหรืออาการป่วยที่รุนแรงเกิดขึ้น โดยสาเหตุเหล่านี้อาจเกิดจากการที่ไม่ได้รับการรักษาพยาบาลที่ถูกต้องและทันเวลา หรืออาจเกิดจากการแจ้งตำแหน่งของผู้ป่วยฉุกเฉินที่ไม่ชัดเจน (พัชรา, 2559) โดยมีผู้ป่วยฉุกเฉินต้องเสียชีวิตก่อนถึงโรงพยาบาลมากกว่า 20 เปอร์เซ็นต์ เกิดจากการขนย้ายผู้ป่วยล่าช้า (สถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ, 2560)

การใช้การวิเคราะห์ระบบโครงข่าย (network analysis) ประยุกต์ใช้ในการเคลื่อนย้ายกลุ่มเปราะบางอย่างมีประสิทธิภาพด้วยการวิเคราะห์ผ่านระบบโครงข่ายระบบขนส่งเริ่มจากการเชื่อมต่อกันของโครงข่ายถนนเพื่อทำการวิเคราะห์การหาเส้นทางที่สั้นที่สุด (shortest route) ร่วมกับวิเคราะห์หาระยะเวลาที่น้อยที่สุด (minimum travel time) ใช้ในการวิเคราะห์หาเส้นทางที่ใช้เวลาในการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยกลุ่มเปราะบางที่ใช้เวลาน้อยที่สุดรวมกับการจัดการฐานข้อมูลในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ การวิเคราะห์พื้นที่ให้บริการของสถานพยาบาลให้กลุ่มผู้ป่วยกลุ่มเปราะบางหรือการค้นหาสถานพยาบาลที่อยู่ใกล้ที่สุด (nearest neighbor)

การวิเคราะห์ข้อมูลโครงข่ายจำเป็นต้องใช้ชุดข้อมูลโครงข่าย เริ่มตั้งแต่โครงข่ายข้อมูลถนนและเงื่อนไขหรือรูปแบบที่ต้องการวิเคราะห์ เช่น เส้นทางที่สั้นที่สุด (คณะภูมิศาสตร์สนเทศศาสตร์มหาวิทยาลัยบูรพา, 2557)

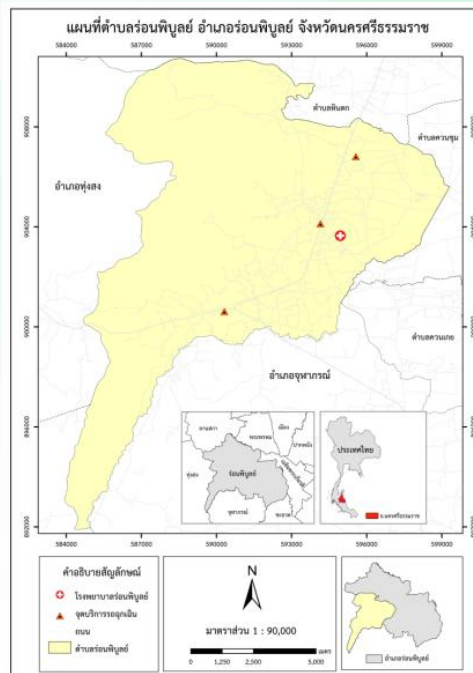
อิสริย์ หงส์ศิริธรรม และฐิติรัตน์ ปันบำรุงกิจ (2561) ได้วิเคราะห์เชิงโครงข่ายบนระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์เพื่อการขยายพื้นที่ให้บริการของหน่วยบริการการแพทย์ฉุกเฉินช่วงเวลากลางคืนต่อการช่วยเหลือชีวิตของกลุ่มเปราะบาง เพื่อศึกษาพื้นที่เขตการให้บริการจากหน่วยการแพทย์ ฉุกเฉินของโรงพยาบาลและมูลนิธิอาสาผู้ภัย ด้วยการวิเคราะห์ เชิงโครงข่ายบนระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ที่สามารถให้บริการภายในระยะเวลา 10 นาที ภายใต้ข้อกำหนดสถาบันการแพทย์ฉุกเฉิน (สพฉ.) ได้ใช้เทคนิคการวิเคราะห์หาที่ตั้งและการจัดสรรเส้นทางการเข้าถึง โดยมีค่าน้ำหนักจากจำนวนประชากรต่อครัวเรือนและสถิติผู้ป่วยฉุกเฉินรายตำบล ผลการศึกษาสามารถขยายพื้นที่การให้บริการครอบคลุมมากกว่าร้อยละ 90 เพื่อหาแนวทางพัฒนาระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉิน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

พื้นที่ศึกษาครั้งนี้ใช้พื้นที่ตำบลร่อนพิบูลย์ อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 18,415 คน และมีจำนวน 4,019 ครัวเรือน (กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ, 2566) ในพื้นที่ศึกษาพบว่าผู้สูงอายุมีโรคประจำตัว ผู้ป่วยติดเตียงรวมไปถึงผู้พิการ ถือเป็นกลุ่มผู้ป่วยกลุ่มเปราะบาง มีจำนวนทั้งสิ้น 162 คน ดังนั้นผู้ศึกษาจึงเห็นความสำคัญในการช่วยเหลือชีวิตกลุ่มเปราะบาง ด้วยการประยุกต์เทคโนโลยีสารสนเทศ (geographic information system: GIS) และวิเคราะห์โครงข่ายเชิงพื้นที่ (spatial network analysis) เพื่อสร้างฐานข้อมูลกลุ่มเปราะบาง ข้อมูลโครงข่ายถนน โรงพยาบาลร่อนพิบูลย์เพื่อวิเคราะห์การกระจายตัวของผู้ป่วยกลุ่มเปราะบางและวิเคราะห์หาเส้นทางที่เหมาะสมต่อการเคลื่อนย้ายกลุ่มเปราะบางในพื้นที่ศึกษา คือเส้นทางที่สั้นที่สุด ร่วมกับวิเคราะห์หาระยะเวลาที่น้อยที่สุดในการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยกลุ่มเปราะบาง ที่มีที่พักกระจายเต็มทั้งพื้นที่และทำการวิเคราะห์การรูปแบบการกระจายตัวเพื่อสร้างโซนนิ่งของกลุ่มเปราะบาง ซึ่งนำมาช่วยในการตัดสินใจเพื่อการวางแผนช่วยเหลือเคลื่อนย้ายกลุ่มเปราะบางลดความสูญเสียจากสุขภาพและชีวิต

2. พื้นที่การศึกษาและวิธีการศึกษา

2.1 พื้นที่การศึกษา

พื้นที่การศึกษาดังภาพที่ 1 ตำบลร่อนพิบูลย์ อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ตำบลร่อนพิบูลย์มีเนื้อที่ทั้งหมด 45,049 ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่ในเขตเทศบาล 7,206 ไร่ และพื้นที่ในส่วนขององค์การบริหารส่วนตำบล 37,842 ไร่ ด้านทิศตะวันตกเป็นเทือกเขา เขตป่าสงวนแห่งชาติ ด้านทิศตะวันออกเป็นที่ราบมีความลาดเอียงจากทิศตะวันตกไปทางทิศตะวันออก มีลำคลองธรรมชาติไหลผ่านหลายสาย บริเวณที่ราบซึ่งเทศบาลตำบลร่อนพิบูลย์ประกอบด้วยชุมชน 12 ชุมชน ประชากรทั้งสิ้นในเขตตำบลร่อนพิบูลย์ทั้งหมด 18,415 คน และจำนวนหลังคาเรือน 4,019 ครัวเรือน (องค์การบริหารส่วนตำบลร่อนพิบูลย์, 2566)

ภาพที่ 1 พื้นที่ศึกษาตำบลร่อนพิบูลย์ อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช
ที่มา : ผู้วิจัย (2567)

2.2 เครื่องมือใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วยเครื่องมือระบุพิกัดภูมิศาสตร์ (GPS) โปรแกรมวิเคราะห์ข้อมูลภูมิศาสตร์สารสนเทศ ArcGIS สำหรับใช้ในการวิเคราะห์การเคลื่อนย้ายกลุ่มเปราะบางโดย network analysis คอมพิวเตอร์สมาร์ทโฟน สมุดโน้ตและเครื่องเขียนเพื่อจดบันทึก

2.3 การเตรียมข้อมูลและจัดการฐานข้อมูล

รวบรวมข้อมูลกลุ่มผู้ป่วยกลุ่มเปราะบางจำนวน 162 คนกลุ่มเปราะบางในที่นี้ได้แก่ ผู้ป่วยติดเตียง ผู้พิการผู้สูงอายุที่มีอายุ 90 ปีขึ้นไปและกลุ่มติดบ้านคะแนน (5 - 11) ข้อมูลจากสำนักงานสาธารณสุขตำบลร่อนพิบูลย์ (2567) และข้อมูลตำแหน่งที่อยู่ของผู้ป่วยกลุ่มเปราะบางในพื้นที่การศึกษาได้มีการดำเนินการโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลตำแหน่ง ได้แก่ ตำแหน่งบ้านของกลุ่มเปราะบาง ตำแหน่งโรงพยาบาลร่อนพิบูลย์และตำแหน่งจุดบริการรถฉุกเฉิน

ข้อมูลโครงข่ายถนนข้อมูล Shapefile (2564) และตรวจสอบความถูกต้องทางพื้นที่ของถนน การตรวจสอบความถูกต้องของ topology ด้วย ArcMap โดยใช้กฎ (topology rule) 2 กฎคือ Must Be SinglePart และ Must Not Overlap และตรวจสอบความถูกต้องความครบถ้วนของถนน ผ่านโปรแกรม Google Earth Pro พร้อมปรับปรุงข้อมูลถนนใหม่จากภาพถ่ายดาวเทียม ลงเก็บข้อมูลภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูลอัตราความเร็วของแต่ละเส้นทางถนน และเพิ่มข้อมูลฟิลด์ (field) สำหรับเก็บความเร็วที่ใช้ของถนนทุกเส้น ได้แก่ ระยะทาง (เมตร) ความเร็วสูงสุดได้จำกัดความของถนนหลักอยู่ที่ 90 กิโลเมตรต่อชั่วโมง และถนนเส้น

รองจำกัดความเร็วสูงสุดที่ 80 กิโลเมตรต่อชั่วโมง นำข้อมูลโครงข่ายถนน ตำแหน่งกลุ่มเปราะบางตำแหน่งโรงพยาบาลร่อนพิบูลย์และตำแหน่งจุดบริการรถฉุกเฉิน มาสร้างเป็นฐานข้อมูล (File Geodatabase) และสร้างชุดข้อมูลโครงข่าย (network dataset)

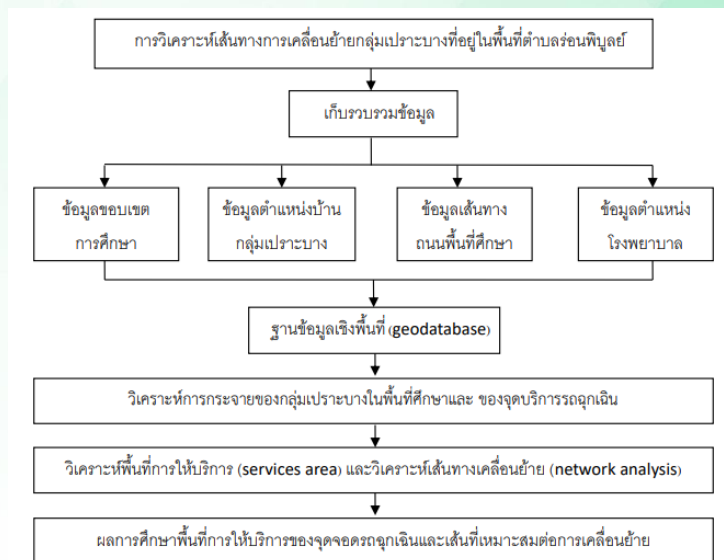
2.4 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์เส้นทางการเคลื่อนย้ายกลุ่มเปราะบางที่อยู่ในพื้นที่ ตำบลร่อนพิบูลย์ อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

1) การวิเคราะห์รูปแบบการกระจายของกลุ่มเปราะบางในพื้นที่ศึกษาด้วยวิธีการ Nearest Neighbor Analysis เป็นเทคนิคที่ใช้ในงานจำแนกประเภท (classification) และการคาดการณ์ค่า (regression) โดยอาศัยการหาค่าที่ใกล้เคียงที่สุดจากข้อมูลที่มีอยู่แล้ว ซึ่งมีข้อดีหลายประการ ได้แก่ ไม่ต้องตั้งสมมติฐานเกี่ยวกับฟังก์ชัน ทำให้เหมาะกับข้อมูลทุกประเภท โดยใช้ข้อมูลจากสำนักงานสาธารณสุข (2567) คือ ข้อมูลตำแหน่งที่อยู่ของผู้ป่วยกลุ่มเปราะบางในพื้นที่การศึกษา ข้อมูลกลุ่มผู้ป่วยกลุ่มเปราะบางจำนวน 162 คน ได้แก่ ผู้ป่วยติดเตียง ผู้พิการ ผู้สูงอายุติดบ้านและผู้สูงอายุที่มีอายุ 90 ปีขึ้นไปโดยมีค่าพิกัดภูมิศาสตร์

2) การวิเคราะห์พื้นที่การบริการจุดบริการรถฉุกเฉินในพื้นที่ศึกษาที่สามารถให้บริการครอบคลุมกับกลุ่มผู้ป่วยกลุ่มเปราะบาง ด้วยระบบโครงข่าย (network dataset) เครื่องมือวิเคราะห์ (services area) ทำการวิเคราะห์พื้นที่การให้บริการทางสาธารณสุข สองเงื่อนไข คือ เงื่อนไขระยะทางและเงื่อนไขของระยะเวลาที่ใช้ในการเข้ารับกลุ่มเปราะบาง

3) การวิเคราะห์เส้นทางที่ดีที่สุดในการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยกลุ่มเปราะบางระบบโครงข่าย (network dataset) ด้วยเครื่องมือวิเคราะห์หาเส้นทางใหม่ (new route) โดยการกำหนดสองเงื่อนไขเช่นกัน คือเพื่อหาเส้นทางที่ระยะทางสั้นที่สุดและใช้ระยะเวลาน้อยที่สุด การวิเคราะห์หาเส้นทางในการเข้าถึงตำแหน่งกลุ่มเปราะบางได้รวดเร็วที่สุดจากจุดบริการรถฉุกเฉินและการวิเคราะห์หาเส้นทางใหม่โดยเงื่อนไขเช่นกัน คือเพื่อหาเส้นทางที่ระยะทางสั้นที่สุดและเส้นทางที่ใช้ระยะเวลาน้อยที่สุดในการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยกลุ่มเปราะบางไปยังโรงพยาบาลร่อนพิบูลย์ตำบลร่อนพิบูลย์ อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ขึ้นตอนและแผนผังการศึกษาดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 ขั้นตอนการศึกษา

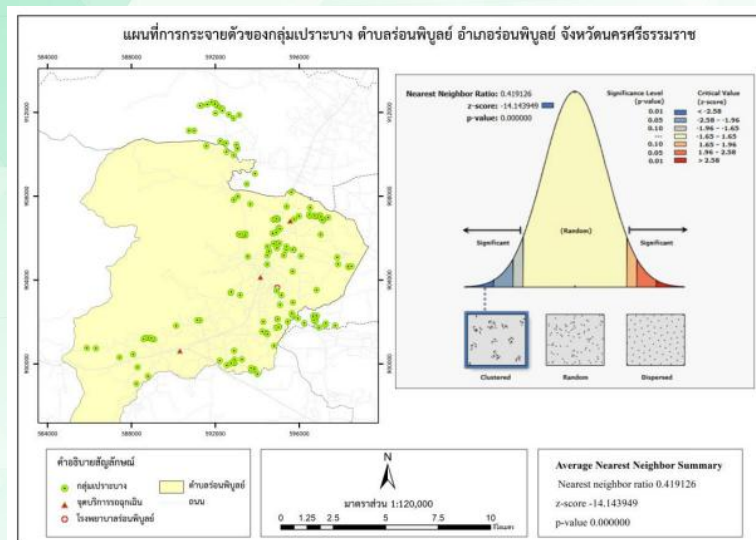
ที่มา : ผู้วิจัย (2567)

3. ผลการศึกษาและการอภิปรายผล

ผลการศึกษาครั้งนี้ประกอบไปด้วยการศึกษาการกระจายตัวของผู้ป่วยกลุ่มเปราะบางในพื้นที่ศึกษา การวิเคราะห์หาเส้นทางที่เหมาะสมต่อการเคลื่อนย้ายกลุ่มเปราะบาง (optimal route) คือ เส้นทางที่เคลื่อนย้ายกลุ่มเปราะบางได้เร็วและระยะทางที่สั้นที่สุด และวิเคราะห์พื้นที่การบริการของการเคลื่อนย้ายกลุ่มเปราะบาง

3.1 ลักษณะการกระจายของกลุ่มเปราะบางในพื้นที่ศึกษา

รูปแบบการกระจายตัวของกลุ่มเปราะบางในพื้นที่ศึกษา จำนวน 162 คน ได้แก่ ผู้ป่วยติดเตียง 34 คน ติดบ้าน 24 คน ผู้พิการ 74 คนและผู้สูงอายุ 90 ปีขึ้นไปจำนวน 30 คน ในพื้นที่ศึกษาจากการวิเคราะห์เชิงพื้นที่ที่ใช้การวิเคราะห์ด้วยวิธี "Nearest Neighbor Analysis" เพื่อพิจารณาความสัมพันธ์เชิงพื้นที่การกระจายตัวของกลุ่มเปราะบาง (point pattern analysis) ด้วยค่าดังนี้คือ ระยะทางเฉลี่ยที่สังเกต (observed mean distance) คือ 195.65 เมตร นั่นหมายถึงระยะทางเฉลี่ยที่วัดได้ระหว่างผู้ป่วยกลุ่มเปราะบางหนึ่งรายไปยังจุดที่ใกล้ที่สุดอื่น ๆ ระยะทางเฉลี่ยที่คาดการณ์ได้ (expected mean distance) 466.81 เมตร ตำแหน่งของผู้ป่วยกลุ่มเปราะบางในกลุ่มนี้ถูกจัดวางแบบสุมภายในพื้นที่เดียวกัน ดังนั้นอัตราส่วนเพื่อนบ้านที่ใกล้ที่สุด (nearest neighbor ratio) มีค่าเท่ากับ 0.42 ซึ่งเป็นอัตราส่วนของการเปรียบเทียบระหว่าง "observed mean distance" กับ "expected mean distance" โดยค่าอัตราส่วนที่ต่ำกว่า 1 แสดงให้เห็นว่า การกระจายของกลุ่มผู้ป่วยเปาะบางเป็นแบบกระจุกตัว (clustered) เนื่องจากระยะทางที่สังเกตได้นั้นสั้นกว่าที่คาดการณ์ ในกรณีของการสุมวางด้วยค่า Zscore (คะแนนมาตรฐาน) เท่ากับ -14.144 ยืนยันว่ารูปแบบการกระจายตัวเป็นแบบกระจุกตัวที่มีนัยสำคัญยิ่ง (ดังภาพที่ 3)

ภาพที่ 3 ผลการวิเคราะห์รูปแบบการกระจายตัวของกลุ่มเปราะบางในพื้นที่ศึกษา
ที่มา : ผู้วิจัย (2567)

3.2 การวิเคราะห์พื้นที่การบริการรถฉุกเฉินในการเข้ารับกลุ่มเปราะบางในพื้นที่ตำบลรอบพิบูลย์

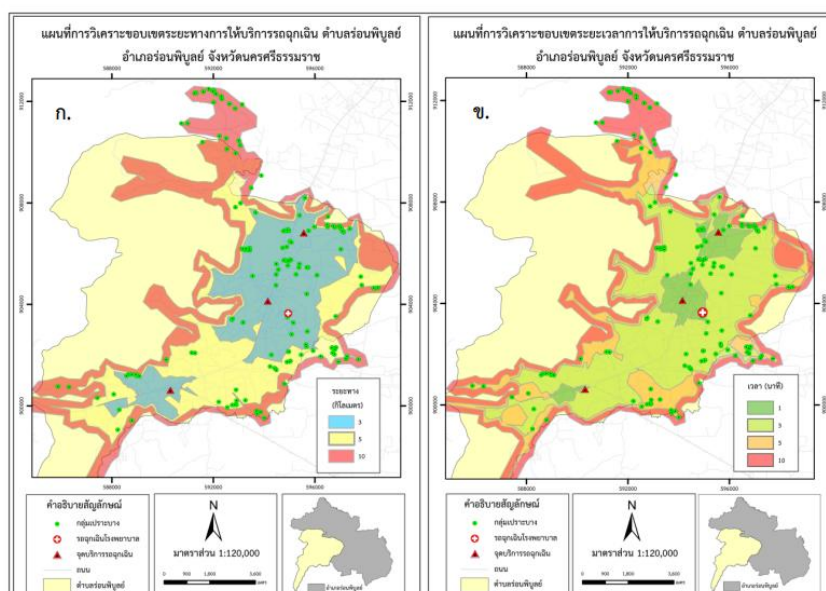
ผลการวิเคราะห์พื้นที่การบริการรถฉุกเฉินในการเข้ารับกลุ่มเปราะบางในพื้นที่ตำบลรอบพิบูลย์ ตามกฎหมายมีข้อกำหนดให้ความเร็วของรถฉุกเฉินไม่เกิน 90 กิโลเมตรต่อชั่วโมง ในการศึกษารั้วนี้ระบบโครงข่าย (network dataset) จากการเก็บข้อมูลภาคสนามได้กำหนดความเร็วของถนนเส้นหลักให้ความเร็วที่ 90 กิโลเมตรต่อชั่วโมง และถนนเส้นรองอยู่ที่ 80 กิโลเมตรต่อชั่วโมง พบว่าพื้นที่ให้บริการการเข้ารับกลุ่มเปราะบางจากจุดบริการฉุกเฉินในพื้นที่ตำบลรอบพิบูลย์ โดยมีสองเงื่อนไข คือ เงื่อนไขของระยะทางและเงื่อนไขของระยะเวลาที่ใช้ในการเข้ารับกลุ่มเปราะบาง ซึ่งเงื่อนไขระยะทาง แบ่งออกเป็น 3 5 และ 10 กิโลเมตร ผลการวิเคราะห์เชิงพื้นที่ ตารางที่ 1 และภาพที่ 4 (ก.) การเดินทางเข้ารับกลุ่มเปราะบาง ระยะทาง 3 กิโลเมตรเป็น พื้นที่สีฟ้า มีพื้นที่ 24 ตารางกิโลเมตรและมีจำนวนของกลุ่มเปราะบางจำนวน 69 ราย การเดินทางเข้ารับกลุ่มเปราะบาง ระยะทาง 5 กิโลเมตรเป็น พื้นที่สีส้ม มีพื้นที่ 23 ตารางกิโลเมตรและมีจำนวนของกลุ่มเปราะบางจำนวน 39 ราย การเดินทางเข้ารับกลุ่มเปราะบาง ระยะทาง 10 กิโลเมตรเป็น พื้นที่สีแดง มีพื้นที่ 30 ตารางกิโลเมตรและมีจำนวนของกลุ่มเปราะบางจำนวน 53 ราย

จากตารางที่ 1 และภาพที่ 4 (ข.) ผลการวิเคราะห์เงื่อนไขของระยะเวลาที่ใช้ในการเข้ารับกลุ่มเปราะบางภาพที่ 3 (ข.) แบ่งออกเป็น 1 3 5 และ 10 นาที การเดินทางเข้ารับกลุ่มเปราะบาง ระยะเวลา 1 นาทีเป็น พื้นที่สีเขียวเข้ม มีพื้นที่ 5 ตารางกิโลเมตรและมีจำนวนของกลุ่มเปราะบางจำนวน 14 ราย การเดินทางเข้ารับกลุ่มเปราะบาง ระยะเวลา 3 นาทีเป็น พื้นที่สีเขียวอ่อน มีพื้นที่ 33 ตารางกิโลเมตรและมีจำนวนของกลุ่มเปราะบางจำนวน 77 ราย การเดินทางเข้ารับกลุ่มเปราะบาง ระยะเวลา 5 นาทีเป็น พื้นที่สีส้ม มีพื้นที่ 13 ตารางกิโลเมตรและมีจำนวนของกลุ่มเปราะบางจำนวน 29 ราย การเดินทางเข้ารับกลุ่มเปราะบาง ระยะเวลา 10 นาทีเป็น พื้นที่สีแดง มีพื้นที่ 26 ตารางกิโลเมตรและมีจำนวนของกลุ่มเปราะบางจำนวน 41

ราย ผลการศึกษาเรื่องพื้นที่การบริการรถฉุกเฉินในการเข้ารับกลุ่มเปราะบางสามารถสรุปได้ว่าจุดบริการรถฉุกเฉินในพื้นที่การศึกษาสามารถครอบคลุมกลุ่มเปราะบางในพื้นที่ทั้งหมดภายใต้ข้อกำหนดสถาบันการแพทย์ฉุกเฉิน (สพฉ.) ระยะเวลาไม่เกิน 10 นาที พื้นที่การเข้ารับกลุ่มเปราะบางส่วนใหญ่อยู่ในเขตพื้นที่ระยะทาง 3 กิโลเมตรและเขตบริการระยะเวลา 3 นาที

ตารางที่ 1 การบริการรถฉุกเฉินในการเข้ารับกลุ่มเปราะบาง โดยมีสองเงื่อนไข คือ เงื่อนไขระยะทางและเงื่อนไขของระยะเวลา

พื้นที่ให้บริการ	เงื่อนไข	พื้นที่ให้บริการ (ตร.กม)	จำนวนกลุ่มเปราะบางในพื้นที่ (คน)
	3	24	69
	5	23	39
	10	30	53
	รวม	77	162
เวลา (นาที)	1	5	14
	3	33	77
	5	13	29
	10	26	41
	รวม	77	162

ภาพที่ 4 พื้นที่ขอบเขตจุดบริการรถฉุกเฉินในพื้นที่ศึกษาดำบละร้อนพิบูลย์

ที่มา : ผู้วิจัย (2567)

3.3 เส้นทางที่เหมาะสมในการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยกลุ่มเปราะบางจากจุดจอดรถฉุกเฉินไปยังโรงพยาบาล

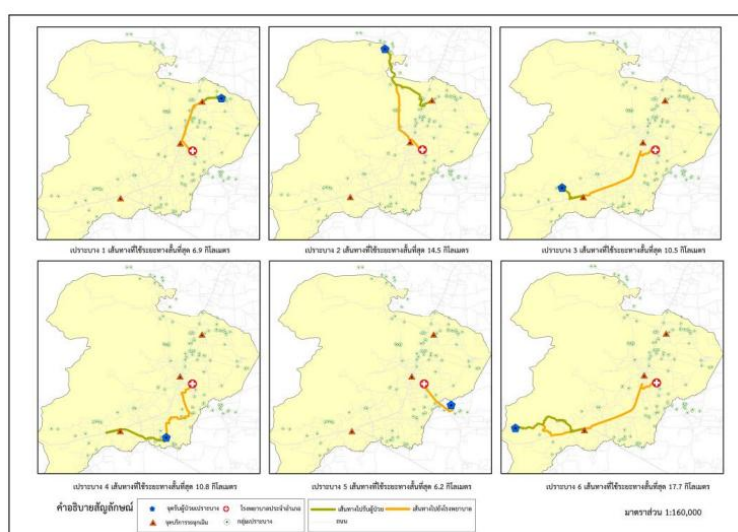
ผลการวิเคราะห์การหาเส้นทางเหมาะสมที่สุดในการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยกลุ่มเปราะบางจากจุดจอดรถฉุกเฉินไปยังโรงพยาบาลร่อนพิบูลย์จากข้อมูลในระบบโครงข่าย (network dataset) การศึกษาครั้งนี้ได้ใช้เครื่องมือวิเคราะห์หาเส้นทางใหม่ (new route) โดยการกำหนดสองเงื่อนไข คือวิเคราะห์หาเส้นทางที่ระยะทางสั้นที่สุดและเส้นทางที่ใช้ระยะเวลาน้อยที่สุด เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ของเส้นทางที่เหมาะสมในการเข้ารับจากจุดจอดรถฉุกเฉินและ โดยมีการวิเคราะห์ 2 ขั้นตอนการการวิเคราะห์หาเส้นทางที่ดีที่สุดในการเข้ารับตำแหน่งกลุ่มเปราะบางจากจุดบริการรถฉุกเฉินและการวิเคราะห์หาเส้นทางที่ดีที่สุดเพื่อเคลื่อนย้ายผู้ป่วยกลุ่มเปราะบางไปยังโรงพยาบาลร่อนพิบูลย์ ตำบลร่อนพิบูลย์ อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ในการศึกษาภายใต้เงื่อนไขการหาเส้นทางที่ระยะทางสั้นที่สุดและเงื่อนไขเส้นทางที่ใช้ระยะเวลาน้อยที่สุด ในการเข้ารับกลุ่มเปราะบางจากจุดให้บริการรถฉุกเฉินและเคลื่อนย้ายส่งผู้ป่วยกลุ่มเปราะบางไปยังโรงพยาบาลร่อนพิบูลย์รวมกันไม่เกิน 10 กิโลเมตร และเงื่อนไขเส้นทางที่ใช้ระยะเวลาน้อยที่สุดในการรับกลุ่มเปราะบางจากจุดให้บริการรถฉุกเฉินและเคลื่อนย้ายส่งผู้ป่วยกลุ่มเปราะบางไปยังโรงพยาบาลร่อนพิบูลย์ตำบลร่อนพิบูลย์ อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราชรวมกันไม่เกิน 10 นาที ตัวอย่างผลการวิเคราะห์เส้นทางที่ดีที่สุดโดยพิจารณาจากระยะทางที่สั้นที่สุดรวมกับระยะทางที่ใช้เวลาน้อยที่สุดในการเข้ารับกลุ่มเปราะบางและเคลื่อนย้ายส่งไปยังโรงพยาบาลร่อนพิบูลย์ตำบลร่อนพิบูลย์ อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช จากการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด 162 ราย ยกตัวอย่างมา 12 ราย ดังภาพที่ 5, 6, 7, 8 ผลการวิเคราะห์การเข้ารับกลุ่มเปราะบางและเคลื่อนย้ายจากบ้านกลุ่มเปราะบางไปยังโรงพยาบาลร่อนพิบูลย์ ในพื้นที่การศึกษาพบว่า ระยะทางที่น้อยที่สุด และระยะทางที่สั้นที่สุดเป็นเส้นทางเดียวกัน รูปแบบเดียวกันไม่มีความแตกต่าง เพราะพื้นที่การศึกษามีโครงข่ายถนนที่ไม่ซับซ้อน และไม่มีปัญหาเส้นทางจราจรติดขัด

ผลการวิเคราะห์การหาเส้นทางเหมาะสมที่สุดในการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยกลุ่มเปราะบาง เปราะบาง 1 จากจุดจอดรถฉุกเฉินไปยังโรงพยาบาลร่อนพิบูลย์ใช้เวลา 5 นาที ระยะทาง 6.9 กิโลเมตร เปราะบาง 2 จากจุดจอดรถฉุกเฉินไปยังโรงพยาบาลร่อนพิบูลย์ ใช้เวลา 11 นาที ระยะทาง 14.5 กิโลเมตร เปราะบาง 3 จากจุดจอดรถฉุกเฉินไปยังโรงพยาบาลร่อนพิบูลย์ ใช้เวลา 8 นาที ระยะทาง 10.5 กิโลเมตร เปราะบาง 4 จากจุดจอดรถฉุกเฉินไปยังโรงพยาบาลร่อนพิบูลย์ ใช้เวลา 9 นาที ระยะทาง 10.8 กิโลเมตร เปราะบาง 5 จากจุดจอดรถฉุกเฉินไปยังโรงพยาบาลร่อนพิบูลย์ ใช้เวลา 6 นาที ระยะทาง 6.2 กิโลเมตร เปราะบาง 6 จากจุดจอดรถฉุกเฉินไปยังโรงพยาบาลร่อนพิบูลย์ ใช้เวลา 14 นาที ระยะทาง 17.7 กิโลเมตร และเปราะบางคนที่ 7, 8, 9, 10, 11, 12 ดังตารางที่ 2

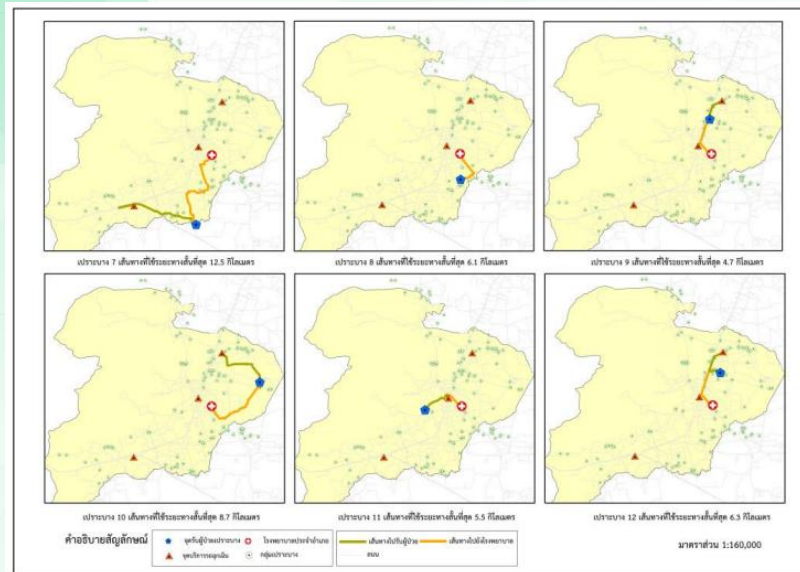
ตารางที่ 2 ตัวอย่างการวิเคราะห์การหาเส้นทางเหมาะสมที่สุดในการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยกลุ่มเปราะบางไปยังโรงพยาบาลร่อนพิบูลย์

ชื่อผู้ป่วย	ประเภท	ความพิการ	รถฉุกเฉิน	ระยะเวลาน้อยที่สุด (นาที)	ระยะทางที่สั้นที่สุด (กม.)
เปราะบาง 1	ติดเตียง	ร่างกาย	คนกู้ภัย	5	6.9
เปราะบาง 2	ติดเตียง	ร่างกาย	คนกู้ภัย	11	14.5
เปราะบาง 3	พิการ	ทางสมอง	สยามรวมใจ	8	10.5
เปราะบาง 4	ติดเตียง	ร่างกาย	สยามรวมใจ	9	10.8
เปราะบาง 5	ผู้สูงอายุ	ไม่มี	โรงพยาบาล	6	6.2
เปราะบาง 6	พิการ	ทางสมอง	สยามรวมใจ	14	17.7
เปราะบาง 7	ผู้สูงอายุ	ไม่มี	สยามรวมใจ	10	12.5
เปราะบาง 8	ติดเตียง	ร่างกาย	โรงพยาบาล	5	6.1
เปราะบาง 9	พิการ	เคลื่อนไหว	คนกู้ภัย	4	4.7
เปราะบาง 10	ติดบ้าน	ไม่มี	คนกู้ภัย	7	8.7
เปราะบาง 11	ติดเตียง	ทางสมอง	ประชาร่วมใจ	5	5.5
เปราะบาง 12	ติดเตียง	เคลื่อนไหว	คนกู้ภัย	5	6.3

แบบจำลองเส้นทางเหมาะสมที่สุดในการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยกลุ่มเปราะบางไปยังโรงพยาบาลร่อนพิบูลย์ ระยะทางที่สั้นที่สุด

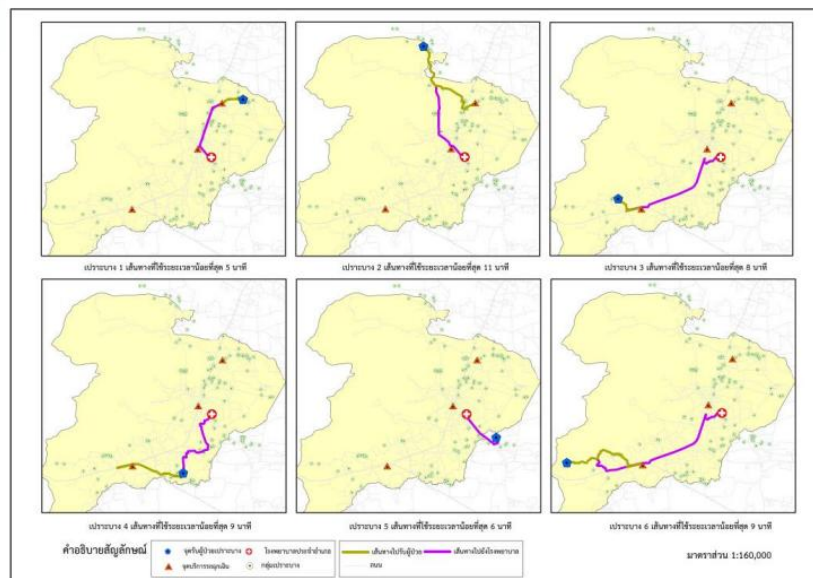

ภาพที่ 5 เส้นทางเหมาะสมที่สุดในการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยกลุ่มเปราะบางไปยังโรงพยาบาลร่อนพิบูลย์
ที่มา : ผู้วิจัย (2567)

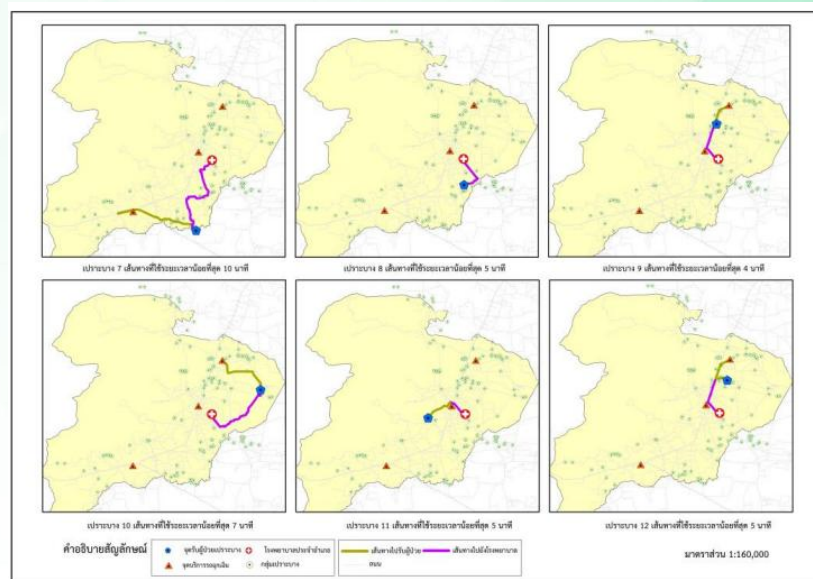

ภาพที่ 6 เส้นทางเหมาะสมที่สุดในการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยกลุ่มเปราะบางไปยังโรงพยาบาลร่อนพิบูลย์
ที่มา : ผู้วิจัย (2567)

แบบจำลองเส้นทางเหมาะสมที่สุดในการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยกลุ่มเปราะบางไปยังโรงพยาบาลร่อนพิบูลย์
ระยะเวลาน้อยที่สุด

ภาพที่ 7 เส้นทางเหมาะสมที่สุดในการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยกลุ่มเปราะบางไปยังโรงพยาบาลร่อนพิบูลย์
ที่มา : ผู้วิจัย (2567)

ภาพที่ 8 เส้นทางเหมาะสมที่สุดในการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยกลุ่มเปราะบางไปยังโรงพยาบาลร่อนพิบูลย์
ที่มา : ผู้วิจัย (2567)

4. อภิปรายผล

การวิเคราะห์เส้นทางการเคลื่อนย้ายกลุ่มเปราะบางที่อยู่ในพื้นที่ ตำบลร่อนพิบูลย์ อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยการวิเคราะห์ด้วยวิธี Nearest Neighbor Analysis เพื่อพิจารณาความสัมพันธ์เชิงพื้นที่การกระจายตัวของกลุ่มเปราะบาง สามารถสรุปได้ว่าลักษณะการกระจายตัวของกลุ่มเปราะบางในพื้นที่ร่อนพิบูลย์มีรูปแบบการกระจุกตัว (cluster) เนื่องจากลักษณะกายภาพในพื้นที่ที่เป็นที่ราบเป็นพื้นที่ด้านทิศตะวันตกเป็นเทือกเขา ด้านทิศตะวันออกเป็นที่ราบมีความลาดเอียงจากทิศตะวันตกไปทางทิศตะวันออก ลักษณะสิ่งปลูกสร้าง อาคาร บ้านเรือนส่วนใหญ่อยู่ในที่ราบทางทิศตะวันออกมีการกระจุกตัวบริเวณเส้นทางคมนาคมทำให้การเข้ารับกลุ่มเปราะบางสามารถเข้ารับและส่งไปยังโรงพยาบาลร่อนพิบูลย์ได้อย่างรวดเร็วหากทราบที่ตั้งของที่อยู่อาศัยของกลุ่มเปราะบางก็ยิ่งรวดเร็วมากยิ่งขึ้น

การวิเคราะห์พื้นที่การบริการรถฉุกเฉินในการเข้ารับกลุ่มเปราะบางในพื้นที่ตำบลร่อนพิบูลย์โดยกำหนดเงื่อนไขระยะทางครอบคลุม 10 กิโลเมตรและระยะทางครอบคลุมภายใน 10 นาที จากตำแหน่งของพื้นที่ให้บริการรถฉุกเฉิน แสดงให้เห็นว่าการเข้ารับกลุ่มเปราะบางในพื้นที่ตำบลร่อนพิบูลย์สามารถครอบคลุมพื้นที่และจำนวนกลุ่มเปราะบางทั้งหมดได้อย่างครอบคลุมภายใต้กฎหมายและข้อกำหนดของสถาบันการแพทย์ฉุกเฉิน (สพฉ.) ที่ระบุให้ความเร็วรถฉุกเฉินไม่เกิน 90 กิโลเมตรต่อชั่วโมง โดยมีการแบ่งเงื่อนไขเป็นสองประเภท คือเงื่อนไขระยะทางและเงื่อนไขระยะเวลา การบริการรถฉุกเฉินในพื้นที่ตำบลร่อนพิบูลย์สามารถครอบคลุมการเข้ารับกลุ่มเปราะบางในพื้นที่ทั้งหมดได้ภายในระยะเวลาไม่เกิน 10 นาที ซึ่งสอดคล้องกับข้อกำหนดของ สพฉ.การให้บริการภายใต้ข้อกำหนดที่มีอยู่นับเป็นประสิทธิภาพที่ดีในการเข้ารับกลุ่ม

เพราะบางในสถานการณ์ฉุกเฉินการใช้ระบบเครือข่ายโครงข่ายถนน นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์เส้นทางที่เหมาะสมในการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยกลุ่มเปราะบาง 2 เงื่อนไข ในด้านระยะทางและระยะเวลาที่ใช้โดยใช้เครื่องมือการวิเคราะห์หาเส้นทางใหม่ (new route) ซึ่งสามารถกำหนดหาเส้นทางที่เคลื่อนย้ายจากตำแหน่งหนึ่งไปยังอีกตำแหน่งหนึ่งเป็นเส้นทางที่สั้นที่สุดและใช้เวลาน้อยที่สุดเป็นแบบจำลองเส้นทางที่เข้าไปรับผู้ป่วยกลุ่มเปราะบางและแบบจำลองเส้นทางที่เคลื่อนย้ายผู้ป่วยกลุ่มเปราะบางไปยังโรงพยาบาล ผลการศึกษาในครั้งนี้เพื่อการบริหารจัดการการเคลื่อนย้ายกลุ่มเปราะบางนำไปใช้ในการวางแผนการให้บริการช่วยเหลือของการแพทย์ฉุกเฉิน

5. สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

การศึกษานี้ได้มีการจัดทำฐานข้อมูลในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ ในด้านของตำแหน่งบ้านของกลุ่มเปราะบาง ซึ่งฐานข้อมูลชุดนี้ครอบคลุมตำแหน่งบ้านประชากรกลุ่มเปราะบาง 3 กลุ่มคือ กลุ่มผู้ป่วยติดเตียง ผู้พิการและผู้สูงอายุ ร่วมกับข้อมูลโครงข่ายถนนในพื้นที่ตำบลร่อนพิบูลย์ อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยมีจุดบริการรถฉุกเฉิน โรงพยาบาลร่อนพิบูลย์ได้มีเขตพื้นที่การให้บริการเชิงพื้นที่ประกอบด้วยพื้นที่ให้บริการเขตโซนพื้นที่ระยะทาง 3, 5 และ 10 กิโลเมตร ซึ่งจะมีขนาดพื้นที่เขตให้บริการและจำนวนกลุ่มเปราะบางที่อยู่ในเขตมีรายละเอียดของ ชื่อ อายุ ความพิการ (เฉพาะผู้พิการ) โรคประจำตัว และตำแหน่งบ้านของกลุ่มเปราะบางในการบริการเข้ารับกลุ่มเปราะบางเพิ่มเติมคือเขตโซนพื้นที่วิเคราะห์ระยะเวลา 1, 3, 5 และ 10 นาทีได้มีข้อกำหนดของ สพฉ.การให้บริการฉุกเฉินภายใต้ระยะเวลาไม่เกิน 10 นาทีในการศึกษาโรงพยาบาลและสำนักงานสาธารณสุขตำบลร่อนพิบูลย์สามารถทราบจำนวนของกลุ่มเปราะบาง 3 กลุ่มที่อยู่ในเขตพื้นที่ระยะทางตั้งแต่ 1, 3, 5 และ 10 นาทีในการเข้ารับตำแหน่งบ้านของกลุ่มเปราะบางในการบริการเข้ารับกลุ่มเปราะบาง ทำให้สะดวกต่อการบริการทางสาธารณสุข ชุดข้อมูลเครือข่าย (Network Dataset) นำมาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์เส้นทางที่เหมาะสม คือเส้นทางที่ใช้ระยะทางสั้นที่สุดและใช้ระยะเวลาน้อยที่สุดในการเคลื่อนย้ายกลุ่มเปราะบางไปยังโรงพยาบาลร่อนพิบูลย์ ดังนั้นการศึกษานี้มีประโยชน์ต่อหน่วยงานสาธารณสุขตำบลร่อนพิบูลย์จุดบริการรถฉุกเฉิน หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อการบริหารจัดการการเคลื่อนย้ายกลุ่มเปราะบาง ภายใต้ข้อกำหนดสถาบันการแพทย์ฉุกเฉิน สามารถนำไปใช้ในการวางแผนการให้บริการช่วยเหลือของการแพทย์ฉุกเฉินในอนาคตและเกิดประโยชน์ต่อกลุ่มเปราะบาง ข้อเสนอแนะควรปรับปรุงข้อมูล Shapefile ถนนความเร็วของการจราจรรถฉุกเฉินของทางแยกหรือทางเลี้ยว เพื่อให้การใช้ระยะเวลามีความถูกต้องความสูง ปัจจัยกายภาพของถนนมีผลต่อการเคลื่อนย้ายผู้ป่วย การสื่อสารกับหน่วยงานในท้องถิ่นช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการเคลื่อนย้ายกลุ่มเปราะบางได้อย่างรวดเร็ว

6. เอกสารอ้างอิง

- คณะภูมิสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา. (2557). การวิเคราะห์โครงข่าย (Network analysis). Retrieved October 21, 2024, from <http://databasegis.blogspot.com/2014/02/network-analysis.html>
- พัชรา รักษาคม. (2559). การพัฒนาระบบค้นหาเส้นทางที่เหมาะสมที่สุดในการเข้าถึงผู้ป่วยฉุกเฉินบนระบบออนไลน์ในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก [Development of an optimal pathfinding system to access emergency patients in Mueang Phitsanulok District online]. Retrieved October 21, 2024, from http://www.agi.nu.ac.th/nred/Document/isPDF/2559/geo_2559_024_FullPaper.pdf
- มหาวิทยาลัยนเรศวร. (n.d.). ข้อมูลแผนที่เชิงพื้นที่ [Spatial map data]. Retrieved October 21, 2024, from https://www.mapportal.nu.ac.th/gistnu_portal/layer/category/3
- มูลนิธิช่วยการสาธารณสุขชุมชน. (2063). โครงการช่วยเหลือผู้ป่วยติดเตียง [Project to support bedridden patients]. Retrieved October 21, 2024, from <https://www.fch.or.th/project/2020-10-06-03-27-19.html>
- สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. (2564). สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2564 [The situation of Thai older persons, 2021]. Retrieved October 21, 2024, from https://ipsr.mahidol.ac.th/post_research/situation-of-the-thai-older-persons-2021
- สำนักงานสาธารณสุขตำบลร่อนพิบูลย์. (2567). ข้อมูลตำแหน่งละติจูด ลองจิจูดของผู้ป่วยติดเตียง ผู้พิการ และผู้สูงอายุตั้งแต่ 90 ปีขึ้นไป กลุ่มติดบ้าน, นครศรีธรรมราช.
- สำนักงานสาธารณสุขตำบลร่อนพิบูลย์. (2567). รายชื่อและบ้านเลขที่, ข้อมูลทั่วไปของผู้ป่วยติดเตียง ผู้พิการ และผู้สูงอายุตั้งแต่ 90 ปีขึ้นไป กลุ่มติดบ้าน, นครศรีธรรมราช.
- อิสริย์ หงส์ศิริธรรม & ฐิติรัตน์ ปั่นบำรุงกิจการ. (2559). วิเคราะห์เชิงโครงข่ายบนระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์เพื่อการขยายพื้นที่ให้บริการของหน่วยบริการการแพทย์ฉุกเฉินช่วงเวลากลางคืน: กรณีศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี [Network analysis in GIS for expanding night emergency medical services: A case study of Mueang District, Chanthaburi Province]. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Hfocus. (2561). กลุ่มเปราะบางในสังคม: การเข้าถึงบริการสุขภาพที่เท่าเทียม [Vulnerable groups in society: Equal access to health services]. Retrieved October 21, 2024, from <https://www.hfocus.org/content/2017/01/13375>

การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีภูมิสารสนเทศในการกำหนดพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับ
การสร้างศูนย์อพยพจากอุทกภัย อำเภอละงู จังหวัดสตูล
Geo-Informatics Technology is Used to Identify Suitable Areas for
Constructing a Flood Evacuation Center in
La-ngu District, Satun Province

อัสรี อาเมีน¹, ธนัย ตันวานิช², อติวิชญ์ มิตรงาม³ และนาถนเรศ อาคาสุวรรณ⁴

Asree Ameen¹, Thanai Tanwanich², Atiwit Mitngam³ and Nardnarade Akasuwan⁴

บทคัดย่อ

การศึกษานี้ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศภูมิสารสนเทศศึกษาพื้นที่ความเหมาะสมสำหรับการสร้างศูนย์อพยพจากอุทกภัย อำเภอละงู จังหวัดสตูล โดยมีวัตถุประสงค์หลัก 2 ประการ คือ 1) เพื่อวิเคราะห์หาพื้นที่เหมาะสมในการสร้างศูนย์อพยพจากอุทกภัยและ 2) เพื่อศึกษารายละเอียดงบประมาณในการจัดสร้างศูนย์อพยพจากอุทกภัยของพื้นที่อำเภอละงู จังหวัดสตูล โดยการรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ 1) พื้นที่น้ำท่วมซ้ำซาก 2) การใช้ประโยชน์ที่ดิน 3) ความลาดชัน 4) แหล่งน้ำและทางน้ำ และ 5) เส้นทางคมนาคม นำมาวิเคราะห์ด้วยกระบวนการวิเคราะห์ตามลำดับชั้น ผลการศึกษาพบว่าพื้นที่ที่มีความเหมาะสมมากที่สุด 67.20 ตร.กม. ความเหมาะสมมาก 177.38 ตร.กม. ความเหมาะสมปานกลาง 106.12 ตร.กม. ความเหมาะสมน้อย 34.67 ตร.กม. และไม่มีความเหมาะสม 5.89 ตร.กม. การสร้างศูนย์อพยพอุทกภัยอำเภอละงูจะแบ่งออกเป็น 3 ศูนย์ และจากการวิเคราะห์รายละเอียดงบประมาณพบว่า 1) ตำบลละงู ต้องใช้พื้นที่ประมาณ 26,918 ตร.ม. หรือ 16 ไร่ งบประมาณในการสร้างประมาณ 139,594,200 บาท 2) ตำบลกำแพง ต้องใช้พื้นที่ประมาณ 13,279 ตร.ม. หรือ 8 ไร่ งบประมาณในการสร้างประมาณ 69,870,200 บาท 3.ตำบลน้ำผุด ต้องใช้พื้นที่ประมาณ 16,498 ตร.ม. หรือ 10 ไร่ งบประมาณในการสร้างประมาณ 83,733,200 บาท

คำสำคัญ : พื้นที่เหมาะสม, ศูนย์อพยพน้ำท่วม, อำเภอละงู

¹ นักศึกษาหลักสูตรภูมิสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา, E-mail: 644211010@parichat.skru.ac.th (corresponding author)

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์, อาจารย์ประจำหลักสูตรภูมิสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา, E-mail: thanai.ta@skru.ac.th

³ อาจารย์ประจำหลักสูตรภูมิสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา, E-mail: atiwit.mi@skru.ac.th

⁴ ผู้ช่วยศาสตราจารย์, อาจารย์ประจำหลักสูตรภูมิสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา, E-mail: nardnarade.ak@skru.ac.th

Abstract

This study employed geo-informatics technology to identify areas suitable for constructing flood evacuation centers in La-ngu District, Satun Province. This project has two main objectives: 1) to analyze and identify suitable areas for constructing flood evacuation centers, and 2) to examine the budget details for building a flood evacuation center in La-ngu District, Satun Province. The study collected data on: 1) areas prone to flooding, 2) land use patterns, 3) land slopes, 4) water sources and waterways, and 5) road infrastructure, which were analyzed using a hierarchical process. The study found that the most suitable area was 67.20 sq. km, very suitable was 177.38 sq. km, moderately suitable was 106.12 sq. km, less suitable was 34.67 sq. km, and not suitable was 5.89 sq. km. The La-ngu District flood evacuation center will comprise three locations, and the budget analysis has revealed the following details. 1) Tambon La-ngu covers an area of approximately 26,918 square meters, equivalent to 16 rai. The budget for the construction is estimated at around 139,594,200 baht. 2) Tambon Kamphaeng Subdistrict requires an area of approximately 13,279 square meters, or 8 rai. The construction budget is approximately 69,870,200 baht. 3) Tambon Nam Phut requires an area of approximately 16,498 square meters, or 10 rai. The budget for construction is around 83,733,200 baht.

Keywords: Suitable areas, flood evacuation center, La-ngu District

1. บทนำ

อุทกภัย คือภัยธรรมชาติที่ทุกคนรู้จักดี และยังเป็นหนึ่งในภัยพิบัติทางธรรมชาติที่สร้างความเสียหาย ความสูญเสียในหลายพื้นที่ทั่วโลก (UNHCR ประเทศไทย, ม.ป.ป.) อุทกภัยสามารถสร้างความเสียหายได้หลากหลายประเภทมากกว่าภัยแล้ง ไม่ว่าจะเป็นความเสียหายต่อสิ่งปลูกสร้าง บ้านเรือน โรงงาน เครื่องจักร ยานพาหนะ เส้นทางคมนาคมและสัตว์เศรษฐกิจต่าง ๆ ขณะที่พืชเศรษฐกิจจะได้รับผลกระทบตามปริมาณน้ำและความรุนแรงในการไหลผ่านพื้นที่ (ชัยวัฒน์ โศจรินุสุข, 2567)

จังหวัดสตูลเป็นจังหวัดที่อยู่ใต้สุดของประเทศไทยทางชายฝั่งทะเลอันดามัน ซึ่งเป็นชายฝั่งทะเลทางด้านตะวันตกของประเทศไทย มีพื้นที่ทั้งหมด 2,478.997 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 1,549,361 ไร่ จังหวัดสตูลตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันตกของภาคใต้ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้เต็มที่เพียงอย่างเดียว ฝนในฤดูมรสุมตะวันตกเฉียงใต้มีปริมาณมาก แต่ในฤดูมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือจะมีฝนน้อย เนื่องจากมีภูเขาทางด้านตะวันออกปิดกั้นทางลมไว้ โดยปริมาณฝนรวมตลอดปีของจังหวัดสตูลวัดได้ 2,348.3 มิลลิเมตร

มีจำนวนวันฝนตกประมาณ 182 วัน เดือนที่มีฝนตกมากที่สุดคือเดือนกันยายนและตุลาคม (ศูนย์ภูมิอากาศ กองพัฒนาอุตุนิยมวิทยา, 2566) ในปี 2566 อำเภอละสูง จังหวัดสตูล ได้เกิดสถานการณ์น้ำท่วมครั้งใหญ่ เนื่องจากฝนตกติดต่อกันหลายวัน ทำให้น้ำล้นตลิ่งเข้าท่วมบ้านเรือนประชาชน ได้รับผลกระทบกว่า 500 หลังคาเรือน ประชาชนได้รับผลกระทบกว่า 2,000 คน อุปกรณ์เครื่องใช้ต่าง ๆ เสียหายเป็นจำนวนมาก มีประชาชนจำนวนมากต้องอพยพไปยังสถานที่ที่ภาครัฐจัดไว้ให้ชั่วคราว เนื่องจากยังไม่มีสถานที่ถาวรเพื่อรองรับการอพยพจากการเกิดอุทกภัย (ไทยรัฐออนไลน์, 2566)

การศึกษาหาพื้นที่ที่เหมาะสมเพื่อจัดตั้งศูนย์อพยพและรองรับผู้ประสบภัยเทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ (Geoinformatics) เข้ามามีบทบาทสำคัญอย่างยิ่ง ได้แก่ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) ที่ช่วยในการบูรณาการข้อมูลเชิงพื้นที่จากหลายแหล่ง เช่น ข้อมูลระดับความสูง ข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดิน และข้อมูลโครงสร้างพื้นฐานภาพถ่ายดาวเทียมและภาพถ่ายทางอากาศ ที่ใช้ในการติดตามสภาพพื้นที่ กำหนดขอบเขตน้ำท่วม และวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ได้อย่างต่อเนื่อง และเทคโนโลยีระบุตำแหน่ง (GPS) ที่ช่วยในการเก็บค่าพิกัดและสืบค้นข้อมูลภาคสนามได้อย่างแม่นยำ ซึ่งการนำเทคโนโลยีภูมิสารสนเทศมาผนวกกับวิธีการวิเคราะห์เชิงลำดับชั้น (Analytic Hierarchy Process: AHP) จะเอื้อให้สามารถกำหนดค่าถ่วงน้ำหนักและจัดลำดับความสำคัญของปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อความเหมาะสมของพื้นที่ ได้แก่ ความเสี่ยงต่อการถูกน้ำท่วม ความใกล้กับเส้นทางคมนาคม พื้นที่สาธารณูปโภค ตลอดจนข้อจำกัดหรือศักยภาพด้านกายภาพอื่น ๆ ผลลัพธ์ที่ได้จะช่วยให้หน่วยงานภาครัฐและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องตัดสินใจเลือกพื้นที่สำหรับตั้งศูนย์อพยพหรือวางแผนป้องกันและบรรเทาภัยอุทกภัยได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

จากปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยเล็งเห็นว่าควรมีการศึกษาหาพื้นที่ที่เหมาะสมในการตั้งศูนย์อพยพประชากรออกจากพื้นที่เสี่ยงภัย โดยใช้เทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ ศึกษาภายใต้เงื่อนไขทางกายภาพที่กำหนดในการกำหนดค่าถ่วงน้ำหนักของแต่ละปัจจัย อาศัยวิธีการกระบวนการวิเคราะห์ตามลำดับชั้น ในการเตรียมความพร้อมรับมือกับสถานการณ์การเกิดอุทกภัยในอนาคต

2. วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

- 2.1 เพื่อวิเคราะห์หาพื้นที่ที่เหมาะสมในการสร้างศูนย์อพยพจากอุทกภัยของพื้นที่อำเภอละสูง จังหวัดสตูล
- 2.2 เพื่อศึกษารายละเอียดงบประมาณในการจัดสร้างศูนย์อพยพจากอุทกภัยของพื้นที่อำเภอละสูง จังหวัดสตูล

3. แนวคิด ทฤษฎี กรอบแนวคิด

แนวคิด ทฤษฎี กรอบแนวคิดที่ใช้ในงานวิจัยนี้ ได้แก่ ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ที่ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับอุทกภัย แนวคิดเกี่ยวกับการจัดสร้างศูนย์อพยพอุทกภัย การคำนวณงบประมาณสำหรับศูนย์อพยพถาวร ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

3.1 ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ที่ศึกษา

อำเภอละงู ตั้งอยู่ในพื้นที่จังหวัดสตูล เป็นอำเภอที่มีประชากรมากเป็นอันดับสองของจังหวัด จำนวน 69,180 คน ปี 2566 (กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, ม.ป.ป.) พื้นที่ทั้งหมด 380.35 ตร.กม. ประกอบด้วย 6 ตำบล คือ ตำบลกำแพง ตำบลละงู ตำบลเขาขาว ตำบลปากน้ำ ตำบลน้ำผุด และตำบลแหลมสน สถิติจำนวนประชากร (เฉพาะหมู่บ้านที่ได้รับผลกระทบจากอุทกภัย)

- ตำบลกำแพง จำนวนประชากรเพศชาย 1,407 คน เพศหญิง 1,475 รวม 2,887 คน
- ตำบลละงู จำนวนประชากรเพศชาย 2,918 คน เพศหญิง 2,934 รวม 5,852 คน
- ตำบลเขาขาว จำนวนประชากรเพศชาย 1,604 คน เพศหญิง 1,589 รวม 3,193 คน
- ตำบลน้ำผุด จำนวนประชากรเพศชาย 203คน เพศหญิง 191 รวม 394 คน

3.2 ข้อมูลเกี่ยวกับอุทกภัย

อุทกภัย คือ ภัยที่เกิดขึ้นเนื่องจากน้ำ เช่น น้ำท่วม น้ำป่าหรืออื่น ๆ โดยปกติอุทกภัยเกิดจากฝนตกหนักต่อเนื่องกันเป็นเวลานาน บางครั้งทำให้เกิดแผ่นดินถล่ม ส่วนสาเหตุอื่น ๆ เช่น น้ำทะเลหนุน แผ่นดินไหว เชื้อนพัง ทำให้เกิดอุทกภัยได้เสมอ (UNHCR ประเทศไทย, ม.ป.ป.)

3.3 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดสร้างศูนย์อพยพอุทกภัย

- ระดับความสูง ควรเลือกพื้นที่ที่อยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเลและมีโอกาสเสี่ยงน้อยต่อการถูกน้ำท่วม โดยเฉพาะในกรณีที่มีประวัติการเกิดน้ำท่วมในอดีต
- การเข้าถึง ท่าเลควรมีเส้นทางคมนาคมที่สะดวก โดยเฉพาะในช่วงเกิดภัยพิบัติ ควรมีทางเข้าออกที่สามารถรองรับการขนส่งผู้คนและสิ่งของได้ง่าย การเข้าถึงจากชุมชนควรเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว เพื่อให้ประชาชนสามารถมาถึงศูนย์ได้ทันทีเมื่อเกิดภัย
- ความใกล้ชิดกับแหล่งชุมชน ควรเลือกทำเลที่อยู่ใกล้ชุมชนที่มีความเสี่ยงต่อการเกิดภัยพิบัติ เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้ประสบภัยได้อย่างรวดเร็ว
- สภาพแวดล้อม พิจารณาสภาพภูมิศาสตร์ เช่น ความลาดชันของพื้นดิน ป่าไม้ และโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่หลีกเลี่ยงพื้นที่ที่มีแนวโน้มเกิดภัยธรรมชาติอื่น ๆ เช่น ดินถล่มหรือพายุ
- สิ่งอำนวยความสะดวก ตรวจสอบความพร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่ เช่น ระบบน้ำประปา ไฟฟ้า และการสื่อสาร ควรมีพื้นที่เพียงพอสำหรับการจัดเตรียมอาหารและการดูแลสุขภาพของผู้ประสบภัย
- การสนับสนุนจากหน่วยงานท้องถิ่น การมีการสนับสนุนจากหน่วยงานท้องถิ่นหรือองค์กรที่มีส่วนร่วมในชุมชนจะช่วยให้การจัดตั้งศูนย์อพยพเป็นไปได้อย่างราบรื่น
- การวิเคราะห์ความเสี่ยง ทำการวิเคราะห์ความเสี่ยงเพื่อประเมินความปลอดภัยของพื้นที่ เช่น การศึกษาแผนที่ภัยพิบัติและข้อมูลประวัติศาสตร์เกี่ยวกับภัยพิบัติในพื้นที่

3.4 การคำนวณงบประมาณสำหรับศูนย์อพยพถาวร

การสร้างศูนย์อพยพถาวรต้องคำนึงถึงหลายปัจจัย รวมถึงโครงสร้างที่ทนทาน ระบบสาธารณูปโภค การดูแลสุขภาพอนามัย ระบบน้ำ การจัดการพลังงาน และอุปกรณ์ต่าง ๆ ซึ่งงบประมาณจะแตกต่างกันตามคุณภาพของวัสดุและวิธีการก่อสร้าง

3.4.1 โครงสร้างที่พัก การก่อสร้างอาคารที่พักถาวร (เช่น อาคารปูน อาคารเหล็ก) ค่าใช้จ่ายประมาณ 3,000 – 5,000 บาท/ตารางเมตร (ขึ้นอยู่กับวัสดุและเทคนิคการก่อสร้าง) งบประมาณการก่อสร้างที่พัก = พื้นที่ที่พัก $\times$ 4,000 (เฉลี่ย)

3.4.2 การจัดการห้องน้ำและสุขอนามัย การสร้างห้องน้ำถาวร (หรือระบบสุขอนามัยแบบปิด) ห้องน้ำมาตรฐาน (อาคารห้องน้ำถาวร) 1 ห้องน้ำประมาณ 50,000 – 80,000 บาท/ห้อง งบประมาณห้องน้ำ = จำนวนห้องน้ำ $\times$ 65,000 (เฉลี่ย)

3.4.3 ระบบน้ำดื่มและระบบระบายน้ำ การติดตั้งระบบน้ำประปาหรือบ่อน้ำที่สะอาด และระบบระบายน้ำทิ้ง ระบบน้ำประปาและน้ำดื่ม (น้ำสะอาดสำหรับ 500 คน) รวมถึงการกรองน้ำหรือบ่อน้ำ งบประมาณระบบน้ำ = 500,000 – 800,000 บาท (เฉลี่ย 650,000บาท/500คน)

3.4.4 ระบบไฟฟ้าและพลังงาน การติดตั้งระบบไฟฟ้าแสงสว่าง การติดตั้งระบบไฟฟ้า (ไฟแสงสว่าง, ปลั๊กไฟ) รวมถึงแหล่งพลังงาน (แผงโซลาร์เซลล์หรือเครื่องปั่นไฟสำรอง) งบประมาณไฟฟ้า = 500,000 – 800,000 บาท (เฉลี่ย 650,000บาท/500คน)

3.5 เทคโนโลยีภูมิสารสนเทศเพื่อวิเคราะห์ปัจจัยและหาพื้นที่เหมาะสม

Analytic Hierarchy Process (AHP) เป็นหนึ่งในวิธี MCDM ที่ได้รับความนิยมสูง โดยมี Thomas L. Saaty เป็นผู้พัฒนา เพื่อใช้ในการจัดการจัดสรรทรัพยากร การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ และการตัดสินใจแบบซับซ้อนที่มีหลายเกณฑ์ AHP มีจุดเด่นที่สำคัญคือ การแบ่งปัญหาการตัดสินใจออกเป็นลำดับขั้น (Hierarchy) จาก “เป้าหมายหลัก” สู่ “เกณฑ์ย่อย” หรือ “ทางเลือก” ทำให้ผู้ใช้งานเข้าใจกระบวนการตัดสินใจได้อย่างเป็นระบบ เข้าใจง่าย มีโครงสร้างลำดับขั้นที่ชัดเจนเหมาะกับการผสมผสานความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสามารถตรวจสอบความสอดคล้องในการตัดสินใจได้ (วรารุณ วุฒินิชย์, ม.ป.ป.)

วรรณิศา สุขโสภณและคณะ (2565) วิเคราะห์พื้นที่ที่เหมาะสมในการจัดตั้งโรงไฟฟ้าชีวมวล อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา ด้วยโปรแกรมด้านระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ โดยการให้ค่าน้ำหนักความสำคัญของปัจจัยด้วยการวิเคราะห์แบบกระบวนการวิเคราะห์ตามลำดับขั้น (AHP) ซึ่งได้กำหนดปัจจัยต่าง ๆ ที่ใช้ในการวิเคราะห์และให้น้ำหนักคะแนนความสำคัญจากผู้เชี่ยวชาญในด้านสิ่งแวดล้อมและพลังงานทดแทน ซึ่งผลการกำหนดปัจจัยและน้ำหนักคะแนนในแต่ละปัจจัยมีดังนี้ ปัจจัยด้านพื้นที่น้ำท่วมซ้ำซากมีน้ำหนักคะแนนร้อยละ 32.20 ปัจจัยด้านระยะห่างจากชุมชนมีน้ำหนักคะแนนร้อยละ 22.88 ปัจจัยด้านระยะห่างจากป่าสงวนมีน้ำหนักคะแนนร้อยละ 15.98 ปัจจัยด้านระยะห่างจากถนนสายหลักและระบบสายส่งมีน้ำหนักคะแนนร้อยละ 10.93 ปัจจัยด้านพื้นที่ใกล้แหล่งวัตถุดิบมีน้ำหนักคะแนนร้อยละ 6.41 ปัจจัยด้านระยะห่างจากแหล่งน้ำมี

น้ำหนักระบายน้ำร้อยละ 6.06 และปัจจัยด้านราคาที่ดินมีน้ำหนักระบายน้ำร้อยละ 5.54 ผลการวิเคราะห์พื้นที่เหมาะสมคิดเป็นร้อยละของพื้นที่ตำบล ได้แก่ พื้นที่ตำบลเขาพระมีพื้นที่เหมาะสมมากที่สุดร้อยละ 61.58 รองลงมาคือ พื้นที่ตำบลกำแพงเพชรมีพื้นที่เหมาะสมร้อยละ 43.76 พื้นที่ตำบลท่าชะมวงมีพื้นที่เหมาะสมร้อยละ 22.53 ส่วนตำบลคูหาใต้และตำบลควนรูไม่มีพื้นที่ที่เหมาะสม

กนกวรรณ เกิดมีทรัพย์ (2564) วิเคราะห์พื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการจัดตั้งศูนย์พักพิงชั่วคราว : กรณีศึกษาการเกิดอุทกภัย อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยวิเคราะห์หาพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมซ้ำซากบ่อยครั้งขึ้นไปเพื่อใช้เป็นต้นทางในการอพยพ และวิเคราะห์หาสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีศักยภาพที่สามารถรองรับผู้อพยพได้ เพื่อพิจารณาความสามารถในการรองรับผู้อพยพได้อย่างเพียงพอ จากนั้นจึงนำมาวิเคราะห์เส้นทางและระยะทางในการการอพยพของผู้ประสบภัย ผ่านระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) ผลการวิเคราะห์พื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมซ้ำซากบ่อยครั้งขึ้นไปในพื้นที่อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า มีพื้นที่ 11 ตำบล ได้แก่ ตำบลท่าจี้ ตำบลท่าซึก ตำบลท่าเรือ ตำบลท่าไร่ ตำบลนาเคียน ตำบลนาทราย ตำบลบางจาก ตำบลปากนคร ตำบลปากพูน ตำบลโพธิ์เสด็จและตำบลมะม่วงสองต้น และหมู่บ้านที่ได้รับผลกระทบรวม 65 หมู่บ้าน คิดเป็นพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมประมาณ 36.88 ตร.กม. หรือประมาณ 23,050 ไร่ มีประชากรได้รับผลกระทบและต้องอพยพออกจากพื้นที่น้ำท่วมประมาณ 7,924 คน และเมื่อพิจารณาสถานศึกษาที่มีศักยภาพในการรองรับผู้อพยพ ประกอบกับการวิเคราะห์หาเส้นทางและระยะทางในการอพยพแล้วพบว่า สถานศึกษาภายในอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช 63 แห่ง สามารถรองรับผู้อพยพได้อย่างเพียงพอ และใช้ระยะทางที่น้อยที่สุด

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการหาพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการสร้างศูนย์อพยพและการคาดการณ์ราคาศูนย์อพยพ โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.1 ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย

4.1.1 ข้อมูลทุติยภูมิจากหน่วยงานและเว็บไซต์ต่างๆ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากองค์กรหรือจากการสืบค้นจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูล (ดังตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 ตารางแสดงข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย

ข้อมูล	แหล่งที่มา
1. พื้นที่น้ำท่วมซ้ำซาก	กรมพัฒนาที่ดิน (2567)
2. เส้นทางน้ำ	สันติ ภัยหลบลี้ (2562)
3. การใช้ประโยชน์ที่ดิน	กรมพัฒนาที่ดิน (2564)
4. ความลาดชัน	สันติ ภัยหลบลี้ (2562)
5. เส้นทางคมนาคม	สันติ ภัยหลบลี้ (2562)
6. ขอบเขตการปกครอง	Open Development Thailand (2020)

4.1.2 ข้อมูลปฐมภูมิจากการลงพื้นที่สำรวจพื้นที่อำเภอละงู จังหวัดสตูล

4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

4.2.1 เครื่องคอมพิวเตอร์

4.2.2 โปรแกรมประมวลผลสารสนเทศภูมิศาสตร์

4.2.3 โทรศัพท์มือถือ

4.2.4 แอปพลิเคชัน Timestamp

4.3 วิธีดำเนินงาน

ทำการวิเคราะห์ข้อมูลจะแบ่งออกเป็น 2 ส่วนหลักคือ การวิเคราะห์ข้อมูลหาพื้นที่เหมาะสมในการสร้างศูนย์อพยพ และการวิเคราะห์รายละเอียดงบประมาณในการจัดสร้างศูนย์อพยพ โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.3.1 การวิเคราะห์ข้อมูลหาพื้นที่เหมาะสมในการสร้างศูนย์อพยพ

โดยการรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาตามขั้นตอนได้แก่ 1) พื้นที่น้ำท่วมซ้ำซาก 2) เส้นทางน้ำ 3) การใช้ประโยชน์ที่ดิน 4) ความลาดชันและ 5) เส้นทางคมนาคม นำมาวิเคราะห์โดยการกำหนดค่าถ่วงน้ำหนักในแต่ละปัจจัยเพื่อลำดับความสำคัญของปัจจัย ด้วยกระบวนการวิเคราะห์ตามลำดับชั้นและมีการกำหนดค่าคะแนนประเภทชั้นข้อมูลในแต่ละปัจจัย แล้วนำผลรวมของคะแนนที่ได้มาจัดลำดับความเหมาะสมเพื่อทำการหาพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการอพยพ โดยมีการจัดแบ่งระดับความเหมาะสม 5 ระดับ คือ ความเหมาะสมมากที่สุด ความเหมาะสมมาก ความเหมาะสมปานกลาง ความเหมาะสมน้อย และไม่มี ความเหมาะสมเลย จากนั้นนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์หาพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการอพยพ นำไปวิเคราะห์รายละเอียดงบประมาณในการจัดสร้างศูนย์อพยพกันต่อไป

4.3.2 การวิเคราะห์งบประมาณในการจัดสร้างศูนย์อพยพอุทกภัย

โดยจากการรวบรวมข้อมูลจำนวนประชากรที่ได้รับผลกระทบจากอุทกภัยตามจำนวนหมู่บ้านที่แบ่งตามเขตการปกครองมา ใช้วิเคราะห์ขนาดพื้นที่และงบประมาณในการจัดสร้างศูนย์อพยพอุทกภัย จากนั้นนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์หาพื้นที่ไปลงสำรวจพื้นที่จริงในอำเภอละงู จังหวัดสตูล

5. สรุปผลการวิจัย

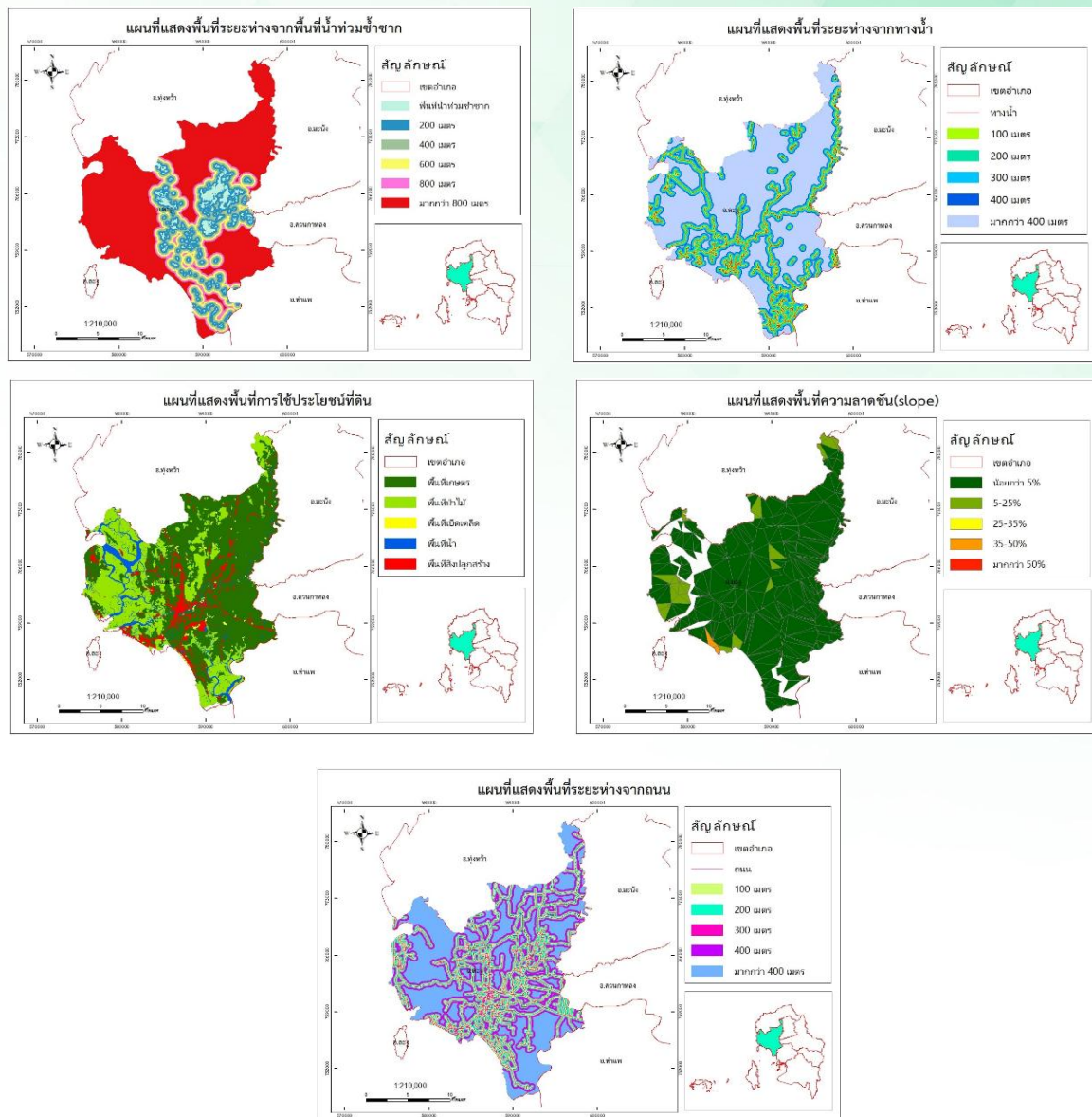
การวิเคราะห์หาพื้นที่เหมาะสมในการจัดตั้งศูนย์อพยพอุทกภัย อำเภอละงู จังหวัดสตูล สามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

5.1 เพื่อวิเคราะห์หาพื้นที่เหมาะสมในการสร้างศูนย์อพยพจากอุทกภัยของพื้นที่อำเภอละงู จังหวัดสตูล

จากการวิเคราะห์ความเหมาะสมของแต่ละปัจจัยซึ่งประกอบด้วยปัจจัยพื้นที่น้ำท่วมซ้ำซาก เส้นทางน้ำ การใช้ประโยชน์ที่ดิน ความลาดชัน และเส้นทางคมนาคม สามารถสรุปผลการวิเคราะห์ได้ดังนี้ (ดังตารางที่ 2 และภาพที่ 1)

ตารางที่ 2 ตารางแสดงค่าน้ำหนักและผลการวิเคราะห์พื้นที่แต่ละปัจจัย

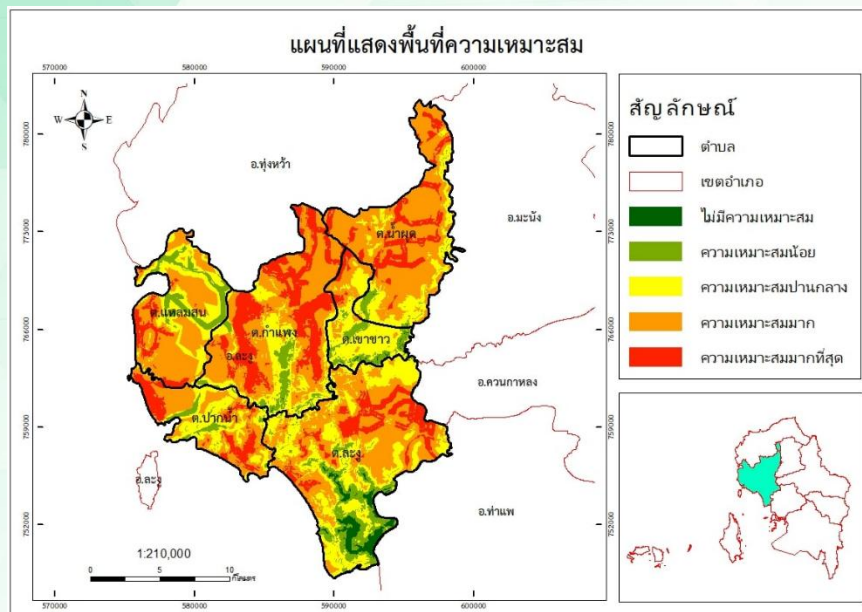
ปัจจัย	ระยะห่าง	ค่าคะแนน	ค่าถ่วงน้ำหนัก	พื้นที่ (ตร.กม)	ร้อยละ
1. พื้นที่น้ำท่วมซ้ำซาก	ระยะห่าง 200 เมตร	1	5	61.35	16.13
	ระยะห่าง 400 เมตร	2		35.07	9.22
	ระยะห่าง 600 เมตร	3		27.92	7.34
	ระยะห่าง 800 เมตร	4		21.95	5.77
	ระยะห่างมากกว่า 800 เมตร	5		234.06	61.54
2. ทางน้ำ	ระยะห่าง 100 เมตร	1	4	51.65	13.58
	ระยะห่าง 200 เมตร	2		43.20	11.36
	ระยะห่าง 300 เมตร	3		37.16	9.77
	ระยะห่าง 400 เมตร	4		32.37	8.51
	ระยะห่างมากกว่า 400 เมตร	5		215.97	56.78
3. การใช้ประโยชน์ที่ดิน	พื้นที่น้ำ	1	3	222.89	58.60
	พื้นที่ป่า	2		3.23	0.85
	พื้นที่สิ่งปลูกสร้าง	3		25.67	6.75
	พื้นที่เกษตร	4		107.41	28.24
	พื้นที่เบ็ดเตล็ด	5		21.15	5.56
4. ความลาดชัน	น้อยกว่า 5 %	5	2	347.79	91.44
	5-25 %	4		30.66	8.06
	25-35 %	3		0.00	0.00
	35-50%	1		1.90	0.50
	มากกว่า 50%	1		0.00	0.00
5. เส้นทางคมนาคม	ระยะห่าง 100 เมตร	5	2	96.73	25.43
	ระยะห่าง 200 เมตร	4		66.95	17.60
	ระยะห่าง 300 เมตร	3		49.33	12.97
	ระยะห่าง 400 เมตร	2		37.19	9.78
	ระยะห่างมากกว่า 400 เมตร	1		130.15	34.22

ภาพที่ 1 ผลการวิเคราะห์พื้นที่แต่ละปัจจัย

ที่มา : ผู้วิจัย (2567)

จากผลการวิเคราะห์พื้นที่แต่ละปัจจัย เมื่อนำผลที่ได้มาทำการซ้อนทับกันด้วยวิธีการถ่วงน้ำหนัก ผลที่ได้จะได้พื้นที่ความเหมาะสม 5 ระดับ คือ พื้นที่ความเหมาะสมมากที่สุด มีพื้นที่ 67.20 ตารางกิโลเมตร พื้นที่ความเหมาะสมมาก มีพื้นที่ 177.38 ตารางกิโลเมตร พื้นที่ความเหมาะสมปานกลาง มีพื้นที่ 106.12 ตารางกิโลเมตร พื้นที่ความเหมาะสมน้อย มีพื้นที่ 34.67 ตารางกิโลเมตรและพื้นที่ไม่มีความเหมาะสม 5.89 ตารางกิโลเมตร (ดังภาพที่ 2)

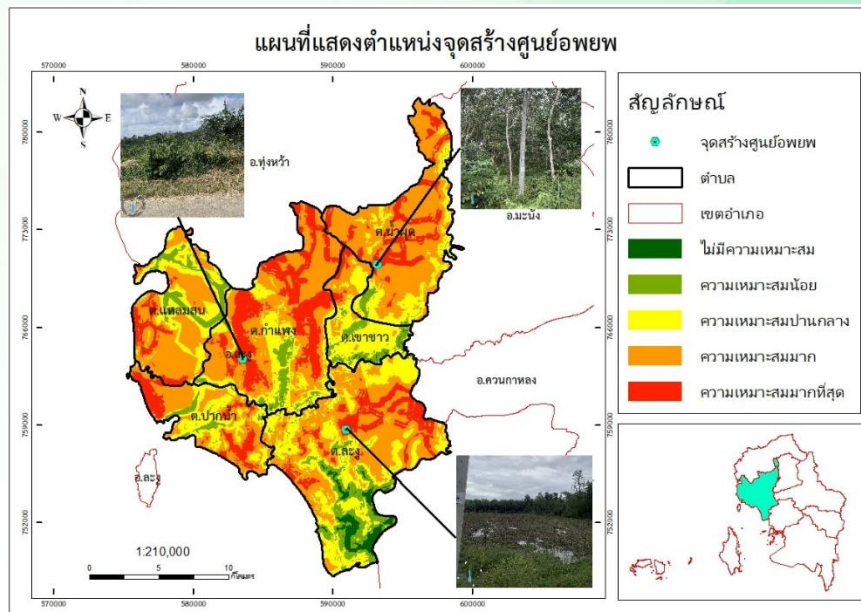

ภาพที่ 2 แผนที่แสดงพื้นที่ที่เหมาะสมในการสร้างศูนย์อพยพจากอุทกภัย อำเภอละงู จังหวัดสตูล
ที่มา : ผู้วิจัย (2567)

การหาตำแหน่งในการจัดสร้างศูนย์อพยพอุทกภัย

การหาตำแหน่งในการจัดสร้างศูนย์อพยพอุทกภัย โดยจากการรวบรวมข้อมูลจำนวนประชากรที่ได้รับผลกระทบจากอุทกภัยตามจำนวนหมู่บ้านที่แบ่งตามเขตการปกครอง (ตำบล) พบว่า มีแค่ 4 ตำบลจาก 6 ตำบลของอำเภอละงูที่ได้รับผลกระทบ ได้แก่ ตำบลละงู ตำบลกำแพงและตำบลน้ำผุด ส่วนตำบลเขาขาวจะเป็นตำบลเดียวที่มีพื้นที่ความเหมาะสมมากกับความเหมาะสมมากที่สุดมีน้อย จึงจำเป็นต้องไปรวมกับพื้นที่ตำบลน้ำผุด ดังนั้น ในการสร้างศูนย์อพยพอุทกภัยอำเภอละงูจะแบ่งออกเป็น 3 ศูนย์ ซึ่งตำแหน่งที่นำมาพิจารณาในการจัดสร้างศูนย์ คือจะต้องอยู่ในพื้นที่ที่มีความเหมาะสมมากที่สุดอยู่ใกล้กับเส้นทางคมนาคมเพื่อสะดวกในภาวะฉุกเฉิน

จากการลงพื้นที่สำรวจพื้นที่อำเภอละงู ตามแผนที่พื้นที่ความเหมาะสมที่ได้จากการวิเคราะห์ พบว่าพื้นที่ในตำบลน้ำผุดเป็นพื้นที่เกษตรกรรม มีการปลูกยางพารารวมถึงบริเวณโดยรอบของพื้นที่ตรงนั้น พื้นที่ตำบลกำแพงเป็นพื้นที่เกษตรกรรมมีการปลูกปาล์มน้ำมันอยู่ในพื้นที่และพื้นที่โดยรอบก็เช่นเดียวกัน ในส่วนของพื้นที่ตำบลละงู เป็นพื้นที่เกษตรกรรมโดยมีการปรับสภาพหน้าดินเพื่อที่จะทำการเกษตรรวมถึงพื้นที่โดยรอบเป็นพื้นที่เกษตรกรรม (ดังภาพที่ 3)

ภาพที่ 3 แผนที่แสดงตำแหน่งจุดสร้างศูนย์อพยพ

ที่มา : ผู้วิจัย (2567)

5.2 เพื่อศึกษารายละเอียดงบประมาณในการจัดสร้างศูนย์อพยพจากอุทกภัยของพื้นที่อำเภอละงู จังหวัดสตูล

การวิเคราะห์รายละเอียดงบประมาณในการจัดสร้างศูนย์อพยพทุกภัย นำข้อมูลประชากรที่ได้รับผลกระทบของแต่ละตำบลมาใช้วิเคราะห์ขนาดพื้นที่สร้างศูนย์อพยพ (ดังตารางที่ 3) และวิเคราะห์งบประมาณในการจัดสร้างศูนย์อพยพ (ดังตารางที่ 4)

ตารางที่ 3 ตารางแสดงการวิเคราะห์ขนาดพื้นที่

ตำบล	ปชก.ที่ได้รับผลกระทบ (คน)	ขนาดที่พักร 3 ตร.ม. ต่อคน	พื้นที่ส่วนกลาง (4% ของที่พักร)	ห้องน้ำ 1 ห้อง (4 ตร.ม. ต่อ 30 คน)	พ.ท.อื่น ๆ (10% ของที่พักร)	รวมพื้นที่ทั้งหมด (ตร.ม.)	จำนวนพื้นที่ (ไร่)
ละงู	5,852	17,556	7,022	585	1,755	26,918	16
กำแพง	2,887	8,661	3,464	288	866	13,279	8
น้ำผุด	3,587	10,761	4,304	357	1,076	16,498	10

ตารางที่ 4 ตารางแสดงการวิเคราะห์งบประมาณ

ประเภท ตำบล	ราคาโครงสร้าง ที่พัก (บาท)	ราคาห้องน้ำ และสุขอนามัย (บาท)	ราคาระบบ น้ำดื่มและ ระบบ ระบายน้ำ (บาท)	ราคาระบบ ไฟฟ้าและ พลังงาน (บาท)	ราคาที่ดิน (บาท)	รวม งบประมาณ (บาท)
	เฉลี่ย 4,000 บาท/ตร.ม.	เฉลี่ย 65,000 บาท/ห้อง	เฉลี่ย 650,000 บาท/500 คน	เฉลี่ย 650,000 บาท/500 คน	อ้างอิงจาก กรมที่ดิน	
ละงู	26,918*4,000 =107,672,000	195*65,000 =12,675,000	7,607,600	7,607,600	16*400*630 =4,032,000	139,594,200
กำแพง	13,279*4,000 = 53,116,000	96*65,000 =6,240,000	3,753,100	3,753,100	8*400*940 =3,008,000	69,870,200
น้ำมุด	16,498*4,000 =65,992,000	119*65,000 =7,735,000	4,663,100	4,663,100	10*400*170 =680,000	83,733,200
รวม						293,197,600

6. อภิปรายผลการวิจัย

การวิเคราะห์หาพื้นที่ที่เหมาะสมในการจัดสร้างศูนย์อพยพอุทกภัยอำเภอละงู จังหวัดสตูล จากการนำปัจจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมด 5 ปัจจัย ได้แก่ พื้นที่น้ำท่วมซ้ำซาก พื้นที่การใช้ประโยชน์ที่ดิน แหล่งน้ำและทางน้ำ ความลาดชันและเส้นทางคมนาคม มาวิเคราะห์ตามลำดับชั้น พบว่า มีพื้นที่ที่มีความเหมาะสมมากที่สุด 67.20 ตารางกิโลเมตร พื้นที่ความเหมาะสมมาก 177.35 ตารางกิโลเมตร พื้นที่ความเหมาะสมปานกลาง 95.27 ตารางกิโลเมตร พื้นที่ความเหมาะสมน้อยและพื้นที่ที่ไม่มีความเหมาะสม 34.67 และ 5.89 ตารางกิโลเมตร ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับกนกวรรณ เกิดมีทรัพย์ (2564) วิเคราะห์พื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการจัดตั้งศูนย์พักพิงชั่วคราว : กรณีศึกษาการเกิดอุทกภัย อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช โดยวิเคราะห์จากปัจจัยพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมซ้ำซากบ่อยครั้ง และเส้นทางคมนาคม รวมทั้งพื้นที่ที่มีศักยภาพที่สามารถรองรับผู้อพยพได้ เพื่อพิจารณาความสามารถในการรองรับผู้อพยพได้อย่างเพียงพอ

ในส่วนของการวิเคราะห์รายละเอียดงบประมาณในการจัดสร้างศูนย์อพยพอุทกภัยอำเภอละงู โดยจากการรวบรวมข้อมูลจำนวนประชากรที่ได้รับผลกระทบจากอุทกภัยตามจำนวนหมู่บ้านที่แบ่งตามเขตการปกครอง พบว่า มีแค่ 4 ตำบลจาก 6 ตำบลของอำเภอละงูที่ได้รับผลกระทบ ได้แก่ ตำบลละงู ตำบล

กำแพง และตำบลน้ำผุด ส่วนตำบลเขาขาวจะเป็นตำบลเดียวที่มีพื้นที่ความเหมาะสมมากกับความเหมาะสมมากที่สุดมีน้อย จึงจำเป็นต้องไปรวมกับพื้นที่ตำบลน้ำผุด ดังนั้น ในการสร้างศูนย์อพยพอุทกภัยอำเภอละงู จะแบ่งออกเป็น 3 ศูนย์ และจากการวิเคราะห์รายละเอียดงบประมาณพบว่า 1) ตำบลละงู ต้องใช้พื้นที่ประมาณ 26,918 ตารางเมตรหรือ 16 ไร่ งบประมาณในการสร้างประมาณ 139,594,200 บาท 2) ตำบลกำแพง ต้องใช้พื้นที่ประมาณ 13,279 ตารางเมตรหรือ 8 ไร่ งบประมาณในการสร้างประมาณ 69,870,200 บาท 3) ตำบลน้ำผุด ต้องใช้พื้นที่ประมาณ 16,498 ตารางเมตรหรือ 10 ไร่ งบประมาณในการสร้างประมาณ 83,733,200 บาท

7. อ้างอิง

- กนกวรรณ เกิดมัทธย์. (2564). *การวิเคราะห์พื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการจัดตั้งศูนย์พักพิงชั่วคราว : กรณีศึกษาการเกิดอุทกภัย อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สืบค้นจาก <https://digital.car.chula.ac.th/chulaetd/7860/>
- กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. (ม.ป.ป.). *จำนวนประชากร*. กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. สืบค้นจาก https://stat.bora.dopa.go.th/new_stat/webPage/statByYear.php
- กรมที่ดิน. (ม.ป.ป.). *landsmaps*. สืบค้นจาก <https://landsmaps.dol.go.th/>
- ชัยวัฒน์ ไชเจริญสุข. (2567). *อุทกภัยปี 2567: ความเสี่ยง และผลกระทบ*. ธนาคารกรุงศรีอยุธยา. สืบค้นจาก <https://www.krungsri.com/th/research/research-intelligence/flood-impact-2024>
- ไทยรัฐออนไลน์. (2566, 4 กันยายน). "สตูล" ฝนหนัก น้ำทะลักท่วม "ละงู" ชาวบ้านกว่า 500 หลังคาเรือนได้รับผลกระทบ. สืบค้นจาก <https://www.thairath.co.th/news/local/south/2722399>
- ระบบบัญชีข้อมูลกรมพัฒนาที่ดิน. (2565). *น้ำท่วมซ้ำซาก*. สืบค้นจาก https://lddcatalog.ddd.go.th/dataset/ddd_21_04
- วงศ์กร ช้องชัยภูมิ. (ม.ป.ป.). *สภาพทางภูมิศาสตร์จังหวัดสตูล*. WordPress. สืบค้นจาก <https://ramoswongsakorn.wordpress.com/สภาพทางภูมิศาสตร์จังหวัด/>
- วรรณิศา สุขโสภณและคณะ. (2565). การประยุกต์ใช้กระบวนการวิเคราะห์ตามลำดับขั้นเพื่อเลือกพื้นที่เหมาะสมในการจัดตั้งโรงไฟฟ้าชีวภาพ. *การประชุมวิชาการวิศวกรรมโยธาแห่งชาติ ครั้งที่ 27 วันที่ 24-26 สิงหาคม 2565*, (น. SGI08-1 - SGI08-8).
- วรารุณ วุฒินิชย์. (ม.ป.ป.). *การตัดสินใจโดยกระบวนการวิเคราะห์ตามลำดับขั้น*. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. สืบค้นจาก <https://irre.ku.ac.th/pubart/pdf/53-AHP-paper.pdf>
- ศูนย์ภูมิอากาศ กองพัฒนาอุตุนิยมวิทยา. (2566). *ภูมิอากาศจังหวัดสตูล*. ศูนย์ภูมิอากาศ กองพัฒนาอุตุนิยมวิทยา. <http://climate.tmd.go.th/data/province/ใต้ฝั่งตะวันตก/ภูมิอากาศสตูล.pdf>

สันติ ภัยหลบลี้. (2562). 59 สตูล : ภูมิศาสตร์. แผนที่. mitrearth. สืบค้นจาก <https://www.mitrearth.org/m59-Satun>

UNHCR. (2012). *UNHCR Global Trends 2011*. Retrieved from <https://www.unhcr.org/media/unhcr-global-trends-2011>

การประยุกต์เทคโนโลยีภูมิสารสนเทศเพื่อจัดทำแผนที่ผู้ป่วยติดเตียง
กรณีศึกษา: พื้นที่บริการอนามัยเฉลิมพระเกียรติ 60 พรรชนาวมินทราชนิ
ตำบลพะตง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

The Application of Geoinformatics Technology for the Development
of Bedridden Patient Maps: A Case Study of the Chalerm Phra Kiat
60th Anniversary Health Service Area, Phatong Subdistrict,
Hat Yai District, Songkhla Province

ปศุตา รักฤทธิ์¹, อติวิทย์ มิตรงาม² และธนาย ดันวานิช³

Pasuta Rakrit¹, Atiwit Mitngam² and Thanai Tanwanich³

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง "การประยุกต์เทคโนโลยีภูมิสารสนเทศเพื่อจัดทำแผนที่ผู้ป่วยติดเตียง กรณีศึกษา: พื้นที่บริการอนามัยเฉลิมพระเกียรติ 60 พรรชนาวมินทราชนิ ตำบลพะตง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา" มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจและจัดทำฐานข้อมูลของผู้ป่วยติดเตียง และแสดงตำแหน่งของผู้ป่วยติดเตียงผ่านเว็บแอปพลิเคชัน Google My Map เพื่อให้แพทย์และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องสามารถวางแผนเส้นทางการเดินทางเข้าตรวจเยี่ยมผู้ป่วยติดเตียงได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น จากผลการศึกษา พบว่า การลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลพิกัดและรายละเอียดของผู้ป่วยติดเตียงโดยใช้เครื่องกำหนดตำแหน่งบนโลก (GPS) ร่วมกับเจ้าหน้าที่จากอนามัยเฉลิมพระเกียรติ 60 พรรชนาวมินทราชนิ พบว่ามีผู้ป่วยติดเตียงทั้งหมด 34 ราย แบ่งเป็นผู้ป่วยเพศชาย 18 ราย ซึ่งในจำนวนนี้ 5 รายอยู่ในช่วงอายุต่ำกว่า 60 ปี และ 4 รายอยู่ในช่วงอายุมากกว่า 60 ปี ขณะที่ผู้ป่วยเพศหญิง 16 ราย มีผู้ป่วยอายุต่ำกว่า 60 ปี 13 ราย และสูงกว่า 60 ปี 12 ราย ทั้งนี้ การสร้างแผนที่ผู้ป่วยติดเตียงออนไลน์ผ่านเทคโนโลยี Google My Map ทำให้สามารถเข้าถึงข้อมูลจากอุปกรณ์เคลื่อนที่หรือสมาร์ทโฟน เพื่อใช้ในการนำทางจากตำแหน่งปัจจุบันไปยังตำแหน่งของผู้ป่วยติดเตียงที่ต้องการได้ ผลจากการศึกษารังนี้ สามารถใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดนโยบายหรือวางแผนการพัฒนารดูแลและการเข้าถึงผู้ป่วยติดเตียงได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ : เทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ, ผู้ป่วยติดเตียง, ฐานข้อมูล

¹ นักศึกษาหลักสูตรภูมิสารสนเทศ, มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา, E-mail: 644211017@parichat.skru.ac.th, (corresponding author)

² อาจารย์ประจำหลักสูตรภูมิสารสนเทศ, มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา, E-mail: atiwit.mi@skru.ac.th

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ประจำหลักสูตรภูมิสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา, E-mail: thanai.ta@skru.ac.th

Abstract

The research titled "Application of Geoinformatics Technology for Mapping Bedridden Patients: A Case Study of the Chalm Phra Kiat 60th Anniversary Health Service Area, Phatong Subdistrict, Hat Yai District, Songkhla Province" aims to survey and create a database of bedridden patients and display their locations through the Google My Map web application. This tool allows doctors and related personnel to plan more efficient routes for visiting bedridden patients. The study revealed that field data collection, including the use of Global Positioning System (GPS) to record the coordinates and details of bedridden patients in collaboration with personnel from the the Chalm Phra Kiat 60th Anniversary Health Center, identified a total of 34 bedridden patients. Of these, 18 were male patients, with 5 under 60 years of age and 4 over 60 years of age. There were also 16 female patients, with 13 under 60 years of age and 12 over 60 years of age. Furthermore, an online map of bedridden patients was created using Google My Map technology, allowing access to data through mobile devices or smartphones. This feature enables users to navigate from their current location to the location of the desired bedridden patient. The findings of this study provide a foundational data set that can be used to establish policies or plan the development of more effective and practical strategies for the care and accessibility of bedridden patients

Keywords: Geospatial Technology, Bedridden Patient, Database

1. บทนำ

ข้อมูลขององค์การอนามัยโลก (WHO) มีการคาดการณ์ว่าจำนวนประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป จะมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างน้อยร้อยละ 3 ต่อปี โดยในปี พ.ศ. 2573 คาดว่าจะมีจำนวนประชากรสูงอายุมากถึงประมาณ 1.4 พันล้านคนและจะเพิ่มขึ้นถึง 2 พันล้านคนในปี พ.ศ. 2593 สำหรับประเทศไทยนั้น จำนวนผู้สูงอายุมีตัวเลขเทียบเท่ากับประเทศที่พัฒนาแล้วหลายประเทศซึ่งถือว่ามียัตราการเติบโตเป็นอันดับ 3 ในทวีปเอเชีย รองมาจากประเทศเกาหลีใต้และประเทศญี่ปุ่น โดยประเทศไทยได้เข้าใกล้สังคมสูงวัยมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 (Thongpet Kanchana Maneewan, 2563)

ปัจจุบันไทยมีประชากรผู้สูงอายุถึง 13 ล้านคน ในจำนวนนี้เป็นผู้ป่วยติดเตียงประมาณร้อยละ 1.5 และในปี 2574 มีแนวโน้มพบผู้ป่วยติดเตียงเพิ่มกว่าร้อยละ 3 หรือประมาณ 4 แสนคนต่อปี (Top cares, 2567) ในส่วนของจังหวัดสงขลา พบว่า ในปี พ.ศ. 2567 มีจำนวนผู้ป่วยติดบ้านและผู้ป่วยติดเตียง 10,712 คน (กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ, 2567) ส่วนของตำบลพะตง มีจำนวนผู้ป่วยติดบ้านและผู้ป่วยติดเตียง 66 คน

ซึ่งสูงเป็นอันดับที่ 6 ของจำนวนผู้ป่วยติดบ้านและผู้ป่วยติดเตียงในอำเภอดงใหญ่ ซึ่งการรักษาและการดูแลผู้ป่วยติดเตียง จะต้องรักษาอย่างถูกวิธี ต้องมีการดูแลความสะอาดให้กับผู้ป่วยอยู่ตลอดเวลา เพื่อป้องกันการเกิดโรคและป้องกันการเกิดภาวะแทรกซ้อนต่าง ๆ (Modernform Healthcare, ม.ป.ป.)

จากสถานการณ์ข้างต้น งานวิจัยนี้มุ่งเน้นในการประยุกต์เทคโนโลยีภูมิสารสนเทศเพื่อจัดทำฐานข้อมูลของผู้ป่วยติดเตียงและแสดงผลในรูปแบบแผนที่ออนไลน์ ผ่านบริการของ Google my map ในพื้นที่บริการอนามัยเฉลิมพระเกียรติ 60 พรรชนาวมินทราชนิ ตำบลพะตง อำเภอดงใหญ่ จังหวัดสงขลา ซึ่งจะช่วยในการวางแผนการเดินทางตรวจเยี่ยมผู้ป่วยหลาย ๆ จุด ยังสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดกลยุทธ์ในการให้บริการที่มีประสิทธิภาพสูงสุด

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อสำรวจและจัดทำฐานข้อมูลของผู้ป่วยติดเตียง ในพื้นที่ให้บริการอนามัยเฉลิมพระเกียรติ 60 พรรชนาวมินทราชนิ ตำบลพะตง อำเภอดงใหญ่ จังหวัดสงขลา

2.2 เพื่อแสดงตำแหน่งของผู้ป่วยติดเตียงผ่าน Google My Map ในพื้นที่ให้บริการอนามัยเฉลิมพระเกียรติ 60 พรรชนาวมินทราชนิ ตำบลพะตง อำเภอดงใหญ่ จังหวัดสงขลา

3. แนวคิด ทฤษฎี กรอบแนวคิด

การวิจัยในครั้งนี้ ได้ทำการทบทวนเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี กรอบแนวคิด ดังต่อไปนี้

3.1 สถานีอนามัยเฉลิมพระเกียรติ 60 พรรชนาวมินทราชนิ ตำบลพะตง อำเภอดงใหญ่ จังหวัดสงขลา

ตั้งอยู่เลขที่ 1 ถนนเทศบาล 45 ซอย 1 ชุมชนอุดมทอง ตำบลพะตง อำเภอดงใหญ่ จังหวัดสงขลา ในเขตเทศบาลตำบลพะตง (ณิชาธิ์ หนูบุญ, 2565) มีเขตรับผิดชอบ ได้แก่

หมู่ที่ 1 บ้านคลองตง หมู่ที่ 2 บ้านควนเนียง หมู่ที่ 3 ปลักเต หมู่ที่ 4 บ้านคลองนัย หมู่ที่ 8 บ้านทุ่งลุง

3.2 ผู้ป่วยติดเตียง

หมายถึง ผู้ป่วยที่มีความเจ็บป่วยเรื้อรังจนเกิดสภาวะร่างกายเสื่อมโทรมทำให้ไม่สามารถใช้ชีวิตประจำวัน ตลอดจนไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้เหมือนคนปกติ ผู้ป่วยจึงไม่อาจเลี้ยงที่จะต้องนอนอยู่บนเตียงเป็นเวลานาน ๆ จึงจำเป็นที่ผู้ป่วยติดเตียงจะต้องมีผู้ดูแลอย่างใกล้ชิดอยู่เสมอ (Premiere Home Health Care, ม.ป.ป.) โดยจำแนกผู้ป่วยออกเป็น 4 ระดับ ตามภาวะของการพึ่งพิงและความต้องการด้านบริการสุขภาพ(สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ, 2564)

กลุ่มที่ 1 เคลื่อนไหวได้บ้างและอาจมีปัญหาการกินหรือขับถ่าย แต่ไม่มีภาวะสับสนทางสมอง

กลุ่มที่ 2 เคลื่อนไหวได้บ้างและอาจมีปัญหาการกินหรือขับถ่าย แต่มีภาวะสับสนทางสมอง

กลุ่มที่ 3 เคลื่อนไหวไม่ได้และอาจมีปัญหาการกินหรือขับถ่าย มีอาการเจ็บป่วยรุนแรง

กลุ่มที่ 4 เคลื่อนไหวไม่ได้และอาจมีปัญหาการกินหรือขับถ่าย มีอาการเจ็บป่วยรุนแรงอยู่ในระยะสุดท้ายของชีวิต

3.3 ฐานข้อมูล

วิเชียร เปรมชัยสวัสดิ์ (2555) กล่าวว่า ฐานข้อมูล (Database) หมายถึง ชุดของข้อมูลที่มีความสัมพันธ์กันที่ถูกนำมาจัดเก็บไว้ด้วยกัน เพื่อให้สามารถใช้ข้อมูลเหล่านี้ร่วมกันได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ ตัวอย่างของฐานข้อมูลอย่างง่ายและเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน ได้แก่ สมุดโทรศัพท์ซึ่งเป็นการจัดเก็บรวบรวมรายชื่อและเบอร์โทรศัพท์ของผู้ที่เราติดต่อ เป็นต้น โดยทั่วไปเมื่อข้อมูลมีขนาดใหญ่ขึ้น การสร้างฐานข้อมูลมักจะกระทำโดยใช้เครื่องคอมพิวเตอร์เข้ามาช่วยเพื่อให้สามารถจัดเก็บและใช้ข้อมูลเหล่านี้ร่วมกันตลอดจนสามารถค้น คืบได้อย่างรวดเร็ว

3.4 Google My Maps

Google My Maps จะเป็นแพลตฟอร์มสำหรับวางแผนการเดินทางที่ต้องแวะสถานที่หลายจุด เช่น การเดินทางไปเที่ยวต่างจังหวัด ต่างประเทศ ที่ต้องแวะสถานที่ท่องเที่ยว ร้านอาหารหลายแห่ง โดย Google My Maps จะไม่มีระบบนำทางแบบ Google Maps เรียกว่าเป็นเครื่องมือสำหรับวางแผนก่อนเดินทางมากกว่านอกจากนี้ Google My Maps ยังใช้รวบรวมสถานที่ประเภทต่าง ๆ ไว้ในแผนที่ภาพเดียว เพื่อสร้างฐานข้อมูลใหม่ ๆ (NUMKINGSTON, 2565)

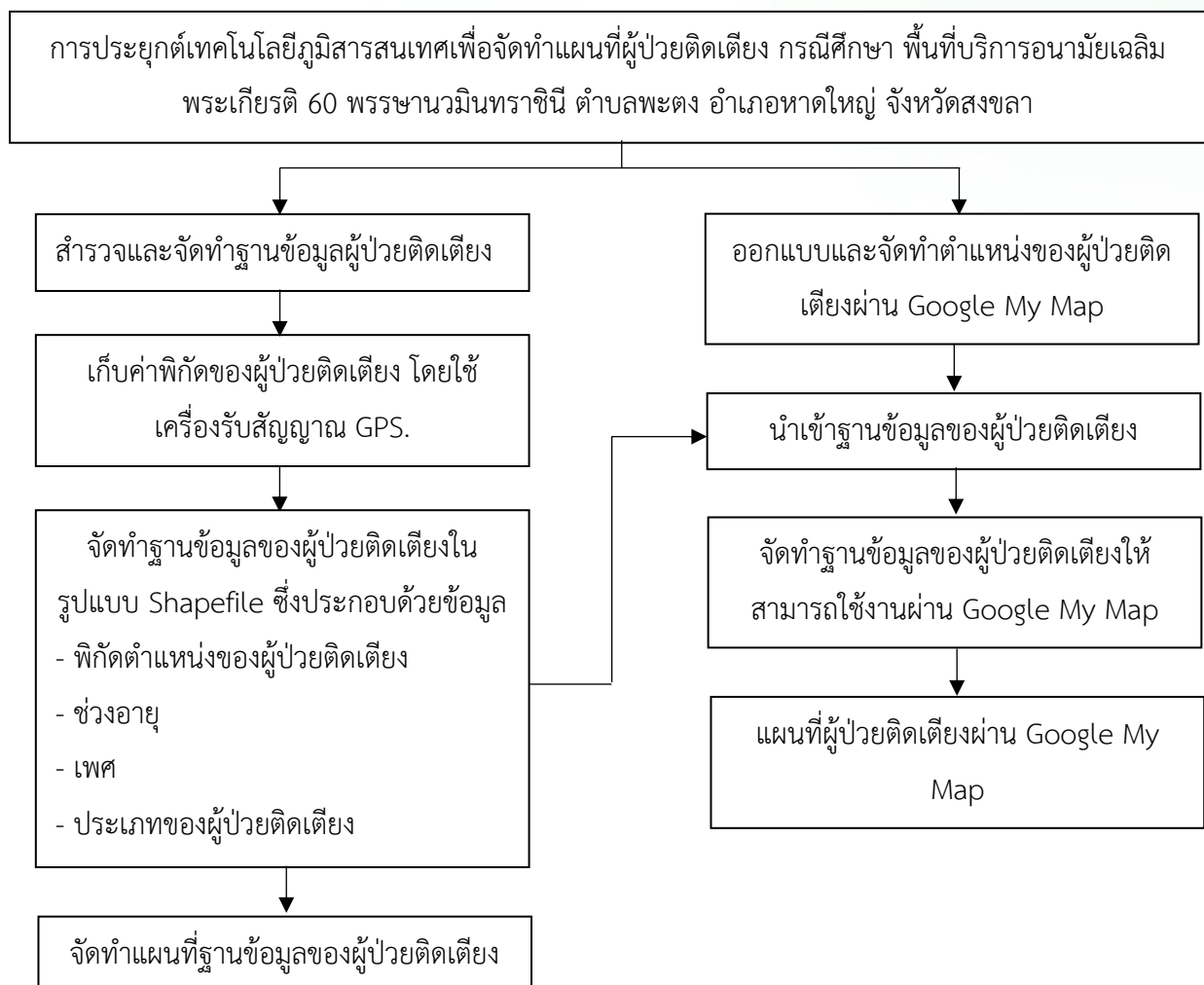
3.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พิระวัฒน์ แก้ววิกรณ์ และสุเพชร จิระจกุล (2557) ได้ทำการวิจัยเรื่อง *การประยุกต์ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์เพื่อการวิเคราะห์การให้บริการศูนย์การแพทย์ฉุกเฉิน จังหวัดเลย มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ขอบเขตพื้นที่การให้บริการจากศูนย์การแพทย์ฉุกเฉินของโรงพยาบาลและโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหรือสถานีอนามัย โดยพิจารณาปัจจัยด้านความสูงของพื้นผิวจากแบบจำลองความสูงเชิงเลขและเปอร์เซ็นต์ความลาดชัน โดยกำหนดเวลาการเข้าถึงบริการศูนย์การแพทย์ฉุกเฉินภายใน 10 นาที ตามข้อกำหนดของสำนักสาธารณสุขฉุกเฉิน กระทรวงสาธารณสุข และจัดทำเป็นฐานข้อมูลระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ ผลการศึกษาพบว่า พื้นที่ให้บริการจากโรงพยาบาลมีพื้นที่ให้บริการในระยะเวลา 10 นาที มีพื้นที่ 2,795 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 26.62 ของพื้นที่ทั้งหมด ซึ่งพื้นที่การให้บริการของโรงพยาบาลเหมาะสมสำหรับใช้กับผู้ป่วยขั้นวิกฤตที่จะต้องนำส่งโรงพยาบาลโดยตรง เนื่องจากมีอุปกรณ์และเครื่องมือที่จะช่วยเหลือชีวิตผู้ป่วย และจากการวิเคราะห์คร่าวๆที่อยู่ในเขตนี้นี้จำนวน 53,794 คร่าวเรือน คิดเป็นร้อยละ 64.88 ส่วนพื้นที่การให้บริการจากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลมีพื้นที่ให้บริการในระยะเวลา 10 นาที เป็น 5,131 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 48.87 ของพื้นที่ทั้งหมด และจากการวิเคราะห์คร่าวๆที่อยู่ในเขตนี้นี้จำนวน 78,656 คร่าวเรือน คิดเป็นร้อยละ 94.87*

ธัญญรัตน์ ไชยคราม (2561) ได้ทำการวิจัยเรื่อง *การประยุกต์เทคโนโลยีภูมิสารสนเทศเพื่อสร้างแผนที่ออนไลน์ผ่านเทคโนโลยี Google Maps GIS Online ในกลุ่มการท่องเที่ยวภาคตะวันออกเฉียงเหนือของ*

ประเทศไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมฐานข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดที่เข้าร่วมโครงการ 12 เมือง ต้องห้ามพลาดในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย และสร้างแผนที่การท่องเที่ยวออนไลน์ผ่านเทคโนโลยี Google Maps GIS online ซึ่งเรียกใช้งานบนอุปกรณ์เคลื่อนที่หรือสมาร์ทโฟน โดยการประยุกต์เทคโนโลยีภูมิสารสนเทศเพื่อสร้างและแสดงตำแหน่งฐานข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว การลงสำรวจพื้นที่จัดเก็บข้อมูลตำแหน่งพิกัดและรายละเอียดของแหล่งท่องเที่ยวด้วยเครื่องกำหนดตำแหน่งบนโลก (global positioning system, GPS.) พบว่า จังหวัดชัยภูมิและสุรินทร์มีแหล่งท่องเที่ยวสูงที่สุด (49 แห่ง) จังหวัดบุรีรัมย์มีแหล่งท่องเที่ยว 42 แห่งและจังหวัดเลยมีแหล่งท่องเที่ยว 40 แห่ง รวมแหล่งท่องเที่ยวทั้งหมด 180 แห่ง จากนั้นจำแนกโดยยึดหลักเกณฑ์ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เพื่ออำนวยความสะดวกในการสืบค้นข้อมูลของนักท่องเที่ยวพร้อมทั้งสร้างเป็นแผนที่การท่องเที่ยวออนไลน์ผ่านเทคโนโลยี Google Maps GIS onlineซึ่งสามารถเรียกใช้งานฐานข้อมูลจากอุปกรณ์เคลื่อนที่หรือสมาร์ทโฟนเพื่อใช้ในการนำทางจากตำแหน่งปัจจุบันของผู้ใช้งานไปยังตำแหน่งที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยวที่ต้องการ

3.6 กรอบแนวคิด

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การประยุกต์เทคโนโลยีภูมิสารสนเทศเพื่อจัดทำแผนที่ผู้ป่วยติดเตียง กรณีศึกษา พื้นที่บริการอนามัยเฉลิมพระเกียรติ 60 พรรชนาวมินทราชนิ ตำบลพะตง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา มีขั้นตอนและกระบวนการดำเนินงานวิจัยดังต่อไปนี้

4.1 ขั้นตอนการจัดทำข้อมูลเชิงพื้นที่และฐานข้อมูล

4.1.1 รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผู้ป่วยติดเตียง

4.1.2 ลงพื้นที่เก็บค่าพิกัดผู้ป่วยติดเตียง โดยใช้เครื่องรับสัญญาณ GPS

4.1.3 การจัดทำฐานข้อมูลเชิงพื้นที่ของผู้ป่วยติดเตียง ซึ่งจะได้จากการเก็บข้อมูลภาคสนามให้อยู่ในรูปแบบข้อมูลเชิงพื้นที่ พร้อมทั้งจัดทำฐานข้อมูลเชิงคุณลักษณะ โดยได้ทำการศึกษาและออกแบบฐานข้อมูลของข้อมูลผู้ป่วยติดเตียงออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ 1) ข้อมูลเชิงพื้นที่ซึ่งได้ทำการสำรวจจะถูกจัดเก็บข้อมูลแบบจุด (Point) และ 2) ข้อมูลเชิงคุณลักษณะ ได้แก่ พิกัดของผู้ป่วยติดเตียง ช่วงอายุ เพศและประเภทของผู้ป่วยติดเตียงจะอธิบายประเภทข้อมูลคุณลักษณะ (Attribute table)

4.1.4 จัดทำแผนที่ผู้ป่วยติดเตียง ในเขตพื้นที่บริการอนามัยเฉลิมพระเกียรติ 60 พรรชนาวมินทราชนิ

4.2 ขั้นตอนการแสดงตำแหน่งของผู้ป่วยติดเตียงผ่านเว็บแอปพลิเคชัน Google My Map

4.2.1 ลงทะเบียนเข้าใช้งานใน G-mail เพื่อเข้าใช้งานระบบ Google my map

4.2.2 จัดทำฐานข้อมูลเชิงพื้นที่ (Spatial data) และนำเข้าข้อมูลเชิงตาราง (Attribute data) ให้อยู่ในรูปแบบ Shape file.

4.2.3 กำหนดชั้นของข้อมูลในการแสดงผลแผนที่ออนไลน์ จำนวน 3 ชั้นข้อมูลได้แก่

- ชั้นข้อมูลตำแหน่งของผู้ป่วยติดเตียง
- ชั้นข้อมูลตำแหน่งอนามัยเฉลิมพระเกียรติ 60 พรรชนาวมินทราชนิ
- ชั้นข้อมูล Google base map

4.2.4 ทำการสร้างแผนที่ฐานข้อมูลผู้ป่วยติดเตียง พื้นที่บริการอนามัยเฉลิมพระเกียรติ 60 พรรชนาวมินทราชนิ ตำบลพะตง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ผ่านเว็บแอปพลิเคชัน Google My Map

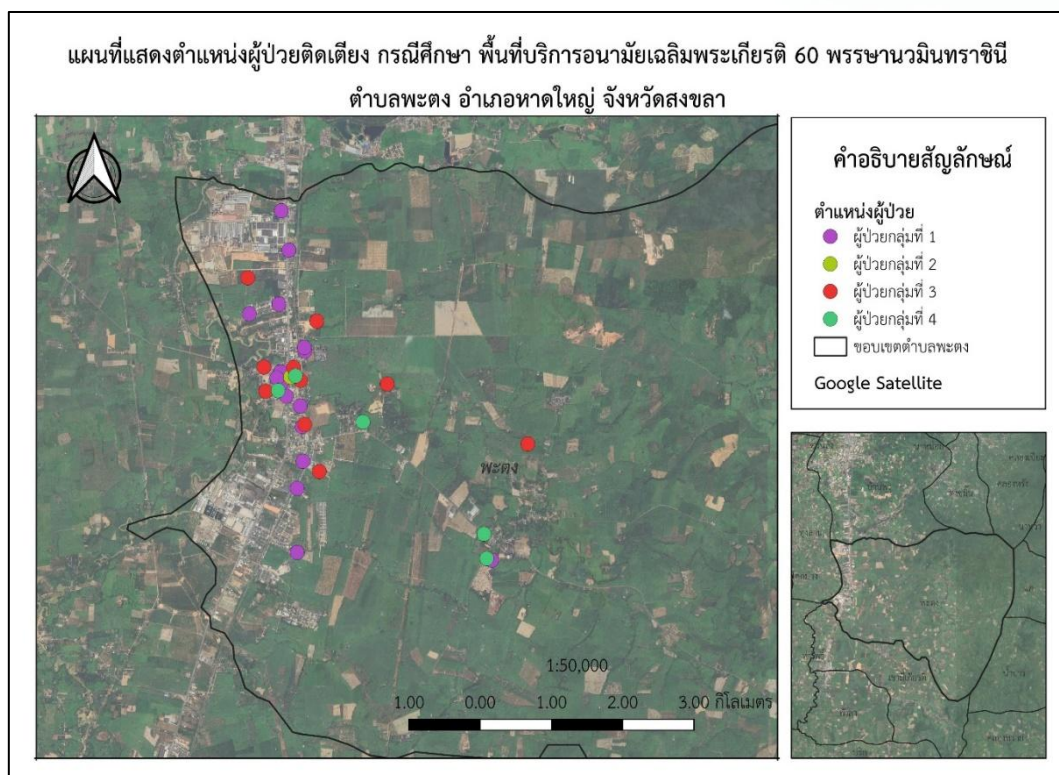
5. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ สามารถแบ่งผลการศึกษาออกเป็น 2 ส่วนตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

5.1 เพื่อสำรวจและจัดทำฐานข้อมูลของผู้ป่วยติดเตียง ในพื้นที่ให้บริการอนามัยเฉลิมพระเกียรติ ตำบลพะตง อำเภอกงหรา จังหวัดสงขลา

ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจและรวบรวมข้อมูลของผู้ป่วยติดเตียง พบว่า มีจำนวนผู้ป่วยติดเตียงทั้งหมด 34 ราย (ดังภาพที่ 1) สามารถจำแนกผู้ป่วยออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ (แสดงดังตารางที่ 1)

- กลุ่มที่ 1 เคลื่อนไหวได้บ้างและอาจมีปัญหาการกินหรือขับถ่ายแต่ไม่มีภาวะสับสนทางสมอง มีจำนวนผู้ป่วย 17 ราย แบ่งออกเป็นเพศชาย 8 คนและเพศหญิง 9 คน
- กลุ่มที่ 2 เคลื่อนไหวได้บ้างและอาจมีปัญหาการกินหรือขับถ่ายแต่ไม่มีภาวะสับสนทางสมอง จำนวนผู้ป่วย 1 รายเพศหญิง
- กลุ่มที่ 3 เคลื่อนไหวไม่ได้และอาจมีปัญหาการกินหรือขับถ่ายมีอาการเจ็บป่วยรุนแรง จำนวนผู้ป่วย 11 ราย แบ่งออกเป็นเพศชาย 3 คนและเพศหญิง 8 คน
- กลุ่มที่ 4 เคลื่อนไหวไม่ได้และอาจมีปัญหาการกินหรือขับถ่ายมีอาการเจ็บป่วยรุนแรงอยู่ในระยะสุดท้ายของชีวิต จำนวนผู้ป่วย 5 ราย แบ่งออกเป็นเพศชาย 1 คนและเพศหญิง 4 คน

ภาพที่ 1 แผนที่แสดงตำแหน่งผู้ป่วยติดเตียง

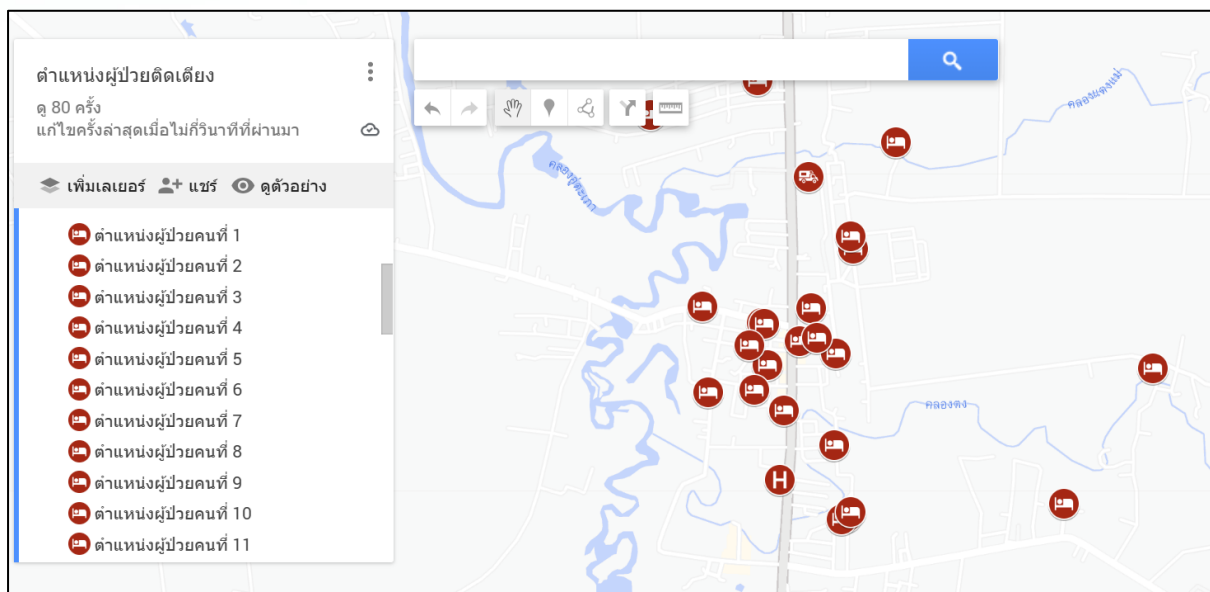
ที่มา : ผู้วิจัย (2567)

ตารางที่ 1 ตารางจำแนกประเภท ช่วงอายุและเพศของผู้ป่วยติดเตียง

กลุ่มอาการ ผู้ป่วย	ต่ำกว่า 60 ปี		สูงกว่า 60 ปี		รวมจำนวน ผู้ป่วย (คน)
	เพศชาย	เพศหญิง	เพศชาย	เพศหญิง	
กลุ่มที่ 1	2	1	8	6	17
กลุ่มที่ 2				1	1
กลุ่มที่ 3	3		4	4	11
กลุ่มที่ 4		3	1	1	5
รวม					34

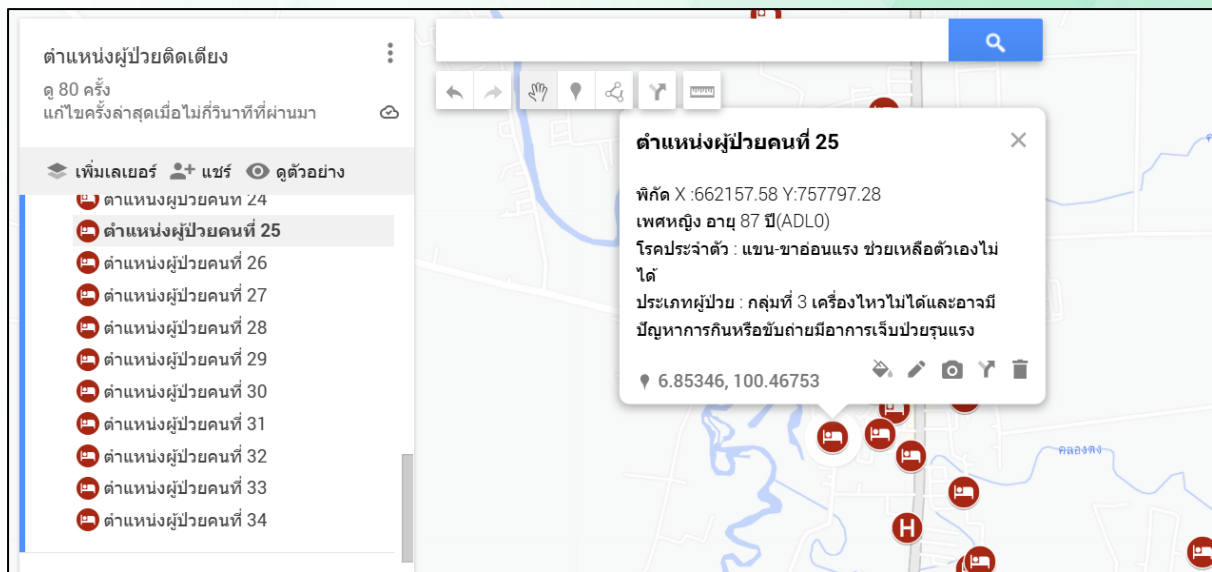
5.2 เพื่อแสดงตำแหน่งของผู้ป่วยติดเตียงในเว็บแอปพลิเคชัน Google My Map เขตพื้นที่ให้บริการอนามัยเฉลิมพระเกียรติ ตำบลพะตง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

การวิจัยพบว่าการแสดงผลตำแหน่งของผู้ป่วยติดเตียง กรณีศึกษาพื้นที่บริการอนามัยเฉลิมพระเกียรติ 60 พรรชนามวินทราชนิ ตำบลพะตง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เว็บแอปพลิเคชัน Google My Maps ผู้วิจัยได้กำหนดรูปแบบการแสดงผลเพียงรูปแบบเดียว คือ แผนที่ในมุมมองของดูเล ซึ่งเป็นชั้นข้อมูลทางภูมิสารสนเทศที่ผู้วิจัยกำหนดไว้เป็นเครื่องมือในการปรับแต่ง แก้ไขแผนที่ซึ่งสามารถแสดงรายละเอียดและแสดงผลเฉพาะในมุมมองของผู้ดูเลหรือบุคคลที่ผู้ดูเลให้สิทธิ์ในการแก้ไขและปรับปรุงข้อมูลเท่านั้น (ภาพที่ 2)

ภาพที่ 2 หน้าต่างแสดงตำแหน่งผู้ป่วยติดเตียง ผ่าน Google My Map

ที่มา : ผู้วิจัย (2567)

ภาพที่ 3 หน้าต่างแสดงข้อมูลผู้ป่วยติดเตียง ผ่าน Google My Map ในโหมดผู้ดูแล
ที่มา : ผู้วิจัย (2567)

6. อภิปรายผลการวิจัย

การประยุกต์เทคโนโลยีภูมิสารสนเทศเพื่อจัดทำแผนที่ผู้ป่วยติดเตียง กรณีศึกษา พื้นที่บริการอนามัยเฉลิมพระเกียรติ 60 พรรชนามินทราชนิ ตำบลพะตง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา จากผลการศึกษาผู้วิจัยนำประเด็นที่น่าสนใจมาอภิปรายผลได้ดังนี้

6.1 การประยุกต์เทคโนโลยีภูมิสารสนเทศเพื่อจัดทำแผนที่ผู้ป่วยติดเตียง กรณีศึกษา พื้นที่บริการอนามัยเฉลิมพระเกียรติ 60 พรรชนามินทราชนิ ตำบลพะตง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา มีการจัดทำฐานข้อมูลในระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ที่สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธัญญรัตน์ ไชยคราม (2561) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การประยุกต์เทคโนโลยีภูมิสารสนเทศเพื่อสร้างแผนที่ออนไลน์ผ่านเทคโนโลยี Google Maps GIS Online ในกลุ่มการท่องเที่ยวภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ส่วนการแสดงผลผ่านเทคโนโลยีออนไลน์นั้นจะแตกต่างกันที่งานวิจัยในครั้งนี้จะแสดงผลเพียงรูปแบบเดียว คือ ในรูปแบบของมุมมองของดูแลหรือบุคคลที่ผู้ดูแลให้สิทธิ์ในการแก้ไขและปรับปรุงข้อมูลเท่านั้น ซึ่งจะแตกต่างงานของธัญญรัตน์ ไชยคราม (2561) ที่จะแสดงผลให้บุคคลโดยทั่วไป

7. ข้อเสนอแนะและการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผู้บริหารหรือผู้รับผิดชอบ สามารถนำผลการวิจัยในครั้งนี้มาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดนโยบายการวางแผนพัฒนาหรือการเข้าถึงและดูแลผู้ป่วยติดเตียงได้อย่างเป็นรูปธรรม

8. กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ต้องขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ประจำอนามัยเฉลิมพระเกียรติ 60 พรรชนาวมินทรราชินี ตำบลพะตง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ที่ให้ความรู้และคำแนะนำในการลงสำรวจข้อมูลผู้ป่วยติดเตียงและขอบคุณนักศึกษาแพทย์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ที่คอยให้คำแนะนำตลอดการสำรวจภาคสนาม

9. เอกสารอ้างอิง

- กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ. (2568). รายงานข้อมูลจังหวัดสงขลา. ระบบ 3 หมอรู้จักคุณ. สืบค้นจาก https://3doctor.hss.moph.go.th/main/rp_ampur?region=12&prov=OTA=&provn=4Liq4LiH4LiC4LiL4Liy
- ณิชาธิ์ หนูบุญ. (2565). กรรมการมูลนิธิพัฒนาสถานอนามัยเฉลิมพระเกียรติ 60 พรรชนาวมินทรราชินี ตรวจเยี่ยมสถานอนามัยเฉลิมพระเกียรติฯ ตำบลพะตง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพอนามัยแก่ประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพในทุกด้านอย่างสมพระเกียรติ. สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดสงขลา. สืบค้นจาก <https://songkhla.prd.go.th/th/content/category/detail/id/9/iid/80294>
- ธัญญรัตน์ ไชยคราม. (2563). การประยุกต์เทคโนโลยีภูมิสารสนเทศเพื่อสร้างแผนที่ออนไลน์ผ่านเทคโนโลยี Google Maps GIS Online ในกลุ่มการท่องเที่ยวภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย. วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. 28(4), 575-586. สืบค้นจาก <https://li01.tci-thaijo.org/index.php/tstj/article/view/235640/161877>
- พิระวัฒน์ แก้ววิจารณ์ และสุเพชร จิรจรรกุล. (2557). การประยุกต์ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์เพื่อการวิเคราะห์พื้นที่การให้บริการศูนย์การแพทย์ฉุกเฉิน จังหวัดเลย. *Thai Journal of Science and Technology*. 3(3), 137-147. <https://doi.org/10.14456/tjst.2014.8>
- วิเชียร เปรมชัยสวัสดิ์. (2555). ระบบฐานข้อมูล (พิมพ์ครั้งที่ 18). สำนักพิมพ์สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น).
- สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ. (2564). แยกกลุ่มผู้ป่วยฟื้นฟูฯ เพิ่มคุณภาพการดูแล กลยุทธ์เด่น “LTC เทศบาลเมืองกระนวน”. สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ. สืบค้นจาก <https://www.nhso.go.th/news/3085>
- Modernform Healthcare. (ม.ป.ป.). ผู้ป่วยติดเตียง คืออะไร ? มีกี่ประเภท สาเหตุมาจากอะไร ลักษณะอาการและแนวทางการรักษาเป็นอย่างไร. Modernform Healthcare. สืบค้นจาก <https://modernformhealthcare.co.th/bedridden-patient/>

- NUMKINGSTON. (2565). *Google Maps และ Google My Maps คืออะไร ? แตกต่างกันอย่างไร ? และใช้แทนกันได้ไหม ?*. Thaiware. สืบค้นจาก <https://tips.thaiware.com/1909.html#what-is-google-my-maps>
- Premiere Home Health Care. (ม.ป.ป.). *การดูแลผู้ป่วยติดเตียง*. Premiere Home Health Care. สืบค้นจาก <https://premierehomehealthcare.co.th/การดูแลผู้ป่วยติดเตียง/#>
- Thongpet kanchana Maneewan. (2563). *ก้าวอย่างของประเทศไทยสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์แบบกรมสุขภาพจิต*. สืบค้นจาก <https://dmh.go.th/news-dmh/view.asp?id=30476>
- Topcares. (2566). *ผู้ป่วยติดเตียงคือใคร มีกี่ประเภท วิธีดูแลผู้ป่วยติดเตียงต้องทำอะไร*. สืบค้นจาก <https://topcares.in.th/golden-guidance/who-is-bedridden-patient/>

การสร้างแบบจำลองอาคารโบราณสถานแบบ 3 มิติโดยใช้เทคนิคโฟโตแกรมเมตรี กรณีศึกษา : โบราณสถานมัสยิดกรือเซะ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

The Creation of a 3D Model of Ancient Buildings Using Photogrammetry Techniques

Case Study: Krue Se Mosque, Mueang District, Pattani Province

ศิฎดิกค์ มูเซะ¹, อาคม โสวนา² และอภิรดี สรวิสูตร³

Shiddiq Muzeh¹, Akom Sowana² and Apiradee Saravisutra³

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างแบบจำลอง 3 มิติ ด้วยเทคนิคโฟโตแกรมเมตรีโดยใช้ข้อมูลภาพถ่ายที่ได้จากอากาศยานไร้คนขับ (UAV) ด้วยวิธีการบินถ่ายภาพแบบต่าง ๆ 3 วิธีคือ 1. การบินแบบกริดเดียว (single grid) ทำการบินที่ระดับความสูง 25 เมตร มุมกล้องเอียง 90 องศา ส่วนซ้อนทับการถ่ายภาพ 70 เปอร์เซ็นต์ 2. การบินแบบวงกลม (circle) ทำการบินที่ระดับความสูง 15 เมตร ด้วยมุมกล้องเอียง 29 องศา บันทึกภาพโดยรอบจุดศูนย์กลางทุก ๆ 10 องศา และ 3. การบินแบบใช้บุคคลเป็นผู้ควบคุม (manual control) จากนั้นนำผลที่ได้ทั้งหมดมาเปรียบเทียบความถูกต้องกับวัตถุจริง

ผลการศึกษาพบว่าข้อมูลภาพถ่ายที่ได้จากอากาศยานไร้คนขับสามารถนำมาสร้างแบบจำลองโบราณสถานสามมิติด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ได้เป็นอย่างดี เป็นวิธีการที่สามารถดำเนินการได้ไม่ยุ่งยาก ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่าย สามารถได้ข้อมูลสามมิติที่สวยงามได้ อย่างไรก็ตามยังมีปัญหาในการนำมาใช้งานอยู่หลายประการได้แก่ ลักษณะของสภาพแวดล้อมและวิธีการถ่ายภาพ เช่น แสงเงา ต้นไม้และวัตถุที่บังตัวอาคารโบราณสถาน และจากการเปรียบเทียบแบบจำลองทั้งสามแบบกับวัตถุจริงพบว่า แบบจำลองสามมิติที่สร้างจากข้อมูลภาพถ่ายที่ได้จากการกำหนดแนวบินแบบใช้บุคคลเป็นผู้ควบคุม (manual control) จะให้ภาพสามมิติที่มีความถูกต้องมากที่สุด

คำสำคัญ โบราณสถาน, การสร้างแบบจำลองสามมิติ, โฟโตแกรมเมตรี

¹ นักศึกษาหลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภูมิศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, E-mail: Shiddik604@gmail.com (corresponding author)

² อาจารย์ประจำหลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภูมิศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, E-mail: akom.s@psu.ac.th

³ อาจารย์ประจำหลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภูมิศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, E-mail: apiradee.sa@psu.ac.th

Abstract

This study aims to create a 3D model using photogrammetry techniques by utilizing aerial images obtained from an Unmanned Aerial Vehicle (UAV). The image capture was conducted using three different flight methods: 1) Single grid flight at an altitude of 25 meters with a 90-degree camera tilt and 70% image overlap, 2) Circle flight at an altitude of 15 meters with a 29-degree camera tilt, capturing images around the central point every 10 degrees, and 3) Manual Control flight. The results from all methods were then compared for accuracy with the actual object.

The study found that the aerial images obtained from the Unmanned Aerial Vehicle (UAV) can effectively be used to create 3D models of ancient structures using computer software. This method is straightforward, time-efficient, and cost-effective, providing high-quality 3D data. However, there are still several issues that need to be addressed, such as environmental conditions and image capture methods, including factors like lighting, shadows, trees, and objects obstructing the view of the ancient structure. When comparing the three different models with the actual object, it was found that the 3D model created from the Manual Control flight path produced the most accurate 3D representation.

Keywords: Ancient Site, 3D Modeling, Photogrammetry

1. บทนำ

มัสยิดกรือเซะ ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 2 บ้านกรือเซะ ตำบลตันหยงลูโละ จังหวัดปัตตานี มัสยิดกรือเซะมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่ามัสยิดปิตุกรือบัน คำว่า “มัสยิดกรือเซะ” เรียกตามนามหมู่บ้านที่เป็นที่ตั้งตั้งมัสยิด ส่วน “มัสยิดปิตุกรือบัน” เรียกตามรูปทรงของประตুমัสยิดซึ่งมีลักษณะเป็นวงโค้งแหลมแบบโกธิคของชาวยุโรป และแบบสถาปัตยกรรมของชาวตะวันออกกลาง กรมศิลปากรพิจารณาเห็นว่ามัสยิดกรือเซะเป็นโบราณที่สำคัญทางศาสนาอิสลามและได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณวัตถุสถานเพื่ออนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมทางสถาปัตยกรรมของชาติ มัสยิดกรือเซะเป็นอาคารก่ออิฐถือปูน กว้าง 15.10 เมตร ยาว 29.60 เมตร สูง 6.50 เมตร เสาทรงกลมเลียนรูปลักษณะแบบเสาโกธิคของยุโรป ช่องประตู หน้าต่างมีทั้งแบบโค้งแหลม และโค้งมนแบบโกธิค โดมและหลังคาที่ยังก่อสร้างไม่เสร็จ อิฐที่ใช้ก่อมีรูปลักษณะเป็นอิฐสมัยอยุธยา ตรงฐานมัสยิดมีอิฐรูปแบบคล้ายอิฐสมัยทวารวดีปะปนอยู่ (ฐานข้อมูลท้องถิ่นภาคใต้, 2561)

มัสยิดกรือเซะเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่สำคัญและมีผู้คนมาท่องเที่ยวจำนวนมากในแต่ละปีทั้งคนในพื้นที่และต่างจังหวัดรวมถึงชาวต่างประเทศ และยังมีคนอีกจำนวนมากยังไม่ทราบเกี่ยวกับ

สถานที่ท่องเที่ยวแห่งนี้และคนรุ่นใหม่ โดยเฉพาะเด็ก เยาวชนจำนวนมากที่ยังไม่ทราบหรือเห็นสภาพจริงของโบราณสถานแห่งนี้ ดังนั้นการพัฒนาสื่อในลักษณะของภาพสามมิติที่ให้ข้อมูลเสมือนจริง จะทำบุคคลที่สนใจสามารถเยี่ยมชมโบราณสถาน โดยไม่ต้องเดินทางมายังสถานที่นั้น ๆ ซึ่งเป็นการประหยัดค่าใช้จ่าย และลดปัญหาที่จะเกิดสถานการณ์ไม่สงบของพื้นที่ได้ การสร้างแบบจำลองโบราณสถานจากข้อมูลการสำรวจด้วยภาพถ่ายอากาศยานไร้คนขับ (Unmanned Aerial Vehicle: UAV) เป็นนวัตกรรมการเรียนรู้และประยุกต์ใช้งานในศตวรรษที่ 21 การใช้วิธีการ ประมวลผลตามหลักการโฟโตแกรมเมตรีแบบโครงสร้างการเคลื่อนไหว (Structure from Motion : SfM) สามารถให้ผลลัพธ์หลายลักษณะตามวัตถุประสงค์ของโครงการ มีรายละเอียดความถูกต้องแม่นยำสูง มีความสมบูรณ์ ความคมชัด ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะนำเทคนิคการสำรวจด้วยภาพถ่ายจากอากาศยานไร้คนขับ ในการเก็บข้อมูลของภาพถ่ายและนำภาพถ่ายที่ได้มาประมวลผลและสร้างแบบจำลองสามมิติของโบราณสถานมัสยิดกรือเซะ เพื่อจะพัฒนาต่อยอดเป็นสื่อประชาสัมพันธ์ให้บุคคลทั่วไปที่ไม่มีโอกาสเดินทางมาปัตตานีได้เยี่ยมชมโบราณสถานที่สำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดปัตตานีต่อไปในอนาคต

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อเปรียบเทียบวิธีการสร้างแบบจำลอง 3 มิติโดยเทคนิคโฟโตแกรมเมตรี แบบการบินแบบกริดเดียว (single grid) การบินแบบวงกลม (circle) และการบินแบบใช้บุคคลเป็นผู้ควบคุม (manual control) บริเวณมัสยิดกรือเซะ จังหวัดปัตตานี

3. แนวคิด ทฤษฎี กรอบแนวคิด

3.1 หลักการโฟโตแกรมเมตรี และแบบจำลองสามมิติ

3.1.1 หลักการทำงานของระบบโฟโตแกรมเมตรี จะทำงานโดยอาศัยรูปภาพเป็นหลัก ซึ่งจะใช้รูปภาพหลายๆภาพมาต่อกัน โดยแต่ละภาพนั้นจะมีมุมมองที่ต่างกันแต่ละภาพแต่ก็ต้องมีความต่อเนื่องกัน

3.1.2 จุดเด่นของ โฟโตแกรมเมตรี คือสามารถทำงานได้โดยไม่ต้องลงไปสัมผัสพื้นที่ เพียงแค่ถ่ายภาพก็สามารถรังวัดได้ทันทีและยังสามารถสร้างเป็นแบบจำลองสามมิติได้หากมีรูปถ่ายที่หลากหลายมุมมอง แต่ข้อเสียของระบบนี้คือเรื่องของเครื่องมือ เพราะว่าคนที่ทำงานในส่วนนี้ต้องมีความเชี่ยวชาญ และเครื่องมือสำคัญ คือคอมพิวเตอร์ต้องมีประสิทธิภาพในการประมวลผล

3.1.3 Structure from motion (SfM) การสร้าง 3D จากรูปภาพ หรือ photogrammetry จะใช้เทคนิคการถ่ายภาพหลาย ๆ มุมมอง ซึ่งมีพื้นที่ซ้อนทับกัน และ การวัดเพื่อสร้างแบบจำลอง 3D ขึ้นมา โดยอาศัยหลักการของการเคลื่อนที่ตำแหน่งกล้องในปริภูมิ 3D (3D space) เพื่อวัดและประมาณตำแหน่ง (x,y,z) ของแต่ละจุดภาพบนรูปภาพ และมีชื่อเรียกเฉพาะว่า Structure from Motion (SfM)

3.1.4 การสำรวจด้วยภาพถ่ายจากอากาศยานไร้คนขับ (Unmanned Aerial Vehicle : UAV) เป็นยานพาหนะทางอากาศขนาดเล็ก มีการควบคุมและสั่งการการบินด้วยระบบอัตโนมัติและแบบกึ่งอัตโนมัติโดยไม่มีนักบินอยู่บนเครื่อง สามารถ ควบคุมด้วยอุปกรณ์ควบคุมระยะไกล ปัจจุบันการพัฒนาอากาศยานไร้คนขับเป็นไปอย่างรวดเร็ว มีการพัฒนา ต่อเนื่องมีผู้สนใจและนำมาประยุกต์ใช้ในงานด้านต่าง ๆ กันอย่างแพร่หลายในการสำรวจภูมิประเทศมีการนำอากาศยานไร้คนขับถ่ายภาพทางอากาศแทนการใช้เครื่องบิน โดยภาพถ่ายทางอากาศที่ได้จะเก็บตามเส้นทาง การบินเก็บเป็นชุดต่อเนื่องจำนวนมาก ในการถ่ายภาพจะมีการเชื่อมต่อของภาพมีจุดอ้างอิงที่เหมือนกันในแต่ละภาพ การใช้โปรแกรมสำเร็จรูปในการจัดการภาพถ่ายทางอากาศ เป็นการต่อภาพถ่ายทางอากาศจำนวนมาก ให้เป็นภาพขนาดใหญ่โดยเริ่มจากการเรียงของภาพ การกำหนดจุดควบคุมของภาพ การเพิ่มจุดความหนาแน่นของจุดอ้างอิง การสร้างโมเดลสามมิติ การผลิตภาพถ่ายทางอากาศ (TERRAIN PRO SURVEY & CONSTRUCTION, 2024)

3.1.5 แบบจำลองสามมิติแบบจำลองสามมิติ (model 3D) เป็นการสร้างรูปทรงหรือรูปร่างแบบสามมิติ โดยการกำหนดจุดต่างๆ และเชื่อมโยงจุดด้วยเส้นตรง เพื่อให้ได้รูปทรงตามต้องการ การใช้คอมพิวเตอร์สร้างรูปทรงสามมิติอาจทำได้โดยอัตโนมัติด้วยโปรแกรมในกรณีที่รูปทรงเป็นแบบสมมาตร หรือรูปทรงเรขาคณิต หรือรูปทรงที่ประกอบขึ้นจากรูปทรงเรขาคณิตมา ประกอบกัน หากเป็นรูปทรงที่ไม่สมมาตร หรือมีรายละเอียดมาก ก็จำเป็นต้องกำหนดจุดต่าง ๆ และลากเส้น ต่อจุดเองด้วยผู้วาดภาพที่เชี่ยวชาญ เช่นการสร้างแบบจำลองสามมิติสำหรับใบหน้าและศีรษะมนุษย์ จำเป็นต้องกำหนดจุดเป็นจำนวนมากในหลักหมื่น เมื่อลากเส้นตรงต่อจุดเชื่อมโยงเป็นรูปใบหน้าและศีรษะใน สามมิติ รูปทรงที่ได้เสมือนเกิดจากรูปสามเหลี่ยม หรือรูปสี่เหลี่ยม หรือรูปหลายเหลี่ยม (polygon) มาเรียงต่อ ๆ กันเป็นแบบเส้นโครง (wire-frame) สำหรับรูปใบหน้า และศีรษะมนุษย์ อาจมีจำนวนรูปหลายเหลี่ยมใน หลักพัน ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับความละเอียดของการสร้างแบบจำลอง ในปัจจุบัน การสร้างแบบจำลองสามมิติอาจทำได้จากการใช้เครื่องกราดสามมิติ เพื่อกวาดรูปทรงจริงสามมิติ เช่น ใบหน้ามนุษย์ อย่างไรก็ตามข้อมูลรูปหลายเหลี่ยมที่ได้ยังคงไม่สมบูรณ์ จึงต้องใช้ผู้วาดภาพด้วยคอมพิวเตอร์มาปรับแต่งข้อมูลที่อาจไม่ถูกต้อง ซึ่งคงต้องใช้เวลามาก (มูลนิธิโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน, 2555)

3.2 การอนุรักษ์สารสนเทศดิจิทัล (digital preservation)

นิศาชล จำนงศรี (2566) ได้สรุปการอนุรักษ์สารสนเทศดิจิทัลไว้ว่า การอนุรักษ์สารสนเทศดิจิทัลเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการด้านต่าง ๆ เพื่อให้ทรัพยากรสารสนเทศดิจิทัลสามารถเข้าถึงและเรียกออกมาใช้ได้อย่างสมบูรณ์ตลอดไป ครอบคลุมทั้งความต้องการและจำเป็น ภายใต้สภาวะการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาของเทคโนโลยี เป้าหมายของการอนุรักษ์คือ เพื่อรักษาความสามารถในการแสดง (display) ค้นคืน (retrieve) และการใช้ดิจิทัลคอลเลกชัน (digital collection) ได้ภายใต้การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยี โครงสร้างพื้นฐานและองค์ประกอบขององค์กร ซึ่งประเด็นที่ต้องศึกษา ได้แก่

- การเก็บรักษาตัวเอกสาร รวมทั้ง metadata สคริปต์และโปรแกรมของเอกสาร (เช่น ต้องมั่นใจว่าสื่อที่บันทึกสารสนเทศมีการทำ back-up) รวมทั้งฮาร์ดแวร์และซอฟต์แวร์ที่จะใช้เพื่ออ่านสารสนเทศดังกล่าว ต้องได้รับการดูแลรักษาเช่นกัน)
- การรักษาสภาพการใช้ของสารสนเทศดิจิทัล เช่น ส่วนต่อประสานกับผู้ใช้หรือการติดต่อกับผู้ใช้งานต้องเป็นปัจจุบัน ผู้ใช้ต้องสามารถค้นคืนและปรับแต่งสารสนเทศเพื่อตอบสนองความต้องการของตนได้
- การรักษาความปลอดภัยของคอลเลกชัน เช่น การกำหนดนโยบายเกี่ยวกับสิทธิในการเข้าใช้คอลเลกชัน การพัฒนา การดูแลรักษาโปรแกรม การจัดการเรื่องสิทธิการเข้าใช้บริการที่มีค่าธรรมเนียม
- วิธีการเก็บรักษาข้อมูลดิจิทัลสามารถทำได้หลายวิธีได้แก่ data refreshing, technology preservation, technology emulation, information migration และ encapsulation

3.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

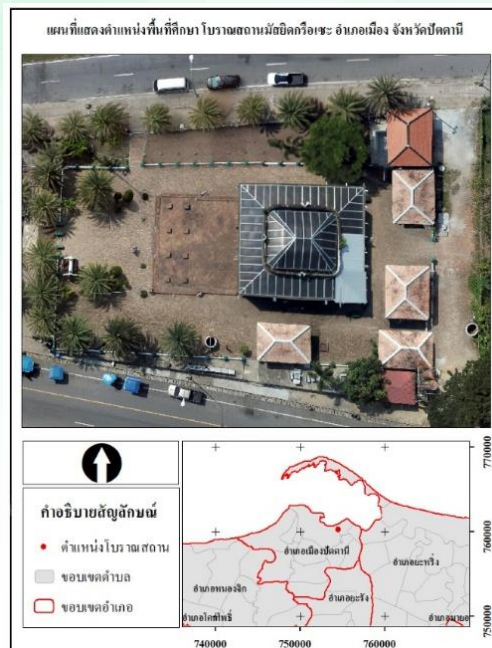
นที รุ่งผดุงเกียรติ, บุญฤทธิ์ วงศ์วาด, ศุภชัย แก้วขาว และอนุเผ่า ออบแพทย์. (2561) ได้วิเคราะห์แผนการถ่ายภาพเพื่อสร้างแบบจำลองสามมิติด้วยอากาศยานไร้คนขับ โดยใช้อากาศยานไร้คนขับแบบ 4 ใบพัด รุ่น DJI Spark และได้วางแผนการบิน 3 รูปแบบคือ รูปแบบตารางกริดทำมุม 90 และ 45 องศา กับแกน x และแบบบินวนรอบวัตถุ โดยใช้พื้นที่ศึกษา 3 แห่งคือ ศาลาประชาคมอำเภอดมลาน พระพิรุณและห้องสมุดประชาชน อำเภอสรีราชา ผลการวิจัยพบว่ารูปแบบการวางแผนการบินแบบบินวนรอบวัตถุนำมาใช้สร้างแบบจำลองสามมิติได้สมบูรณ์กว่าการบินรูปแบบอื่น

ญาสุมินท์ ใจกว้าง (2563) ได้พัฒนาเทคนิคการสำรวจด้วยภาพถ่ายจากอากาศยานไร้คนขับสำหรับการสร้างแบบจำลองสามมิติและแบบจำลองสารสนเทศอาคารของโบราณสถาน โดยมีพื้นที่ศึกษาคือ พระอัฐฐารสที่ประดิษฐานอยู่ภายในวัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดพิษณุโลก โดยใช้เครื่อง DJI Phantom 4 Pro แล้วทำการประมวลผลเพื่อสร้างแบบจำลองสามมิติด้วยโปรแกรม Agisoft metashape จากนั้นทำการวิเคราะห์รายละเอียดของตัวอาคารด้วยโปรแกรม Autodesk Revit ผลจากการวิจัยพบว่ารูปแบบของการบินถ่ายภาพทางอากาศมีผลต่อความครบถ้วนและความถูกต้องของแบบจำลองสามมิติของโบราณสถาน

ดิศรณ์ ตัมพันธุ์สกุล (2564) ได้จัดทำระบบสารสนเทศออนไลน์สามมิติโดยใช้ค่าพิกัดทางภูมิศาสตร์เพื่อนำเสนอข้อมูลของอาคารประเภทมรดกทางวัฒนธรรม โดยมีแบบจำลองโฟโตแกรมเมตรีสามมิติเป็นเครื่องมือในการนำเสนอ เครื่องมือที่ใช้ในการจัดทำภาพสามมิติคือ กล้องถ่ายรูป และใช้เทคนิคโฟโตแกรมเมตรีช่วย จากนั้นแสดงผลผ่านแพลตฟอร์มสำเร็จรูป Sketchfab

4. วิธีดำเนินการวิจัย

1. กำหนดหัวข้อ ขอบเขตการศึกษาและพื้นที่ศึกษา ผู้ศึกษากำหนดหัวข้อโดยเลือกศึกษาเรื่อง การสร้างแบบจำลองอาคารโบราณสถานแบบ 3 มิติ โดยใช้เทคนิคโฟโตแกรมเมตรี กรณีศึกษา : โบราณสถาน มัสยิดกรือเซะ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

ภาพที่ 1 ตำแหน่งพื้นที่ศึกษา มัสยิดกรือเซะ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

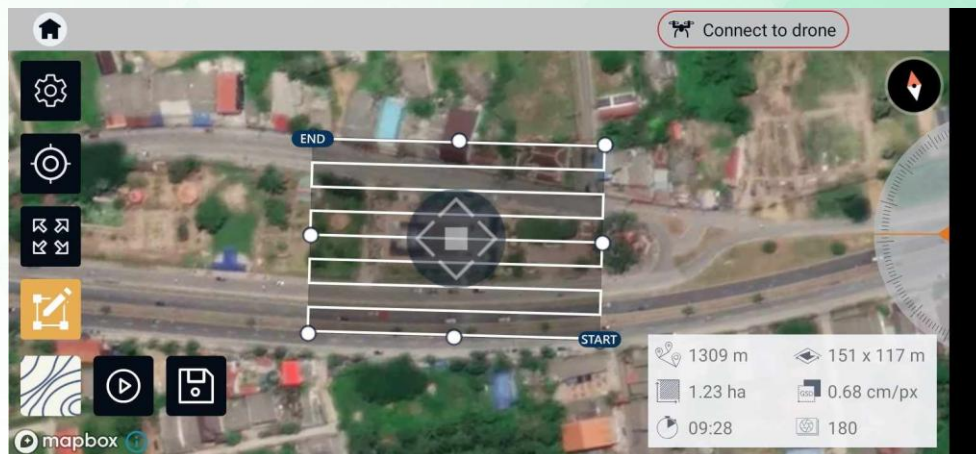
ที่มา : ผู้วิจัย (2567)

2. รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิต่างๆ ได้แก่ สำนักวิทยากร บริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี และเว็บไซต์ต่างๆ เพื่อสืบค้นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการศึกษาวิจัย

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ข้อมูลภาพถ่ายจากอากาศยานไร้คนขับ (UAV) มีดังนี้

3.1 การบินถ่ายภาพบริเวณ มัสยิดกรือเซะ (วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2567) กำหนดแนวกบินด้วย 3D survey pilot application โดยมีรายละเอียดดังนี้

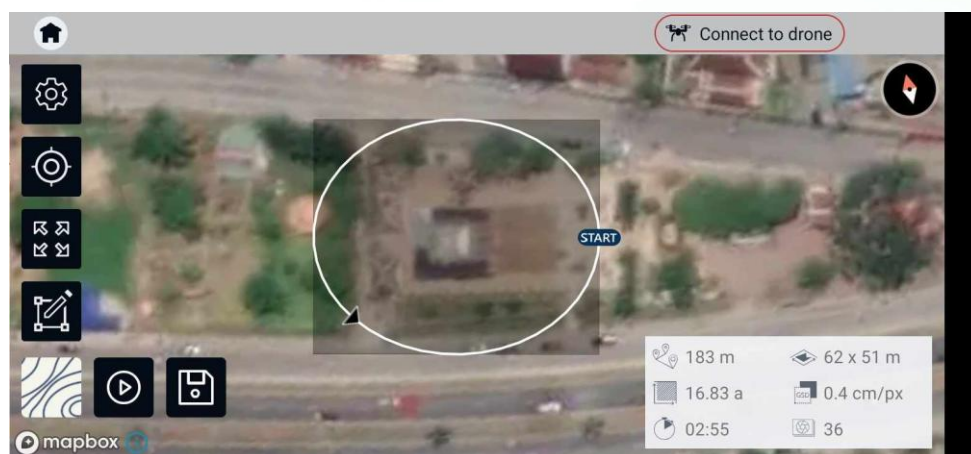
3.1.1 การบินแบบกริดเดียว (single grid) ความสูงบินที่ 25 เมตร มุมกล้องเอียง 90 องศา และส่วนซ้อนทับการถ่ายภาพ 70 เปอร์เซ็นต์ (ดังภาพที่ 2)

ภาพที่ 2 การกำหนดแนวกบินแบบกริดเดี่ยว (single grid)

ที่มา : ผู้วิจัย (2567)

3.1.2 การบินแบบวงกลม (circle) ทำการบินเก็บข้อมูลภาพถ่าย โดยรอบ ความสูงบินที่ 15 เมตร ด้วยมุมกล้องเอียง 29 องศา และเก็บภาพโดยรอบจุดศูนย์กลางทุกๆ 10 องศา (ดังภาพที่ 3)

ภาพที่ 3 การกำหนดแนวกบินแบบวงกลม (circle)

ที่มา : ผู้วิจัย (2567)

3.2 การถ่ายภาพบริเวณ มัสยิดกรือเซะ โดยผู้วิจัยเป็นผู้กำหนดตำแหน่งถ่ายภาพ

ภาพที่ 4 การบันทึกภาพแบบใช้บุคคลเป็นผู้ควบคุม (manual control)

ที่มา : ผู้วิจัย (2567)

3.3) ทำการบินถ่ายภาพโบราณสถานด้วยอากาศยานไร้คนขับ (UAV) ตามแนวจานที่กำหนดไว้ในข้อ 3.1

4. การประมวลผลแบบจำลองสามมิติ

4.1 จัดเตรียมข้อมูลภาพที่ได้จากการบันทึกภาพด้วยอากาศยานไร้คนขับ (UAV) และข้อมูลภาพถ่ายที่ได้จากการบันทึกภาพด้วย นำมาตรวจสอบความคมชัด ภาพซ้ำ และความถูกต้องของข้อมูลภาพ

4.2 ประมวลผลแบบจำลองสามมิติ ด้วยโปรแกรม Agisoft metashape ในขั้นตอนต่าง ๆ ของการประมวลผลแบบจำลองสามมิติ นำข้อมูลภาพที่ได้มาประมวลผลในโปรแกรม Agisoft metashape เพื่อสร้างแบบจำลองสามมิติโบราณสถาน

5. นำแบบจำลองสามมิติที่ได้จากการประมวลผลจากโปรแกรม Agisoft metashape นำมาปรับแต่งคุณสมบัติของแบบจำลองสามมิติ ในโปรแกรม Blender เพื่อให้แบบจำลองมีความคมชัดและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

6. กำหนดจุดตัวอย่าง และเก็บข้อมูลความกว้าง ความยาวของวัตถุตัวอย่าง โดยการศึกษาครั้งนี้ได้

7. เลือกวัตถุตัวอย่างทั้งหมด จำนวน 27 ตัวอย่าง จะแบ่งออกเป็น 4 บริเวณ ดังนี้ ด้านหน้าของโบราณสถาน (ทิศตะวันออก) จำนวน 7 ตัวอย่าง ด้านซ้ายของโบราณสถาน (ทิศเหนือ) จำนวน 7 ตัวอย่าง ด้านขวาของโบราณสถาน (ทิศใต้) จำนวน 7 ตัวอย่าง และ ด้านหลังของโบราณสถาน (ทิศตะวันตก) จำนวน 6 ตัวอย่าง

8. นำผลที่ได้จากแบบจำลองทั้ง 3 วิธีมาเปรียบเทียบความถูกต้องกับจุดตัวอย่าง

9. สรุปผลการศึกษา อภิปราย และเสนอแนะ และเขียนรายงานการศึกษา

5. สรุปผลการศึกษา

ผลการศึกษารูปเป็นประเด็นต่างๆ ได้ดังนี้

5.1 การเก็บข้อมูลภาคสนามสำหรับการสร้างแบบจำลอง 3 มิติ

จากการเก็บข้อมูลโดยการถ่ายภาพด้วยอากาศยานไร้คนขับ กำหนดแนวบินด้วย 3D survey pilot application ด้วยวิธีต่างๆ ได้ผลการศึกษา ดังนี้

5.1.1 การบินแบบกริดเดียว (single grid) ความสูงบินที่ 25 เมตร มุมกล้องเอียง 90 องศา และส่วนซ้อนทับการถ่ายภาพ 70 เปอร์เซ็นต์ ได้จำนวนภาพถ่าย 112 ภาพ ภาพถ่ายทั้งหมดครอบคลุมโบราณสถานและพื้นที่ข้างเคียง เพียงพอต่อการนำมาสร้างแบบจำลองสามมิติ ภาพถ่ายมีความชัดเจนและสวยงาม (ถ่ายเมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2567) (ดังภาพ 5)

ภาพที่ 5 ภาพถ่ายจากอากาศยานไร้คนขับ การบินแบบกริดเดียว (single grid)

ที่มา : ผู้วิจัย (2567)

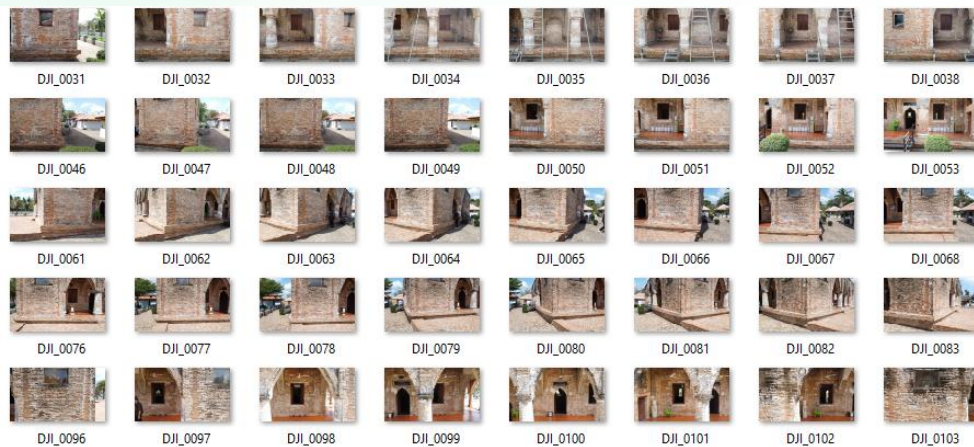
5.1.2 การบินแบบวงกลม (circle) ทำการบินเก็บข้อมูลภาพถ่าย โดยรอบ ความสูงบินที่ 15 เมตร ด้วยมุมกล้องเอียง 29 องศา และเก็บภาพโดยรอบจุดศูนย์กลางทุกๆ 10 องศา จำนวนภาพถ่าย 34 ภาพ ภาพถ่ายมีรัศมีจากศูนย์กลางโบราณสถานน้อยกว่าแบบกริดเดียว (single grid) แต่ก็ครอบคลุมโบราณสถานและเพียงพอต่อการสร้างแบบจำลองสามมิติ (ถ่ายเมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2567) (ดังภาพ 6)

5.1.3 การบันทึกรูปภาพแบบใช้บุคคลเป็นผู้ควบคุม (manual control) ด้วยอากาศยานไร้คนขับ (UAV) ควบคุมกับดั่งกล้อง บันทึกรูปภาพ 2 แนว ที่ระดับความสูง 1.65 เมตร และระดับความสูง 3.05 เมตร จำนวนภาพถ่าย 134 ภาพ การเก็บข้อมูลภาพถ่ายด้วยวิธีนี้ เพื่อต้องการให้ได้ภาพที่ครอบคลุมและเห็นภาพส่วนต่างๆ ของโบราณสถานมากที่สุด ถึงแม้จะไม่ได้ภาพในมุมมอง top view ก็ตาม ซึ่งข้อมูลนี้ได้มีจำนวนมากและครอบคลุมบริเวณโบราณสถาน (วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2567) (ดังภาพ 7)

ภาพที่ 6 ภาพถ่ายจากอากาศยานไร้คนขับ การบินแบบวงกลม (circle)

ที่มา : ผู้วิจัย (2567)

ภาพที่ 7 การบันทึกภาพแบบใช้บุคคลเป็นผู้ควบคุม (manual control)

ที่มา : ผู้วิจัย (2567)

5.2 ผลลัพธ์ของแบบจำลองสามมิติ

5.2.1 ผลการประมวลผลภาพสามมิติที่ได้จากการบินแบบกริดเดียว (single grid) ผลการประมวลผลแบบจำลองโดยรวมของการบินแบบกริดเดียว (single grid) จะเห็นได้ว่าแบบจำลองนั้นมีความสมบูรณ์หรือมีรายละเอียดพื้นผิวที่สามารถประมวลผลให้เกิดแบบจำลองที่มีความเสมือนจริงเพียงในแนวมุมมองด้านบน (top view) พื้นผิวทางด้านข้างทั้ง 4 ด้าน ไม่สามารถสร้างพื้นผิวที่สมบูรณ์ได้ เนื่องจากการบินแบบกริดเดียว (single grid) นั้นมุกกล้องจะทำการบันทึกภาพที่ 90 องศา ส่งผลให้ไม่สามารถบันทึกภาพพื้นผิววัตถุในแนวเอียงหรือแนวระนาบได้ ในขณะที่การสร้างภาพสามมิติ ต้องการการบันทึกภาพรอบทิศทาง โดยเฉพาะการสร้างแบบจำลองสามมิติของสิ่งก่อสร้างที่มีความซับซ้อน

(ก) แบบจำลองสามมิติด้านซ้าย (ทิศเหนือ)

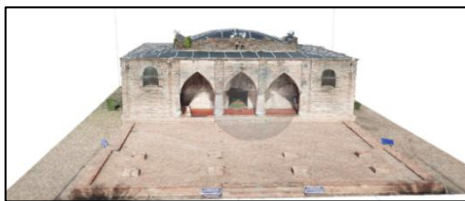

(ข) แบบจำลองสามมิติด้านขวา (ทิศใต้)

ภาพที่ 8 ตัวอย่างแบบจำลองสามมิติที่ได้จากการบินแบบกริดเดียว (single grid)

ที่มา : ผู้วิจัย (2567)

5.2.2 ผลการประมวลผลภาพสามมิติที่ได้จากการบินแบบวงกลม (circle) ผลการประมวลผลแบบจำลองสามมิติโดยรวมจากข้อมูลภาพถ่ายที่ได้จากการบินแบบวงกลม (circle) พบว่า แบบจำลองที่ได้จากผลข้อมูลชุดนี้มีความเหมือนจริงในเรื่องของโครงสร้างภายนอกและพื้นผิวโดยรวม โดยมีรายละเอียดของภาพ (resolution) เท่ากับ 7.19 mm/pixel ทั้งนี้ แบบจำลองสามมิติของข้อมูลชุดนี้ ยังมีในส่วนที่ไม่สมบูรณ์ เช่น ผนังทางด้านขวา (ทิศใต้) มีรายละเอียดของต้นไม้มาซ้อนทับผนัง เนื่องจากการบินแบบวงกลม circle ไม่สามารถบันทึกภาพใกล้วัตถุได้เท่าที่ควร มีต้นไม้บดบังทัศนวิสัยของการบันทึกภาพ (ดังภาพที่ 9 (ง)) ผนังด้านหลัง (ทิศตะวันตก) มีรายละเอียดของความสว่างไม่เท่ากับด้านอื่นๆ เนื่องจากเวลาบันทึกภาพแสงส่องกระทบผนังด้านหลังไม่เพียงพอ และรายละเอียดภายในโบราณสถานไม่สมบูรณ์ เนื่องจากมุมมองของการบันทึกภาพรวมถึงรายละเอียดของภาพไม่เพียงพอต่อการประมวลผล แบบจำลองสามมิติในมุมมองด้านบน (top view) มีความสมบูรณ์ของโครงสร้างและรายละเอียดของโบราณสถานมัสยิดกรือเซะ ในการประมวลผลครั้งนี้ได้ลบข้อมูลในส่วนที่มีปัญหาออก เพื่อให้สามารถสร้างแบบจำลองสามมิติ ที่มีลักษณะเหมือนของจริงมากที่สุด

(ก) แบบจำลองสามมิติด้านหน้า (ทิศตะวันออก)

(ข) แบบจำลองสามมิติด้านซ้าย (ทิศเหนือ)

(ค) แบบจำลองสามมิติด้านหลัง (ทิศตะวันตก)

(ง) แบบจำลองสามมิติด้านขวา (ทิศใต้)

ภาพที่ 9 แบบจำลองสามมิติที่ได้จากการบินแบบวงกลม (circle)

ที่มา : ผู้วิจัย (2567)

5.2.3 การบันทึกภาพด้วยอากาศยานไร้คนขับแบบใช้บุคคลเป็นผู้ควบคุม (manual control) ทำการบันทึกภาพทั้งหมด 134 ภาพผลการประมวลผลแบบจำลองโดยรวมของการบันทึกภาพแบบใช้บุคคลเป็นผู้ควบคุม (manual control) พบว่าแบบจำลองสามมิติของการบันทึกภาพลักษณะนี้ประมวลผลได้ดีในเรื่องรายละเอียดพื้นผิวต่าง ๆ มีความคมชัดในระดับที่สามารถเห็นรายละเอียดได้คมชัดกว่าการประมวลผลของการกำหนดแนวกบินด้วย 3D survey pilot application เนื่องจากการบันทึกด้วยวิธีนี้ สามารถบันทึกในระยะใกล้วัตถุได้ ทำให้ข้อมูลมีรายละเอียดต่อจุดภาพที่ละเอียด การประมวลผลครั้งนี้มีข้อบกพร่องเนื่องจากมีข้อจำกัดในเรื่องของความสูงในการบันทึกข้อมูลรูปภาพ จึงทำให้ไม่สามารถบันทึกภาพในส่วนของหลังคาหรือในมุมสูงของวัตถุไม่สามารถบันทึกภาพได้ ส่งผลให้แบบจำลองสามมิติเกิดความไม่สมบูรณ์เท่าที่ควร

(ก) แบบจำลองสามมิติด้านหน้า (ทิศตะวันออก)

(ข) แบบจำลองสามมิติด้านขวา (ทิศใต้)

(ค) แบบจำลองสามมิติด้านหลัง (ทิศตะวันตก)

(ง) แบบจำลองสามมิติด้านซ้าย (ทิศเหนือ)

(จ) แบบจำลองสามมิติมุม top viwe (หลังคา)

ภาพที่ 10 แบบจำลองสามมิติที่ได้จากการใช้บุคคลเป็นผู้ควบคุม (manual control)
ที่มา : ผู้วิจัย (2567)

5.2.4 การเปรียบเทียบแบบจำลองและวัตถุจริง

ผลจากการสร้างแบบจำลองสามมิติของข้อมูลภาพถ่ายที่ได้จากอากาศยานไร้คนขับ (UAV) 3 วิธีคือ การบินรูปแบบกริดเดียว (single grid) มีค่าความคลาดเคลื่อนเฉลี่ยสูงที่สุดเมื่อเทียบกับอีกสองวิธี

รองลงมาคือการบินรูปแบบวงกลม (circle) และการบันทึกรูปภาพแบบใช้บุคคลเป็นผู้ควบคุม (manual control) มีค่าเฉลี่ยความคลาดเคลื่อนน้อยที่สุด (รายละเอียดแต่ละจุดดังตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบค่าความคลาดเคลื่อนของแบบจำลองสามมิติกับระยะทางที่วัดได้จริงของจุดตัวอย่าง

ทิศ	คำอธิบายตำแหน่ง	ระยะที่วัดจริง (cm)	ระยะจากแบบจำลอง (cm)		
			วิธี Single grid	วิธี Circle	วิธี Manual Control
ด้านหน้า โบราณสถาน (ทิศตะวันออก)	ก้อนอิฐหน้า แถว 9 คอลัมน์ 2	4.95 x 31.50	-	4.55 x 29.9	4.25 x 29.90
	บันได แถว 2	328.5	325	322	326
	ก้อนอิฐสี่เหลี่ยม แถว 2 ตัว 2 ซ้าย	66.5	65.1	68.7	68.2
	ลาน ก้อนอิฐข้างซ้าย ข้างสุด	10.20 x 23.80	8.84 x 19.9	10 x 22.2	-
	ลาน ก้อนอิฐบันได ตัวที่ 2 ซ้าย	14.5 x 24.8	13.3 x 25.9	13.2 x 26.5	-
	ลาน ก้อนอิฐข้างขวา ข้างสุด	10.1 x 23.3	7.7 x 21.9	9.6 x 23.9	-
	เสา ตัวโค้งด้านใน แห่งที่ 3	42.6	-	-	43.8
ด้านซ้ายของ โบราณสถาน (ทิศเหนือ)	ก้อนอิฐซ้ายแถว 4	17.15 x 29.50	16.8 x 27.5	17.47 x 30	17.60 x 29.50
	ประตูใหญ่ ซ้าย	115	-	110	112
	ก้อนอิฐแถว 2 ตัว 2	17.65 x 28.45	15.7 x 28.3	14.4 x 28.7	17.50 x 28.10
	กระเบื้องโมเสก แถว 2 ตัวที่ 3	29.3 x 29.3	-	27.9 x 27.9	-
	เสาด้านหน้า วัดด้านซ้าย แห่งที่ 1	8.9 x 60	-	8.3 x 58.6	8.74 x 61.7
	เสา ตัวโค้งด้านใน แห่งที่ 1	42	-	-	44.5
	อิฐข้างล่าง หน้าสุดตัวแรกแถว 2	26.9	-	27.5	25.8
ด้านขวาของ โบราณสถาน (ทิศใต้)	ก้อนอิฐนั่ง แถว 2 ขวา	14.50 x 29.85	-	16.2 x 26.4	15.20 x 29.5
	หน้าต่างบานแรก ขวา	107.5	-	107	107
	อิฐผนัง ข้างหลัง แถว 9 สมบูรณ์	6.4 x 25.2	-	-	6.64 x 25.3
	อิฐผนังข้างเสาด้านหลัง ตัวที่ 2	5.6 x 27.3	-	-	5.69 x 27.7
	เสาด้านแรก แนวตั้ง	10.5	-	13.3	9.92
	อิฐผนังแถว 8 ตัวที่ 3 ด้านหน้า	4.5 x 29.8	-	5 x 29.7	4.62 x 29.7
	อิฐผนัง แถว 6 ตัวที่ 2 หน้าสุด	8 x 29.8	-	7.6 x 29.3	8.17 x 29.8
ด้านหลังของ โบราณสถาน (ทิศตะวันตก)	ด้านหลังช่องขวา	220	-	216	217
	ช่องหน้าต่างกระบอกด้านขวา	83.5 x 70	-	90 x 68	81.1 x 68.2
	อิฐผนังแถว 6 ตัวแรก	7.7 x 18.7	-	-	-
	กรอบหน้าต่างด้านขวา	105.5	-	-	104
	เสาด้านขวา	9x 63	-	-	9.4 x 64.2
	อิฐข้างท่อแถว 3 ตัวที่ 2	4.5 x 18.5	-	-	4.8 x 18.8

*หมายเหตุ : เครื่องหมาย “ - ” หมายถึงวัตถุหรือพื้นผิวที่ไม่สามารถวัดได้จากแบบจำลองสามมิติ

6. อภิปรายผลการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการใช้เทคนิคทางโฟโตแกรมเมตรี เพื่อสร้างแบบจำลอง 3 มิติโดยใช้ข้อมูลภาพถ่ายที่ได้จากอากาศยานไร้คนขับบินถ่าย 3 แบบคือ บินแบบกริดเดียว (single grid) บินแบบวงกลม (circle) และถ่ายภาพโดยใช้บุคคลเป็นผู้ควบคุม (manual control) ซึ่งงานวิจัยนี้มีบางส่วนที่สอดคล้องกับงานของ นที รุ่งผดุงเกียรติ, บุญฤทธิ์ วงศ์วาด, ศุภชัย แก้วขาว และอนุเผ่า ออบแพทย์. (2561) ที่ใช้อากาศยานไร้คนขับแบบ 4 ใบพัด รุ่น DJI Spark และได้วางแผนการบิน 3 รูปแบบคือ รูปแบบตารางกริดทำมุม 90 และ 45 องศา กับแกน x และแบบบินวนรอบวัตถุ โดยรูปแบบการบินที่เหมือนกันคือ การบินแบบกริดที่ทำมุม 90 องศาและการบินที่เป็นแบบวงกลม แต่ผลของแบบจำลองได้ผลที่แตกต่างกันทั้งนี้เนื่องจากปัจจัยอื่น ๆ เช่น ความสูงของการบิน มุมที่ใช้ในการบิน โปรแกรมที่ใช้ในการประมวลผลและสภาพแวดล้อมของสถานที่ศึกษาทำให้ผลการสร้างแบบจำลองที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ดีที่สุดคือวิธีการแบบใช้บุคคลเป็นผู้ควบคุมในขณะที่แบบจำลองของ นที รุ่งผดุงเกียรติที่ดีที่สุดคือแบบวงกลม และประเด็นการวางแผนการบินที่ต่างกัน จะให้ผลของแบบจำลองที่ต่างกันก็สอดคล้องกับข้อสรุปของงานวิจัยของ ญาสุมินท์ ใจกว้าง (2563) ที่ทดลองสร้างแบบจำลองสามมิติของโบราณสถาน ด้วยการสำรวจด้วยภาพถ่ายจากอากาศยานไร้คนขับ และพบว่ารูปแบบของการบินถ่ายภาพทางอากาศมีผลต่อความครบถ้วนและความถูกต้องของแบบจำลองสามมิติของโบราณสถาน

ในประเด็นของการใช้เทคนิคทางโฟโตแกรมเมตรี มาช่วยในการสร้างแบบจำลอง มีความสอดคล้องกับงานของดิศรัณ ตัมพันธ์สกุล (2564) ได้จัดทำระบบสารสนเทศออนไลน์สามมิติโดยใช้ค่าพิกัดทางภูมิศาสตร์เพื่อนำเสนอข้อมูลของอาคารประเภทมรดกทางวัฒนธรรม โดยมีแบบจำลองโฟโตแกรมเมตรีสามมิติเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ ซึ่งผลที่ได้จากงานวิจัยทั้งสองที่เหมือนกันคือ แบบจำลองสามมิติ เพียงแต่งานวิจัยทั้งสองต่างกันในเรื่อง เครื่องมือที่ใช้ในการบันทึกภาพ และโปรแกรมที่ใช้ในการประมวลผลภาพสามมิติ

7. ข้อเสนอแนะและการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. การวางแผนการบินสำหรับการบินถ่ายภาพด้วยอากาศยานไร้คนขับ (UAV) ต้องคำนึงสภาพอากาศแสงที่ส่องกระทบวัตถุขณะทำการสำรวจถ่ายภาพ เนื่องจากต้องบินในพื้นที่ที่มีแสงสว่างเพียงพอ และช่วงเวลาในการบิน นอกจากนี้ควรคำนึงถึงความปลอดภัยในการบินสำรวจ ที่อาจเกิดจากนกท่องเที่ยว คนในชุมชน ต้นไม้และสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ที่อยู่บริเวณรอบพื้นที่ทำการบิน
2. ในการวิจัยครั้งต่อไปอาจนำวิธีการบินทั้ง 3 วิธีประกอบกับการทบทวนเอกสารเพิ่มเติมเพื่อนำข้อมูลที่ได้มาเปรียบเทียบข้อดี ข้อเสียเพื่อมาปรับใช้ในการสร้างแบบจำลองเพื่อให้มีความสมบูรณ์ และถูกต้องมากที่สุด

3. ผลที่ได้จากการสร้างแบบจำลอง ส่วนใหญ่จะนำไปใช้ในการนำเสนอข้อมูลการท่องเที่ยวบนเว็บไซต์ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่ไม่สามารถเดินทางมาเยี่ยมชมสถานที่จริงได้ และเป็นแหล่งสารสนเทศในการศึกษาค้นคว้า ข้อมูลทางโบราณสถาน หรือแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ได้อีกทางหนึ่ง

8. เอกสารอ้างอิง

- ญาสุมินท์ ใจกว้าง. (2563). การสร้างแบบจำลองสามมิติของโบราณสถานสำหรับแบบจำลองสารสนเทศอาคารโบราณสถาน (H-BIM) ด้วยการสำรวจด้วยภาพถ่ายจากอากาศยานไร้คนขับ. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท]. สาขาวิชาภูมิศาสตร์, คณะเกษตรศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ฐานข้อมูลท้องถิ่นภาคใต้. (2561). *มัสยิดกรือเซะ (Krue Se Mosque)* สืบค้นจาก <https://clib.psu.ac.th/southerninfo/content/1/c4bf5914>
- ดิศรณ์ ตัมพันธสกุล. (2564). การจัดทำระบบสารสนเทศสามมิติโดยใช้ค่าพิกัดทางภูมิศาสตร์ เพื่อนำเสนอข้อมูลของอาคารประเภทมรดกทางวัฒนธรรม [สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต]. สาขาวิชาสถาปัตยกรรม, คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นที รุ่งผดุงเกียรติ, บุญฤทธิ์ วงศ์वाद, ศุภชัย แก้วขาว และอนุเผ่า ออบแพทย์. (2561). การวิเคราะห์แผนการถ่ายภาพเพื่อสร้างแบบจำลองสามมิติด้วยอากาศยานไร้คนขับ. การประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 15 ตามรอยพระยุคลบาท เกษตรศาสตร์ กำแพงแสน
- นิศาชล จันทงศรี. (2566). การอนุรักษ์สารสนเทศดิจิทัล (*Digital Preservation*). สืบค้นจาก https://issuu.com/aokrubz/docs/digital_preservation
- มูลนิธิโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน.(2555).แบบจำลองสามมิติ (*Three-dimensional model*) สืบค้นจาก <https://www.saranukromthai.or.th/index2.php>
- TERRAIN PRO SURVEY & CONSTRUCTION. (2024). *Terrain Surcon*. สืบค้นจาก <https://sites.google.com/site/terrainsurcon/keiyw-kab-websit>

เคยปลา : วิถีชุมชนสู่ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น ของชาวควนพัง อำเภอร่อนพิบูลย์
จังหวัดนครศรีธรรมราช

Fermented Fish: Community Way of Life to Local Product of Khuan
Phang, Ron Phibun District, Nakhon Si Thammarat Province

ฐิตินาถ พิทักษ์คง¹, อนุชิต เกลี้ยงชู², อังคณา โพธิ์จูไร³ และมานะ ขุนวิช่วย⁴
Thitinat Pitagkong¹, Anuchit Kiangchoo², Aungkana Photijurai³
and Mana Khunweechuay⁴

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาบริบทชุมชนที่สัมพันธ์กับการทำเคยปลา ของตำบลควนพัง อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ส่งผลต่อการทำเคยปลา 2. เพื่อศึกษาการทำและพัฒนาการของเคยปลา เก็บรวบรวมข้อมูลโดยศึกษาจากเอกสาร ฐานข้อมูลสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ประกอบกับการสังเกตและการสัมภาษณ์ ในการวิจัยครั้งนี้ใช้กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย คือ ผู้นำชาวบ้าน ชาวบ้านในตำบลควนพังที่มีความรู้ประสบการณ์ ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการทำเคยปลา และกลุ่มชาวประมงน้ำจืด

ผลการวิจัยพบว่าบริบทชุมชนที่สัมพันธ์กับการทำเคยปลาของชุมชน คือ สภาพพื้นที่ตำบลควนพังมีลักษณะเป็นป่าพรุ เป็นระบบนิเวศมีความเหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของสัตว์น้ำจืดและสัตว์อื่น ๆ ปัจจุบันมีการทำเกษตรกรรมมากขึ้น ทำให้มีแหล่งน้ำน้อยลงเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน แต่การดำรงชีวิตแบบเดิมยังคงต้องดำเนินอยู่ และเกิดการอนุรักษ์ป่าพรุซึ่งเป็นแหล่งหล่อเลี้ยงสำคัญของคนในพื้นที่ควนพัง พัฒนาการของเคยปลาในท้องถิ่น ตำบลควนพัง แบ่งช่วงเวลาออกเป็น 3 ยุคคือ 1) ยุคริเริ่ม ตั้งแต่ พ.ศ.2450 – 2550 เป็นการทำเคยปลาไว้กินภายในครัวเรือนเป็นหลัก 2) ยุคกิ่งพานิชย์ ตั้งแต่ พ.ศ.2550 – 2555 เริ่มมีการนำเคยปลาออกไปขายภายนอกชุมชน 3) ยุคเพื่อการพาณิชย์ ตั้งแต่ พ.ศ.2555 จนถึงปัจจุบัน เริ่มมีการขายมากขึ้นรวมไปถึงมีการขายในตลาดออนไลน์จึงทำให้ชาวควนพังมีรายได้มากขึ้น

คำสำคัญ : เคยปลา, ผลิตภัณฑ์, ควนพัง

¹ นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, E-mail: 6411116015@nstru.ac.th

² นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, E-mail: 6411116020@nstru.ac.th, (corresponding author)

³ นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, E-mail: 6411116014@nstru.ac.th

⁴ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, E-mail: mana_kun@nstru.ac.th

Abstract

This research aims to study the community context associated with fish paste production in Khuan Phang Subdistrict, Ron Phibun District, and its impact on this traditional practice. It also seeks to examine the process and development of fish paste production in the local community. Data were collected through document analysis, electronic media, observation, and interviews. The research population consisted of 10 households in Khuan Phang Subdistrict, selected through purposive sampling, comprising individuals with knowledge, experience, and expertise in fish paste production.

The findings reveal that the community context influencing fish paste production includes the geographic and ecological characteristics of Khuan Phang. The area, known for its peat swamp forests, provides a suitable environment for the growth of freshwater and other aquatic animals. However, increased agricultural activities, such as oil palm and rubber tree plantations, along with land reclamation for residential purposes, have reduced water sources over time. While rural lifestyles have gradually transformed into urbanized ways of living, traditional practices still persist, accompanied by efforts to conserve peat swamp forests as vital lifelines for the local community.

The development of fish paste production in Khuan Phang Subdistrict can be categorized into three periods. The Initiation Era (1907–2007) primarily focused on household production for personal consumption. The Semi-commercial Era (2007–2012) marked the beginning of selling fish paste within the community. The Commercial Era (2012–present) has seen significant growth in sales, including online markets, contributing to increased income for the residents of Khuan Phang.

Keywords: Fish Paste, Community-Based Product, Khuan Phang.

1. บทนำ

เป็นที่ทราบกันว่าผลิตภัณฑ์ชุมชนสามารถสร้างรายได้เพิ่มให้กับกลุ่มคนในชุมชนได้ ซึ่งส่งผลต่อเนื่องไปยังคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของผู้คน ตามที่นโยบายของรัฐบาลไทยได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนโดยมุ่งเน้นให้ชาวบ้านในชุมชนนำความรู้ ภูมิปัญญา และทรัพยากรท้องถิ่น มาพัฒนาต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน

ผลิตภัณฑ์ชุมชนอย่างหนึ่งของอำเภออ่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช คือ “เคยปลา” หรืออาจถูกเรียกชื่อว่า “เคยร่อน” เป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนอย่างหนึ่งที่ได้รับการยกระดับขึ้นเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อเสียงเป็นสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ชุมชนควนพัง อำเภออ่อนพิบูลย์ โดยที่เคยปลาเคยเป็นเพียงวิถีของชุมชนในพื้นที่ป่าพรุเพียงเท่านั้น ปัจจุบันกลับกลายเป็นสินค้าที่มีชื่อเสียง “เหตุผลที่ชาวควนพัง อำเภออ่อนพิบูลย์ สามารถสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชน “เคยปลา” ขึ้นมาได้เป็นผลมาจากบริบทของชุมชนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ป่าพรุ มีความสมบูรณ์ของปลาน้ำจืดหรือไม่” และ “พัฒนาการของการทำเคยปลาเป็นอย่างไร” เป็นคำถามสำหรับทีมวิจัยเรื่อยมา

ในฐานะนักศึกษาครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ซึ่งให้ความสำคัญกับเรื่องราวของท้องถิ่นควบคู่กับการเรียนรู้เรื่องราวสังคมทั่วโลก กำหนดให้นักศึกษาทำการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ทีมวิจัยจึงไม่ลังเลที่จะทำวิจัยเรื่องเคยปลาที่เคยให้ความสนใจมาโดยตลอดนั้น ชาวบ้านที่ทีมวิจัยให้ความสนใจ คือ ชาวบ้านในพื้นที่ตำบลควนพัง อำเภออ่อนพิบูลย์ ซึ่งได้หันกลับมาทำเคยปลาอย่างจริงจังอีกครั้งในช่วงครึ่งหลังของทศวรรษ 2560 นี้ ข้อมูลเบื้องต้นให้ความรู้ว่าการทำเคยปลาของชาวบ้านในปัจจุบันมีทั้งการหาปลาจากแหล่งน้ำธรรมชาติ และการนำปลาที่ชาวบ้านเลี้ยงไว้ในบ่อมาเป็นวัตถุดิบในการจัดทำ เคยปลากลายเป็นวัตถุดิบที่นำมาประกอบเป็นอาหาร จัดเป็น “สำหรับของคนท้องถิ่นพื้นที่ตำบลควนพัง” ที่เป็นเอกลักษณ์ได้แก่ “แกงพุงปลาควนพัง” ข้อมูลดังกล่าวย่อมสะท้อนได้ว่าการผลิตเคยปลาเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของคนท้องถิ่นตำบลควนพัง ซึ่งมีการผลิต สืบทอดกันมาเป็นระยะเวลาหลายช่วงอายุคน

ประสบการณ์ส่วนตัวของทีมวิจัยพบว่าปัจจุบันผู้คนภาคใต้ในหลายจังหวัด มีความนิยมรับประทานแกงที่ใช้เคยปลาเป็นวัตถุดิบในการประกอบอาหาร แต่การบริโภคอาหารที่ทำจากเคยปลาก็คือเพียงกลุ่มคนที่อาจจะเคยรับประทานมาก่อน ยังไม่กระจายตัวกว้างขวางแบบ “เคยกุ้ง” ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเคยปลายังไม่เป็นที่รู้จักและยังไม่ได้ได้รับความนิยมในการรับประทานกันอย่างแพร่หลาย เป็นเพียงสินค้าที่รู้จักกันในกลุ่มเล็ก ๆ กลุ่มชาวบ้านเท่านั้น

ในระดับมหภาคการทำเคยปลาและการทำอาหารหมักดองอื่น ๆ ได้รับการยอมรับว่าเป็นภูมิปัญญาร่วมของคนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อาหารหมักดองเหล่านั้น เช่น เคยปลา เคยกุ้ง บูด ปลา ร้า ถั่วเน่า หนางวัว หนางหมู ปลาสาม แป้งแดง จิ้งจิ้ง ฯลฯ ซึ่งอาจอธิบายต่อไปได้ว่า ชุดความรู้เกี่ยวกับอาหารหมักดองของคนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นมรดกด้านอาหารร่วมกัน ขึ้นอยู่กับทรัพยากรเฉพาะถิ่นที่ผู้คนแต่ละพื้นที่ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะนำทรัพยากรที่มีความเป็นเฉพาะนั้นมาหมักดองเพื่อถนอมอาหารในลักษณะใด กรณีดังกล่าวนี้ทีมวิจัยเพียงแต่ตั้งเป็นคำถามเพื่อรอคำตอบที่จะได้จากการศึกษา รอคอยการถกเถียงทางวิชาการที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

ที่กล่าวมาอย่างสังเขปจึงเป็นเหตุผลที่ทำให้ทีมวิจัยทำการศึกษา เรื่อง “เคยปลา : วิถีชุมชนสู่ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นของชาวควนพัง อำเภออ่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช”

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทชุมชนที่สัมพันธ์กับการทำเคยปลา ของตำบลควนพัง อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช
2. เพื่อศึกษาการทำเคยปลาและพัฒนาการของเคยปลา ตำบลควนพัง อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

3. แนวคิด ทฤษฎี

การวิจัยครั้งนี้ให้ความสำคัญกับแนวคิดเรื่องภูมิปัญญา ซึ่งหมายถึง องค์ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ และทักษะที่สั่งสมและถ่ายทอดกันมาจากบรรพบุรุษ ผ่านประสบการณ์ การปฏิบัติ และการเรียนรู้ของคนในสังคมหรือชุมชน เพื่อใช้ในการดำเนินชีวิต การจัดการทรัพยากร การแก้ปัญหา และการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคม โดยผู้เขียนให้ความสำคัญกับแนวคิดที่อาจารย์ สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2541 : 5761 - 5768) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านโดยเฉพาะพื้นที่ภาคใต้ที่ได้จำแนกประเภทของภูมิปัญญาไว้ได้ 5 ประเภท คือ

ภูมิปัญญาเพื่อการยังชีพ เป็นภูมิปัญญาเพื่อการอยู่รอดของชีวิต ซึ่งเป็นการเสาะหา ปัจจัยพื้นฐานในการยังชีพเกี่ยวกับปัจจัย 4 คือ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค ซึ่งการทำเคยปลานั้นจัดอยู่ในกลุ่มของภูมิปัญญานี้

ภูมิปัญญาเพื่อการพิทักษ์ชีวิตและทรัพย์สิน พยายามให้มีชีวิตที่ยั่งยืนมั่นคง ได้แก่ ภูมิปัญญาการพึ่งตนเอง การหลบเลี่ยงอันตราย การรวมพลัง และการพึ่งพิง การทำและใช้ศาสตราวุธ รวมทั้งการดูแลบำรุงรักษาชีวิตและทรัพย์สิน

ภูมิปัญญาเพื่อการพิทักษ์ฐานะและอำนาจ อาศัยฐานะและอำนาจเพื่อช่วยในการ ดำรงชีวิต ได้แก่ ภูมิปัญญาการสร้างและขยายฐานอำนาจ เช่น การขยายจำนวนวงศ์ญาติให้ได้มาก ๆ ที่เด่นชัดคือธรรมเนียมการผูกตอง และผูกเกลอ ของชาวใต้ ซึ่งเป็นเครื่องมือในการผูกมิตรและเป็นภูมิปัญญาในการบ่มเพาะให้กุลบุตรกุลธิดาเป็น คนดีมีคุณธรรม

ภูมิปัญญาจัดการเพื่อสาธารณประโยชน์ เป็นภูมิปัญญาที่ก่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกัน สำหรับชาวใต้ ได้แก่ การร่วมกันสร้างศาลากลางหนเพื่อเป็นที่หลบแดด กำบังฝนและหยุดพักแรมของคนเดินทาง การเลี้ยงรับรองแขกเหรื่อหมู่มาเมื่อมีกิจกรรมที่เป็นส่วนรวมด้วยการนำข้าวหม้อแกงหม้อมารวมกันเลี้ยงดู

ภูมิปัญญาที่เป็นการสร้างสรรค์พิเศษ เป็นภูมิปัญญาที่ใช้วิสัยทัศน์เฉพาะตัวสร้างสรรค์สร้างขึ้น สำหรับชาวใต้ ได้แก่ ภูมิปัญญาที่ให้ตระหนักรู้ว่านกปราชญ์เป็นบุคคลสำคัญที่ควรได้รับการยกย่องเชิดชูจากสังคม ในฐานะเป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับว่ามีผลงานสร้างสรรค์สังคม

ภายใต้แนวคิดเรื่องภูมิปัญญาดังกล่าวนำมาสู่กรอบการวิจัยที่ทีมวิจัยใช้เป็นแนวทางการศึกษาค้นคว้า เพื่อให้ได้มาซึ่งผลการวิจัยตามที่ได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ โดยผู้เขียนเชื่อว่าการทำเคยปลาของคนควนพัง อำเภอ

ร้อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นภูมิปัญญาสำคัญที่มีการส่งต่อความรู้ข้ามรุ่น จนสามารถนำไปสู่ผลิตภัณฑ์ที่สำคัญของพื้นที่

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง เคยปลา : วิถีชุมชนสู่ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น ของชาวควนพัง อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช มีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

4.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

1. ผู้นำชุมชน ในตำบลควนพัง อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 1 คน
2. กลุ่มชาวประมงน้ำจืด ในตำบลควนพัง อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 2 คน
3. กลุ่มชาวบ้านผู้มีประสบการณ์ ในการผลิตเคยปลาในตำบลควนพัง อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 4 คน

4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

1. เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview) โดยมีลักษณะเป็นแบบสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้าง เพื่อสัมภาษณ์ชาวบ้านผู้ผลิตสินค้าเคยปลา ในตำบลควนพัง อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช สัมภาษณ์ตัวแทนจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับบริบทชุมชนที่สัมพันธ์กับการทำเคยปลา เช่น ป่าพรุในพื้นที่ ทรัพยากรในป่าพรุ ความเป็นมาของการทำเคยปลา การพัฒนาผลิตภัณฑ์เคยปลาของชาวบ้านตำบลควนพัง อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช
2. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ในด้านพื้นที่ควนพัง วิถีชีวิตของผู้คน กรรมวิธีการผลิตเคยปลา

4.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลตลอดการดำเนินงานโดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลใน แต่ละขั้นดังนี้

1. เก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ จากเอกสาร (Documentary Research) โดยการเก็บข้อมูลจากตำรา เอกสารสิ่งพิมพ์ งานวิจัย และวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง

2. เก็บข้อมูลภาคสนาม ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลด้วยวิธีดังนี้

2.1 คณะผู้วิจัยทำการลงพื้นที่เก็บข้อมูลประวัติความเป็นมาของเคยปลา กับกลุ่ม ผู้ผลิต ซึ่งในขั้นตอนนี้คณะผู้วิจัยใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วย การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้เครื่องมือ คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

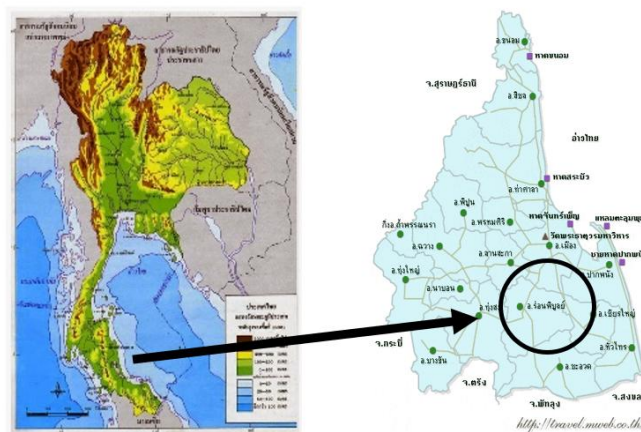
2.2 ผู้วิจัยทำการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในกระบวนการผลิต การสร้างผลิตภัณฑ์ และบรรจุไว้ในบรรจุภัณฑ์

4.4 การวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลที่ได้จากข้อมูลภาคสนาม ข้อมูลจากเอกสาร มาวิเคราะห์ตามกรอบประเด็นที่กำหนดไว้ นำเสนอในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ ตามรูปแบบรายงานวิจัย รวมทั้งนำมาสรุปเพื่อนำเสนอตามรูปแบบของบทความวิจัยตามที่นำเสนอ

5. สรุปผลการวิจัย

5.1 บริบทชุมชนที่สัมพันธ์กับการทำเคยปลา

จากการศึกษาพบว่าประเด็นสำคัญเกี่ยวกับบริบทชุมชนที่สัมพันธ์กับการทำเคยปลา คือ ชุมชนในพื้นที่ป่าพรุ กล่าวคือตำบลควนพัง อำเภอธวัชบุรี มีที่ตั้งของชุมชนอยู่ในพื้นที่ “ป่าพรุ” ลักษณะดังกล่าวของพื้นที่ส่งผลต่อการเจริญเติบโตของสัตว์น้ำจืดและสัตว์อื่น ๆ ทุกประเภท เช่นปลาช่อน ปลาหมอ ปลาดุก ปลาติ ปลาไส้ตัน โดยเฉพาะปลาน้ำจืดซึ่งเป็นวัตถุดิบสำคัญที่สุดในการทำเคยปลา มีพืชพรรณที่เป็นอาหารของปลาน้ำจืดและสัตว์บางชนิด เช่น ผักกระเฉด ผักบุ้ง สาหร่ายน้ำจืด แหนแดง ผักตบชวา รวมไปถึงสัตว์เล็กในแหล่งน้ำจืด เช่น กุ้งฝอย ปูน้ำจืด หอย ส่งผลต่อเนื่องถึงการสร้างและส่งต่อความรู้ของการทำเคยปลา และสามารถพัฒนาต่อเนื่องเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนได้ในปัจจุบัน อย่างไรก็ตามในการศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชุมชนพบว่าในช่วงประมาณ 50 ปีที่ผ่านมา มีการเข้ามาของเกษตรแบบใหม่ เช่น การปลูกปาล์ม ปลูกยางพารา รวมถึงการถมที่สร้างที่อยู่อาศัย ทำให้มีแหล่งน้ำน้อยลงเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน เมื่อแหล่งน้ำน้อยลงก็ส่งผลทำให้ปลาลดจำนวนลง เมื่อปลาลดจำนวนลงก็ส่งผลให้มีการทำเคยปลาได้น้อยลงและในปัจจุบันคนรุ่นใหม่ในชุมชนมีการทำการเกษตรน้อยลง วิถีชีวิตแบบชนบทเปลี่ยนเป็นสังคมเมืองมากขึ้น มีความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ เช่น ถนนหนทาง ที่มีความสะดวกสบายในการขับรถ แต่ยังคงไว้ซึ่งความเป็นธรรมชาติ แม้จำนวนแหล่งน้ำลดลงจากอดีต แต่ยังคงทำให้คนในพื้นที่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างปกติ ด้วยการปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนของธรรมชาติ และทรัพยากรที่เป็นวัตถุดิบสำคัญในการนำมาทำเคยปลา สามารถหาได้ตลอดทั้งปี สร้างความมั่นใจทางอาชีพ รายได้ และความเป็นอยู่ของคนพื้นที่ควนพัง และเกิดการอนุรักษ์ป่าพรุซึ่งเป็นแหล่งหล่อเลี้ยงสำคัญของคนในพื้นที่ควนพัง

ภาพที่ 1 แผนที่แสดงที่ตั้งพื้นที่วิจัยบริเวณอำเภอธวัชบุรี

ที่มา : <http://210.86.210.116/chalengsak/m5/geography>

5.2 เคยปลา : การผลิตและการพัฒนาการ

การผลิต : จากการศึกษาพบว่าการทำเคยปลาและพัฒนาการของเคยปลาในพื้นที่ตำบลควนพัง อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราชนั้น แต่เดิมชาวบ้านทำเคยปลาเพื่อนำไปใช้ประกอบอาหารไว้รับประทานเองภายในครัวเรือน โดยนำปลาน้ำจืดที่ได้จากแหล่งน้ำโดยเฉพาะในพื้นที่ป่าพรุภายในชุมชน โดยวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ทำเคยก็จะเป็นของที่สามารหาได้จากชุมชน เช่น ปลา กาบหมาก ครกไม้ เกลือ ไม้สำหรับบรรจุ

การทำเคยปลา เริ่มต้นจากการหาปลาน้ำจืดจากแหล่งน้ำในชุมชน โดยเฉพาะในพื้นที่ป่าพรุ ล้างปลาให้สะอาด ขอดเกล็ด ควักไส้ และตัดหัวปลาออก หลังจากนั้นนำปลามาคลุกเคล้ากับเกลือให้ทั่ว หมักทิ้งไว้ประมาณ 1 คืน นำปลาที่หมักเกลือแล้วไปตากแดดจนหมาดๆ หรือแห้งพอสมควร ระยะเวลาขึ้นอยู่กับสภาพอากาศ โดยทั่วไปจะใช้เวลาประมาณ 2 - 3 วัน นำปลาที่ตากแห้งแล้วมาตำหรือบดให้ละเอียด ภาชนะใต้เรียกว่า "เซเคย" โดยใช้ครกไม้ขนาดใหญ่ หลังจากเซเคยเสร็จนำไปตากแดดอีกครั้ง เพื่อให้แห้งสนิท ขั้นตอนสุดท้ายคือ การบรรจุโดยนำปลาที่ได้มายัดใส่ให้ปิดฝาให้สนิทชาวบ้านเรียกวิธีนี้ว่า "ขัดน้ำ" หมักทิ้งไว้เป็นเวลา 3 เดือนขึ้นไป เพื่อให้เกิดกระบวนการหมัก ทั้งนี้ผู้ผลิตเคยต้องคำนึงถึง ความสะอาดเพราะเป็นสิ่งสำคัญในทุกขั้นตอน เพื่อป้องกันการเน่าเสีย ชาวบ้านเล่าว่าระยะเวลาในการหมักมีผลต่อรสชาติของเคยปลา ยิ่งหมักนาน รสชาติจะยิ่งเข้มข้น รวมทั้งการเลือกใช้ปลาสดใหม่ จะทำให้ได้เคยปลาที่มีคุณภาพดี โดยวิธีการทำเคยปลาไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงจากอดีตมากนัก แต่ในปัจจุบันเมื่อได้รับความนิยมมากขึ้นก็เริ่มมีการแปรรูปเพื่อนำมาจำหน่ายมากขึ้น

1. นำปลาที่ได้มาทำความสะอาดโดยการเอาเกล็ด หัว และเครื่องในออกมาทั้งหมด ยกเว้นปลากระดี่ที่ไม่ต้องนำหัวออก เพราะหัวของปลากระดี่ไม่แข็งเท่ากับปลาชนิดอื่นหลังจากนั้นนำปลามาหมักเกลือทิ้งไว้ 3-4 วัน

ภาพที่ 2 การขูดเกล็ดปลาเพื่อใช้ในการทำเคยปลา

ที่มา : ฐิตินาถ พิทักษ์คง (2566)

2. นำเอาปลาที่หมักไว้มาล้างน้ำเปล่าประมาณ 3-4 น้ำ หรือจนกว่าจะสะอาด จากนั้นเอาใส่ไว้ในตะกร้าให้สะเด็ดน้ำ นำปลาที่สะเด็ดน้ำมาตำ เมื่อเสร็จนำไปตากแดดไว้ประมาณ 1 วัน หลังจากนั้นเอากีบไว้ในไห จากนั้นนํานกพรวัวมาปิดให้สนิท กีบไว้ประมาณ 3 คืน เพื่อให้เคยปลา มีรสชาติ

ภาพที่ 3 การล้างปลาที่หมักไว้ในไห

ที่มา : ฐิตินาถ พิทักษ์คง (2566)

3. นำปลาที่กีบไว้ในไหมาตำอีกครั้งเพื่อต้องการให้เนื้อปลามีเนื้อสัมผัสที่ละเอียด จากนั้นเมื่อตำเสร็จนำไปตากแดดประมาณ 1 วัน นำมาเก็บไว้ในไหอีกประมาณ 2 คืน การเก็บก็ทำเหมือนเดิมโดยการนำมาใส่ไหและนํานกพรวัวมาปิดเอาไว้ให้สนิท

ภาพที่ 4 การเซปลาที่หมักไว้

ที่มา : ฐิตินาถ พิทักษ์คง (2566)

4. นำมาตำอีกครั้ง จากนั้นไปตากแดดและเก็บไว้ในไหเหมือนข้อ (2) และ (3) และจากนั้นปิดนํานกพรวัวปิดให้สนิท (นกพรวัวจะช่วยขจัดน้ำออกมาจากเคยปลา การขจัดน้ำ คือการนำน้ำออกมาให้หมด ซึ่งจะช่วยให้เคยปลา มีความแห้ง กีบไว้ได้นาน)

ภาพที่ 5 การตากเคยปลา

ที่มา : รุตินาถ พิทักษ์คง (2566)

พัฒนาการ : เคยปลาดำบลควนพัง อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช มีลักษณะเด่นที่สำคัญกว่าที่อื่นในหลายด้าน ซึ่งเป็นเหตุผลที่ผู้วิจัยทำการวิจัยเรื่องนี้ ลักษณะเด่นดังกล่าวจากปากคำของชาวบ้านและการวิเคราะห์ของทีมวิจัย เช่น เคยปลาของตำบลควนพังใช้ปลาน้ำจืด ที่จับได้จากแหล่งน้ำที่สะอาดและมีคุณภาพดี ทำให้ได้เคยปลาที่มีรสชาติหอมและเข้มข้น วัตถุดิบจากปลาในแหล่งธรรมชาติ ช่วยให้เคยปลาที่มีความนุ่มและเนื้อแน่นที่มีรสชาติเด่น กระบวนการผลิตแบบดั้งเดิมชาวบ้านในควนพังยังคงรักษาวิธีการทำเคยปลาที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ โดยใช้วิธีการหมักแบบธรรมชาติ โดยใช้เกลือบริสุทธิ์ ในปริมาณที่เหมาะสม การหมักในโอ่งดั้งเดิม หรือ ไห ทำให้เกิดรสชาติที่กลมกล่อมและมีกลิ่นหอมเฉพาะตัว ซึ่งแตกต่างจากการทำเคยปลาทั่วไปรสชาติและกลิ่นที่โดดเด่น เคยปลาควนพังมีรสชาติที่ไม่เค็มจัด และมีความหอมที่ไม่ฉุนเกินไป ทำให้สามารถใช้ได้หลากหลายเมนูอาหารเคยปลาควนพังมีรสชาติที่กลมกล่อม เหมาะสำหรับการทำ น้ำพริกเคย และการใช้ในอาหารพื้นบ้านภาคใต้

ในกรณีของการศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการนั้นจากการศึกษาพบว่าการทำเคยปลาในตำบลควนพังมีพัฒนาการแบ่งได้เป็น 3 ช่วงเวลา ดังนี้

การทำเคยปลาในยุคเริ่ม

การทำเคยปลานับเป็นภูมิปัญญาที่เกิดขึ้นมาแล้วตั้งแต่การก่อตั้งชุมชน ในราว พ.ศ.2450 – 2550 เป็นระยะเวลาประมาณ 100 ปี ในช่วงเวลานั้นไม่มีบรรพบุรุษหรือภาษาอื่นที่นอกเหนือจากวัฒนธรรมชาติ เช่น กากหมาก รกพร้าว ไห และในอดีตชาวบ้านทำเพื่อบริโภคภายในครัวเรือน เนื่องจากยังไม่เป็นที่รู้จักหรือนิยมของบุคคลนอกพื้นที่ จึงรู้จักกันในวงแคบหรือในท้องถิ่นตำบลควนพังเพียงเท่านั้น

เคยปลาในยุคการทำกึ่งพาณิชย์

เป็นการทำเคยปลาในช่วง พ.ศ.2550 – พ.ศ.2555 ในช่วงเวลานี้เคยปลาเริ่มเป็นที่รู้จักและนิยมมากขึ้น โดยเฉพาะรสชาติ กลิ่น ของอาหารที่ทำจากเคยปลาที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ทำให้คนในพื้นที่ทำเคยปลาไว้บริโภคที่เหลือไว้ขายเป็นรายได้ ในช่วงเวลานี้มีการเข้ามาของเทคโนโลยีโดยเฉพาะเครื่องมือในการจับ

ปลาที่มีความทันสมัย ทำให้การหาปลาที่เป็นวัตถุดิบหลักทำได้ง่ายขึ้น ชาวบ้านในตำบลควนพังทำเคยปลาได้มากขึ้น จึงได้มีการจัดจำหน่ายเป็นสินค้าในท้องถิ่นตำบลควนพัง และมีการพัฒนาบรรจุภัณฑ์หรือภาชนะอื่นที่นอกเหนือจากวัสดุธรรมชาติ เช่น ใสในถุงพลาสติก ไท เพื่อจัดจำหน่ายภายในท้องถิ่น

เคยปลาและการทำเพื่อการพาณิชย์

การทำเคยปลาเป็นที่รู้จักและนิยมแพร่หลายมากขึ้น ในช่วง พ.ศ.2555 - ปัจจุบัน เนื่องจากการเข้ามาของเทคโนโลยี เครื่องมือการผลิต พัฒนาบรรจุภัณฑ์หรือภาชนะเช่นการทำบรรจุภัณฑ์แบบสุญญากาศ เพื่อให้เคยปลา มีรสชาติที่ดีและอยู่ได้นานยิ่งขึ้น และกรรมวิธีในการจับปลาที่มีความทันสมัย ส่งผลให้ชาวบ้านในตำบลควนพังทำเคยปลาได้มากขึ้น จึงได้มีการจัดจำหน่ายเป็นสินค้าในท้องถิ่นตำบลควนพังและช่องทางการจำหน่าย ทั้งออนไลน์ และที่ตลาดใกล้บ้าน ในราคาที่สูง ทำให้ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

จากการวิจัยในครั้งนี้สรุปได้ว่า การทำเคยปลาของชาวบ้านตำบลควนพังในยุคการริเริ่ม มีการจับปลาจากวัสดุธรรมชาติ เช่น ใช้คันเบ็ดตกปลาจากแม่น้ำลำคลองใกล้บ้าน นำมาทำเคยปลาไว้กินภายในครัวเรือน เมื่อเคยปลา มีปริมาณที่มากขึ้น เกิดการขายภายในชุมชน ต่อมา มีการเปลี่ยนแปลงของโลกมีทั้งเทคโนโลยี และการสื่อสารที่ทันสมัย ชาวบ้านในตำบลควนพังได้ยกระดับเคยปลาในการจัดจำหน่าย ผ่านการใช้ช่องทางสื่อสารสมัยใหม่จนเป็นที่นิยมของคนหลายพื้นที่ที่สามารถสร้างรายได้และพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับชาวควนพัง อำเภออ่อนบุลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

6. อภิปรายผล

จากการศึกษางานวิจัยเรื่อง เคยปลา : วิถีชุมชนสู่ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น ของชาวควนพัง อำเภออ่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช สามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้คือ บริบทชุมชน โดยเฉพาะการที่ชุมชนตั้งอยู่ในพื้นที่ป่าพรุส่งผลให้ชาวบ้านสามารถสร้างภูมิปัญญาที่สัมพันธ์กับทรัพยากรป่าพรุ นั่นคือการทำเคยปลา

การทำเคยปลา มีพัฒนาการเริ่มต้นจากการทำเพื่อนำมาใช้ประกอบอาหารไว้รับประทานภายในครัวเรือน โดยปลาที่นำมาทำเป็นปลาน้ำจืดที่ได้จากแหล่งน้ำภายในชุมชน โดยวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ก็จะเป็นของที่สามารถหาได้จากชุมชน การทำเคยปลาก็จะใช้ครกไม้ขนาดใหญ่ตำ โดยวิธีการทำเคยปลาไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงจากอดีตมากนักแต่ในปัจจุบันเมื่อได้รับความนิยมมากขึ้นก็เริ่มมีการแปรรูปเพื่อนำมาจำหน่ายมากขึ้น แต่ในปัจจุบันเมื่อได้รับความนิยมมากขึ้นก็เริ่มมีการแปรรูปเพื่อนำมาจำหน่ายมากขึ้น โดยแบ่งช่วงเวลาออกเป็น 3 ช่วงเวลาตามที่ได้กล่าวมาแล้ว

ในกรณีของการอภิปรายผลผู้วิจัยพบประเด็นที่เห็นว่าควรนำมาอภิปรายในที่นี้ คือ ความสำคัญของการศึกษาเรื่องราวของภูมิปัญญา เรื่องราวของท้องถิ่น ซึ่งอาจพิจารณาได้ 2 กรณี กรณีแรกการศึกษาท้องถิ่นเป็นฐานของแนวทางการวางนโยบายเพื่อพัฒนาท้องถิ่นต่อไปในอนาคต กล่าวคือเมื่อมีการศึกษาเรื่องราวของ

ภูมิปัญญาบางอย่างที่เป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่บางแห่ง หน่วยงานการปกครองส่วนท้องถิ่นอาจกำหนดให้ ความสำคัญกับการสร้างเอกลักษณ์บางอย่างขึ้น เช่น กรณีของการศึกษาเรื่องเคยปลา

กรณีที่สอง การศึกษาท้องถิ่นโดยให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมจะทำให้คนท้องถิ่นเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องราว ของตัวเอง เกิดความรักหวงแหนต่อวัฒนธรรม ต่อทรัพยากรของชุมชน เช่น กรณีของการทำเคยปลา ตำบล ควนพัง อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ชาวบ้านได้เรียนรู้ว่าการทำเคยปลาสัมพันธ์อยู่กับความ สมบูรณ์ของทรัพยากรป่าพรุ ดังนั้นหากพวกเขาต้องการจะรักษาเอกลักษณ์ของการทำเคยปลาจำเป็นที่จะต้อง รักษาความสมบูรณ์ของป่าพรุด้วย

7. ข้อเสนอแนะและการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ในการวิจัยครั้งต่อไปควรเพิ่มตัวอย่างในการศึกษาภูมิปัญญาการทำเคยปลา ของกลุ่มพื้นที่อื่น เช่น พื้นที่ที่มีปลาน้ำเค็ม เพื่อให้เห็นถึงความเหมือน หรือความแตกต่างของการทำเคยปลา
2. ในอนาคตหากมีการศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ช่องทางการตลาดของเคยปลา การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ หรืออื่น ๆ จนนำไปสู่การสร้างมูลค่าให้ผลิตภัณฑ์เคยปลาได้ จะส่งผลให้ชาวบ้านหรือผู้ที่ รักษาภูมิปัญญาการทำเคยปลาอยู่ในปัจจุบันเกิดกำลังใจที่จะรักษามรดกความรู้เกี่ยวกับการทำเคยปลาไว้ได้
3. ควรส่งเสริมการสร้างความรู้ลักษณะดังกล่าวเข้าสู่หน่วยงานทางการศึกษา เช่น โรงเรียน องค์กร ชุมชน ในรูปแบบของหลักสูตรท้องถิ่น หลักสูตรการอบรมระยะสั้น เพื่อให้องค์ความรู้ของชาวบ้านได้ถูกจัดเก็บ ในระบบฐานข้อมูลโดยหน่วยงานทางการศึกษา

8. เอกสารอ้างอิง

- จริยา มะสัญ. (2566, 7 ตุลาคม). การขายเคยปลาในตลาดสดและตลาดออนไลน์ [สัมภาษณ์]. แม่ค้าขาย เคยปลา.
- จุเตียน หนูแดง. (2566, 15 ตุลาคม). การทำเคยปลา [สัมภาษณ์]. ชาวบ้านทำเคยปลา.
- จุไรรัตน์ ลุนพรม. (2551). การแปรรูปปลาน้ำจืดกับวิถีชีวิตชุมชน กรณีศึกษาบ้านโคกกลาง ตำบลโนนสัง อำเภอนโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู, วิทยานิพนธ์การศึกษาตามหลักสูตร ปริญญาศิลปศาสตร มหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษาเพื่อการพัฒนาการ พัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- เชิงชาย มีขวด. (2566, 20 กันยายน). บริบทชุมชน [สัมภาษณ์]. ผู้ใหญ่บ้าน.
- ปราณี สังข์แก้ว. (2566, 26 ตุลาคม). การทำเคยปลา [สัมภาษณ์]. ชาวบ้านทำเคยปลา.
- ปราณี ตันตยานบุตร. (2551). ภูมิปัญญาไทย, พิมพ์ครั้งที่ 3. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตวิทยา กรุงเทพมหานคร.
- เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ. (2553). โลกาภิวัตน์กับท้องถิ่น, บพิธการพิมพ์, กรุงเทพฯ.
- ศิริพร แสงคราม. (2554). ผลการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษา ประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 3. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยนเรศวร.

- สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. (2542). *สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้* (กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, 5755-5756).
- สุริยา สังข์ศิริ. (2566, 10 ตุลาคม). *การหาปลาด้วยเครื่องมือจับปลาแบบต่าง ๆ* [สัมภาษณ์]. ชาวประมง.
- โสภา สังข์ศิริ. (2666, 1 ตุลาคม). *วิธีการหาปลาและการทำเคยปลา* [สัมภาษณ์]. ชาวประมง.
- อัมพร เพชรฤทธิ์. (2566, 7 ตุลาคม). *กระบวนการทำเคยปลา* [สัมภาษณ์]. ชาวบ้านที่มีประสบการณ์ทำเคยปลา.
- เอกวิทย์ ณ ถलग. (2540). *ภูมิปัญญาชาวบ้าน 4 ภาค : วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของ ชาวบ้านไทย*,
นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชาธิราช.

พัฒนาการการทำเหมืองแร่ดีบุกของชาวร่อนพิบูลย์ อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

The Development of Tin Mining, Ronphibool District, Nakhon Si Thammarat Province

นฤนาท พรหมปาน¹, นิกร โรจนวัฒน์², ทิพย์ประภา ศิลปวิสุทธิ์³ และกมลทิพย์ ธรรมกิระติ⁴
Naruenat Prompan¹, Nikorn Rodjanawat², Thipprapa Sillapawisut³
and Kamontip Thamkirati⁴

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาพัฒนาการการทำเหมืองแร่ดีบุกของชาวร่อนพิบูลย์ อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช 2) เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของชาวร่อนพิบูลย์ อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้เครื่องมือ คือ แบบสัมภาษณ์และแบบสังเกต กลุ่มผู้ให้ข้อมูลมีทั้งหมด 5 คน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้รู้หรือปราชญ์ชาวบ้าน และผู้อาวุโสในชุมชน วิธีการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ การสังเกตและลงพื้นที่จริงในชุมชน ผลการวิจัยพบว่า การทำเหมืองแร่ดีบุกของชาวร่อนพิบูลย์ อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช แบ่งได้ 3 ยุค คือ ยุคร่อนแร่แบบดั้งเดิม ยุคการทำเหมืองหอบและยุคเหมืองฉีดยาหรือเหมืองสูบ การทำเหมืองแร่นั้นมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้านในพื้นที่ การเข้ามาของผู้คนต่างถิ่นและต่างชาติที่อพยพเข้ามาจากพื้นที่อำเภอใกล้เคียงหรือจังหวัดใกล้เคียงในภาคใต้ รวมถึงการเข้ามาของชาวจีนเพื่อเป็นลูกจ้างแรงงานในเหมืองแร่ การทำเหมืองแร่ส่งผลให้วิถีชีวิตของคนในพื้นที่ปรับเปลี่ยนไปจากเดิมที่มีการประกอบอาชีพทำนา กลายเป็นลูกจ้างในเหมืองแร่ นอกจากนั้นการทำเหมืองแร่ในอำเภอร่อนพิบูลย์ยังส่งผลเสียให้กับคนในพื้นที่ คือ ปัญหาทางสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ผู้คนได้รับผลกระทบจากสารหนูที่ใช้ในการสกัดแร่ดีบุกมีการปนเปื้อนในแหล่งน้ำที่ใช้ในการอุปโภคบริโภคในครัวเรือน

คำสำคัญ : ดีบุก, เหมืองแร่, อำเภอร่อนพิบูลย์, จังหวัดนครศรีธรรมราช

¹ นักศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, E-mail: 6411116045@nstru.ac.th (corresponding author)

² นักศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, E-mail: 6411116057@nstru.ac.th

³ นักศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, E-mail: 6411116031@nstru.ac.th

⁴ อาจารย์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, E-mail: kamolthip_tam@nstru.ac.th

Abstract

This research aims to: 1) study the development of tin mining in Ronphibool District, Nakhon Si Thammarat Province and 2) study the way of life of the residents in Ronphibool, Ronphibool District, Nakhon Si Thammarat Province. This qualitative research collected data using tools such as interviews and observation. The key informants consisted of five individuals, including the village headman, local scholars, and elders within the community. Data collection methods included document analysis, interviews, observations, and fieldwork in the community. The research results show that the tin mining in Ronphibool District can be categorized into three periods: the traditional panning era, the manual mining era, and the hydraulic or suction mining era. Tin mining was deeply integrated into the local way of life. The industry attracted migrants from nearby districts and provinces in southern Thailand, as well as Chinese laborers who worked in the mines. The introduction of tin mining led to significant changes in the livelihoods of local residents, who shifted from traditional rice farming to working as laborers in the mines. However, tin mining also brought negative consequences to the community, particularly environmental and health issues. Residents suffered from the contamination of water sources with arsenic, used in tin extraction, which affected the water quality for household consumption.

Keywords: Tin, Mine, Ronphibool District, Nakhon Si Thammarat Province

1. บทนำ

อุตสาหกรรมเหมืองแร่เป็นหนึ่งในอุตสาหกรรมที่มีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจเป็นอุตสาหกรรมที่สำคัญ ซึ่งเป็นการนำทรัพยากรแร่มาใช้ประโยชน์ ทำให้ไม่จำเป็นต้องมีการนำเข้าแร่จากต่างประเทศทำให้มีรายได้จากการทำเหมืองแร่ภายในประเทศ ในการทำอุตสาหกรรมเหมืองแร่นั้น มักส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรในพื้นที่ส่งผลให้เกิดปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของประชาชน (บำเพ็ญ ไชยรักษ์, 2557)

ประเทศไทยในอดีตพบแร่ธาตุที่มีความสำคัญทางการค้าอย่างดีบุก ทองคำและพลวง โดยเฉพาะดีบุกเป็นแร่ที่สยามค้าขายกับยุโรปมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาโดยมีอยู่ในจังหวัดนครศรีธรรมราชและภาคใต้เป็นแหล่งแร่ดีบุกที่ดีและสมบูรณ์ที่สุด หลังการทำสนธิสัญญาเบาว์ริง ปี พ.ศ. 2398 กลุ่มชาวตะวันตกที่พร้อมด้วยเงินทุนและความชำนาญเข้ามาทำกิจการเหมืองแร่ในสยามเปลี่ยนการผลิตแบบร่อนแร่ของคนพื้นถิ่นหรือเหมืองของชาวจีนแต่เดิมเป็นการทำเหมืองที่ทันสมัย (บำเพ็ญ ไชยรักษ์, 2557) พื้นที่อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นแหล่งผลิตแร่ดีบุกขนาดใหญ่ที่พัฒนาขึ้นมาในยุคนั้น โดยมีบริษัททุ่งคาร์ ฮาร์เบอร์ ทิน

เดรดยิ๊ง จำกัด ซึ่งเคยทำเหมืองแร่ที่จังหวัดภูเก็ตขยายกิจการเหมืองเรือขุด (dredging) มาขุดแร่ที่ร้อนพิบูลย์เรือขุดที่ไว้ใช้เพื่อขุดหาแร่หรือสายแร่ (บำเพ็ญ ไชยรักษ์, 2557)

อำเภอร้อนพิบูลย์ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของจังหวัดนครศรีธรรมราช มีอาณาเขต ทิศเหนือติดกับอำเภอพระพรหม ทิศใต้ติดกับอำเภอกุพราภรณ์ ทิศตะวันออกติดกับอำเภอ เฉลิมพระเกียรติและอำเภอเชียรใหญ่และทางทิศตะวันตกติดกับอำเภอทุ่งสง ก่อนที่จะมาเป็นอำเภอร้อนพิบูลย์เคยมีฐานะเป็นหมู่บ้านชื่อ "บ้านร้อน" เนื่องจากราษฎรส่วนใหญ่มีอาชีพทำไร่ ต่อมาได้ยกฐานะเป็นตำบลชื่อ "ที่ร้อน" เมื่อถึง พ.ศ. 2447 ได้รับการยกฐานะเป็น "แขวง" และเปลี่ยนมาเป็น "อำเภอ" ตามลำดับ สาเหตุที่ได้ตั้งชื่ออำเภอนี้ว่า "ร้อนพิบูลย์" เนื่องจากพื้นที่ของอำเภอร้อนพิบูลย์มีสินแร่ที่สำคัญและอุดมสมบูรณ์อยู่หลายชนิด ได้แก่ วุลแฟรม ดีบุก ยิปซัม พลวง แปรค์ โทไลไมท์ ฟอสเฟตและเฟลด์สปาร์ ชาวบ้านจึงพากันแสวงหาแร่เหล่านี้มาใช้ประโยชน์โดยเฉพาะดีบุกและวุลแฟรม ซึ่งเป็นแร่ที่มีค่าในเชิงพาณิชย์และอุตสาหกรรม ซึ่งสามารถส่งออกไปจำหน่ายในต่างประเทศได้ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนกลาง จึงพากันประกอบอาชีพทำแร่กันอย่างกว้างขวางผู้คนต่างถิ่นจำนวนมากที่ทราบข่าวก็ได้มีการเข้ามาจับจองพื้นที่ทำมาหากินด้วยการร่อนแร่เป็นอาชีพหลักและส่งผลให้อาชีพดั้งเดิมในพื้นที่อำเภอร้อนพิบูลย์ได้มีการลดลงจากเดิม เช่น ทำนา ทำสวนผลไม้ และยังเป็นสาเหตุให้ชุมชนบ้านร้อนแร่เติบโตอย่างรวดเร็ว มีเศรษฐกิจที่เจริญเติบโตขึ้นจากการย้ายถิ่นฐานเข้ามาของผู้คนและสุดท้ายทางการได้มีการจัดตั้งชุมชนบ้านร้อนให้มีชื่อว่า "ร้อนพิบูลย์" และใช้ต่อมา ถึงปัจจุบัน (เอี่ยม อุบลพันธ์, 2537) โดยพัฒนาการในการทำเหมืองแร่ดีบุกของชาวร้อนพิบูลย์ที่พบเห็นและเห็นได้ชัดเจนจะแบ่งออกได้เป็น 3 ยุค คือ ยุคร่อนแร่แบบดั้งเดิม ยุคการทำเหมืองหาบ ยุคเหมืองฉีดหรือเหมืองสูบ จากการทำเหมืองแร่ส่งผลต่อวิถีชีวิตและความเชื่อทำให้เมื่อปี พ.ศ. 2544 ได้มีการจัดสร้างแม่น้ำร้อนแร่เพื่อเป็นที่สักการบูชาเคารพนับถือของประชาชนชาวร้อนพิบูลย์ โดยนายอำเภอนฤนาท สุภัทรประทีป พร้อมด้วยข้าราชการและประชาชนอำเภอร้อนพิบูลย์ ได้มีการทำพิธีบวงสรวง มีพิธีทางพระพุทธศาสนาและพิธีพราหมณ์ อัญเชิญร่างที่เป็นรูปหล่อทองเหลืองมาประดิษฐานไว้บนแท่นฐานรองรับรูปหล่อแม่น้ำร้อนแร่ที่เป็นทองเหลืองไว้ที่ตรงด้านหน้าว่าการอำเภอร้อนพิบูลย์และเป็นสัญลักษณ์ของอำเภอร้อนพิบูลย์จนถึงปัจจุบันนี้

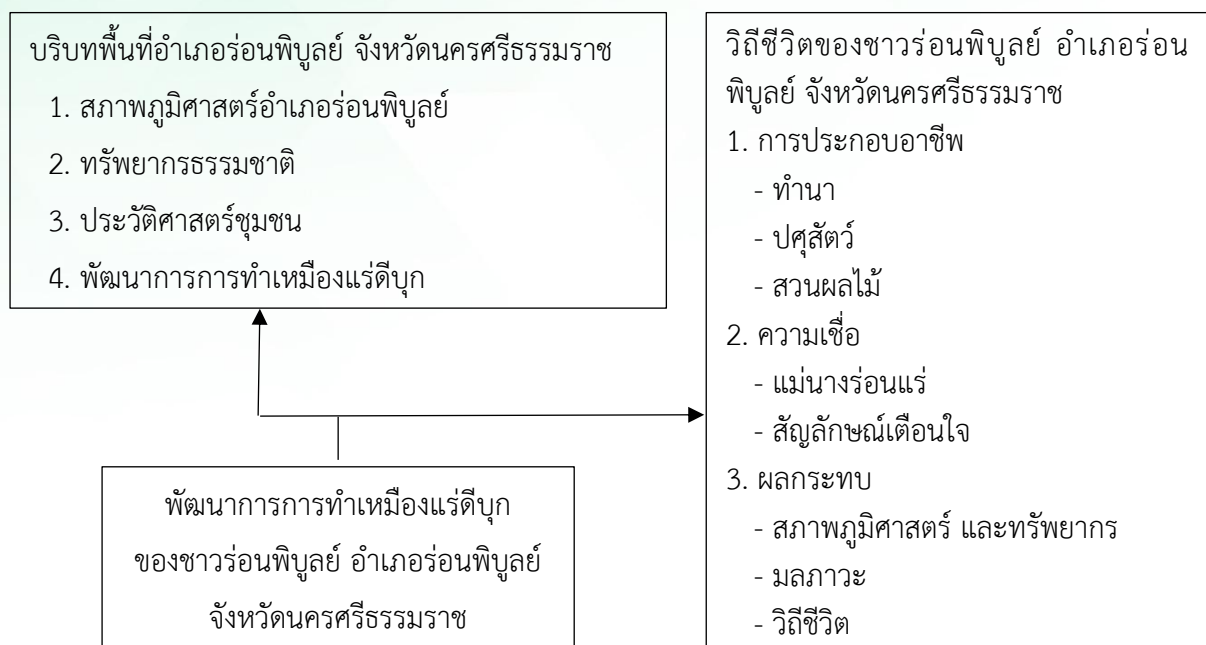
ผู้วิจัยจึงได้เลือกพื้นที่อำเภอร้อนพิบูลย์เป็นพื้นที่ในการศึกษาและทำวิจัยในครั้งนี้ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีการค้นพบแร่ดีบุก มีการทำเหมืองแร่ดีบุกในอดีตและจากการทำเหมืองแร่ดีบุก ยังส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน สภาพเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาในประเด็นและหัวข้อดังกล่าวเพื่อได้ทราบถึงพัฒนาการทำเหมืองแร่และวิถีชีวิตของผู้คนในอำเภอร้อนพิบูลย์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการการทำเหมืองแร่ดีบุกของชาวร่อนพิบูลย์ อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช
2. เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของชาวร่อนพิบูลย์ อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

3. แนวคิด ทฤษฎี กรอบแนวคิด

พัฒนาการการทำเหมืองแร่ดีบุกของชาวร่อนพิบูลย์ ตำบลร่อนพิบูลย์ อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาหลักการ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องจากเอกสารและงานวิจัยเพื่อนำมากำหนดกรอบแนวคิดและวิธีการในการศึกษาในประเด็นต่อไปนี้

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง พัฒนาการการทำเหมืองแร่ดีบุกของชาวร่อนพิบูลย์ ตำบลร่อนพิบูลย์ อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยมีวิธีการศึกษา ดังนี้

4.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นญาติของผู้ที่เคยประกอบอาชีพเป็นแรงงานในเหมืองแร่และเป็นผู้นำชุมชนที่อาศัยอยู่ในหมู่ที่ 12 มาตั้งแต่ก่อนมีการทำเหมืองแร่ และชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 12 โกลัพื้นที่ที่เคยมีการทำเหมืองแร่ดีบุก ประกอบด้วย สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลร่อนพิบูลย์ 1 คน ผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้านและผู้อาวุโสในชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 12 ของตำบลร่อนพิบูลย์ จำนวน 4 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 5 คน

โดยการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้เจาะจงกลุ่มประชากรในพื้นที่หมู่ที่ 12 ของตำบลร่อนพิบูลย์ อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการประกอบอาชีพการทำเหมืองแร่ดีบุกและมีทรัพยากรแร่ดีบุกมากที่สุดในอำเภอร่อนพิบูลย์

4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

4.2.1 แบบสัมภาษณ์

การใช้แบบสัมภาษณ์ สัมภาษณ์ในประเด็นข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการของการทำเหมืองแร่ดีบุกของชาวร่อนพิบูลย์ อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช และวิถีชีวิตของชาวร่อนพิบูลย์ที่เกิดขึ้นจากการทำเหมืองแร่ที่สอดคล้องกับพื้นที่ วิถีชีวิตและเศรษฐกิจ และปัจจัยที่ส่งผลต่อพัฒนาการการทำเหมืองแร่ดีบุก

4.2.2 แบบสังเกต

การใช้แบบสังเกต สังเกตประเด็นที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการของการทำเหมืองแร่ดีบุกของชาวร่อนพิบูลย์ อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช และสภาพแวดล้อมของอำเภอร่อนพิบูลย์ สภาพแวดล้อมของพื้นที่การทำเหมืองแร่ สภาพชุมชน วิถีชีวิตและเศรษฐกิจ และปัจจัยที่ส่งผลต่อพัฒนาการการทำเหมืองแร่ดีบุก

4.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.3.1 การศึกษาเอกสาร

การศึกษาเอกสาร แนวคิดและทฤษฎี ที่เกี่ยวกับการทำเหมืองแร่ดีบุกจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เช่น หนังสือ รายงานการวิจัย เพื่อนำมากำหนดกรอบแนวคิดและแนวทางในการดำเนินการวิจัย

4.3.2 การสัมภาษณ์

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ศึกษาและสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง เพื่อที่จะเก็บรวบรวมข้อมูลให้ได้ข้อมูลตามเป้าหมาย โดยมีการกำหนดประเด็นคำถามให้ตรงตามขอบข่ายเนื้อหาวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ผู้วิจัยได้มีการจดบันทึก บันทึกเสียงและถ่ายภาพประกอบการสัมภาษณ์

4.3.3 การสังเกต

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ศึกษาโดยตรง ผ่านการสังเกตร่องรอยหลักฐานการทำเหมืองแร่ดีบุก วิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนหรือพื้นที่ใกล้เคียงที่มีการปรับเปลี่ยนหันมาเป็นลูกจ้างแรงงานในเหมืองแร่ เศรษฐกิจของชุมชนและสภาพแวดล้อม ทรัพยากรในชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการทำเหมืองแร่ดีบุกในพื้นที่หมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 12 ของตำบลร่อนพิบูลย์ อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยได้มีการจดบันทึก การถ่ายภาพประกอบ

4.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร และการลงพื้นที่จากการสังเกต สัมภาษณ์ มาสังเคราะห์นำมาตรวจสอบถูกต้องของข้อมูลตามประเด็นที่ได้กำหนดไว้ตามวัตถุประสงค์ เพื่อให้เห็นถึงพัฒนาการการทำเหมืองแร่ดีบุก

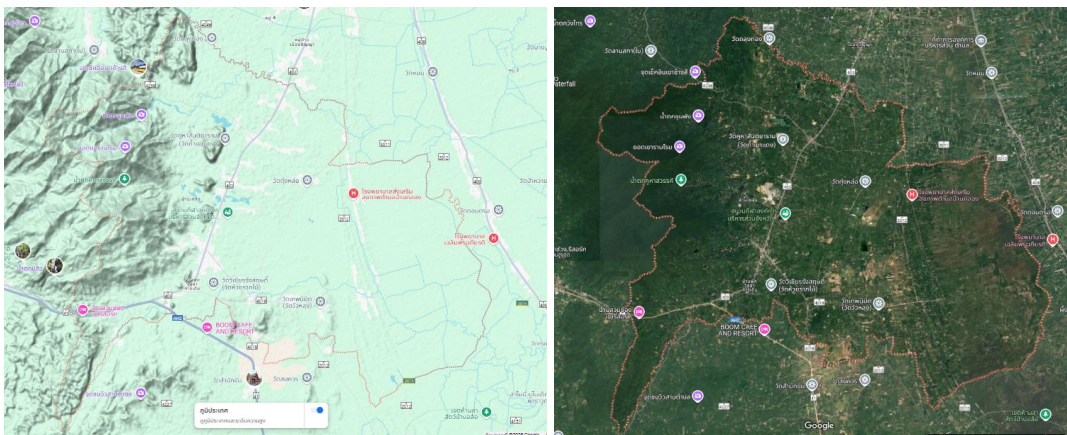
ของชาวร่อนพิบูลย์ อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช และวิถีชีวิตของชาวร่อนพิบูลย์ที่เกิดขึ้นจากการทำเหมืองแร่ดีบุกและปัจจัยที่ส่งผลต่อพัฒนาการของการทำเหมืองแร่ดีบุก โดยพิจารณาถึงขอบเขตด้านเนื้อหาและนำเสนอแบบพรรณนาวิเคราะห์เพื่อให้ได้เนื้อหาตามจุดมุ่งหมายของการวิจัย

5. สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ประเด็น อันได้แก่ ประเด็นแรกพัฒนาการการทำเหมืองแร่ดีบุกของชาวร่อนพิบูลย์ อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช และประเด็นที่สองวิถีชีวิตของชาวร่อนพิบูลย์ ดังนี้

1. พัฒนาการการทำเหมืองแร่ดีบุกของชาวร่อนพิบูลย์ อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

“ร่อนพิบูลย์” เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดนครศรีธรรมราช ที่มีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนานเป็นอำเภอแรก ๆ ของจังหวัดนครศรีธรรมราช อำเภอร่อนพิบูลย์ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของจังหวัดนครศรีธรรมราช มีเนื้อที่ประมาณ 378.352 ตารางกิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอข้างเคียง คือ ทิศเหนือติดต่อกับอำเภอพระพรหม ทิศใต้ติดต่อกับอำเภอจุฬาภรณ์ ทิศตะวันออกติดกับอำเภอเฉลิมพระเกียรติและอำเภอเชียรใหญ่ และทิศตะวันตกติดต่อกับอำเภอทุ่งสง มีลักษณะภูมิประเทศที่เป็นบริเวณเทือกเขา ที่ราบตอนกลางและที่ราบลุ่ม มีความอุดมสมบูรณ์ทางด้านทรัพยากรดิน มีแหล่งน้ำสำคัญ คือ คลองเสาชงและคลองแร่ ทรัพยากรป่าไม้ และทรัพยากรแร่โดยเฉพาะแร่ดีบุกซึ่งจะพบมากในอำเภอร่อนพิบูลย์

ภาพที่ 1 แผนที่แสดงลักษณะภูมิประเทศของอำเภอร่อนพิบูลย์

ที่มา : Google Maps (2567)

อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นอำเภอที่มีความอุดมสมบูรณ์ในทรัพยากรแร่ประมาณปี พ.ศ. 2449 ซึ่งเป็นช่วงระยะเวลา 20 ปี ก่อนที่จะมีการทำเหมืองแร่ โดยการทำเหมืองแร่ดีบุกมีพัฒนาการแบ่งออกเป็น 3 ยุค ได้แก่

ยุคที่ 1 ร่อนแร่แบบดั้งเดิม ประมาณปี พ.ศ. 2465 ได้มีชาวบ้านค้นพบแร่ดีบุก ในท้องที่อำเภอร่อนพิบูลย์เป็นพื้นที่ที่อยู่ท่ามกลางหุบเขา ในพื้นที่นั้นจะเต็มไปด้วยลานแร่ดีบุก ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์มากที่สุดใน

อำเภอร้อนพิบูลย์ จะมีชาวบ้านนำเอาเสียงนั้นมาร้อนหาแร่ ซึ่งเสียงจะเป็นอุปกรณ์เครื่องมือในขั้นตอนการแยกแร่ดีบุกออกจากดิน หิน ททราย โดยคนที่จะร้อนแร่ต้องรู้ว่าแร่ดีบุกอยู่บริเวณใด ซึ่งแร่ดีบุกนั้นพบได้ตามแหล่งน้ำ ลำธารต่าง ๆ เมื่อได้แร่ดีบุกมาแล้วชาวบ้านก็จะนำแร่นั้นไปขายให้กับพ่อค้าชาวจีนที่มีการรับซื้อแร่ อยู่ในตลาดร้อนพิบูลย์ อาชีพร้อนแร่เป็นอาชีพที่ทำรายได้ให้กับชาวบ้านอย่างมากมาย จากเดิมที่ชาวบ้านมีฐานะค่อนข้างยากจน เมื่อได้ประกอบอาชีพหาแร่ขายก็มีเงินและสามารถสร้างฐานะให้กับตนเองได้ จนทำให้มีผู้คนจำนวนมากต่างหลั่งไหลกันมาประกอบอาชีพร้อนแร่เพิ่มขึ้น (เริงฤทธิ์ คงเมืองและบำเพ็ญ ไชยรักษ์, 2556)

ภาพที่ 2 เสียงอุปกรณ์การร้อนแร่แบบดั้งเดิมเป็นภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่น
ที่มา : กัมพล มณีประพันธ์และสงบ ส่งเมือง (2529)

ภาพที่ 3 คลองสวนจันทร์ หมู่ที่ 2 ตำบลร้อนพิบูลย์ อำเภอร้อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช
(แหล่งร้อนแร่ดีบุก)

ที่มา : ทิพย์ประภา ศิลปะวิสุทธิ์ (2566)

ยุคที่ 2 การทำเหมืองหอบ พ.ศ. 2469 ชาวจีนได้เริ่มเข้ามาขยายธุรกิจการทำเหมืองแร่ในร่อนพิบูลย์ และชาวจีนคนแรก คือ นายอึ้ง ค่ายท่าย เข้ามาเปิดกิจการเหมืองหอบ ซึ่งเหมืองหอบจะต้องใช้คนงานจำนวนมากจึงมีทั้งแรงงานคนจีนและแรงงานคนไทยไปทำงานในเหมือง กลุ่มคนจีนทำเหมืองชุดเหมืองหอบอยู่บ่อยปี ตั้งแต่หลังช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 ในการทำเหมืองหอบจะต้องใช้แรงงานและกำลังคนในการหาบดิน ทร่าย จากพื้นที่ที่เป็นลานแร่ ไปยังรางลาดเพื่อทำการคัดแยกแร่ออกจากดิน และทร่าย (เรืองฤทธิ์ คงเมืองและบำเพ็ญ ไชยรักษ์, 2556)

ภาพที่ 4 นายอึ้ง ค่ายท่าย ชาวจีนคนแรกที่เข้ามาเปิดกิจการธุรกิจเหมืองแร่ในอำเภอร่อนพิบูลย์
ที่มา : โรงเรียนกัลยาณีศรีธรรมราช (2559)

ยุคที่ 3 เหมืองฉิดและเหมืองสุบ พ.ศ. 2469 มีชาวออสเตรเลียเข้ามาสำรวจแร่ต่าง ๆ เข้ามาและเริ่มต่อเรือชุดลำแรกที่บ้านเกลิง เรือชุดมีขนาดใหญ่เพื่อค้นหาแร่ดีบุกและพลูม ซึ่งเดิมเคยทำเหมืองแร่ดีบุกในทะเลและบนบกอยู่ภูเก็ต แต่เมื่อแร่ที่ภูเก็ตเริ่มลดน้อยลงจึงได้มีการขยายกิจการเหมืองแร่ และพัฒนาเรือชุดบนบกมาใช้ชุดแร่ที่ร่อนพิบูลย์เพิ่มอีกหลายบ่อและในปีเดียวกัน ได้มีบริษัทหนึ่งที่ชื่อว่า บริษัทแองโกลเรียลเทลมาลาया ได้มีการสร้างเรือชุดแร่โดยได้มีการใช้เครื่องจักรเข้ามาแทนแรงงานคน เรือชุดแร่จะทำงานได้รวดเร็วกว่าแรงงานคน เรือชุดแร่ได้มีการสร้างขึ้นในประเทศมาเลเซีย และได้นำเข้ามายังบ้านเกลิงของอำเภอร่อนพิบูลย์ ต่อมา พ.ศ. 2472 ได้มีการนำเรือชุดแร่นำมาใช้ในเหมืองแร่ คือ เซาเทิร์นคินดา ได้มีการติดตั้งและเปิดกิจการการขุดเหมืองแร่ในชื่อบริษัทเกลิงดิน ต่อมาบริษัทเกลิงดินมีกิจการที่ทรุดตัวลงและซบเซา เจ้าของบริษัทได้ตัดสินใจขายกิจการให้กับบริษัทเซาเทิร์นไซมัสตินและดำเนินกิจการต่อมาเรื่อย ๆ แต่ก็ไม่สามารถที่จะกู้กิจการให้ดีขึ้นได้ เลยมีการขายกิจการอีกครั้ง ในครั้งนี้ได้ขายกิจการให้กับบริษัทฟุ้งคาฮาเบอร์ ต่อมามีการดำเนินกิจการเหมืองแร่มาได้ประมาณ 7 ปี เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ขึ้นและ พ.ศ. 2522 บริษัทฟุ้งคาฮาเบอร์ได้ดำเนินกิจการการขุดแร่ที่บ้านเกลิง และต่อมาอีกไม่เกิน 10 ปี ก็ได้ยกเลิกกิจการและขายกิจการทั้งหมดนั้นให้กับบริษัทสหพิบูลย์ จำกัด และมีการดำเนินกิจการต่อมา ซึ่งในช่วงนั้นราคาของแร่ดีบุกในตลาดโลกนั้นมีราคาที่ดีและพุ่งสูงมากขึ้น ทำให้มีกำไรมากมายให้กับบริษัท และใน พ.ศ. 2533 ราคาของดีบุกได้มีความผัน

ผวนในตลาดโลกทำให้ราคาของแร่ดีบุกต่ำลง จึงส่งผลเสียต่อบริษัททำให้บริษัทสู้ราคาไม่ได้และได้มีการขายเรือชุดเป็นเศษเหล็ก ส่วนที่ดินที่เป็นเหมืองแร่ก็ยังไม่หมดสัญญาจะใช้ประโยชน์ต่ออีกทำไม่ได้ ปี พ.ศ. 2537 เมื่อเรือชุดแร่ถูกขายเป็นเศษเหล็กไปแล้วทั้ง 2 ลำและมีแผ่นดินที่เป็นร่องรอยของการชุดทำเหมืองแร่หลายพันไร่ ซึ่งทำให้ชาวร่อนพิบูลย์นั้นได้เรียนรู้ และเป็นตำนานที่คอยเล่าให้ลูกหลานได้ฟัง ถึงการเข้ามาครอบงำผลประโยชน์จากร่อนพิบูลย์ เหลือทิ้งไว้แค่เพียงเศษแร่ที่หลงเหลือจากเรือชุด

ภาพที่ 5 พื้นที่เหมืองที่เรือชุดแร่ชุดหาแร่ในพื้นที่บ้านเกลิง

ที่มา : เอื้อม อุบลพันธ์ (2537)

ภาพที่ 6 พื้นที่เหมืองที่เรือชุดแร่ชุดหาแร่ในพื้นที่บ้านเกลิง ปัจจุบัน พ.ศ. 2566

ที่มา : ทิพย์ประภา ศิลปวิสุทธิ์ (2566)

2. วิถีชีวิตของชาวล้านช้าง อำเภอล้านช้าง จังหวัดนครราชสีมา

วิถีชีวิตของชาวล้านช้างแบ่งเป็น 2 ช่วง ได้แก่ ก่อนทำและหลังทำเหมืองดีบุกของชาวล้านช้าง อำเภอล้านช้าง จังหวัดนครราชสีมา

ช่วงที่ 1 ก่อนทำเหมืองดีบุกของชาวล้านช้าง อำเภอล้านช้าง จังหวัดนครราชสีมา พื้นที่อำเภอล้านช้างที่มีความอุดมสมบูรณ์ในทรัพยากรทางธรรมชาติ ซึ่งก่อนที่จะมีการทำเหมืองแร่ วิถีชีวิตของชาวล้านช้างจะเต็มไปด้วยการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำสวนผลไม้ การทำปศุสัตว์ และทำนาซึ่งเป็นอาชีพหลักและอยู่คู่ชาวล้านช้างมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ จะเป็นการประกอบอาชีพที่พึ่งพาอาศัยธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ และมีการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ คือ การหาของป่าลงมาขายในตลาดเป็นอาชีพที่มีรายได้ดี อีกทั้งยังมีสัตว์ป่าที่ลงมาหาอาหาร ชาวบ้านก็จะทำเครื่องมือเพื่อใช้จับสัตว์ป่าและนำลงมาเพื่อขายเป็นรายได้ในการดำรงชีวิต

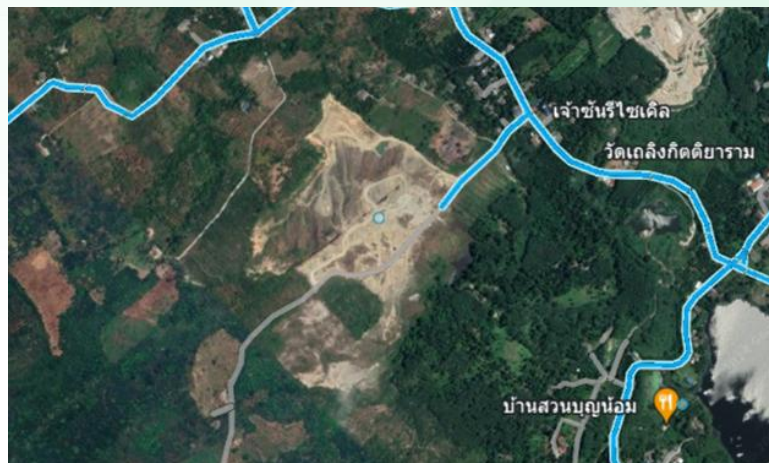
ช่วงที่ 2 หลังทำเหมืองดีบุกของชาวล้านช้าง อำเภอล้านช้าง จังหวัดนครราชสีมา จากวิถีชีวิตเดิมเลี้ยงชีพด้านเกษตรกรรม บางส่วนได้เปลี่ยนแรงงานในกิจการเหมืองแร่ และทำให้คนจากต่างถิ่นหลั่งไหลเข้ามาตั้งถิ่นฐานในอำเภอล้านช้าง วิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับแร่เข้าไปสู่ความเชื่อของชุมชน คือ แม่นางร่อนแร่ ตามประวัติเล่าเรื่องสืบทอดต่อกันมา แม่นางร่อนแร่เป็นบริวารของพระแม่ศรีสุทนต์อาศัยสถิตอยู่ที่เขาร่อนนาที่เขาร่อนนามีแร่ที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติอยู่เป็นจำนวนมาก เรียกได้ว่ามีความอุดมสมบูรณ์เป็นอย่างมาก ประชาชนอำเภอล้านช้างสมัยก่อนประกอบอาชีพ ทำเหมืองแร่และขึ้นไปบนเขาร่อนนาเพื่อหาแร่ลงมาขายเป็นการประกอบอาชีพในของคนอำเภอล้านช้าง

ภาพที่ 7 แม่นางร่อนแร่ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวล้านช้างเคารพนับถือ

ที่มา : เทศบาลตำบลร่อนพิบูลย์ (2566)

ภายหลังจากการทำเหมืองแร่ดีบุก ขวาร์อนพิบูลย์ได้ผลกระทบหลายด้าน ได้แก่ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ด้านสุขภาพ เช่น การปนเปื้อนของสารหนูลงในแหล่งน้ำที่ใช้ในการอุปโภคบริโภค ทำให้ชาวบ้านในพื้นที่ที่มีการทำเหมืองแร่ได้รับอันตรายจากสารหนูมีอาการป่วยที่เรียกกันว่า ไข้ดำ หลังจากนั้นชาวรอนพิบูลย์ก็ได้กลับมาประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำนา ทำสวนผลไม้และการทำปศุสัตว์

ภาพที่ 8 ภูเขาที่ถูกทำลายจากการทำเหมืองแร่ดีบุก บริเวณบ้านเกลิง ตำบลรอนพิบูลย์ อำเภอรอนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

ที่มา : Google Earth (2566)

6. อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลแบ่งออกเป็น 2 ประเด็น ได้แก่ ประเด็นแรกพัฒนาการการทำเหมืองแร่ดีบุกของชาวรอนพิบูลย์ และประเด็นที่สองวิถีชีวิตของชาวรอนพิบูลย์ ดังรายละเอียด

ประเด็นแรก พัฒนาการการทำเหมืองแร่ดีบุกของชาวรอนพิบูลย์ อำเภอรอนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช การทำเหมืองแร่ดีบุกเป็นอาชีพที่นิยมทำกันเป็นจำนวนมากในพื้นที่รอนพิบูลย์ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรแร่ ทำให้มีผู้คนมากมายหลั่งไหลกันเข้ามาประกอบอาชีพหาแร่ จากเดิมมีการใช้อุปกรณ์ที่เรียกว่าเลียงในการร่อนแร่ เมื่อมีชาวจีนเข้ามาในพื้นที่ ทำให้มีการใช้เครื่องมือต่าง ๆ ผนวกเข้ากับเทคโนโลยีทำให้เกิดวิธีการประกอบอาชีพหาแร่แบบใหม่เกิดขึ้น ทั้งการใช้เรือขุด ใช้เครื่องจักรในการทำเหมืองแร่และเกิดเป็นเหมืองแร่ในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับ เอกวิทย์ ณ กลาง (2544) กล่าวไว้ว่า การเรียนรู้ของชาวบ้านหรือคนสามัญธรรมดา ผนวกเข้ากับเทคโนโลยีสมัยใหม่จนก่อให้เกิดการพัฒนาภูมิปัญญาไว้อย่างมากมายว่ากระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติของมนุษย์ผ่านการลองผิดลองถูก ลงมือกระทำจริง การถ่ายทอดความรู้

ประเด็นที่สอง วิถีชีวิตของชาวร้อนพิบูลย์ พื้นที่ร้อนพิบูลย์เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ ทั้ง ดิน น้ำและแร่ธาตุ ซึ่งประชากรส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพการทำเกษตรกรรม เกษตรกรและการทำปศุสัตว์ ซึ่งเกิดจากการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างมนุษย์กับมนุษย์และมนุษย์กับธรรมชาติ ในการอยู่ร่วมกันและนำมาสู่วิถีชีวิตที่มีความเชื่อเป็นแกนหลักในการดำเนินชีวิต ซึ่งมีความสอดคล้องกับ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2536) กล่าวว่าวิถีชีวิตเป็นการดำเนินชีวิตที่อาศัยความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดระหว่างคนกับธรรมชาติ เพราะอาศัยพึ่งพิงธรรมชาติในการดำรงชีวิต เช่น การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ การใช้น้ำฝนเพื่อทำการเกษตรกรรม ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างกันของคนในชุมชน มีการอยู่ร่วมกันช่วยเหลือและพึ่งพาอาศัยกันและกันตลอดทั้งติดต่อระหว่างกันอย่างใกล้ชิด คนในชุมชนมีวิถีความเป็นอยู่ที่คล้ายคลึงกัน ไม่ว่าจะเป็นทางด้านฐานะทางเศรษฐกิจ การศึกษา วัฒนธรรม ศาสนา หรือขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ

7. ข้อเสนอแนะและการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. สามารถนำความรู้ไปเผยแพร่แก่เยาวชนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้ เข้าใจความเป็นมาของชุมชนและการทำเหมืองแร่ดีบุกของชาวร้อนพิบูลย์
2. ควรมีการศึกษาในมิติอื่น ๆ เช่น ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านอุตสาหกรรม เพื่อให้ตระหนักถึงผลกระทบที่มีต่อชุมชน และเป็นแนวทางเชิงนโยบายในการพัฒนาประเทศต่อไป
3. ควรมีการศึกษาหัวข้อเกี่ยวกับวิธีการฟื้นฟูพื้นที่เหมืองแร่ที่เลิกใช้งาน เพื่อให้สามารถนำพื้นที่ดังกล่าวกลับมาใช้งานใช้ประโยชน์ได้
4. ควรมีการเพิ่มเติมหัวข้อประเด็นบทบาทของดีบุกในเศรษฐกิจโลกและผลกระทบต่อเศรษฐกิจท้องถิ่นและการเปลี่ยนแปลงราคาดีบุกในตลาดโลกและผลกระทบต่อผู้ประกอบการ เพื่อให้เห็นบริบทของที่มาและความสำคัญที่ชัดเจนขึ้น
5. ควรเพิ่มช่องทางในการเผยแพร่ข้อมูลในแพลตฟอร์มของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

8. กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ได้ ขอขอบพระคุณผู้ที่มีส่วนร่วมในการทำวิจัยครั้งนี้ รวมถึงชาวบ้าน ผู้มีองค์ความรู้หรือปราชญ์ชาวบ้านที่ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการศึกษาและการทำวิจัยในครั้งนี้

ผู้วิจัยขอขอบคุณคณาจารย์ สาขาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ และผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ได้เสนอแนะแนวคิดให้คำแนะนำ คำปรึกษาในการจัดทำวิจัยครั้งนี้ ขอขอบคุณคณะกรรมการผู้ประเมินบทความที่ได้ให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ในการต่อยอดและพัฒนาบทความ

9. เอกสารอ้างอิง

- กฤษณาพร ถาวรทอง. (2566, 6 มกราคม). *วิถีชีวิตในชุมชน* [สัมภาษณ์].
บำเพ็ญ ไชยรักษ์. (2554). *เหมืองแร่ไทย ประวัติศาสตร์และสถานะความมั่งคั่งบนทุกขลังจากชีวิตมนุษย์*.
สืบค้นจาก <https://ngthai.com/cultures/41501/thaiminedoc/>
บุญเกิด คาคะวารี. (2566, 27 ธันวาคม). *เศรษฐกิจในชุมชน* [สัมภาษณ์].
เริงฤทธิ์ คงเมือง และบำเพ็ญ ไชยรักษ์. (2556). *รอยเหมือง สารคดีภาพเล่าเรื่องเหมืองแร่ในเมืองไทย*.
โรงพิมพ์ห้างหุ้นส่วนจำกัดสหพัฒนาไพศาล.
เรืองเดช คาคะวารี. (2566, 27 ธันวาคม). *พื้นที่ที่มีการทำเหมืองแร่* [สัมภาษณ์].
วีระ เจริญชน. (2566, 20 พฤศจิกายน). *การทำเหมืองแร่ในร่อนพิบูลย์* [สัมภาษณ์]. สมาชิกองค์การบริหาร
ส่วนตำบลร่อนพิบูลย์ หมู่ที่ 12.
สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2536). *การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม : แนวทางศึกษาวิเคราะห์ และ
วางแผน พิมพ์ครั้งที่ 2*. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2544). *แนวคิดกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น*. วารสารครุศาสตร์. 27(2), 1-21.
เอื้อม อุบลพันธ์ และนงมา โสภาพงศ์. (2537). *สารนครศรีธรรมราช*. โรงพิมพ์ประยูรการพิมพ์.

ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับปูเปี้ยว ชุมชนบางไถ่โค้ง ตำบลปากพนัง
อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช

The Relationship Between People and Fiddler Crabs at
Bangkongkhong Community, Pakphanang District,
Nakhon Si Thammarat

สุพัฒน์พงศ์ แก้วล้วนสม¹, วชิราภรณ์ นวลพลอด² และศุภชัย ชายีดี³

Supatpong Kaewluamsom¹, Wachirporn Nualplot² and Supachai Chaiyid³

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาชุมชนบางไถ่โค้ง ในมิติพัฒนาการชุมชน ภูมิศาสตร์ และสิ่งแวดล้อมที่สัมพันธ์กับปูเปี้ยว 2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคนกับปูเปี้ยวและ 3. เพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ปูเปี้ยว โดยใช้แบบสัมภาษณ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล และนำเสนอผลการศึกษาเชิงพรรณนาวิเคราะห์ ภายใต้กรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผลการวิจัยพบว่าชุมชนก่อตั้งประมาณ พ.ศ. 2474 ลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่ราบชายฝั่งทะเล มีคลองสายสำคัญ คือ คลองไถ่โค้ง มีทรัพยากรป่าชายเลนทำให้มีความหลากหลายของสัตว์น้ำ มีสัตว์น้ำที่สำคัญ นั่นคือปูเปี้ยว ทั้งนี้วิถีชีวิตของคนมีความสัมพันธ์กับปูเปี้ยวโดยมีระบบความสัมพันธ์แบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) คนหาปูเปี้ยว 2) คนซื้อปูเปี้ยว และ 3) คนกินปูเปี้ยว สำหรับปูเปี้ยวถือเป็นทรัพยากรที่สำคัญของชุมชนจึงควรมีการอนุรักษ์ โดยมีแนวทางการอนุรักษ์ปูเปี้ยว 4 แนวทาง ได้แก่ 1. การอนุรักษ์ปูเปี้ยวโดยชุมชน 2. การอนุรักษ์ปูเปี้ยวโดยภาครัฐ 3. การอนุรักษ์โดยการจัดระบบการศึกษาและ 4. แนวทางการอนุรักษ์โดยอาศัยการมีส่วนร่วม

คำสำคัญ : ปูเปี้ยว, อนุรักษ์, บางไถ่โค้ง

Abstract

The objectives of this study were to 1) investigate Bangkongkhong community in terms of community development, geography, and environmental aspects related to fiddler crabs. 2) explore the relationship between people and fiddler crabs, and 3) explore the guidelines

¹ นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, E-mail: 6411116035@nstru.ac.th, (corresponding author)

² นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, E-mail: 6411116032@nstru.ac.th

³ นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, E-mail: 6411116040@nstru.ac.th

to conserve fiddler crabs. The data was collected by the interviews and analyzed via content-based analysis method. The research findings revealed that Bangkongkhong community was established around 1931. The region was characterized by its coastal geography. Klongkonkhong was the main canal of the community. In addition, people and fiddler crabs had some relationship, including 1) fiddler crabs men, 2) fiddler crabs buyers, and 3) fiddler crabs consumers. Hence, fiddler crabs were considered to be important resources and needed to be conserved. Community-based fiddler crabs conservation, state agency conservation, education-based system conservation, and engagement-based conservation were for main ways to conserve the fiddler crabs.

Keywords: Fiddler crabs, Conservation, Bangkongkhong community

1. บทนำ

สนธิ อักษรแก้ว (2542) ในประเทศไทยมีป่าชายเลนบริเวณชายฝั่งทะเลตั้งแต่ภาคตะวันออก ภาคกลางบางจังหวัดและสองชายฝั่งทะเลในภาคใต้ โดยเฉพาะบริเวณอ่าวพังงา ฝั่งทะเลอันดามัน ในเขตพื้นที่ จังหวัดพังงา กระบี่ และภูเก็ต เป็นพื้นที่ที่มีป่าชายเลนมากที่สุด ป่าชายเลนถือเป็นทรัพยากรสำคัญและมีคุณค่าต่อระบบนิเวศชายฝั่ง สุนทรี จินดาสอน และจุฑาทิพย์ คล้ายทับทิม (2558) กล่าวว่าป่าชายเลนเป็นแหล่งอาหารและแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำวัยอ่อน เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำหลายชนิด เป็นฉากรักษาคลื่นลมและพายุซึ่งช่วยลดความรุนแรงของคลื่นลม ปกป้องการกัดเซาะชายฝั่ง และช่วยดักจับตะกอนด้วย นอกจากนี้ยังมีคุณค่าต่อมนุษย์ทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ ทั้งด้านการประมงและการทำไม้ป่าชายเลนเพื่อเผาถ่าน ป่าชายเลนจึงมีความสำคัญต่อท้องถิ่นและชุมชน

กล่าวเฉพาะชุมชนบ้านบางไถ่ซึ่งตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ตำบลปากพนัง อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราชมีป่าชายเลนซึ่งถือเป็นทรัพยากรใน ลักษณะพื้นที่ในระบบนิเวศป่าชายเลนเป็นดินเลนตามชายฝั่งทะเลบริเวณปากแม่น้ำ มีน้ำทะเลหรือน้ำกร่อยท่วมถึง มีพรรณไม้จำพวกต้นจาก ต้นแสม ต้นโกงกาง เป็นต้น ป่าชายเลนจึงเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์หลายชนิด เช่น นกอินทรี ปูนา ลิงแสม และปูแสมหรือที่คนในท้องถิ่นเรียกอีกปูเปี้ยว จากลักษณะพื้นที่ของชุมชนบางไถ่ซึ่งที่กล่าวมา จึงทำให้ทรัพยากรปูเปี้ยวมีจำนวนมากในพื้นที่ และทำให้ชุมชนบางไถ่ซึ่งเป็นที่รู้จักว่าเป็นแหล่งผลิตปูเปี้ยว และมีการประกอบอาชีพเกี่ยวกับปูเปี้ยว จนเป็นรายได้หลักของคนในชุมชน หรือบางคนก็เป็นรายได้เสริมจากอาชีพประมง ปูเปี้ยวในพื้นที่นี้ นอกจากมีการจำหน่ายในเขตพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดใกล้เคียงในเขตภาคใต้ ยังมีการส่งขายไปยังพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทยอีกด้วย

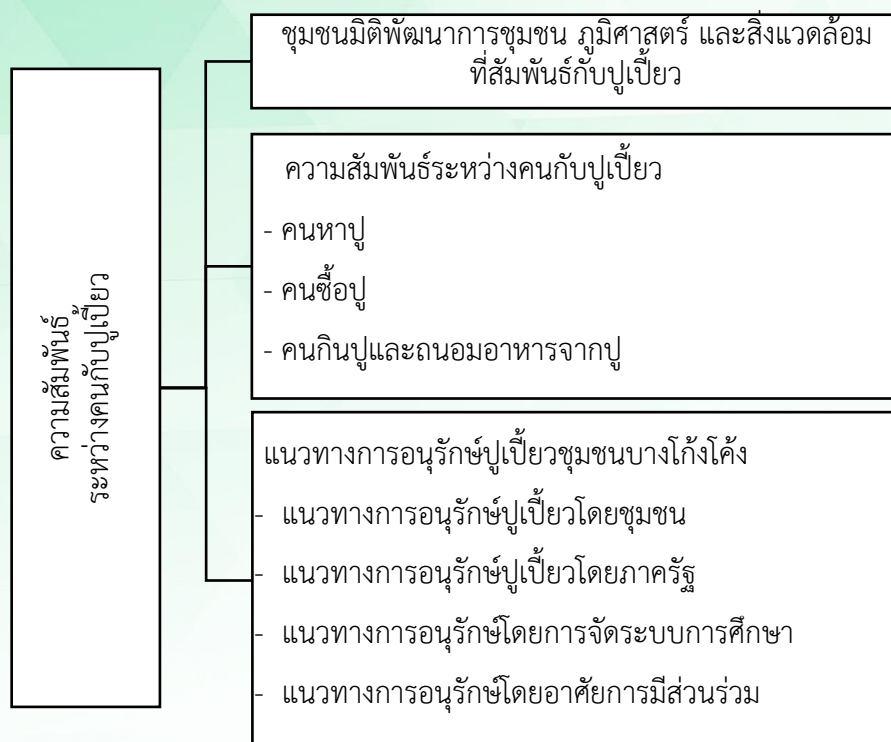
พื้นที่ชุมชนชนบางไถ้ไค้งเป็นพื้นที่ธรรมชาติซึ่งเป็นพื้นที่ราบชายฝั่งทะเล มีพื้นที่ป่าชายเลน มีผู้คนเข้ามาตั้งถิ่นฐานและมีการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ มีทรัพยากรทะเลและชายฝั่งเป็นทรัพยากรที่สำคัญ ในกรณีนี้หมายถึงปูเปี้ยว การอยู่ร่วมกันของผู้คนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานย่อมต้องมีการใช้ทรัพยากรร่วมกัน จัดสรรทรัพยากรระหว่างกัน ทรัพยากรปูเปี้ยวเป็นเสมือนห่วงโซ่ชีวิตที่เชื่อมสัมพันธ์ระหว่างผู้คนที่ทรัพยากร เมื่อมองปูเปี้ยว จะไม่เห็นเพียงแค่ปูเปี้ยว แต่เรายังมองเห็นได้ว่า ปูเปี้ยวนี้จะร้อยรัดความสัมพันธ์ของผู้คนผ่านทรัพยากร ที่กล่าวมาจึงทำให้ผู้วิจัยอยากจะคลี่ความสัมพันธ์ของผู้คนกับปูเปี้ยว ด้วยการศึกษาวิจัย ตลอดจนอยากให้เห็นอีกประเด็นที่สำคัญ นั่นคือ เมื่อทรัพยากรปูเปี้ยวสำคัญ และมีผลต่อวิถีชีวิตในเชิงการประกอบอาชีพ สิ่งที่สำคัญจึงมีความจำเป็นต้องรักษา เพื่อคุณภาพในมิติชีวิต เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาชุมชนบางไถ้ไค้ง ตำบลปากพนัง อำเภopakพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ในมิติพัฒนาการชุมชน ภูมิศาสตร์และสิ่งแวดล้อมที่สัมพันธ์กับปูเปี้ยว
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคนกับปูเปี้ยวในชุมชนบางไถ้ไค้ง ตำบลปากพนัง อำเภopakพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช
3. เพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ปูเปี้ยวชุมชนบางไถ้ไค้ง ตำบลปากพนัง อำเภopakพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช

3. แนวคิด ทฤษฎี กรอบแนวคิด

การวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างคนกับปูเปี้ยว ชุมชนบางไถ้ไค้ง ตำบลปากพนัง อำเภopakพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราชใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยแนวทางการศึกษาเพื่อไปสืบค้นองค์ความรู้ในประเด็น 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ บริบทชุมชนในมิติการพัฒนาการชุมชน ภูมิศาสตร์และสิ่งแวดล้อมที่สัมพันธ์กับปูเปี้ยว ความสัมพันธ์ระหว่างปูเปี้ยวและแนวทางการอนุรักษ์ปูเปี้ยว โดยมีกรอบแนวคิดในการวิจัย (ภาพที่ 1)

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ที่มา : ผู้วิจัย (2567)

4. วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพโดยให้ความสำคัญกับการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยใช้แบบสัมภาษณ์ และนำเสนอผลการศึกษเชิงพรรณนาวิเคราะห์ภายใต้กรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์ของการวิจัย

4.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลใช้วิธีเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างต้องเป็นผู้มีประสบการณ์โดยตรงในความสัมพันธ์ระหว่างคนกับปูเปี้ยว ชุมชนบางไถ้ ตำบลปากพั่น อำเภอปากพั่น จังหวัดนครศรีธรรมราช จึงจะสามารถให้ข้อมูลในลักษณะเจาะลึกได้ ดังนั้นเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง ตรงประเด็น เชื่อถือได้ และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยนี้ โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มตัวอย่าง คือ กลุ่มคนหาปูเปี้ยว กลุ่มคนซื้อ-ขายปูเปี้ยว กลุ่มคนกินปูเปี้ยวและถนอมอาหาร จำนวน 9 คน และกลุ่มนำชุมชนและผู้รู้/ปราชญ์ในเขตพื้นที่ชุมชนบางไถ้ ตำบลปากพั่น อำเภอปากพั่น จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 5 คน

4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือวิจัยใช้แบบสัมภาษณ์เป็นหลักโดยออกแบบสัมภาษณ์ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์แบบสัมภาษณ์โดยมีจำนวน 4 ชุด ได้แก่ แบบสัมภาษณ์บริบทชุมชนในมิติพัฒนาการชุมชน ภูมิศาสตร์สิ่งแวดล้อมที่สัมพันธ์กับปูเปี้ยว และแนวทางการอนุรักษ์ปูเปี้ยว แบบสัมภาษณ์การหาปูเปี้ยว แบบสัมภาษณ์คนซื้อ-ขายปูเปี้ยว และแบบสัมภาษณ์การประกอบอาหาร/การถนอมอาหารจากปูเปี้ยว

4.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ โดยการสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) โดยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่คนหาปูเปี้ยว คนซื้อ-ขายปูเปี้ยว คนกินปูและถนอมอาหารจากปูเปี้ยว และผู้นำชุมชน และมีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม โดยสังเกตวิธีการหาปูเปี้ยว การประกอบอาหาร/การถนอมอาหารจากปูเปี้ยว ทั้งนี้ การศึกษาวิจัยครั้งนี้จะให้ความสำคัญของข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมภาคสนามเป็นหลัก

การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิด้วยการศึกษาเอกสารชุมชน เอกสารวิชาการ เอกสารงานวิจัย และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับปูเปี้ยวในมิติต่าง ๆ

4.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลมาตลอดการศึกษาตั้งแต่การเริ่มเก็บข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลภาคสนามเพื่อให้ได้ผลการวิจัยที่โน้มน้าวเข้าสู่ศูนย์กลางของความจริงหรือปรากฏการณ์ตามธรรมชาติของสังคมมากที่สุด โดยนำข้อมูลมาวิเคราะห์เชื่อมโยงประเด็น แล้วสังเคราะห์เรียบเรียงเพื่อตามวัตถุประสงค์ให้ครบถ้วนและสมบูรณ์ที่สุด

5. สรุปผลการวิจัย

แนวทางการการเสนอผลการวิจัยเป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ทั้งข้อมูลปฐมภูมิที่ได้จากการเก็บรวบรวมภาคสนามทั้งการสังเกตและการสัมภาษณ์ร่วมกับข้อมูลที่ได้เอกสาร ทั้งนี้เมื่อได้ข้อมูลมาจัดระบบเพื่อตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ และจึงได้นำเสนอผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ ประเด็นแรก ชุมชนบางไถ่ไค้ง ในมิติพัฒนาการชุมชน ภูมิศาสตร์ และสิ่งแวดล้อมที่สัมพันธ์กับปูเปี้ยว ประเด็นที่สอง ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับปูเปี้ยว และประเด็นที่สาม แนวทางการอนุรักษ์ปูเปี้ยวชุมชนบางไถ่ไค้ง ตำบลปากพั่น อำเภอปากพั่น จังหวัดนครศรีธรรมราช ดังรายละเอียดต่อไปนี้

5.1 ชุมชนบางไถ่ไค้งมิติพัฒนาการชุมชน ภูมิศาสตร์ และสิ่งแวดล้อมที่สัมพันธ์กับปูเปี้ยว

การกล่าวถึงพัฒนาการชุมชน ภูมิศาสตร์ สิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นพื้นฐานความเข้าใจบริบทชุมชนบ้านบางไถ่ไค้งที่เชื่อมโยงกับทรัพยากรที่สำคัญของชุมชน นั่นคือ ปูเปี้ยว ดังรายละเอียดต่อไปนี้

5.1.1 พัฒนาการชุมชน บ้านบางไถ่ไค้งมีที่มาจากเรื่องเล่าของชายคนจีนถูกปูหนีบ แล้วไม่สามารถดึงมือออกจากปูได้ กระทั่งตกบ่ำน้าทะเลขึ้น จึงถูกน้ำท่วมตายในท่าไถ่ไค้ง ชาวบ้านมาเห็นจึง

เรียกว่า “บ้านบางไถ่” นอกจากนี้ยังมีอีกหนึ่งที่มาจากในอดีตพื้นที่แห่งนี้เคยมีคลองไถ่ไถ่มีความไถ่มาก จึงเรียกชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านคลองไถ่” แต่ต่อมาเพี้ยนเป็น “บางไถ่ไถ่” ชื่อบางไถ่ไถ่เริ่มปรากฏหลักฐาน และรายละเอียดครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2474 ในช่วงแรกของการก่อตั้งหมู่บ้าน มีชาวบ้านที่อยู่อาศัยเป็นการถาวร ประมาณ 2-3 ครัวเรือน และเมื่อจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น จึงมีการสร้างบ้านเรือนเพิ่มขึ้น และได้ขยาย ครัวเรือนในหมู่บ้านด้วยตนเองเป็น 20 ครัวเรือน ต่อมาทางราชการมีนโยบายให้ตั้งชื่อหมู่บ้าน จึงมีชื่ออย่างเป็นทางการครั้งแรกว่า “บ้านบางไถ่ไถ่” โดยมีสถานที่ซึ่งเป็นศูนย์รวมของชาวบ้านที่นี่คือ “วัดบางไถ่ไถ่” โดยเด็กในหมู่บ้านมักจะไปเรียนหนังสือกับพระ และการสัญจรไปมาในหมู่บ้านใช้เรือเป็นหลัก ซึ่งมีเพียงเรือพายและเรือแจวเท่านั้น ต่อมาในพ.ศ. 2486 ชาวจีนได้ขุดคลองบริเวณปลายบางไถ่ไถ่ให้ติดกับทะเลมากขึ้น เพื่อให้เรือสินค้า และเรือสำเภามาเดินผ่านไปมาได้ ซึ่งกิจการของคนจีนขณะนั้นคือการค้าและการซื้อปลาจากชาวประมงไทยไปขายคนจีน จนมีกิจการที่รุ่งเรืองมาก จึงจำเป็นต้องขุดคลองเพิ่ม ทำให้การคมนาคมทางน้ำได้สะดวกขึ้นมาก

5.1.2 ภูมิศาสตร์ บ้านบางไถ่ไถ่ตั้งอยู่ในเขตหมู่ที่ 4 ตำบลปากพนัง อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นพื้นที่ราบชายฝั่งทะเล มีน้ำทะเลท่วมถึงเกือบตลอดทั้งปี มีคลองสายสำคัญที่ถือว่าเป็นเส้นเลือดใหญ่ของคนในชุมชน คือ คลองไถ่ไถ่ ส่วนคลองใกล้เคียง ได้แก่ คลองบางท้องกุ่ม และคลองรากไม้ พื้นที่มีระบบนิเวศป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์ มีทรัพยากรที่สำคัญ อาทิเช่น ดันโกงกาง ดันแสม กุ่ม ปลา สัตว์ทะเลต่าง ๆ และด้วยลักษณะสภาพแวดล้อมนี้จึงเหมาะสมเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของปูเปี้ยว

ภูมิอากาศแบบมรสุมเขตร้อน (Am) มี 2 ฤดู คือ ฤดูร้อนและฤดูฝนช่วงฤดูร้อนระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ถึงพฤษภาคม ส่วนฤดูฝนระหว่างเดือนมิถุนายนถึงมกราคม ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ การหาปูเปี้ยวจะมีช่วงระยะเวลาในการหาซึ่งส่งผลต่อปริมาณของปูเปี้ยว ซึ่งประกอบไปด้วยปัจจัยภายนอก นั่นคือจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ส่งผลให้ปริมาณปูเปี้ยวมีจำนวนมากขึ้น โดยในช่วงฤดูร้อนซึ่งไม่ได้รับอิทธิพลของลมมรสุมจะมีปริมาณน้ำที่น้อยกว่าทุกช่วงเวลา ทำให้ปูเปี้ยวออกมาจากรูน้อยกว่าปกติ การหาปูเปี้ยวจะได้น้อย ส่วนในช่วงที่ได้รับอิทธิพลลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ และการได้รับอิทธิพลปัจจัยจากพายุหมุนเขตร้อน ทำให้มีปริมาณฝนที่มากกว่าทุกช่วง ส่งผลให้ปริมาณน้ำที่สูงกว่าปกติทำให้ปูเปี้ยวออกมาจากรูมากกว่าปกติ จะสามารถหาปูเปี้ยวได้มากที่สุด ส่วนในช่วงที่ได้รับอิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ สามารถหาปูเปี้ยวได้มากกว่าช่วงฤดูร้อน

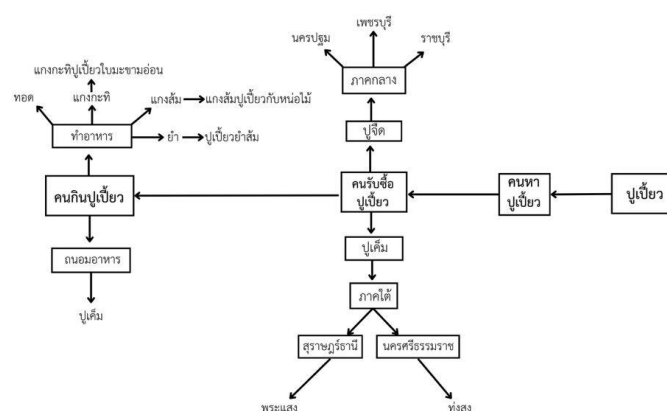
การเกิดน้ำขึ้น – น้ำลง มีผลต่อการหาปูเปี้ยว และการดำรงชีพของปูเปี้ยว เนื่องจากปูเปี้ยวมีพื้นที่อยู่อยู่ในบริเวณป่าชายเลน จึงทำให้น้ำทะเลส่งผลต่อวงจรชีวิตของปูเปี้ยว เมื่อเกิดน้ำขึ้นทำให้สามารถหาปูเปี้ยวได้เป็นจำนวนมาก เพราะปูเปี้ยวจะหนีน้ำขึ้นมาอาศัยอยู่บนกิ่งไม้ และเมื่อน้ำลงปูเปี้ยวจะหาได้น้อย เพราะปูเปี้ยวจะอาศัยอยู่ในรูไม่ออกมา

5.1.3 สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรชุมชนบางโค้งโค้งมีลักษณะเป็นป่าชายเลนลักษณะดินเป็นดินเลนและโคลงไหลผ่านตลอดทั้งปี จึงทำให้มีความอุดมสมบูรณ์สูงจากธาตุอาหารที่ไหลมาจากแหล่งต่าง ๆ ทั้งจากการกัดเซาะตามชายฝั่งและแหล่งน้ำลำธาร อีกส่วนหนึ่งมาจากซากพืชซากสัตว์ในบริเวณป่าชายเลนเอง โดยเฉพาะใบไม้ที่ร่วงหล่นทับถมกันเป็นจำนวนมาก แพลงค์ตอนพืชและสาหร่าย ส่วนสภาพความเค็มของน้ำอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำเนื่องจากมีน้ำจืดไหลลงมาปะปนกับน้ำทะเลจึงทำให้น้ำบริเวณนี้เป็นน้ำกร่อย ระดับความเค็มของน้ำดังกล่าวยังเปลี่ยนแปลงตามระดับน้ำขึ้น - น้ำลง โดยมีผลต่อชนิดและการกระจายของพันธุ์ไม้ ที่สามารถเจริญและแพร่กระจายได้ในบริเวณที่เป็นดินเลนลึก มีน้ำท่วมถึง จึงต้องมีรากค้ำจุนที่แข็งแรงเป็นจำนวนมาก รากเหล่านี้ช่วยพยุงลำต้นให้ตั้งตรงอยู่ได้ไม่โค่นล้มเมื่อถูกพายุพัดหรือคลื่นซัดได้แก่พันธุ์ไม้พวกโกงกาง และพรรณไม้อื่น ๆ จำพวกต้นจาก ต้นแสม เหล่านี้เป็นที่อยู่อาศัยและแหล่งอาหารของสัตว์หลายชนิด เช่น นกอินทรี ปูนา ลิงแสมและปูเปี้ยว

โดยสรุปสภาพแวดล้อมที่มีผลต่อปูเปี้ยว ได้แก่ ลักษณะดินที่เป็นดินเลน สภาพน้ำเป็นน้ำกร่อยและพรรณไม้ในป่าชายเลนที่ปูเปี้ยวมักอาศัยอยู่ เช่น ต้นแสมและป่าชายเลน สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยแวดล้อมหลักในการเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยและเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของปูเปี้ยว

5.2 ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับปูเปี้ยว

การที่ชุมชนบางโค้งโค้งมีพื้นที่เป็นป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์ จึงทำให้มีความหลากหลายของสัตว์ โดยเฉพาะปูเปี้ยวที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก ส่งผลให้เกิดอาชีพจากปูเปี้ยวที่เป็นรายได้หลักของคนในชุมชนทำให้คนมีความสัมพันธ์กับปูเปี้ยวแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ คนหาปูเปี้ยว คนซื้อปูเปี้ยว และคนกินปูเปี้ยว (ภาพที่ 2) คนหาปูเปี้ยวเป็นคนกลุ่มแรกที่เข้าถึงทรัพยากรปูเปี้ยว เป็นกลุ่มคนที่มีความรู้ในระบบนิเวศท้องถิ่นและพฤติกรรมของปูเปี้ยว กลุ่มคนที่สองกลุ่มคนซื้อปูเปี้ยว เป็นกลุ่มคนที่ถือเป็นเครือข่ายการแลกเปลี่ยนผลผลิตปูเปี้ยว จะมีอยู่ทั้งในเขตภาคใต้และภาคกลางของประเทศไทย กลุ่มที่สามเป็นกลุ่มคนกินปูเปี้ยวในนี้หมายถึงเป็นคนในชุมชนบางโค้งโค้งที่นำปูเปี้ยวมาบริโภคในครัวเรือน ผ่านการประกอบอาหารที่ใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น รวมทั้งมีการถนอมอาหารเก็บไว้บริโภค

ภาพที่ 2 แผนผังความสัมพันธ์ระหว่างคนกับปูเปี้ยว

ที่มา : ผู้วิจัย (2567)

5.2.1 คนหาปูเปี้ยว พฤติกรรมของปูเปี้ยวจะอาศัยอยู่ภายในรูจะออกมาจากรูในช่วงตอนค่ำ หรือในช่วงที่มีฝนตกหนักหรือน้ำทะเลมีระดับสูง การหาปูเปี้ยวจะมีวัสดุอุปกรณ์ ได้แก่ ไฟฉายคาดหัว ไซใส่ปูเปี้ยว ไม้ค้ำ รองเท้ายางกันน้ำ ถุงมือ และถุงเท้า ฤดูกาลการหาปูเปี้ยว สามารถหาได้ตลอดทั้งปี แต่ช่วงฤดูที่สามารถหาปูเปี้ยวได้มากคือ ช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงธันวาคม เนื่องด้วยเป็นช่วงฤดูฝน ทำให้พื้นที่ชุมชนบ้านบางไถ้มีปริมาณน้ำฝนสูง ส่งผลให้ระดับน้ำทะเลสูง และเป็นช่วงที่ปูเปี้ยวจะออกมาวางไข่ ทำให้ช่วงเวลาดังกล่าว ปริมาณปูเปี้ยวที่สามารถจับได้มากกว่าช่วงฤดูกาลอื่น ในทางกลับกัน ในช่วงเดือนฤดูร้อนระดับน้ำทะเลไม่สูงมาก ปูเปี้ยวก็จะไม่ออกมามากเท่าช่วงฤดูฝน

ด้วยลักษณะของพื้นที่ซึ่งเป็นปากแม่น้ำปากพนังที่ไหลลงสู่ทะเลอ่าวไทย วิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่จึงมีความสัมพันธ์กับแม่น้ำ และใช้เรือเป็นยานพาหนะหลัก จึงมีความเชื่อเกี่ยวกับเรือ มีการกราบไหว้บูชาเรือ บางครัวเรือนอาจจะมีการมีเครื่องเซ่นไหว้บูชาแม่ย่านางของเรือ ไหว้หัวเรือ ทั้งนี้ก่อนออกไปหาปูเปี้ยว บางคนมีการไหว้ หรือการเซ่นอาหารขอพรให้สามารถจับ/หาปูเปี้ยวให้ได้เป็นจำนวนมาก

5.2.2 คนซื้อปู ชุมชนบ้านบางไถ้เป็นพื้นที่แรก ๆ ที่มีการนำปูเปี้ยวมาแปรรูปและส่งขาย โดยมีพ่อแม่ค้าที่เป็นรายใหญ่ในหมู่บ้าน พื้นที่ที่ส่งออกส่วนใหญ่ส่งภายในประเทศ ได้แก่ จังหวัดเพชรบุรี จังหวัดราชบุรี จังหวัดนครปฐม อำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี และอำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นต้น

ราคาของปูเปี้ยวจะสัมพันธ์กับขนาด โดยมีการคัดขนาดเป็น 3 ขนาด คือ ขนาดใหญ่ ขนาดกลาง ขนาดเล็ก ราคาจะลดหลั่นตามขนาด นอกจากนี้ราคาขึ้นอยู่กับปริมาณของปูเปี้ยวในแต่ละฤดูกาล กล่าวคือ ในช่วงฤดูฝนมีปริมาณปูเปี้ยวจำนวนมาก ทำให้ราคาถูก ส่วนในช่วงฤดูร้อนมีปริมาณปูเปี้ยวน้อยและหาได้ยากทำให้ราคาปูเปี้ยวสูงในช่วงนั้น

ในช่วงเดือนสิงหาคมเป็นช่วงที่ปูเปี้ยวลอกคราบ ทำให้ปูเปี้ยวจะมีเนื้อนิ่มจึงไม่สามารถนำมาแปรรูป และส่งขายได้ ทำให้ปูเปี้ยวในช่วงนี้ราคาแพง ปูเปี้ยวจะมีช่วงเวลาที่จะลอกไข่เป็น 2 ช่วง ช่วงแรกเดือนมิถุนายน-กันยายน และจะเริ่มลอกไข่ในช่วงที่ 2 เดือน ตุลาคม -กุมภาพันธ์ โดยในแต่ละครั้งปูเปี้ยวจะมีการลอกไข่เป็นจำนวนมาก เมื่อสิ้นสุดเวลาการลอกไข่ในแต่ละช่วงก็จะมีการลอกคราบประมาณ 10 วัน (ภาพที่ 3)

ภาพที่ 3 วงจรชีวิตปูเปี้ยว

การส่งขายปูเปี้ยวออกไปยังผู้ซื้อจะจัดการแปรรูปออกเป็น 2 รูปแบบ คือ รูปแบบแรกการดองจืด เป็นการนำปูเปี้ยวมาคัดขนาด และนำมาแช่น้ำแข็ง พร้อมนำส่งไปยังลูกค้าที่รับซื้อ รูปแบบที่สองการดองเค็ม คือการนำปูเปี้ยวมาคัดขนาด และนำมาแช่น้ำที่ผสมเกลือไม่เกิน 1 วัน พร้อมนำส่งไปยังลูกค้าที่รับซื้อ โดยมีปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการซื้อขายปูเปี้ยวในแต่ละช่วงเวลาของปี (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 แสดงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการซื้อขายปูเปี้ยว

เดือน	สถานการณ์	ผู้รับซื้อ	ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการซื้อขายปูเปี้ยว
มี.ค. - พ.ค.	หาปูเปี้ยวได้น้อยลง	ส่งขายจะสามารถรับซื้อและส่งขายปูเปี้ยวในปริมาณที่น้อยกว่าทุกช่วงแต่ราคาจะสูงกว่า	เป็นช่วงที่ปลอดมรสุม ทำให้ช่วงนี้เป็นฤดูร้อนปริมาณน้ำที่น้อยกว่าปกติของทุกช่วงของทำให้ปูเปี้ยวออกมาจากรู้น้อยกว่าปกติ
มิ.ย. - ก.ย.	ชาวบ้านส่วนใหญ่มีการปูหาเปี้ยวเป็นหลักเนื่องจากมีปริมาณเปี้ยวที่มาก	ผู้รับซื้อ และส่งขายจะสามารถรับซื้อและส่งขายเปี้ยวในปริมาณที่มากแต่ราคาจะไม่สูงเท่ากับช่วงฤดูร้อนที่มีปริมาณปูเปี้ยวที่น้อย	ได้ อิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ทำให้มีฝนตกเป็นช่วงๆ และทำให้พื้นที่บริเวณป่าชายเลนน้ำสูง
ต.ค. - ก.พ.	ชาวบ้านส่วนใหญ่มีการหาปูเปี้ยวเป็นหลักเนื่องจากมีปริมาณปูเปี้ยวที่มากกว่าทุกช่วง	ผู้รับซื้อ และส่งขายจะสามารถรับซื้อและส่งขายเปี้ยวในปริมาณที่มากกว่าทุกช่วงแต่ราคาจะถูกกว่าทุกช่วง เนื่องด้วยปริมาณมากจนต้องนำปูเปี้ยวที่ไปฝากแช่แข็งเพื่อรอนำปูเปี้ยวส่งขาย	ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือทำให้ฤดูฝนในช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนมกราคมมีปริมาณฝนที่มากกว่าทุกช่วงปัจจัยจากพายุหมุนเขตร้อนปริมาณน้ำที่สูงกว่าปกติทำให้ปูเปี้ยวออกมาจากรู่มากกว่าปกติ

5.2.3 คนกินปูและถนอมอาหารจากปู การประกอบอาหารในครัวเรือนขึ้นอยู่กับวงจรของปูเปี้ยวที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามฤดูกาล และการเกิดน้ำขึ้น - น้ำลงที่เป็นปัจจัยการประกอบอาหารในแต่ละช่วง เช่น ในช่วงเดือนมีนาคมถึงพฤษภาคม เป็นช่วงปลอดมรสุมปูเปี้ยวจะโตเต็มวัย ไม่ลอกคราบ และวางไข่ จึงเหมาะสมกับเมนูประเภทแกง ดอง และยำ เพราะลักษณะปูเปี้ยวมีกระดองที่แข็ง และไม่มีการลอกคราบในช่วงนี้ ต่อมาในช่วงเดือนมิถุนายนถึงกันยายนและช่วงเดือนตุลาคมถึงกุมภาพันธ์ เป็นช่วงที่ปูเปี้ยววางไข่จึง

เหมาะสมกับเมนูประเภทแกง ดอง และยำ เพราะปูเปี้ยวในช่วงนี้จะมีจำนวนมากกว่าช่วงอื่น ๆ และมีลักษณะที่มัน มีความอร่อยกว่าทุกช่วง และต่อมาในช่วงลอกคราบประมาณ 10 วัน จะเหมาะสมกับเมนูประเภททอด เพราะปูเปี้ยวลักษณะที่มันจึงเก็บไว้ได้ไม่นาน ไม่เหมาะกับการดอง

การถนอมอาหารจากปูเปี้ยว มี 2 วิธีการหลัก ได้แก่ วิธีการแรก การดองเค็ม และการดองจืด โดยการดองเค็มมีวิธีการ คือ 1) นำปูเปี้ยวมาทำความสะอาด 2) นำน้ำมาผสมน้ำปูนแดง 3) ใส่เกลือเม็ด 4) นำปูเปี้ยวในโหล และ 5) นำน้ำที่ละลายผสมไว้นำไปเทในโหลให้ท่วมตัวปูเปี้ยว และทิ้งไว้จำนวน 2-3 วัน และวิธีการที่สอง การดองจืดปูเปี้ยวมีการนำมาแช่น้ำแข็งเพื่อให้ยั้งระยะเวลาให้ปูเปี้ยวมีความสดได้ยาวนานยิ่งขึ้น

5.3 แนวทางการอนุรักษ์ปูเปี้ยว

ปัจจุบันชุมชนบ้านบางไถ่มีทรัพยากรภายในชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลง ส่งผลมาจากการตระหนัก เห็นคุณค่า จัดสรรองค์ความรู้ของคนในชุมชน และภาครัฐที่เกี่ยวข้อง จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ประกอบกับแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง มีแนวทางการอนุรักษ์ที่จะเสนอ ได้แก่ หลักการที่ 1 การใช้แบบยั่งยืน หลักการที่ 2 การฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม และหลักการที่ 3 การสงวนของหายากดังรายละเอียด

5.3.1 แนวทางการอนุรักษ์ปูเปี้ยวโดยชุมชน บางระดับครัวเรือน มีการอนุรักษ์ โดยการทำการชะง่อนปูเปี้ยว ชาวบ้านจับปูเปี้ยวขนาดเล็กที่ไม่สามารถนำไปขาย หรือดองได้มาปล่อยอนุบาลในกระชังที่เตรียมไว้ เลี้ยงจนมีขนาดที่เหมาะสมจึงปล่อยคืนสู่แหล่งที่อยู่อาศัย เพื่อให้สามารถมีทรัพยากรปูเปี้ยวให้ชาวบ้านสามารถจับมาสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชนบ้านบางไถ่ แนวคิดแบบนี้แม้มีจำนวนน้อย แต่ถือว่าเป็นการอนุรักษ์ต้นแบบของชุมชนที่เริ่มต้นจากครัวเรือน

วงจรชีวิตของปูเปี้ยวจะมีช่วงฤดูการที่วางไข่ และการลอกคราบ ในระหว่างช่วงเวลาดังกล่าวไม่ควรมีการจับปูเปี้ยว คนหาปูเปี้ยวควรมีการใช้แบบยั่งยืน โดยในช่วงฤดูการวางไข่ เป็นช่วงที่ปูเปี้ยวจะสามารถเพิ่มประชากร ปริมาณการวางไข่ในแต่ละครั้งจะมีปริมาณประชากรปูเปี้ยวที่มาก แต่อัตราการรอดชีวิตน้อย ผลมาจากสภาพแวดล้อมในพื้นที่ และเลือกจับปูเปี้ยวตามขนาดที่เหมาะสมในการนำมาขาย และไม่จับปูเปี้ยวที่มีขนาดไม่เหมาะสม เพื่อลดแนวโน้มที่จะเกิดการสูญเสียบ่าขึ้น

จากแนวทางอนุรักษ์โดยชุมชน โดยส่วนใหญ่จะเริ่มต้นที่กลุ่มคนที่มีอาชีพเกี่ยวกับปูเปี้ยว อันได้แก่ คนหาปูเปี้ยว เพราะว่าเป็นกลุ่มคนที่มีความใกล้ชิดกับทรัพยากรการขับเคลื่อนโดยใช้แกนนำคนเหล่านี้ มีโอกาสสร้างความสำเร็จในการอนุรักษ์

5.3.2 แนวทางการอนุรักษ์ปูเปี้ยวโดยภาครัฐ ชุมชนบางไถ่มีการเข้ามาตั้งถิ่นฐานในบริเวณสองฝั่งคลองมาเป็นระยะเวลานานกว่าร้อยปี แต่ต่อมามีกฎกระทรวง ฉบับที่ 63 (พ.ศ. 2508) ออกพระราชบัญญัติกำหนดให้ป่าเลนปากพนังฝั่งตะวันออก และป่าเลนเกาะไชยในท้องที่ตำบลแหลมตะลุมพุก และตำบลปากพนังฝั่งตะวันออก อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ภายในแนวเขตตามแผนที่ท้ายกฎกระทรวงนี้ เป็นป่าสงวนแห่งชาติ ให้ไว้ ณ วันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ.2508 ภาครัฐจึงมีการเข้ามาจัดการในเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ เพื่อแบ่งพื้นที่ใช้ประโยชน์สำหรับการตั้งถิ่นฐาน และพื้นที่ประกอบอาชีพประมง

โดยเฉพาะการหาปูเปี้ยว ด้วยชาวบ้านมีวิถีชีวิต ก่อเกิดภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับอาชีพประมงพื้นบ้าน แต่ยังคงความเข้าใจในการจัดการใช้ประโยชน์ ทำให้ภาครัฐเข้ามามีบทบาทในการจัดการ กล่าวคือวิถีชีวิตของชาวบ้านเกี่ยวกับวิถีการอยู่ร่วมกันกับป่า เป็นพฤติกรรมที่มีอิทธิพลโดยตรง โดยมีการตั้งถิ่นฐาน และการประกอบอาชีพการอนุรักษ์โดยภาครัฐมีการจัดตั้ง “ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านบางไถ่” เพื่อเป็นสื่อกลางให้ผู้คนภายในชุมชนรวมกันมีส่วนร่วมในการจัดสรรทรัพยากรภายในพื้นที่ ด้วยการปลูกจิตสำนึก และให้เห็นคุณค่าของทรัพยากรที่มีภายในชุมชน โดยการนำวิถีชีวิตมาถ่ายทอดผ่านศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

ปัจจุบันพื้นที่ป่าชายเลนลดลง และพืชในป่าชายเลน โดยส่วนใหญ่เป็นต้นโกงกางแบบใบใหญ่ มีข้อดีคือ สามารถเจริญเติบโตได้เร็ว และเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ทะเลบางชนิด แต่ทั้งนี้มีการปลูกโกงกางเป็นจำนวนมากในพื้นที่เดียวกัน ทำให้ใบของโกงกางทับซ้อนกัน และแสงไม่สามารถส่องถึงได้พื้นดินได้ ส่วนใบที่ร่วงลงสู่พื้นเกิดการทับถมกัน ด้วยใบที่หนา และมีขนาดใหญ่ยากต่อการย่อยสลาย ทำให้น้ำทะเลไม่สามารถไหลผ่านได้ในบริเวณนั้น ส่งผลให้พื้นที่ในบริเวณนั้นไม่เหมาะแก่การอยู่อาศัยของปูเปี้ยว ผลกระทบการปลูกพืชโกงกางใบใหญ่เพียงอย่างเดียว ไม่สามารถเอื้อต่อการเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของปูเปี้ยวได้

ภาครัฐมีการจัดสรรพื้นที่ทำกินอย่างชัดเจนให้แก่ชาวบ้าน และมีการจัดการกับชาวบ้านที่รุกล้ำพื้นที่นอกเหนือพื้นที่ที่รัฐจัดสรรไว้สำหรับการประกอบอาชีพการหาปูเปี้ยว และห้ามมิให้บุกรุก ต่อเดิมนอกจากพื้นที่ภาครัฐจัดสรรให้สามารถอยู่อาศัยได้ และจัดสรรช่วงฤดูกาลจับปูเปี้ยว แบ่งฤดูกาลที่สามารถจับปูเปี้ยวจากวงจรชีวิตของปูเปี้ยว โดยในฤดูกาลการวางไข่ และลอกคราบออกมาตราการห้ามชาวบ้านเข้าไปจับปูเปี้ยวในพื้นที่ป่าชายเลน เพื่อให้ประชากรปูเปี้ยวมีอัตราการรอดและสามารถเจริญเติบโตได้มากขึ้น ทำให้มีปริมาณปูเปี้ยวที่เพิ่มขึ้น และสามารถสร้างรายได้ให้ชาวบ้านในชุมชน

การอนุรักษ์ภาครัฐมีการจัดตั้ง “ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านบางไถ่” เพื่อเป็นสื่อกลางให้ผู้คนภายในชุมชนรวมกันมีส่วนร่วมในการจัดสรรทรัพยากรภายในพื้นที่ ด้วยการปลูกจิตสำนึก และการกระทำให้ชาวบ้านเห็นคุณค่าของทรัพยากรที่มีภายในชุมชน โดยการนำวิถีชีวิตมาถ่ายทอดผ่านศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

5.3.3 แนวทางการอนุรักษ์โดยการจัดระบบการศึกษา การนำองค์ความรู้ท้องถิ่นเข้ามาสู่ระบบการศึกษาทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องของตนเอง และเกิดความรู้สึกรัก และหวงแหนทรัพยากรของชุมชน เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม โดยการให้ผู้เรียนได้เข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วมในสถานศึกษา โดยชุมชนร่วมวางแผนงาน และดำเนินงานเพื่อการรักษาสีงแวดล้อมระบบนิเวศป่าชายเลน เพื่อฟื้นฟูและป้องกันป่าชายเลน เป็นการสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมภายในชุมชน โดยเริ่มต้นด้วยการสร้างความตระหนักเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมด้วยการพัฒนาการสังเกตสิ่งรอบตัวภายในชุมชน การให้ความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ทรัพยากร วงจรชีวิตของปูเปี้ยว และระบบนิเวศป่าชายเลน ฝึกให้ผู้เรียนรู้จักวางแผนร่วมกัน ตัดสินใจในการแก้ปัญหาด้วยวิธีการบูรณาการ การเรียนรู้ให้เข้ากับปัญหาสิ่งแวดล้อมรอบตัวผู้เรียนใน

สถานศึกษาและชุมชนที่อาศัยอยู่ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะส่งผลให้ผู้เรียนมีเจตคติที่ดีต่อสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนบ้าน ไก่งโค้ง และก่อให้เกิดค่านิยมในการมีส่วนร่วมรับผิดชอบสิ่งแวดล้อม ทรัพยากร และระบบนิเวศ

5.3.4 แนวทางการอนุรักษ์โดยอาศัยการมีส่วนร่วม

ปัจจุบันปูเปี้ยวมีอิทธิพลต่อชาวบ้านบางไกร่งโค้งเป็นอย่างมาก การหาปูเปี้ยวสามารถสร้างรายได้หลักให้กับชาวบ้านภายในชุมชน ก่อเกิดเป็นวิถีชีวิตของผู้คน แต่เนื่องด้วยพื้นที่บ้านไกร่งโค้ง เป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ จากร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับปี 2559) ได้บัญญัติถึงบุคคลและชุมชน ชุมชนท้องถิ่น มีสิทธิ จัดการ บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม อย่างสมดุล และยั่งยืน และบัญญัติถึงหน้าที่ของรัฐว่ารัฐต้องอนุรักษ์ คุ้มครอง บำรุงรักษา ฟื้นฟู บริหารจัดการ และใช้หรือ จัดให้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และ ความหลากหลายทางชีวภาพให้เกิดประโยชน์อย่างยั่งยืน โดยต้องให้ประชาชนและชุมชนในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง มีส่วนร่วมดำเนินการและได้รับ ประโยชน์จากการดำเนินการจากแนวคิดและหลักการดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าผู้ร่าง กฎหมาย และสังคม เริ่มยอมรับการมีอยู่และสิทธิของชุมชนในการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อให้เกิด ความสมดุลและยั่งยืน

แนวทางอนุรักษ์ที่เกิดขึ้นภายในชุมชน จะเริ่มต้นพูดคุยกลุ่มคนระหว่าง หน่วยงานรัฐ และ ชาวบ้านที่มีอาชีพเกี่ยวกับปูเปี้ยว ได้แก่ คนหาปูเปี้ยว เพราะว่าเป็นกลุ่มคนที่มีความใกล้ชิดกับทรัพยากร การขับเคลื่อนโดยใช้แกนนำคนเหล่านี้ ผ่านการจัดตั้งเวทีเสวนาเชิญอนุรักษ์ทรัพยากรภายในท้องถิ่นเพื่อทราบ ถึงปัญหา นำสู่แนวทางการปรับความเข้าใจ ในการจัดการทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพสูงสุด และเกิดจำนวน ประชากรปูเปี้ยวมากขึ้นเป็นการเพิ่มผลผลิตของพื้นที่แต่ละแห่งที่ควรจะต้องทำเพื่อเป็นการเพิ่มปริมาณปูเปี้ยว ให้มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตกับผู้คนในชุมชน จากการมีส่วนร่วมของภาครัฐ และผู้คนในชุมชน มีโอกาสในการ จัดการปูเปี้ยว และทรัพยากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องตามแนวทางอนุรักษ์อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

6. อภิปรายผลการวิจัย

ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับปูเปี้ยว ชุมชนบางไกร่งโค้ง ตำบลปากพนัง อำเภอปากพนัง จังหวัด นครศรีธรรมราช อันได้แก่ ประเด็นแรก บริบทชุมชนกับการประกอบอาชีพของคนในกรณปูเปี้ยว ประเด็นที่ สอง ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับปูเปี้ยว และประเด็นที่สาม แนวทางการอนุรักษ์

ประเด็นการอภิปรายผลประเด็นแรก บริบทชุมชนกับการประกอบอาชีพ ในกรณปูเปี้ยว กาญจนา แก้วเทพ (2538) กล่าวถึงกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในอาณาเขตบริเวณเดียวกันมีความสัมพันธ์ใกล้ชิด มีฐานะและอาชีพที่ เหมือนหรือคล้ายคลึงกัน (Homogeneous) มีลักษณะของการใช้ชีวิตร่วมกัน มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชน มีความรู้สึกว่าเป็นคนชุมชนเดียวกัน กล่าวในกรณีพื้นที่ บ้านบางไกร่งโค้ง อยู่ในเขตพื้นที่ บริเวณป่าเลนปากพนังตะวันออก มีสภาพเป็นพื้นที่ป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะโก่งกางซึ่งเป็นพรรณ ไม้ที่เจริญเติบโตได้ดีที่สุด อีกทั้งยังมีสัตว์น้ำมากชนิดทั้งปลา กุ้ง หอย ปู เป็นต้น ส่งผลให้คนในชุมชนเกิดอาชีพ

ประมง เช่น การหาปูดำ ปลากระพง ปลาตุกทะเล และการหาปูเปี้ยว ทั้งนี้หากจะกล่าวถึงปูเปี้ยวถือเป็นอาชีพหลักที่สำคัญของของชุมชนที่ส่งผลต่อการประกอบอาชีพที่มีความสัมพันธ์กับบริบทพื้นที่ป่าชายเลน ก่อเกิดเป็นความสัมพันธ์ของการใช้ชีวิตร่วมกัน จนกลายเป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนกับปูเปี้ยวในพื้นที่บ้านบางไถ่

ประเด็นที่สอง ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับปูเปี้ยวที่ส่งผลให้เกิดอาชีพจากปูเปี้ยวอยู่บนระบบความสัมพันธ์กับคนใน 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) คนหาปูเปี้ยว 2) คนซื้อปูเปี้ยว และ 3) คนกินปูเปี้ยว งานวิจัยนี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของคนภายในชุมชน และภายนอกชุมชน โดยมีเครือข่ายผ่านปูเปี้ยว ซึ่งเป็นทรัพยากรที่สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนและยังเป็นวัตถุดิบในการประกอบอาหารในครัวเรือน ส่งผลให้ลักษณะอาหารการกินของคนในชุมชน มีการนำปูเปี้ยวมาเป็นวัตถุดิบหลักในการประกอบอาหาร อาทิเช่น ปูเปี้ยวชุบแป้งทอด แกงกะทิ ปูเปี้ยวใบมะขามอ่อน ปูเปี้ยวยำส้ม แกงส้มปูเปี้ยวกับหน่อไม้ คนหาปูเปี้ยวจะมีการขายปูเปี้ยวให้แก่ผู้รับซื้อ เป็นผู้กระจายผลผลิต และตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคภายนอกชุมชน ปูเปี้ยวมีการขายไปยังพื้นที่ภายในอำเภอปากพนัง อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช นอกจากนี้ยังมีการส่งขายในเขตพื้นที่ภาคกลาง จังหวัดราชบุรี จังหวัดนครปฐม และจังหวัดเพชรบุรี โดยการส่งขายปูเปี้ยวไปยังผู้บริโภคภายนอกจะแบ่งเป็นการส่งออก 2 รูปแบบ คือ รูปแบบแรก ส่งตรงถึงผู้บริโภคภายนอกชุมชน และรูปแบบที่สองส่งผ่านพ่อค้าคนกลาง สอดคล้องกับมนตรี รอดแก้ว (2565) ชุมชนเป็นองค์กรทางสังคมอย่างหนึ่งที่มีอาณาเขตครอบคลุมท้องถิ่นหนึ่ง เศรษฐกิจเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการผลิต การบริโภค ซึ่งการดำเนินกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชน เป็นการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ทั้งทางด้านการเกษตร อุตสาหกรรม บริการ และด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการผลิต การบริโภค และการกระจายผลผลิต

ประเด็นที่สาม แนวทางการอนุรักษ์ในกรณีปูเปี้ยว การจัดการสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนบางไถ่ มีการนำหลักการอนุรักษ์เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการได้มาของสภาพแวดล้อมที่ยั่งยืน ที่เอื้อต่อการอาศัย และเจริญเติบโตของปูเปี้ยวโดยใช้แนวทางปฏิบัติ ภายใต้ความร่วมมือชาวบ้าน และภาครัฐ เริ่มต้นด้วยการพูดคุยกลุ่มคนระหว่าง หน่วยงานรัฐ และชาวบ้านที่มีอาชีพเกี่ยวกับปูเปี้ยว อันได้แก่ คนหาปูเปี้ยว เพราะว่าเป็นกลุ่มคนที่มีความใกล้ชิดกับทรัพยากร การขับเคลื่อนโดยบุคคลภายในชุมชนที่เสนอแนวทางผ่านการจัดตั้งเวทีเสวนาเชิงอนุรักษ์ทรัพยากรภายในท้องถิ่นเพื่อทราบถึงปัญหา นำสู่แนวทางการปรับความเข้าใจ และนำไปเป็นแนวทางในการจัดการทรัพยากรภายในท้องถิ่น ส่งผลทำให้เกิดจำนวนประชากรปูเปี้ยวมากขึ้นเป็นการเพิ่มผลผลิตของพื้นที่แต่ละแห่งที่ควรจะต้องทำ เพื่อเป็นการเพิ่มปริมาณปูเปี้ยว ให้มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตกับผู้คนในชุมชน จากการมีส่วนร่วมของภาครัฐ กฤติน จันทร์สนธิมา และอรทัย อินตะไชยวงศ์ (2558) การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหลักการสำคัญที่อยู่ภายในหลักสิทธิชุมชนตามหลักรัฐธรรมนูญในการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน การมีส่วนร่วมของชุมชนหรือบุคคลในชุมชนเป็นสิ่งสำคัญ การที่ชุมชนจะอยู่รอดได้ต้องอยู่บนฐานการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่สมดุลและยั่งยืนโดยอยู่บนพื้นฐานความรับผิดชอบร่วมกันของสังคม

7. ข้อเสนอแนะและการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนำองค์ความรู้ที่เกิดจากการวิจัยไปใช้ในการออกแบบแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรท้องถิ่น หรือจัดทำแผนอนุรักษ์ทรัพยากรปูเปี้ยว
2. สถาบันการศึกษาท้องถิ่นสามารถนำองค์ความรู้ไปใช้เพื่อการบริหารจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความเข้าใจในเรื่องท้องถิ่น ในมิติเศรษฐกิจชุมชน และการอนุรักษ์ทรัพยากรได้ เพื่อเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกด้านการทำประมง และอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำ และสิ่งแวดล้อมให้กับเยาวชน
3. ควบคู่กับการสร้างเครือข่ายชุมชนที่ร่วมกับหน่วยงานรัฐ เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างเครือข่ายชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำและสิ่งแวดล้อม

8. เอกสารอ้างอิง

- กฤติน จันทรสนธิมา และอรทัย อินตะไชยวงศ์. (2558). *การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุลและยั่งยืน ศึกษาเฉพาะกรณี ป่าชุมชน บ้านคลองห้วยหวาย อำเภอแม่เปิน จังหวัดนครสวรรค์*. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2538). *เครื่องมือการทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน*. กรุงเทพฯ: สภาคทอลิคแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.
- มนตรี รอดแก้ว. (2565). *ความสัมพันธ์ระหว่างการเมือง เศรษฐกิจชุมชน และสังคม*. มหาวิทยาลัยมหาสารคามวิทยาลั.
- สนธิ อักษรแก้ว. (2542). *ป่าชายเลน - นิเวศวิทยาและการจัดการ*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สุนทรี จินดาสอน และจุฑาทิพย์ คล้ายทับทิม. (2558). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ตำบลบางหญ้าแพรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร*. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

แนวทางการอนุรักษ์ต้นหยี ชุมชนดงตันหยี ตำบลระแว้ง อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี

The Conservation Guidelines for the Velvet Tamarind in
the Dong Ton Yee community, Yarang Subdistrict,
Rawaeng District, Pattani Province

อาหามะ กาซอ¹, อนุกุล ตันสุพล² และอภิรดี สรวีสูตร³
Ahamad Kasor¹, Anukul Tansupol² and Apiradee Saravisutra³

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ต้นหยี ชุมชนดงตันหยี ตำบลระแว้ง อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี โดยการศึกษาครั้งนี้ได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ส่วนคือ การทำแผนที่แสดงตำแหน่งของต้นหยี การศึกษาความสัมพันธ์ของชุมชนกับต้นหยี และแนวทางการอนุรักษ์ต้นหยี ซึ่งวิเคราะห์จากการรวบรวมเอกสาร การสำรวจภาคสนามและการสัมภาษณ์เชิงลึก จากนั้นนำเสนอในรูปแบบการพรรณนา

ผลการสำรวจสภาพปัจจุบันของต้นหยีในชุมชนดงตันหยีพบว่าต้นหยีส่วนใหญ่มีสุขภาพดีสามารถให้ผลผลิตได้อย่างต่อเนื่อง ต้นหยีส่วนใหญ่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและมีอายุมากกว่า 100 ปี ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับต้นหยีพบว่าต้นหยีมีความสำคัญอย่างมากต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชน นอกจากนี้ ชุมชนยังมีการส่งเสริมให้มีการปลูกต้นหยีเพิ่มขึ้นเพื่ออนุรักษ์ไว้เป็นแหล่งอาหารของชุมชน และพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ สำหรับแนวทางการอนุรักษ์สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 แนวทางใหญ่ ๆ คือ การดูแลรักษาทรัพยากรต้นหยีที่มีอยู่ให้คงอยู่ตลอดไป การปลูกต้นหยีเพิ่มเพื่อทดแทนต้นหยีที่หายไป และการปลูกฝังความรู้และคุณค่าของการอนุรักษ์ต้นหยีแก่คนรุ่นใหม่ในชุมชน

คำสำคัญ : ต้นหยี, การอนุรักษ์ต้นหยี, ชุมชนดงตันหยี

Abstract

This research is a qualitative study aimed at exploring conservation strategies for the Velvet Tamarind in the Dong Ton Hyee community, Rawaeng Subdistrict, Yarang District,

¹ นักศึกษาเอกภูมิศาสตร์ หลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภูมิศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ahamadkasor.0452@gmail.com (corresponding author)

² อาจารย์ประจำหลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภูมิศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, anukul.t@psu.ac.th

³ อาจารย์ประจำหลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภูมิศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, apiradee.sa@psu.ac.th

Pattani Province. The study is divided into three parts: creating a map to show the location of the Velvet Tamarind, examining the relationship between the community and the Velvet Tamarind, and identifying conservation strategies for the Velvet Tamarind. The analysis is based on a review of documents, field surveys, and in-depth interviews. The findings are presented in a descriptive format.

The survey results on the current condition of Velvet Tamarind in the Dong Ton Yee community revealed that most of the Velvet Tamarind are in good health and continue to produce fruit. The majority of the Velvet Tamarind have naturally grown and are over 100 years old. The relationship between the community and the Velvet Tamarind reveals that the Velvet Tamarind plays a significant role in the livelihood of the people in the community. In addition, the community encourages the planting of more Velvet Tamarind to preserve them as a food source for the community and to develop them into a conservation-based tourism attraction. The conservation strategies can be divided into three main approaches: 1) preserving the existing Velvet Tamarind resources to ensure their long-term sustainability, 2) planting more Velvet Tamarind to replace those that have been lost, and 3) instilling knowledge and the value of conserving Velvet Tamarind in the younger generation of the community.

Keywords: Velvet Tamarind, Conservation of the Velvet Tamarind, Dong Ton Yee community

1. บทนำ

ลูกหยีเป็นผลไม้ป่าชนิดหนึ่ง มีรสเปรี้ยวอมหวาน เปลือกสีดำ เนื้อในสีแดงส้ม เป็นไม้ยืนต้นเนื้อแข็ง ขนาดใหญ่สูงใหญ่คล้ายต้นยางนา มีอายุยืนนับร้อยปีและสามารถเจริญเติบโตได้เองตามธรรมชาติ ต้นหยีมีมากในภาคใต้ของประเทศไทย ซึ่งเจริญเติบโตและขยายพันธุ์ในที่ดอน ป่า หรือเชิงเขา โดยจะพบมากในภาคใต้ตอนล่าง นราธิวาส ยะลา ปัตตานี โดยเฉพาะจังหวัดปัตตานี ส่วนใหญ่จะพบในอำเภอยะรัง ซึ่งมีลักษณะพิเศษกว่าพื้นที่อื่น ๆ ในอดีตการปลูกต้นหยีมักปลูกเพื่อแสดงแนวเขตที่ดินหรือที่สวนของตนเอง หรือนำไม้มาสร้างบ้าน จากบันทึกและเรื่องเล่าที่สืบทอดกันมาพบว่า เรื่องราวของลูกหยีปรากฏในเพลงกล่อมเด็กเป็นภาษามลายูท้องถิ่น ดังนี้ “โตะแซยาแลยลิ้มอ ยาแงลูปอเวะกายี” แปลว่า “ผู้เฒ่า ไปเที่ยวเมืองยะรัง ตอนกลับอย่าลิ้มลูกหยีนะ” จากบันทึกดังกล่าวจึงเป็นหลักฐานได้ว่าลูกหยียะรังมีอยู่ในพื้นที่มาแต่อดีต และนำภูมิปัญญาของการเก็บรักษาผลลูกหยีและวิธีการแปรรูป พัฒนามาเป็นหลากหลายรูปแบบ จากสินค้าพื้นถิ่นสู่สินค้าประจำจังหวัด ซึ่งปรากฏในคำขวัญของจังหวัด “บุดูสะอาด หาดทรายสวย รวยน้ำตก นกเขาดี ลูกหยี

อรร้อย หอยแครงสด” ด้วยคุณภาพและรสชาติที่เข้มข้นแตกต่างจากพื้นที่อื่นอันเป็นสูตรดั้งเดิมที่ถ่ายทอดกันมา ทำให้ลูกหอยะรังได้รับความนิยมในการซื้อไปรับประทานหรือเป็นของฝากจนเป็นที่รู้จักกันทั่วไป (สถาพร ศรีสังข์และศรีน มณีโชติ, 2542)

ปัจจุบันต้นหอยในจังหวัดปัตตานีค่อย ๆ ลดน้อยลง เนื่องจากสาเหตุ ต้นหอยใช้เวลาในการให้ผลผลิต ต้นขนาดสูงยากต่อการเก็บผลผลิต การเก็บลูกหอยนั้นจะเก็บปีเว้นปี ต้นหอยเป็นไม้เนื้อแข็งจึงนิยมมาสร้างบ้าน และที่สำคัญคือ ขาดการส่งเสริมจากภาครัฐ ทว่า บ้านปูลาตะเยาะขอ หมู่ที่ 5 ตำบลระแว้ง อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี เป็นที่ตั้งแหล่งท่องเที่ยวชุมชนเรียกว่า ชุมชนดงต้นหอย เป็นชุมชนที่มีการอนุรักษ์พื้นที่การปลูกต้นหอยไว้เป็นบริเวณกว้าง มีการอนุรักษ์ต้นหอยตั้งแต่บรรพบุรุษจนมาถึงรุ่นลูกหลานซึ่งได้ร่วมกันสืบทอดการอนุรักษ์แห่งเดียวของในจังหวัดปัตตานี และเป็นแหล่งที่มีต้นหอยมากที่สุดในพื้นที่ อำเภอยะรัง โดยเปิดเป็นชุมชนท่องเที่ยววิถี ที่มีต้นหอยักษ์โบราณอายุถึง 400 ปี ซึ่งน่าจะมีอายุมากที่สุดในประเทศไทย ชุมชนร่วมมือกันรักษาความภาคภูมิใจ เรื่องราวที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของตนไว้ ชุมชนได้ทำการแปรรูปลูกหอยกันมาหลายชั่วอายุคน และยังคงพัฒนาผลผลิตลูกหอยและแปรรูป เป็นผลิตภัณฑ์ลูกหอยะรังในรูปแบบต่าง ๆ (สุริสุตร์ เกียรติพงศ์พินิจ, 2546)

ผู้ศึกษาตระหนักถึงความสำคัญและปัญหาของการอนุรักษ์ต้นหอยดังกล่าว จึงสนใจศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ต้นหอย เพื่อเป็นชุมชนตัวอย่างเป็นแนวทางของการอนุรักษ์ต้นหอย และเป็นประโยชน์ในการศึกษาความสำคัญระหว่างต้นหอยกับคนชุมชนต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 การทำแผนที่แสดงตำแหน่งของต้นหอยในพื้นที่ชุมชนดงต้นหอย
- 2.2 การศึกษาความสัมพันธ์ของชุมชนดงต้นหอยกับต้นหอย
- 2.3 แนวทางการอนุรักษ์ต้นหอยในพื้นที่ชุมชนต้นหอย

3. แนวคิด ทฤษฎี กรอบแนวคิด

3.1 แนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ของผู้คนในท้องถิ่นผ่านกระบวนการเรียนรู้มาเป็นระยะเวลายาวนานจนได้เป็นข้อสรุปของความรู้ที่ยึดถือสืบทอดต่อกันมา เพราะฉะนั้นภูมิปัญญาชาวบ้านจึงมีความสอดคล้องกับเรื่องของท้องถิ่นมากกว่าภูมิปัญญาที่มาจากภายนอก การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรจึงเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับชีวิตของนักเรียนในท้องถิ่นนั้นๆ อย่างแท้จริง นอกจากนี้ ภูมิปัญญาไทยยังเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ของการดำเนินชีวิตที่บรรพบุรุษได้ถ่ายทอดสืบทอดต่อกันมาอย่างยาวนานจวบจนถึงปัจจุบัน องค์

ความรู้ของภูมิปัญญา หมายถึงศาสตร์ ส่วนที่เป็นศิลป์ หมายถึงความรู้ อันทรงคุณค่าที่ผู้คนคิดค้นขึ้นมา ซึ่งไม่ใช่เกิดจากสมองอย่างเดียว แต่เกิดจากอารมณ์ ความรู้สึกและจิตวิญญาณ และ เป็นฐานของวัฒนธรรมที่ได้สะสมประสบการณ์มาจากการดำรงชีวิตการสืบทอดต่อ กล่าวได้ว่า คนใดที่อยู่รวมกลุ่มกันมานานย่อมมีวัฒนธรรมของกลุ่มฉะนั้นเมื่อสังคมได้อยู่รอดมานานจะต้องมีภูมิปัญญาของตน (มานิช วามานนท์และคณะ, 2538)

นอกจากนี้ พินิตนาฏ วิสุทธิธรรม และคณะ (2539) ได้ให้ความหมาย ภูมิปัญญา ไว้ว่าหมายถึงความรู้ ความเข้าใจ และความชำนาญ ที่สามารถนำความรู้มาใช้ให้เกิดประโยชน์สามารถช่วยพัฒนาชีวิตสังคมและ ธรรมชาติ ตัวอย่างภูมิปัญญาผักพื้นบ้านหมายถึงการใช้เป็นยาและอาหาร สำหรับภูมิปัญญาผักพื้นบ้านของ ไทยได้มีความสำคัญกับวิถีชีวิตคนไทย ผักพื้นบ้านกับสังคมไทยเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาการใช้ชีวิตที่ สอดคล้องกับธรรมชาติของมนุษย์ตั้งแต่โบราณแต่นำเสียดายที่มนุษย์สามารถคิดค้นเครื่องมือที่ช่วยทุ่นแรงจน เกิดเป็นเทคโนโลยีต่างๆ อันทันสมัยแต่ต้องแลกด้วยการสูญเสียธรรมชาติอันเป็นปัจจัยที่สำคัญในการดำรงชีวิต

รูปแบบของภูมิปัญญาท้องถิ่นโดย องค์ประกอบของภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็น 4 ด้าน ได้แก่

1) ยาและอาหารเป็นความรู้ที่มนุษย์ต้องรู้ว่าจะระบบนิเวศบริเวณนั้นมีอะไรที่สามารถกินได้ บาง ซึ่งส่วนมากจะได้รับการถ่ายทอดจากแม่ส่วนเรื่องยาสมุนไพรอาจเป็นเรื่องที่คนสนใจพิเศษ

2) ระบบการผลิต การจัดการทรัพยากรดูแลระบบการผลิต ปัจจัยการผลิตที่มีผลต่อการ ดำรงชีพ และรูปแบบความสัมพันธ์สังคมเพื่อการมีส่วนร่วมในการดูแลทรัพยากร

3) ประเพณีความเชื่อ การแสดงออกของการใช้กฎระเบียบข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันเพื่อ การใช้ทรัพยากรที่คุ้มค่า ตระหนักถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ธรรมชาติเป็นพื้นฐานศีลธรรม

4) วิธีคิด เป็นสิ่งที่เกิดจากการลองผิดลองถูกจนตกผลึก เป็นวิธีคิดที่ฝังแน่นใจจิตใจและ แสดงออกผ่านคุณค่าวัฒนธรรมเกิดการถ่ายทอดภูมิปัญญา พบว่า วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่นิยมใช้กัน ปัจจุบัน มีดังนี้

4.1) การบอกเล่าบรรยาย เป็นการอธิบายผ่านคำพูดซึ่งจะต้องมีผู้รู้ที่มีความรู้และผู้รับ ฟังในการบันทึกสาระสำคัญตามไป

4.2) การสาธิต หมายถึง ผู้ถ่ายทอดมีการกระทำพร้อมอธิบายไปพร้อมกันเพื่อให้เกิด การถ่ายทอดประสบการณ์เชิงรูปธรรม

4.3) การปฏิบัติจริงหมายถึง การให้ผู้รับการถ่ายทอดปฏิบัติโดยมีผู้ถ่ายทอดคอย แนะนำ ตรวจสอบและแก้ไข

4.4) วิธีถ่ายทอดโดยให้เรียนรู้จากสื่อตนเอง เป็นการรวบรวมประสบการณ์และ นำเสนอในรูปสื่อวิธีนี้เป็นการเอื้อต่อการเรียนรู้และทำการเข้าใจด้วยตัวเองมากที่สุด

4.5) การถ่ายทอดโดยแหล่งเรียนรู้เป็นการจัดแหล่งเรียนรู้ในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งเปิด กว้างสำหรับทุกคน ทุกเวลา วิธีนี้รวมถึงการรวบรวมเป็นตำราด้วย

4.6) วิธีการถ่ายทอดโดยใช้การแสดงพื้นบ้านเป็นสื่อ หมายถึง การนำการแสดงที่คนนิยมชอบเป็นสื่อในการถ่ายทอดความรู้ ผู้รับก็จะได้รับความเพลิดเพลิน

4.7) วิธีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรและสื่อต่าง ๆ

กล่าวโดยสรุปว่า แนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ชุดความรู้ที่เกิดจากการแก้ปัญหาจากประสบการณ์ของคนในอดีตรวมกับปัจจุบันในพื้นที่นั้นๆ ซึ่งสามารถส่งทอดเป็นรุ่นต่อรุ่นและสามารถใช้ประโยชน์ต่อการพัฒนาชีวิตได้ (สุชาติ สุวรรณกรณ์, 2555)

3.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรหรือทรัพย์สินที่เป็นสาธารณะหรือกึ่งสาธารณะ

แนวคิดในการจัดการทรัพยากรหรือทรัพย์สินกึ่งสาธารณะกึ่งส่วนรวม โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรธรรมชาติได้วิวัฒนาการมาขึ้นในยุค 1990 เป็นต้นมา โดยในปี 2009 Oliver E. Williamson ได้นำหลักธรรมาภิบาลทางเศรษฐกิจกับทรัพย์สินที่เป็น ทรัพย์สินของชุมชน เช่น ป่าไม้ ประมง และระบบชลประทานโดยชุมชนท้องถิ่นหรือกลุ่มผู้ใช้ ซึ่งเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพที่ในหลาย ๆ สังคมชนบทโดยไม่จำเป็นต้องมีกฎระเบียบจากทางการ ไม่จำเป็นต้องมีกรรมสิทธิ์ส่วนตัว และไม่จำเป็นต้องอาศัยกลไกตลาด โดยอาศัยหลักการ 8 ประการคือ

- 1) การกำหนดขอบเขตชัดเจน สามารถกันบุคคลภายนอกที่ไม่เกี่ยวข้อง หรือไม่มีสิทธิ์เข้ามายุ่งได้เด็ดขาด
- 2) การมีกฎระเบียบในการจัดสรร และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเพื่อส่วนตนอย่างเหมาะสม เช่น เตาเตียม หรือเป็นธรรมแก่ทุกคนถ้วน
- 3) การดำเนินการตัดสินใจใด ๆ ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มหรือหลักการเสียงส่วนใหญ่
- 4) การกำกับดูแลอย่างมีประสิทธิภาพของสมาชิกกลุ่ม หรือผู้รับผิดชอบแทนสมาชิกกลุ่ม
- 5) การมีบทลงโทษเบาหนักเป็นลำดับขั้นสำหรับผู้ฝ่าฝืนกฎระเบียบกลุ่มหรือชุมชน
- 6) การมีกลไก เครื่องมือเพื่อแก้ไข/ยุติข้อขัดแย้งที่ใช้อย่างง่ายและไม่แพง
- 7) ความมุ่งมั่นของชุมชนเป็นที่ยอมรับของผู้มีอำนาจระดับสูงขึ้นไป
- 8) ในกรณีที่ “ทรัพยากร” มีขอบเขตกว้างและปรากฏสิทธิซับซ้อนในหลายระดับ มีการใช้รูปแบบองค์กรที่ให้ชุมชนท้องถิ่นอยู่ในระดับล่าง (จารุณี ภิรมวงศ์, พันธุ์ทิพย์ นนทรี, กมลทิพย์ เรารัตน์และอภิชาติ ส่องแสงจันทร์, 2560)

3.3 แนวคิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

เทศบาลตำบลหนองหญ้าลาด (2566) ได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ว่าควรมีการเริ่มจาก

3.3.1 ปลุกฝังแนวคิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมประกอบด้วย

- 1) การตระหนักถึงปัญหา โดยการกระจายให้ผู้คนรับรู้เกี่ยวกับปัญหาในวงกว้าง ด้วยการใช้สื่อต่าง ๆ ทั้งทางออนไลน์และออฟไลน์

- 2) การส่งเสริม ให้คนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่
- 3) การสนับสนุนโครงการ งานวิจัย หรือการพัฒนาเทคโนโลยีเกี่ยวกับด้านสิ่งแวดล้อมแล้ว

ผลักดันให้เกิดการต่อยอดนำไปใช้จริง

3.3.2 การอนุรักษ์ทรัพยากร คือการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพได้ประโยชน์สูงสุด โดยแนวทางที่นำมาปรับใช้กับงานวิจัยในครั้งนี้คือ

1) ป้องกันไม่ให้ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย ขั้นตอนนี้คือการดูแลไม่ให้ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย รวมไปถึงควบคุมและป้องกันของเสียให้เกิดขึ้นน้อยที่สุด ออกกฎหมายมาบังคับใช้ เพื่อบริหารทรัพยากร

2) ฟื้นฟูทรัพยากรที่สูญเสียไปในเหตุการณ์ต่างๆ ทั้งนี้เนื่องจากทรัพยากรสามารถเสื่อมลง ได้จากการใช้เทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสม เกือบถึงผลผลิตมากเกินไปหรือบ่อเกินไป เราจะต้องฟื้นฟูทรัพยากรที่ถูกทำลายให้กลับเป็นปกติ ก่อนจะนำไปใช้ต่อไป

3) ศึกษาต่อยอดเรื่องสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากปัจจุบัน มีเทคโนโลยี และงานวิจัยเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติอยู่มากมาย ข้อมูลบางอย่างอาจเก่าเกินไป โดยสิ่งสำคัญที่สุดคือ “การศึกษา” โดยเฉพาะทรัพยากรรอบตัวเรา เมื่อเข้าใจการดำเนินงาน ความเป็นไปและวิธีการจัดการแล้ว ก็ จะยิ่งทำให้เราตระหนักและสามารถดำเนินการอนุรักษ์ได้ดีขึ้น

4. วิธีดำเนินการวิจัย

4.1 การเก็บข้อมูล

การเก็บข้อมูลประกอบด้วย 1) การสำรวจภาคสนาม และศึกษาสภาพปัจจุบันของต้นหิ โดยการใช้การเก็บ พิกัด และบันทึกภาพ และ 2) การสัมภาษณ์เชิงลึก โดย กลุ่มตัวอย่าง คือตัวแทนชุมชนกลุ่มอนุรักษ์ ผู้ศึกษา เลือกผู้ให้ข้อมูลหลักตามเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งเกณฑ์ในการเลือก คือ มีความเชี่ยวชาญด้านการอนุรักษ์ มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับต้นหิในแง่มุมต่างๆ และบุคคลที่มีบทบาทในชุมชน เช่น หัวหน้ากลุ่มอนุรักษ์ใน ชุมชน โดยใช้รูปแบบการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ศึกษาจากการสัมภาษณ์แบบเชิง ลึกวางแผนการสัมภาษณ์โดยยึดตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย กำหนดประเด็นที่เกี่ยวกับความเป็นมาของ ต้นหิกับวิถีชีวิต ความสำคัญของต้นหิ ประโยชน์ แนวทางอนุรักษ์และฟื้นฟูที่เคยทำมาในอดีต และอนาคตที่ ต้องการดำเนินการต่อไป และการถ่ายทอดภูมิปัญญาความรู้เกี่ยวกับต้นหิ แนวทางการอนุรักษ์ต้นหิของ ชุมชน

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ได้จากการ สัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับกลุ่มตัวอย่าง คือ ตัวแทนจากชุมชนท้องถิ่น และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยวิเคราะห์และประเมินผลข้อมูลดังนี้ วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างโดยการสัมภาษณ์จากคำถามและ

จัดกลุ่มประเด็นสำคัญของคำถามในแต่ละส่วนที่ใช้ในการสัมภาษณ์ ซึ่งวิเคราะห์ข้อมูลจากประเด็นต่าง ๆ ดังนี้ ข้อมูลสภาพบริบทชุมชน ความเป็นมาของต้นหยิกับวิถีชีวิต ความสำคัญของต้นหยิกับ ประโยชน์ แนวทางอนุรักษ์ และพื้นที่ที่เคยทำมาในอดีต และอนาคตที่ต้องดำเนินการต่อไป และการถ่ายทอดภูมิปัญญาความรู้เกี่ยวกับ ต้นหยิกับ แนวทางการอนุรักษ์ต้นหยิกับของชุมชน

4.3 การนำเสนอข้อมูล

การนำเสนอข้อมูลแบ่งเป็น การนำเสนอข้อมูลในรูปแบบของแผนที่ที่แสดงตำแหน่งของต้นหยิกับในปัจจุบัน และการนำเสนอผลการสัมภาษณ์แบบพรรณนา

5. สรุปผลการวิจัย

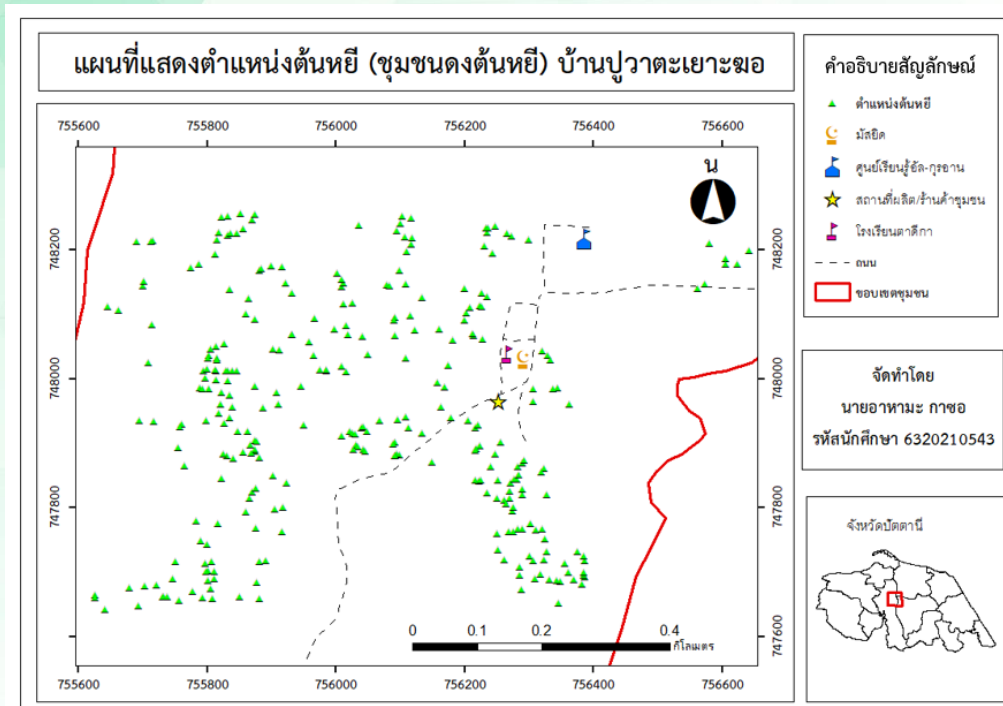
การศึกษาครั้งนี้สรุปผลการศึกษาได้ 3 ประเด็นใหญ่ ๆ ประกอบด้วย

5.1 การทำแผนที่แสดงตำแหน่งของต้นหยิกับ

สภาพปัจจุบันของต้นหยิกับ ชุมชนดงต้นหยิกับ โดยทั่วไปอยู่ในสภาพดี แข็งแรง มีความหนาแน่นกระจายอยู่ทั่วชุมชน สามารถให้ผลผลิตได้อย่างต่อเนื่อง ต้นหยิกับส่วนใหญ่มีอายุมากกว่า 100 ปี ต้นหยิกับที่พบส่วนใหญ่เป็นต้นหยิกับที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และบางส่วนปลูกเพื่อเป็นหลักบอกระยะที่ดินของคนในอดีต ปัจจุบันมีการปลูกต้นหยิกับเพิ่มขึ้น เพื่อทดแทนต้นหยิกับที่หายไป ผลจากการสำรวจพิกัดต้นหยิกับ สามารถเก็บพิกัดต้นหยิกับทั้งที่ให้ผลผลิตและยังไม่ได้ผลผลิตทั้งหมด 311 ต้น (ดังภาพที่ 1)

ปัญหาที่พบแบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ 1) ต้นหยิกับที่มีอายุน้อยกว่า 5 ปี บางส่วนอยู่ในสภาพทรุดโทรมเนื่องจากขาดการดูแลรักษา ไม่ได้รับน้ำอย่างเพียงพอ อาจทำให้เกิดโรคเหี่ยวเฉา ต้นหยิกับที่ไม่ได้รับปุ๋ยอย่างเพียงพอ อาจทำให้เกิดโรคใบเหลือง 2) ต้นหยิกับที่อายุมากบางต้นได้รับความเสียหายจากภัยธรรมชาติ เช่น พายุลมแรงทำให้ต้นที่มีขนาดใหญ่มีแตกหักของกิ่ง พายุเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้ต้นหยิกับที่มีขนาดใหญ่ตาย และบางส่วนตายจากการเกิดโรค โรคที่พบได้บ่อยในต้นหยิกับ ได้แก่ โรครากรเน่า และโรคตายพราย โรคเหล่านี้เกิดจากเชื้อรา

ปัจจุบัน ชุมชนดงต้นหยิกับ (บ้านปูลาตะเยาะขอ) ได้ให้ความสำคัญในการอนุรักษ์ต้นหยิกับ โดยได้มีการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ต้นหยิกับขึ้น เพื่อดูแลรักษาต้นหยิกับให้อยู่ในสภาพที่ดี มีการออกสำรวจต้นหยิกับที่ทรุดโทรม เพื่อดำเนินการดูแลรักษาหรือปลูกทดแทน นอกจากนี้ ชุมชนยังส่งเสริมให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ต้นหยิกับ เช่น การรณรงค์ให้ชาวบ้านช่วยกันดูแลรักษาต้นหยิกับในพื้นที่ทำกินของตนเอง การปลูกต้นหยิกับเพิ่ม และยังได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐในการให้ความรู้ในเรื่อง วิธีการดูแลรักษาที่ถูกต้องและอุปกรณ์ที่จำเป็นต่าง ๆ เช่น ปุ๋ย ยาพ่น รวมถึงกระบวนการแปรรูปผลิตภัณฑ์ลูกหยิกับของชุมชน เป็นต้น

ภาพที่ 1 ตำแหน่งต้นกล้วยที่ได้จากการสำรวจภาคสนาม ในพื้นที่ชุมชนดงต้นกล้วย
ที่มา : ผู้วิจัย (2567)

5.2 ความสัมพันธ์ของชุมชนกับต้นกล้วย

การขยายตัวของประชากรในชุมชนทำให้มีความต้องการขยายพื้นที่อยู่อาศัยและพื้นที่เกษตรมากขึ้น จึงส่งผลกระทบต่อด้านทรัพยากรชาติที่มีอยู่ในชุมชนโดยเฉพาะต้นกล้วย จากการสัมภาษณ์พบว่าชุมชนบ้านปูวตะเยาะมูเอในอดีต ต้นกล้วยมีความสำคัญอย่างมากต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นอาหาร ทำยา ทำอุปกรณ์เครื่องใช้ในบ้าน เป็นต้น ในอดีตพื้นที่แห่งนี้มีความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติเป็นอย่างมาก สมัยก่อนเป็นพื้นที่ป่ารกทึบ ก่อนที่ชาวบ้านเข้ามาอาศัยและขยายพื้นที่สร้างที่อยู่อาศัยและที่ทำมาหากิน “สมัยก่อนรอบ ๆ ชุมชนเป็นพื้นที่นา เมื่อเข้าช่วงฤดูฝนน้ำจะท่วม ทำให้ชุมชนสภาพกลายเป็นเกาะ หรือภาษาท้องถิ่นเรียกว่า ปูลา ส่วนคำว่า ตะเยาะมูเอ คือชื่อบุคคลในอดีตที่ก่อตั้งชุมชนเป็นคนแรก และเป็นบุคคลที่ชาวบ้านเคารพนับถือ ในอดีตพื้นที่ชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์มาก ผลไม้ที่พบเจอได้ส่วนใหญ่ คือ ต้นกล้วย ” (นายโมฮัมหมัดรอสดี มะมิง, ผู้ให้สัมภาษณ์) ต้นกล้วยมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนเป็นอย่างมาก เนื่องจากในชุมชนมีต้นกล้วยเป็นผลไม้เด่น และมีมาหลายชั่วอายุคน ดังนั้นต้นกล้วยมีความสำคัญและมีความสัมพันธ์ต่อชุมชน เพราะต้นกล้วยส่วนใหญ่ในชุมชนมีอายุมากกว่าร้อยปี “ชาวบ้านมีความผูกพันตั้งแต่เด็ก เนื่องจากเกิดมาต้นกล้วยก็มีอยู่แล้ว สามารถหารายได้จากต้นกล้วยได้ตั้งแต่เด็ก เช่น รับจ้างเก็บและแกะเปลือกกล้วย ” (นายโมฮัมหมัดรอสดี มะมิง, ผู้ให้สัมภาษณ์) ในอดีตชาวบ้านตัดต้นกล้วยขายหรือตัดเพื่ออุปกรณ์ใช้ในบ้าน เช่น แก้ว ไม้ เป็นต้น หรือแม้กระทั่งนำมาสร้างบ้าน เพราะต้นกล้วยเป็นไม้เนื้อแข็ง ต้นกล้วยเป็นไม้มีราคาแพง

และสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้หลากหลาย ในอดีตจึงสามารถนำต้นหยีจำหน่ายได้ และนำผลหรือเงินมาไถ่คืนได้ ปัจจุบันมีส่วนน้อยมากที่เจ้าของต้นหยีหรือแถบไม่มีเลยที่นำต้นหยีมาจำหน่าย ถึงแม้ส่วนใหญ่ต้นหยีภายในชุมชนจะเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติแต่ต้นหยีบางส่วนชาวบ้านในอดีตปลูกเพื่อเป็นหลักเขตที่ดิน

ภาพที่ 2 ลักษณะทั่วไปของต้นหยีในพื้นที่ศึกษา

ที่มา : ผู้วิจัย (2567)

ตั้งแต่อดีตวิถีชีวิตของชาวบ้าน มีการพึ่งพาอาศัยธรรมชาติในการดำเนินชีวิต ที่อยู่อาศัยก็ใช้การตัดไม้จากป่าภายในชุมชนมาสร้างบ้าน วิถีชีวิตของชาวบ้านยังนิยมการหาของกินเป็นผลไม้ป่า ซึ่งผลไม้ป่าที่มีมากคือต้นหยี จึงทำให้ชุมชนมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับต้นหยี เนื่องจากเป็นวิถีชีวิตที่สืบทอดกันมารุ่นสู่รุ่นกับวิถีชีวิตที่มีการพึ่งพาอาศัยธรรมชาติในการดำเนินจนเกิดผูกพันและเห็นถึงประโยชน์และคุณค่าของต้นหยีที่มีในชุมชน

ความสัมพันธ์ของชุมชนกับต้นหยีในปัจจุบันยังคงมีความสำคัญไม่เปลี่ยนแปลง ชาวบ้านยังคงนิยมรับประทานลูกหยีสด หรือนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ มากขึ้น เช่น ลูกหยีกวน ฉาบ น้ำลูกหยี ซึ่งสามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชนได้ นอกจากนี้ ชุมชนยังส่งเสริมให้มีการปลูกต้นหยีเพิ่มขึ้น เพื่ออนุรักษ์ไว้เป็นแหล่งอาหารของชุมชน ต้นหยียังมีบทบาทสำคัญในด้านการท่องเที่ยว ชุมชนดงต้นหยีได้พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นต้น เพื่อส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้เกี่ยวกับต้นหยีและวิถีชีวิต และเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งเป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร

ความผูกพันระหว่างต้นหยีกับคน เป็นการพึ่งพาอาศัยการที่ต่างได้รับผลประโยชน์ร่วมกันโดยเปรียบเสมือนคนที่พึ่งพาอาศัยธรรมชาติ และธรรมชาติพึ่งพาคน ต่างฝ่ายต่างได้รับประโยชน์ในการดำรงชีวิต

ซึ่งต้นหยีก็เหมือนเป็นตัวกลางที่ทำให้ทุกคนในครอบครัวและรวมถึงชาวบ้านภายในชุมชนเองที่ทำให้เกิดการเชื่อมความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ส่วนต้นหยีก็ต้องพึ่งพาคนในการเจริญเติบโต และในอดีตชาวบ้านในชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากต้นหยีมากมาย เช่น การปลูกเพื่อบอกหลักเขตที่ดิน ปัจจุบันชุมชนได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยว จากการอนุรักษ์ต้นหยีและแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรฯ ทำให้เกิดรายได้แก่คนในชุมชน จากการแปรรูปผลิตภัณฑ์ลูกหยี หรือแม้แต่จากการนักท่องเที่ยวที่ซื้อสินค้าภายในชุมชน และในปัจจุบันต้นหยียังมีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของชุมชนในจังหวัดปัตตานี แต่เผชิญปัญหาหลายประการ จำเป็นต้องมีแนวทางการแก้ไขที่ชัดเจนและยั่งยืน เพื่ออนุรักษ์ต้นหยีไว้ให้กับคนรุ่นต่อไป

จากความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและต้นหยีนั้น ต้นหยีมีคุณค่าแก่การอนุรักษ์เอาไว้และมีความสำคัญอย่างมาก ต้นหยีเป็นส่วนหนึ่งของทรัพยากรธรรมชาติที่ชุมชนสามารถใช้ประโยชน์ได้หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการใช้ในการทำอาหาร การทำยา หรือแม้กระทั่งใช้เป็นวัสดุในการสร้างบ้านนอกจากนี้ ต้นหยียังมีบทบาทในการรักษาสภาพแวดล้อมในชุมชน ดังนั้น การอนุรักษ์ต้นหยีเอาไว้ไม่เพียงแต่เป็นการรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้คงอยู่ แต่ยังช่วยสร้างความยั่งยืนให้กับชุมชนและสภาพแวดล้อมอีกด้วย

สาเหตุของการอนุรักษ์ต้นหยีในชุมชนบ้านปูลาตะเยาะขอ

- 1) เริ่มตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน และต้องการรักษาความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนและวิถีชีวิตของคนในอดีตไว้ให้ลูกหลานได้สานต่อในอนาคต
- 2) เห็นถึงความสำคัญของผลิตภัณฑ์แปรรูปจากต้นหยีที่สามารถสร้างงานสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน

5.3 แนวทางการอนุรักษ์ต้นหยีชุมชนดงต้นหยี (บ้านปูลาตะเยาะขอ)

การอนุรักษ์ต้นหยีในชุมชนดงต้นหยีเป็นเรื่องที่ได้รับการให้ความสำคัญอย่างมาก เนื่องจากต้นหยีมีสำคัญในการอนุรักษ์ธรรมชาติและการรักษาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ การสร้างกลุ่มอนุรักษ์ต้นหยีและกำหนดกฎในการดูแลรักษาเป็นขั้นตอนสำคัญที่ชุมชนดงต้นหยีได้กระทำเพื่อให้การอนุรักษ์เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน แนวทางการอนุรักษ์ต้นหยีในชุมชนนี้สามารถแบ่งออกได้ดังนี้

5.3.1 อนุรักษ์โดยการดูแลรักษาทรัพยากรที่มีอยู่

จากการสัมภาษณ์พบว่าแนวทางการอนุรักษ์ต้นหยีในรูปแบบการดูแลรักษาทรัพยากรต้นหยีที่มีอยู่ของชุมชน คือ การอนุรักษ์ต้นหยีในชุมชนดงต้นหยี โดยสร้างความเข้าใจในการรักษาและดูแลต้นหยีในระยะยาวของชุมชนโดยรวม โดยการเน้นการปฏิบัติตามวิธีการที่เหมาะสมเพื่อรักษาสภาพของต้นหยี ไม่ว่าจะเป็นการป้องกันการเกิดโรค การใส่ปุ๋ย หรือการใช้สารเคมีเพื่อป้องกันและรักษาโรคของต้นหยี เพื่อให้สภาพแวดล้อมสำหรับการเจริญเติบโตของต้นหยีเป็นไปอย่างดีที่สุด การอนุรักษ์ต้นหยีของชุมชนไม่เพียงแต่เป็นการดูแลและรักษาต้นหยีเหล่านี้เพื่อสิ่งแวดล้อม แต่ยังเป็นการสร้าง ความเข้าใจและความรับผิดชอบในการอนุรักษ์ทรัพยากรต้นหยีที่มีอยู่ในชุมชน ผลจากการอนุรักษ์ต้นหยีอาจส่งผลต่อความเข้าใจของชุมชนในเรื่องของทรัพยากรธรรมชาติและการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืนในอนาคต การมีสวนยางพารา สวนทุเรียน และ

สวนสาธารณะอินโดร่วมกับการต้นหยาในธรรมชาติ เป็นตัวอย่างการผสมผสานระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ของทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนในชุมชน

ทั้งนี้ การมีการร่วมมือกันของทุกภาคส่วนในชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ต้นหยาและสิ่งแวดล้อมจะส่งผลให้คนในชุมชนมีการตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและการอนุรักษ์มันได้อย่างเป็นระบบและนำไปสู่การรักษาและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างยั่งยืนสำหรับลูกหลานรุ่นต่อไปในชุมชน การรักษาทรัพยากรต้นหยาไม่เพียงแต่เป็นหน้าที่ของบุคคลเดียว แต่เป็นหน้าที่ของทุกคนในชุมชนในการรักษามันให้ดียิ่งขึ้นต่อไป เมื่อมีการอนุรักษ์เกิดขึ้นในชุมชน ทุกภาคส่วนคนในชุมชนก็ให้ความร่วมมือกันเป็นอย่างดี ผลของการทำการขยายพื้นที่เกษตรพร้อมกับอนุรักษ์ต้นหยา ทำให้คนเริ่มตระหนักถึงทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ช่วยกันรักษาไว้ให้ลูกหลาน

5.3.2 การปลูกเพิ่มเพื่อเพิ่มจำนวนต้นหยา

การสัมภาษณ์พบว่า วิธีการอนุรักษ์โดยการปลูกเพิ่มต้นหยาของชุมชนบ้านปูลาตะเยาะขอแบ่งออกเป็น 2 วิธี ดังนี้

1) วิธีการทาบกิ่ง คือการทาบกิ่งแบบนี้ทั้งต้นตอและกิ่งพันธุ์ดี ต่างก็ยังมีรากและยอดทั้งคู่ มักใช้ในการทาบกิ่งไม้ผลที่รอยแผลประสานกัน

ขั้นตอนการทาบกิ่ง

1.1) เลือกต้นและกิ่งพันธุ์ดี ในบริเวณที่จะทาบกิ่งมีขนาดพอๆ กันและมีลักษณะเรียบตรง

1.2) เลือกกิ่งพันธุ์ดีให้ขนาดใกล้เคียงกับต้นตอ เชือนกิ่งพันธุ์ดีให้เข้าในเนื้อไม้เฉียงขึ้นไปยาวประมาณ 2 นิ้ว ตัดส่วนปลายของเปลือกไม้ที่เชือนไว้เหลือประมาณ 1/2 นิ้ว

1.3) เชือนต้นตอทำในลักษณะเดียวกัน และมีความยาวเท่ากันกับแผลบนกิ่งพันธุ์

1.4) มัดต้นตอและยอดพันธุ์ดีเข้าด้วยกัน โดยนำต้นตอประกบเข้ากับกิ่งพันธุ์ดี จัดให้แนวเนื้อเยื่อเจริญสัมผัสกันมากที่สุด

1.5) พันรอบรอยแผลด้วยพลาสติกให้แน่น

2) วิธีการเพาะเมล็ด คือการนำเมล็ดพันธุ์ที่ผ่านการคัดคุณภาพมาปลูกจนกระทั่งเมล็ดงอกเป็นต้นกล้า และเจริญเติบโตแข็งแรงแล้ว จึงย้ายต้นกล้าไปปลูกในพื้นที่ต้องการ

ขั้นตอนการเพาะเมล็ด

2.1) เตรียมดินใส่ไว้ในถุงหรือกระถางแล้วทำหลุมไว้สำหรับหยอดเมล็ดพันธุ์

2.2) หยอดเมล็ดลงในถุงหรือกระถางแล้วกลบดินโดยโรยดินทับเมล็ดพันธุ์

2.3) นำถุงหรือกระถางเพาะเมล็ดไปไว้ในที่ร่ม แล้วรดน้ำให้ชุ่มเป็นประจำทุกวันในเวลา

ตอนเช้า

2.4) เมื่อต้นกล้าเติบโตจึงเคลื่อนย้ายไปปลูกในที่ที่เตรียมไว้

5.3.3 การปลูกฝังความรู้และสร้างคุณค่าของต้นหยี

จากการสัมภาษณ์พบว่าแนวทางการอนุรักษ์ต้นหยีในรูปแบบการปลูกฝังความรู้และคุณค่าของการอนุรักษ์ต้นหยี เป็นหน้าที่ของทุกคนร่วมมือกันอนุรักษ์ต้นหยี ภูมิปัญญา วิถีชีวิตของคนในอดีตของชุมชน เพื่อเผยแพร่หรือให้ความรู้แก่คนในชุมชนและบุคคลภายนอกที่เข้าศึกษา

เพื่อให้การปลูกฝังความรู้และคุณค่าเกี่ยวกับการอนุรักษ์ต้นหยีเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ การสนับสนุนจากภาครัฐและองค์กรที่เกี่ยวข้องในการจัดโครงการและกิจกรรมที่เน้นการศึกษาและการเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับต้นหยี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนที่มีประชากรใช้ประโยชน์จากต้นหยีอย่างมาก เช่น การจัดโครงการสอนสร้างแปลงเพาะปลูก การนำผลิตภัณฑ์ลูกหยีขายในโครงการต่าง ๆ การประสานงานร่วมกันระหว่างองค์กรภาครัฐ เกษตรอำเภอ เกษตรจังหวัด และชุมชนท้องถิ่น เป็นสิ่งสำคัญเพื่อสร้างองค์ความรู้และสร้างคุณค่าของต้นหยี นอกจากนี้ยังสามารถสนับสนุนให้ผู้คนสามารถเข้าถึงข้อมูลและทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ต้นหยีได้อย่างสะดวกสบาย เช่น การสร้างศูนย์เรียนรู้ หรือการจัดทำหนังสือหรือวีดิโอ การศึกษาเพื่อการอนุรักษ์ต้นหยี การอนุรักษ์ต้นหยีไม่เพียงแต่เป็นการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ แต่ยังเป็นการสืบสานวัฒนธรรมและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในด้านเศรษฐกิจ ดังนั้นการปลูกฝังความรู้และคุณค่าในการอนุรักษ์ต้นหยีเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้ทุกคนเข้าใจและรักษาสืบต่อไปอย่างยั่งยืนในระยะยาว ทั้งนี้เพื่อให้การอนุรักษ์ต้นหยีเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชนที่เป็นประโยชน์แก่ทุกคนในอนาคต การอนุรักษ์ของชุมชนด้วยการสร้างคุณค่า คือ มีส่วนร่วมและบทบาทในการอนุรักษ์ สร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน ใช้ประโยชน์จากมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม จากทรัพยากรและภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชน ดงต้นหยีได้ส่วนรวม ในการร่วมกันอนุรักษ์ลูกหยีอย่างยั่งยืน และสามารถนำมาต่อยอดการนำผลผลิตจากต้นหยีมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชน เช่น น้ำลูกหยี ลูกหยีฉาบ น้ำพริกลูกหยี ลูกหยีกวน การแปรรูปผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างรายได้สร้างอาชีพให้แก่คนในชุมชน เป็นการส่งเสริมให้เกิดคุณค่ามากยิ่งขึ้น ทุกคนในชุมชนรู้สึกถึงคุณค่าและประโยชน์ของต้นหยี ที่ควรค่าแก่การเก็บรักษาอนุรักษ์เอาไว้

6. อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาแนวทางการอนุรักษ์พืชท้องถิ่น สอดคล้องกับการศึกษาของ สนั่น กันเงิน (2550) ที่ศึกษาเกี่ยวกับการฟื้นฟูและการใช้ประโยชน์จากพืชผักท้องถิ่นนอแล จังหวัดเชียงใหม่ จากศึกษาพบว่า สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตของคนในปัจจุบันและการพัฒนาและการขยายตัวของชุมชนที่ทำให้พื้นที่ป่าในชุมชนหายไป การศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ต้นหยีหวังเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนเพื่อให้เกิดการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

ส่วนประเด็นการศึกษาความสัมพันธ์ของต้นหยีกับคนในชุมชน สอดคล้องกับการศึกษาของ ไพรัตน์ จีรเสถียร, จิรัชยา เจียวัก, สวัสดิ์ ไหลภรณ์และศุภกุล เอียดตรง (2564) ที่ศึกษา เหวะห์กาย: วิถีชีวิต ความสัมพันธ์และการอนุรักษ์ของคนในอำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี นั่นคือความสัมพันธ์ของคนและต้น

หยีในชุมชน มีความสัมพันธ์แบบพึ่งพากันด้วยเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถสร้างอาชีพและรายได้ให้กับชุมชน

7. ข้อเสนอแนะและการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

- 1) ควรมีการเพาะต้นหยี เพื่อจำหน่ายซึ่งเป็นการรักษาพันธุ์ต้นหยีของชุมชนและยังเป็นการกระจายต้นหยีไปพื้นที่อื่น ๆ
- 2) ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับการตัดกิ่งเพื่อที่จะลดผลกระทบต่อการในผลผลิตของลูกหยีจากตัดกิ่งในช่วงเวลาการเก็บเกี่ยวผลผลิต
- 3) ควรมีการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เยาวชนรุ่นใหม่ได้มีส่วนร่วมมากขึ้น เพื่อให้ภูมิปัญญาชาวบ้านได้สืบสานต่อไป

8. เอกสารอ้างอิง

- จารุณี ภิรมวงศ์, พันธุ์ทิพย์ นนทรี, กมลทิพย์ เรารัตน์และอภิชาติ ส่องแสงจันทร์. (2560). *โครงการวิจัยการอนุรักษ์และฟื้นฟูพืชท้องถิ่นเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชนบนพื้นที่สูง*. สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน).
- เทศบาลตำบลหนองหญ้าลาด. (2566). *9 วิธีอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรแบบง่าย*. สืบค้นจาก <https://nongyalad-local.go.th/wp-content/uploads/2023/07/9-วิธีอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากร.pdf>
- พนิดนาฏ วิสุทธีธรรม และคณะ. (2539). *รายงานการศึกษาการใช้ประโยชน์พืชผักพื้นบ้านภาคใต้ในมิติทางวัฒนธรรม*. ม.ป.ท.
- ไพรัตน์ จีรเสถียร, จิรัชยา เจียวัก, สวัสดิ์ ไหลภรณ์และศุภกุล เอียดตรง. (2564). *वेशิกาย: วิถีชีวิตความสัมพันธ์และการอนุรักษ์ของคนในอำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี*. *วารสารสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น*. 5(4). 132-140.
- มานิช วามานนท์และคณะ. (2538). *ภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคใต้*. สถาบันวัฒนธรรมศึกษา.
- โมฮาหมัดรอสดี มะมิง (ผู้ให้สัมภาษณ์). อาหามะ กาซอ (ผู้สัมภาษณ์). บ้านเลขที่ 35/2 ตำบลระแงง อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2566)
- สถาพร ศรีสัจจและศรีน มณีโชติ (2542). *สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ เล่มที่ 14*. อมรินทร์การพิมพ์.
- สนั่น กันเงิน. (2550). *การฟื้นฟูและการใช้ประโยชน์จากพืชผักท้องถิ่นบ้านนอแล ตำบลม่อนปิ่น อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต)ม สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน, มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

- สุชาดา สุวรรณกรณ์. (2555). วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาและคุณค่าของภูมิปัญญาไทย. สืบค้นจาก <https://www.gotoknow.org/posts/380366>
- สุธิสูตร์ เกียรติพงศ์พินิจ (2546). ปัญหาและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ลูกหยีปัตตานี. (สารนิพนธ์ระดับปริญญาตรี). สาขาวิชาภูมิศาสตร์, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

“ข้าวหลามชักพุด” การอนุรักษ์เสน่ห์ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน
แห่งบ้านควนเสม็ด ตำบลปริก อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา
“Bamboo Rice Chakphrut” Sustainable Preservation of Local Wisdom
Charm in Ban Khuan Samet, Prik Subdistrict, Sadao District,
Songkhla Province

พลอยพิมล สิงห์รัตน์¹, นูรอามานี ดอละห์², มุฮัมมัดริตวัต การ์รี³ และอัฟดุล อาแว⁴
Ploypimol Singharat¹, Nur-armani Doloh², Muhammatritwan Karee³ and Afdol Awae⁴

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ที่มีผลต่อการผลิตข้าวหลามชักพุด 2) ศึกษาการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นข้าวหลามชักพุดอย่างยั่งยืน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ ผู้ประกอบการข้าวหลามชักพุด ชาวบ้าน บุคลากรโรงเรียน และนักเรียน โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพ และนำเสนอข้อมูลบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1) ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ที่มีผลต่อการผลิตข้าวหลามชักพุด พบว่า มี 2 ด้าน คือ (1) ด้านลักษณะทางกายภาพ เป็นหมู่บ้านที่อยู่กลางหุบเขา มีทรัพยากรธรรมชาติ ส่งผลให้พื้นที่บ้านควนเสม็ดมีการผลิตข้าวหลามชักพุด (2) ด้านลักษณะทางสังคม ข้าวหลามชักพุดเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่คนในชุมชนได้คิดค้นขึ้นมา โดยอาศัยทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน 2) การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นข้าวหลามชักพุดอย่างยั่งยืน พบว่า มี 3 ด้าน คือ (1) ด้านประเพณี มีการจัดงานประเพณีบุญสวดบ้าน โดยมีการทำข้าวหลามชักพุดที่สืบทอดกันมา (2) ด้านหลักสูตรท้องถิ่น โรงเรียนได้จัดทำรายงาน ชื่อว่า “เหนียวหลามชักพุด คุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น” ส่งเสริมให้นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ร่วมมีบทบาทในการใช้หลักสูตรท้องถิ่น (3) ด้านการประชาสัมพันธ์ มีการถ่ายทอดวิธีการทำ การบอกเล่า และการจำหน่ายในงานต่าง ๆ ให้แก่ผู้ที่สนใจ

คำสำคัญ : ภูมิปัญญาท้องถิ่น 1, ข้าวหลามชักพุด 2, การอนุรักษ์ 3

¹ นักศึกษาสาขาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, E-mail: 406403009@yru.ac.th (corresponding author)

² นักศึกษาสาขาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, E-mail: 406403022@yru.ac.th

³ นักศึกษาสาขาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, E-mail: 406403025@yru.ac.th

⁴ อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, E-mail: Afdola@yru.ac.th

Abstract

The research aimed to: 1) study the spatial relationships that affected the production of Bamboo Rice Chakphrut, and 2) study the sustainable preservation of the local wisdom of Bamboo Rice Chakphrut. The sample group consisted of Bamboo Rice Chakphrut producers, villagers, school personnel, and students selected through purposive sampling. The research tool used was an in-depth interview, and data were analyzed using qualitative content analysis and presented descriptively.

The research findings revealed that: 1) The spatial relationships that affected the production of Bamboo Rice Chakphrut were twofold: (1) Physical characteristics – the village was located in a valley with natural resources, which influenced the production of Bamboo Rice Chakphrut in Ban Khuan Samet. (2) Social aspects – Bamboo Rice Chakphrut was a local wisdom developed by the community, utilizing natural resources available in the area. 2) The sustainable preservation of Bamboo Rice Chakphrut's local wisdom encompassed three aspects: (1) Tradition – the community held a traditional merit-making event, where Bamboo Rice Chakphrut was prepared as part of the ritual. (2) Local curriculum – schools developed a report titled “Bamboo Rice Chakphrut: The Value of Local Wisdom” encouraging Grade 6 students to participate in applying the local curriculum. (3) Public relations – the methods of making, narrating, and selling Bamboo Rice Chakphrut were shared with interested parties during various events.

Keywords: Local wisdom 1, Bamboo Rice Chakphrut 2, Preservation 3

1. บทนำ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นคือกระบวนการที่คนหรือกลุ่มคนในถิ่นใดถิ่นหนึ่ง อันเกิดจากการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษหรือจากประสบการณ์ที่ผ่านการกลั่นกรองสั่งสม คติวิเคราะหและนำมาใช้จนบังเกิดผล โดยอาศัยการเรียนรู้ที่มีความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตเป็นรากฐานของความรู้ชาวบ้านที่มีลักษณะเป็นนามธรรมและรูปธรรม ตลอดจนการถ่ายทอดให้กับคนรุ่นหลัง และในการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมนั้นเป็นองค์ความรู้ที่ควรแก่การศึกษา และอนุรักษ์ไว้ให้แก่คนรุ่นหลัง (โกวิทย์ พวงงาม, 2553)

หากพิจารณาถึงประเทศไทยแล้ว กล่าวได้ว่าทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทยในแต่ละชุมชนท้องถิ่นเป็นแหล่งมรดกทางภูมิปัญญาวัฒนธรรมอันหลากหลายที่สร้างอาชีพและรายได้ เช่น ภูมิปัญญาการทำข้าวหลาม ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่ได้จากการนำข้าวเหนียว กะทิ น้ำตาล เกลือ หรือเติมส่วนผสมอื่น ๆ เช่น สังขยา เผือก

ถั่ว เนื้อสัตว์ ผัก หรือ ผลไม้มาบรรจุในกระบอกไม้ไผ่แล้วปิ้งจนสุก (อัครลักษณ์ ราชพลสิทธิ์ วันชัย ธรรมสังการ และปรีดี โชติช่วง, 2563)

ประเทศไทยอุดมสมบูรณ์ด้วยป่าไม้และต้นไผ่ จนนำมาซึ่งการทำข้าวหลามอย่างแพร่หลาย ซึ่งในแต่ละภาคแต่ละถิ่นมีวิธีทำและรูปทรงจะแตกต่างกันไป บางแห่งเวลารับประทานต้องทุบกระบอกไม้ไผ่ให้แตกหรือไม่ก็ทำไม้พายเล็ก ๆ ให้ตักรับประทานได้เลย แต่สำหรับบ้านควนเสม็ดซึ่งตั้งอยู่หมู่ที่ 10 ตำบลปริก อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา เป็นหมู่บ้านที่มีภูเขาล้อมรอบและมีทรัพยากรธรรมชาติ ที่สำคัญต่อการผลิตข้าวหลามซักรุดเกิดขึ้นเป็นจำนวนมากในท้องถิ่น ส่งผลให้มีการผลิตข้าวหลามซักรุดโดยข้าวหลามซักรุดเมื่อนำไปรับประทานเพียงดึงข้าวหลามออกจากกระบอกไม้ไผ่เสียงดัง “รุด” จึงเป็นที่มาของข้าวหลามซักรุด (สุวิทย์ แก้วห่อทอง, 2560) ในปัจจุบันข้าวหลามซักรุดเริ่มทำออกไปแสดงเผยแพร่และจำหน่ายนอกสถานที่ ทั้งนี้ที่เด็ดอันเป็นที่มาของชื่อข้าวหลามซักรุด คือ ไม่ต้องผ่ากระบอกไม้ไผ่แค่ดังก้านใบยี่เรื่อออกมาข้าวเหนียวก็จะหลุดออกมาจากกระบอกไม้ไผ่อย่างง่ายดายแตกต่างจากข้าวหลามทั่วไปที่จะต้องผ่าหรือทุบกระบอกไม้ไผ่ก่อนถึงจะรับประทาน (อนันต์ มหาพรหม, 2560)

ภูมิปัญญาท้องถิ่นข้าวหลามซักรุดมีการจัดทำขึ้นเพื่อเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยคนในชุมชนและโรงเรียนได้เห็นถึงความสำคัญ จึงนำไปสู่การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นภายในโรงเรียน เพื่อให้นักเรียนในชุมชนได้ศึกษาเรียนรู้และเกิดความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากเหตุผลดังกล่าวผู้จัดทำวิจัยเห็นถึงความสำคัญของข้าวหลามซักรุดซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีการสืบทอดมาอย่างยาวนาน จึงได้ศึกษาความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ที่มีผลต่อการผลิตข้าวหลามซักรุดและการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นข้าวหลามซักรุดอย่างยั่งยืน เพื่อให้เยาวชนเกิดความตระหนัก เห็นคุณค่าอันส่งผลให้เกิดการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ที่มีผลต่อการผลิตข้าวหลามซักรุด บ้านควนเสม็ด ตำบลปริก อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา
2. เพื่อศึกษาการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นข้าวหลามซักรุดอย่างยั่งยืน บ้านควนเสม็ด ตำบลปริก อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา

3. แนวคิด ทฤษฎี กรอบแนวคิด

3.1 แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

รุ่ง แก้วแดง (2542) ได้กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถ และทักษะของคนไทย อันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเลือกสรร เรียนรู้ ปรับแต่ง พัฒนา และถ่ายทอดสืบทอดกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สมกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย

โกวิทย์ พวงงาม (2553) ได้กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ กระบวนการหรือองค์ความรู้ของคนหรือกลุ่มคนใดคนหนึ่ง อันเกิดจากการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษหรือจากประสบการณ์ที่ผ่านการกลั่นกรอง สังเกตวิเคราะห์และนำมาใช้จนบังเกิดผล โดยอาศัยการเรียนรู้ที่มีความเชื่อกับวิถีชีวิตเป็นรากฐานของความรู้ชาวบ้านที่มีลักษณะเป็นนามธรรมและรูปธรรม ตลอดจนการถ่ายทอดให้กับคนรุ่นหลัง และในการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมนั้นเป็นองค์ความรู้ที่ควรแก่การศึกษาและอนุรักษ์ไว้ให้แก่คนรุ่นหลัง

นุชลี คล้ายวันเพ็ญ (2553) ได้กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง มวลความรู้และประสบการณ์ที่เกิดขึ้นโดยผ่านกระบวนการสั่งสมจากประสบการณ์ในวิถีชีวิตของชาวบ้าน ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่ชาวบ้านหรือชุมชนคิดค้นเองและมีกระบวนการถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษ หรือได้รับการศึกษาและอบรมในสถาบันทุกสถาบันภายในท้องถิ่น ได้แก่ วัด ครอบครัว สถานประกอบการและองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน เป็นมรดกทางสังคมและเป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาและนำองค์ความรู้นั้นมาแก้ปัญหาหรือประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับกาลสมัย เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างสงบสุข

ศศิธร ธรรมโสภิต (2553) ได้กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถและทักษะของคนในท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์และความเฉลียวฉลาดของคนแต่ละคนผ่านกระบวนการเลือกสรร เรียนรู้ ปรับแต่ง พัฒนา และมีการถ่ายทอดสืบต่อกันมา เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาพัฒนาชีวิตของคนในท้องถิ่นนั้น ๆ ให้สมดุลกับสภาพแวดล้อม และสภาพธรรมชาติรวมทั้งเหมาะสมกับยุคสมัย

3.2 แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

เจษฎาวุฒิ นิรมิตสุวรรณ (2557) ได้กล่าวว่า การหมั่นศึกษาแสวงหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ โดยเรียนรู้ทั้งในระบบและนอกระบบ ลงมือทดลองความรู้ตามที่เรียนมาและสอบถามปรึกษาผู้รู้ลงมือทำงาน และผลิตผลงานอยู่เสมอ ปรับปรุงและพัฒนาผลงานให้มีคุณภาพมากขึ้น อีกทั้งมุ่งทำงานของตนเองอย่างต่อเนื่องจนเกิดประโยชน์แก่ตนเองและสังคม สามารถถ่ายทอดความรู้ได้ จึงสังเกตได้ว่าภูมิปัญญาที่เกิดขึ้นมานั้นมักมีเหตุปัจจัยมาจากสภาพแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและสภาพสังคมความเป็นอยู่ของมนุษย์ ในสมัยนั้น ๆ รวมทั้งการติดต่อสื่อสาร ผสมผสานวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิตในยุคสมัยนั้น ๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและการแก้ปัญหาชีวิตที่เหมาะสม ดังนั้นเราคนไทยควรช่วยกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยให้เป็นมรดกของชาติสืบไป โดยมีแนวคิดและวิธีการ ดังนี้

1. ช่วยกันดูแลรักษา โดยการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย ช่วยกันรณรงค์หรือประชาสัมพันธ์ให้คนไทยหันมาสนใจศึกษาความรู้ ความคิด ความเชื่อที่ทรงคุณค่านี้ เพื่อสืบสานให้คงอยู่คู่ชาติไทยตลอดไป

2. การรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาติโดยการประกาศยกย่องเชิดชูผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นศิลปินแห่งชาติ ผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม คนดีศรีสังคม โดยยกย่อง เชิดชูเกียรติทั้งในระดับชาติและระดับโลก เพื่อนเป็นขวัญและกำลังใจให้ผู้ทรงภูมิปัญญาเหล่านี้ พร้อมทั้งจะเผยแพร่และถ่ายทอดภูมิปัญญาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นการรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาติ

3. มีสถานที่จัดเก็บรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งหมด เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาของชุมชนหรือเป็นศูนย์กลางแลกเปลี่ยนความรู้ ถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้ทรงภูมิปัญญา การอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทยนั้นควรประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจ เพื่อสร้างความร่วมมือในการดำรงรักษาไว้ ซึ่งเอกลักษณ์ของชาติสืบไป เพื่อส่งเสริมให้มีการพัฒนาและสร้างสรรค์ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง และขยายตัวออกไปอย่างกว้างขวาง เป็นการพัฒนาด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและศิลปวัฒนธรรม ซึ่งเป็นมรดกของชาติไทย

3.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยของอัครลักษ์ ราชพลสิทธิ์ วันชัย ธรรมสังการ และ ปรีดี โชติช่วง (2563) ได้ทำการวิจัยเรื่อง *ข้าวหลามหนองมน องค์ความรู้ภูมิปัญญา และรูปแบบการจัดการความรู้ เพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นไทยอย่างยั่งยืน* พบว่า การทำข้าวหลามของชาวบ้านชุมชนหนองมนมีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนาน ซึ่งเป็นการผสมผสานวัฒนธรรมการกินของ 2 กลุ่มชาติพันธุ์ระหว่างชาวไทยพื้นเมืองและชาวจีนที่เป็นตัวกำหนดสูตรข้าวหลาม โดยจะมีกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาผ่านวิธีการ 1) การบอกเล่า 2) การสาธิต 3) การปฏิบัติจริง ซึ่งชุมชนจะมีรูปแบบการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำข้าวหลาม จนสามารถสร้างเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน สร้างอาชีพ สร้างรายได้ จนนำไปสู่การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นไทยได้อย่างยั่งยืน

งานวิจัยของชนิดา ประดิษฐ์สถาพร เอกอรินทร์ ดวงทิพย์ นิณาริ อิตินันท์ มณฑนกาญจน์ ปิ่นภู และ วิไลพร วงศ์คณี (2560) ได้ทำการวิจัยเรื่อง *ตัวรับอาหารพื้นบ้านพะเยา การสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นและคุณค่าทางโภชนาการ* พบว่า การสืบสานอาหารพื้นบ้านพะเยามีการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมเน้นการถ่ายทอดภายในครัวเรือน เป็นการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นผู้ถ่ายทอดคือ คนเฒ่าคนแก่ รุ่นปู่ย่า ตายาย จะเลือกถ่ายทอดให้กับลูกหลาน และเครือญาติที่สนใจ ทั้งการคัดสรรวัตถุดิบ โดยพาเด็กไปเก็บผักบอกว่าผักชนิดไหนกินได้ กินไม่ได้ ลักษณะการเก็บ ช่วงเวลาที่เก็บ วิธีการปรุง ตลอดจนเคล็ดลับ

งานวิจัยของรณภพ นพสุวรรณ จันทิมา เขียวแก้ว และ สุจิตรา เปลี่ยนรุ่ง (2566) ได้ทำการวิจัยเรื่อง *สืบสานภูมิปัญญามรดกวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นล้งกาสุกะ บนแผ่นดินปลายด้ามขวานทองของไทย* พบว่า ผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ความชำนาญการปรุงอาหารท้องถิ่นล้งกาสุกะให้ความสำคัญกับ การรักษารากเหง้าแห่งวัฒนธรรมและภูมิปัญญาอาหาร ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของสามจังหวัดชายแดนใต้ที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ จึงได้มีการเสนอแนวทางการสืบสานภูมิปัญญามรดกวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นล้งกาสุกะในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ของหน่วยงานราชการ ซึ่งเป็นเรื่องที่ผู้ที่เกี่ยวข้องต่อทุกภาคส่วนพยายามให้ความรู้ ส่งเสริมความรู้ ทำความเข้าใจกับประชาชนในท้องถิ่นให้เห็นถึงความสำคัญของการรักษามรดกภูมิปัญญาอาหารโดยใช้การประชาสัมพันธ์

งานวิจัยของพิเชษฐ เนตรสว่าง และ ฉัตรชัย นิยะบุญ (2564) ได้ทำการวิจัยเรื่อง *การสืบทอดภูมิปัญญาในการทำขนมไทย (ทองหยอด ฝอยทอง และเมี่ยงขนุน) เพื่อพัฒนาเป็นธุรกิจของกลุ่มแม่บ้านชุมชนบ้านจีน ตำบลวัดยม อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา* พบว่า วิถีชีวิตในการทำขนมไทยโบราณที่มีการสืบทอดมายังกลุ่มแม่บ้าน ชุมชนบ้านจีนจากอดีตมาจนถึงปัจจุบันนั้น มีการสืบทอดต่อรุ่นสู่รุ่น ตลอด

ระยะเวลามากกว่า 80 ปีที่ผ่านมา โดยมีนางเลื่อน โกรธธรรม เป็นต้นตำรับสืบทอดมายังนางสาวเยื่อ ขวามณี นางสาวบาง ขวามณี นางสาวลี สุพนศรี และส่งต่อมาถึงรุ่นปัจจุบันที่มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ ขั้นตอนใหม่ ๆ ในการผลิต แต่ยังคงคุณภาพความอร่อยเหมือนเดิม

งานวิจัยของกิตติศักดิ์ ทองมีทิพย์ อริศรารวรรณ นิยมรัตน์จรรุญ ภาณุพัฒน์ อริญตร กัญญารัตน์ สุโกพันธ์ วิปศยา โพธิบุตร และคณะ (2565) ได้ทำการวิจัยเรื่อง *กระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของขนมฝรั่งกุฎีจีน* พบว่า มีขนมฝรั่งกุฎีจีนเป็นขนมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ทั้งนี้การสืบทอดภูมิปัญญาการทำขนมฝรั่งกุฎีจีนมีอยู่ 3 กระบวนการ ดังนี้ (1) การสืบทอดในครัวเรือน เป็นการสืบทอดภายในครัวเรือนจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งปัจจุบันเป็นรุ่นที่ 5 โดยมีวิธี คือ การลงมือปฏิบัติจริง การลองผิดลองถูกไปเรื่อย ๆ เริ่มทำจากสิ่งเล็ก ๆ ก่อน เมื่อเกิดความชำนาญก็จะขยับไปทำสิ่งใหญ่ ๆ จนสามารถได้ทุกกระบวนการผลิต (2) การสืบทอดภายในชุมชน เป็นการให้คนในชุมชนซึ่งเป็นเครือญาติกันมาช่วยทำขนม ลองผิดลองถูกเพื่อเรียนรู้กระบวนการทำด้วยตนเอง จนเกิดความชำนาญ (3) การสืบทอดภายนอกชุมชน มีนักศึกษาเข้ามาทำรายงานการศึกษาเข้ามาเรียนรู้วิธีการทำขนมฝรั่งกุฎีจีน เช่น ร้านป่าเล็กมีการอธิบายเกี่ยวกับขนมฝรั่งกุฎีจีนและเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้ทดลองทำ

3.4 กรอบแนวคิด

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัยเรื่อง “ข้าวหลามซีกพรุด” การอนุรักษ์เสน่ห์ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน
แห่งบ้านควนเสม็ด ตำบลปรัก อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา

ที่มา : นุรอามาณี ดอเลาะ (2567)

จากกรอบแนวคิดการวิจัย เริ่มจากการศึกษาแนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่นและบริบทพื้นที่ที่ส่งผลให้เกิดการผลิตข้าวหลามซีกพรุด เพื่อสร้างความยั่งยืนในชุมชนที่ก่อให้เกิดการอนุรักษ์อย่างยั่งยืน ได้แก่ (1) ด้านประเพณี ซึ่งเป็นการสืบทอดและรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม (2) ด้านหลักสูตรท้องถิ่น ที่บูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่กระบวนการเรียนการสอน และ (3) ด้านการประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างการรับรู้และความตระหนักในคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งผลลัพธ์ที่ได้จะนำไปสู่การอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

4. วิธีดำเนินการวิจัย

4.1 ข้อมูลและแหล่งข้อมูล

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อให้ข้อมูลที่ถูกต้องและครอบคลุมมากที่สุด โดยคำถามมีลักษณะของคำถามแบบปลายเปิด กลุ่มตัวอย่างที่เลือกสัมภาษณ์ คือ ผู้ที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรง

4.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ ประชากรในพื้นที่บ้านควนเสม็ด ตำบลปริก อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา จำนวน 10 คน โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ได้แก่

4.2.1 ผู้ประกอบการข้าวหลามซีกพรุด คือ ผู้ผลิตและจัดจำหน่ายข้าวหลามซีกพรุด จำนวน 1 คน

4.2.2 ชาวบ้านที่อาศัยในพื้นที่บ้านควนเสม็ด ช่วงอายุ 50 ปีขึ้นไป จำนวน 4 คน

4.2.3 บุคลากรโรงเรียนบ้านควนเสม็ด คือ ผู้อำนวยการโรงเรียนและครูผู้สอนวิชาหลักสูตรท้องถิ่น จำนวน 2 คน

4.2.4 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 3 คน

4.3 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

4.3.1 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

แบบสัมภาษณ์ประชากรในพื้นที่บ้านควนเสม็ด ตำบลปริก อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา โดยสัมภาษณ์ จำนวน 10 คน ได้แก่ ผู้ประกอบการทำข้าวหลามซีกพรุด จำนวน 1 คน ชาวบ้านในพื้นที่บ้านควนเสม็ด จำนวน 4 คน บุคลากรโรงเรียนบ้านควนเสม็ด จำนวน 2 คน นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านควนเสม็ด จำนวน 3 คน

4.3.2 การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

- ข้อมูลเชิงเอกสาร ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนวรรณกรรมจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับบริบทชุมชนและการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัย
- ติดต่อผู้ให้สัมภาษณ์ นัดวัน เวลา สถานที่ในการสัมภาษณ์
- สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก
- ลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลแบบสัมภาษณ์จากกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 10 คน ในพื้นที่บ้านควนเสม็ด ตำบลปริก อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา
- นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาตรวจสอบความถูกต้องของรายละเอียด เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ครบถ้วนตรงตามวัตถุประสงค์

4.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

4.4.1 คณะผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลจากการสัมภาษณ์ที่ได้จากการจดบันทึกและการบันทึกเทปมาประมวลคัดกรอง และจัดลำดับเนื้อหา

4.4.2 นำข้อมูลจากการประมวลเป็นประเด็นสำคัญ ๆ มาแยกออกเป็นประเด็นย่อย ซึ่งเป็นการวิเคราะห์จากภาพรวมไปจนถึงวิเคราะห์ประเด็นย่อย

4.4.3 นำข้อมูลวิจัยที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อนำไปสู่การตอบคำถามวิจัยและวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาและนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์มาเขียนเป็นรายงานสรุปผลการวิจัย

5. สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “ข้าวหลามซึกพุด” การอนุรักษ์เสน่ห์ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน แห่งบ้านควนเสม็ด ตำบลปรัก อำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา ได้นำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ที่มีผลต่อการผลิตข้าวหลามซึกพุด บ้านควนเสม็ด ตำบลปรัก อำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา

ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ที่มีผลต่อการผลิตข้าวหลามซึกพุด สามารถแบ่งออกเป็น 2 ด้าน ดังนี้

1.1 ด้านลักษณะทางกายภาพ

บ้านควนเสม็ดตั้งอยู่ หมู่ที่ 10 ตำบลปรัก อำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา มีพื้นที่ห่างไกลจากถนนใหญ่ประมาณ 12 กิโลเมตร เป็นหมู่บ้านที่อยู่กลางหุบเขา มีภูเขาล้อมรอบ ภาษาไทยท้องถิ่นภาคใต้เรียกว่า “ควนเหม็ด” (ควนเสม็ด) เพราะในหมู่บ้านนี้มีต้นเหม็ด (ต้นเสม็ด) เป็นจำนวนมาก มีใบทับถมจนกลายเป็นพูกหนานุ่ม และมีลักษณะภูมิอากาศด้วยกัน 2 ฤดู คือ ฤดูร้อนและฤดูฝน อากาศไม่ร้อนและไม่หนาว เพราะได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ที่พัดผ่านในเดือนพฤษภาคม - สิงหาคม และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือที่พัดผ่านในเดือนกันยายน - มกราคม โดยในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ - เมษายน จะเป็นฤดูร้อน ฝนไม่ตก อากาศค่อนข้างร้อน ในส่วนฤดูฝนแบ่งเป็น 2 ช่วง คือ ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม - ตุลาคม และเดือนพฤศจิกายน - มกราคม และด้วยที่ตั้งของบ้านควนเสม็ดมีลักษณะดินเป็นดินร่วนปนทรายอุ้มน้ำ มีแหล่งน้ำลำคลองไหลผ่าน ทำให้มีทรัพยากรธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ได้แก่ (1) ไบยี่เร็ด (ชื่อทางวิทยาศาสตร์ : *Stachyphrynium placentarium*) เป็นพืชชนิดหนึ่งอยู่ในวงศ์คล้า มีรากเป็นรากฝอย ลำต้นได้ดินเห็นข้อปล้องชัดเจน ขอบใบเรียบ เส้นใบขนาน ผิวใบเรียบ ขยายพันธุ์เป็นกอ มีก้านใบชูสูงประมาณ 150 เซนติเมตร ใบมีความยาวประมาณ 60 เซนติเมตร เจริญเติบโตได้ดีบริเวณใต้ร่มไม้ และริมสายน้ำลำธาร ซึ่งจะใช้ไบยี่เร็ดในการดื่กก้านเพื่อที่จะให้ข้าวหลามซึกพุดหลุดออกมาจากกระบอกไม้ไผ่ (2) ไม้ไผ่โปะ เป็นพืชที่มีรากฝอย ลำต้นอยู่บนดินเห็นข้อปล้องชัดเจน ใบลักษณะเรียวยาว ขอบใบเรียบ เส้นใบขนาน ผิวใบและลำต้นระคาย เจริญเติบโตได้ดีบริเวณลาดเนินสายน้ำ ซึ่งจะใช้ไม้ไผ่โปะที่มีความหนาที่

พอดีในการทำกระบอกข้าวหลามซักพรุด เพื่อให้ข้าวหลามซักพรุดสุกอร่อยและไม่ทำให้กระบอกแตกเวลา
ย่างไฟ (3) ต้นยางพารา มีลักษณะเป็นต้นไม้ใหญ่ ลำต้นตรง เรือนยอดเป็นพุ่มกลม ทึบ เปลือกเรียบ โดยทั้งใน
อดีตและปัจจุบันจะนำมาใช้ในการทำพื้นประกอบข้าวหลามซักพรุดและนอกจากนี้ยังมีทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ
ที่สำคัญต่อการผลิตข้าวหลามซักพรุด ได้แก่ ข้าวเหนียวและมะพร้าว โดยมีการซื้อทั้งภายในและภายนอก
ชุมชน ซึ่งลักษณะทางกายภาพเหล่านี้ส่งผลให้พื้นที่บ้านควนเสม็ดมีการผลิตข้าวหลามซักพรุด

ภาพที่ 2 แสดงพื้นที่บ้านควนเสม็ด ตำบลปริก อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา

ที่มา : <https://www.gotoknow.org/posts/330509>

ภาพที่ 3 ใบยี่เร็ด

ที่มา : นุรอามาณี ดอเลาะ (2567)

1.2 ด้านลักษณะทางสังคม

ข้าวหลามซักพรุดเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นแห่งบ้านควนเสม็ดที่มีการสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน
คนในชุมชนได้คิดค้นขึ้นมาโดยอาศัยทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนในการผลิตข้าวหลามซักพรุดเป็นหลัก
ข้าวหลามซักพรุดมีความแตกต่างจากข้าวหลามทั่ว ๆ ไป คือไม่ต้องผ่าหรือทุบกระบอกไม้ไผ่ เพียงแค่ดัดก้าน
ใบยี่เร็ดข้าวเหนียวหลุดออกจากกระบอกไม้ไผ่ก็สามารถที่จะรับประทานได้ สำหรับข้าวหลามซักพรุดมีแกนนำ

จากอาจารย์สุภาพ แก้วปาน อดีตผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านควนเสม็ดมีความคิดว่าข้าวหลามที่ทำในหมู่บ้าน เป็นสิ่งที่แปลกกว่าข้าวหลามที่อื่น ควรมีการอนุรักษ์และได้ทำการเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป โดยอาจารย์สุภาพได้ตั้งชื่อข้าวหลามเพื่อการโฆษณาประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่สะดุดหู และตรงตามลักษณะของ ข้าวหลามว่า “ข้าวหลามชักพุด”

โดยจุดเริ่มต้นในการผลิตข้าวหลามชักพุด ในอดีตที่มีการอพยพจากบ้านค่ายไทรมาที่ บ้านควนเสม็ด และในระหว่างทางได้มีการทำข้าวหลามชักพุด เพื่อใช้ในการรับประทานในขณะเดินทาง และ มีความเชื่อว่าหากบรรพบุรุษได้เสียชีวิตแล้วให้มีการทำบุญด้วยข้าวหลามชักพุด ซึ่งทำให้ชุมชนบ้านควนเสม็ด มีการสืบสานไว้ โดยคนในชุมชนมีการนำองค์ความรู้ต่าง ๆ ไปใช้ในจัดทำรายงานหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียน บ้านควนเสม็ด และมีการจัดงานประเพณีกันภายในชุมชน ส่งผลให้บ้านควนเสม็ดได้มีการผลิตข้าวหลาม ชักพุดมาถึงปัจจุบัน (อัมพพร แก้วสมวงศ์, สัมภาษณ์ 21 กุมภาพันธ์ 2567)

ภาพที่ 4 ข้าวหลามชักพุด

ที่มา : นุรอามาณี ดอเลาะ (2567)

2. เพื่อศึกษาการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นข้าวหลามชักพุดอย่างยั่งยืน บ้านควนเสม็ด ตำบลปริก อำเภอสะเตาะ จังหวัดสงขลา

การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นข้าวหลามชักพุดอย่างยั่งยืน สามารถแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้

2.1 ด้านประเพณี

ในอดีตคนในชุมชนมีความเชื่อว่า หากบรรพบุรุษเสียชีวิตไปแล้ว ต้องมีการทำบุญด้วย ข้าวหลามชักพุด เพื่อเป็นการอุทิศส่วนบุญกุศลให้แก่บรรพบุรุษที่ได้ล่วงลับไปแล้ว จึงมีการจัดงาน ประเพณีวันว่างกลางเดือนเมษายนของทุกปี และมีการจัดประเพณีบุญสวดบ้านที่สืบทอดกันมา อย่างยาวนาน เพื่อสร้างความเป็นสิริมงคลให้กับชุมชนบ้านควนเสม็ด โดยญาติพี่น้องจะเดินทางกลับมาร่วม พิธีและบ้านทุกหลังจะมีการทำข้าวหลามชักพุดตามจำนวนความเหมาะสมของเครือญาติ เพราะ เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดกันมา จากนั้นจะมีพิธีสวดบ้านโดยพระสงฆ์นำสายสิญจน์โยงกันทั้งหมู่บ้าน และในอดีตมีการทำข้าวหลามชักพุดทุกบ้าน แต่ในปัจจุบันมีนางพรณี แซ่หลี่ ซึ่งเป็นผู้ประกอบการ

ข้าวหลามชักพุด (ปัจจุบันมีเพียงเจ้าเดียว) เพื่อออกจำหน่ายให้แก่ชาวบ้านในพื้นที่บ้านควนเสม็ด เพื่อใช้ในงานประเพณีวันว่างและบุญสวดบ้าน

2.2 ด้านหลักสูตรท้องถิ่น

ชุมชนบ้านควนเสม็ดให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาข้าวหลามชักพุด ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีการสืบทอดมาอย่างยาวนาน โดยทางโรงเรียนได้มีการจัดทำรายงานที่มีชื่อว่า “เหนียวหลามชักพุด คุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น” ขึ้นในปี พ.ศ. 2548 เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนร่วมมีบทบาทในการใช้หลักสูตรท้องถิ่นสำหรับการจัดการเรียนรู้ ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ภายในเล่มรายงาน “เหนียวหลามชักพุด คุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น” ประกอบไปด้วยเนื้อหา ดังนี้ (1) ประวัติความเป็นมาของข้าวหลามชักพุด (2) วัสดุอุปกรณ์และส่วนผสมในการทำข้าวหลามชักพุด (3) ขั้นตอนวิธีการทำข้าวหลามชักพุด และ (4) การหาและจัดเตรียมกระบอกล้างไม้ไฟ ซึ่งมีการจัดการเรียนการสอนในภาคเรียนที่ 2 ของทุกปี โดยมีครูผู้สอนชื่อ นางอัมพาพร แก้วสมวงศ์ และได้เชิญปราชญ์ชาวบ้านที่มีความชำนาญในการทำข้าวหลามชักพุด ชื่อ นางเฟื่อง บุญพรรณ และกลุ่มธรรมรักษ์ของหมู่บ้านควนเสม็ด เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นข้าวหลามชักพุด ให้นักเรียนสามารถปฏิบัติ เกิดความภาคภูมิใจในผลงานของตนเอง และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้เพื่อทำข้าวหลามในครัวเรือนได้

ภาพที่ 5 นักเรียนลงมือปฏิบัติทำข้าวหลามชักพุด (หลักสูตรท้องถิ่น)

ที่มา : เพจโรงเรียนบ้านควนเสม็ด

2.3 ด้านการประชาสัมพันธ์

ผู้ประกอบการข้าวหลามชักพุดบ้านควนเสม็ดได้มีการประชาสัมพันธ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นข้าวหลามชักพุด โดยการถ่ายทอดวิธีการทำ การบอกเล่า และการจำหน่าย ให้แก่ผู้ที่สนใจได้ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับข้าวหลามชักพุด เช่น ประชาสัมพันธ์ในงานวัด (งานทอดกฐิน งานทอดผ้าป่า) งานของดีอำเภอ สะเดา และงานประจำปีจังหวัดสงขลา (งานกาชาด) เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ให้

บุคคลภายนอกได้รู้จักมากขึ้น แต่ยังคงการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบออนไลน์ ซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องมีแนวคิดที่จะเพิ่มช่องทางในการประชาสัมพันธ์

6. อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษา “ข้าวหลามซักรุด” การอนุรักษ์เสน่ห์ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน แห่งบ้านควนเสม็ด ตำบลปริก อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา ผู้วิจัยได้นำผลการศึกษาจากการวิจัยทำการเชื่อมโยง แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปและอภิปรายผลได้ ดังนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 ศึกษาความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ที่มีผลต่อการผลิตข้าวหลามซักรุด บ้านควนเสม็ด ตำบลปริก อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา พบว่า มี 2 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านลักษณะทางกายภาพ บ้านควนเสม็ดเป็นหมู่บ้านที่อยู่กลางหุบเขา มีภูเขาล้อมรอบทุกทิศ ภาษาไทยท้องถิ่นภาคใต้ เรียกว่า “ควนเหม็ด” (ควนเสม็ด) และในหมู่บ้านนี้มีต้นเสม็ดเป็นจำนวนมาก ด้วยลักษณะทั้งสองที่กล่าวมาจึงเป็นลักษณะคำฟ้องเสียงหมู่บ้านแห่งนี้มีชื่อว่า “บ้านควนเสม็ด” ซึ่งบ้านควนเสม็ดมีลักษณะภูมิอากาศด้วยกัน 2 ฤดู คือ ฤดูร้อนและฤดูฝน มีฝนตกพอประมาณจนถึงหนัก และด้วยที่ตั้งของบ้านควนเสม็ดมีลักษณะดินเป็นดินร่วนปนทรายอุ้มน้ำ มีแหล่งน้ำลำคลองไหลผ่าน ทำให้มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก เช่น ใบยี่เร็ด ไม้ไผ่โปะ ต้นยางพารา เป็นต้น โดยลักษณะพื้นที่ ลักษณะภูมิอากาศ และทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้มีความสำคัญในการผลิตข้าวหลามซักรุด ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฐภูมิ บำรุง ดนุพล ไม้เรียง และปุระเชษฐ บุญยัง (2566) ที่ได้ศึกษาเรื่อง *ข้าวเม่า : วัฒนธรรมข้าวในชุมชนที่กำลังเลือนหาย กรณีศึกษา บ้านป่าใหม่ ตำบลท่าจั่ว อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช* ผลการวิจัย พบว่า ชุมชนบ้านป่าใหม่ มีปัจจัยทางด้านภูมิศาสตร์และภูมิอากาศที่อำนวยความสะดวกต่อการปลูกข้าว คือ มีที่ดั่งที่เหมาะสม อยู่ใกล้ภูเขา มีฤดูกาลที่เหมาะสม และชาวบ้านในพื้นที่มีการปลูกข้าวเหนียวเพื่อทำข้าวเม่า 2) ด้านลักษณะทางสังคม ข้าวหลามซักรุดเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นแห่งบ้านควนเสม็ดที่มีการสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน คนในชุมชนได้คิดค้นขึ้นมา โดยอาศัยทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนในการผลิตข้าวหลามซักรุดเป็นหลัก ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของสุกัญญา ไหมเครือแก้ว พรราวตา จันทโร สุภาพร อภิรัตน์นุสรณ์ และภมรัตน์ สุธรรม (2560) ที่ได้ศึกษาเรื่อง *ภูมิปัญญาวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นและความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ จังหวัดสุราษฎร์ธานี* ผลการวิจัย พบว่า สภาพพื้นที่ที่มีลักษณะภูมิอากาศแบบมรสุมเขตร้อน มีความหลากหลายด้านภูมิประเทศ ทำให้มีความหลากหลายทางชีวภาคทั้งชนิดพันธุ์พืชและสัตว์ ซึ่งมีการนำทรัพยากรธรรมชาติหรือวัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาดัดแปลงประยุกต์หรือนำมาผสมผสานกันตามลักษณะหรือชนิดของทรัพยากรธรรมชาติหรือวัตถุดิบที่มีอย่างอุดมสมบูรณ์ตามลักษณะของภูมินิเวศของแต่ละท้องถิ่น

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 ศึกษาการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นข้าวหลามซักรุดอย่างยั่งยืน บ้านควนเสม็ด ตำบลปริก อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา พบว่า มี 3 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านประเพณี ในอดีตคนในชุมชนมีความเชื่อว่า หากบรรพบุรุษเสียชีวิตไปแล้ว ต้องมีการทำบุญด้วยข้าวหลามซักรุด เพื่อเป็น

การอุทิศส่วนบุญกุศลให้แก่บรรพบุรุษที่ได้ล่วงลับไปแล้ว จึงมีการจัดงานประเพณีวันว่าง (เดือน 5) กลางเดือนเมษายนของทุกปี และมีการจัดประเพณีบุญสวดบ้านที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนานบ้านทุกหลัง จะมีการทำข้าวหลามซีกพรุดตามจำนวนความเหมาะสมของเครือญาติ เพราะเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน 2) ด้านหลักสูตรท้องถิ่น ภายในโรงเรียนบ้านควนเสม็ดได้มีการจัดทำรายงานที่มีชื่อว่า “เหนียวหลามซีกพรุด คุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น” ขึ้นในปี พ.ศ. 2548 เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนร่วมมีบทบาทในการใช้หลักสูตรท้องถิ่นสำหรับการจัดการเรียนรู้ ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งมีการจัดการเรียนการสอนในภาคเรียนที่ 2 ของทุกปี โดยมีครูผู้สอน ประชาชนชาวบ้าน และกลุ่มธรรมรักษ์ ได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นข้าวหลามซีกพรุด ให้นักเรียนสามารถปฏิบัติ เกิดความภาคภูมิใจในผลงานตนเอง และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้เพื่อทำข้าวหลามซีกพรุดในครัวเรือนได้ ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของสุวิจักขณ์ อธิคมกุลชัย (2555) เรื่อง *การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง โครงงานวิทยาศาสตร์ผลิตภัณฑ์จากท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6* พบว่า นักเรียนมีความภูมิใจและเห็นคุณค่าในผลงานของตนเอง ซึ่งเป็นผลงานที่สอดคล้องกับสภาพในชุมชนและท้องถิ่น สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้จริง 3) ด้านการประชาสัมพันธ์ ผู้ประกอบการข้าวหลามซีกพรุด มีการประชาสัมพันธ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นข้าวหลามซีกพรุด โดยการถ่ายทอดวิธีการทำ การบอกเล่า และการจำหน่าย ให้แก่ผู้ที่สนใจได้ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับข้าวหลามซีกพรุด เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ให้บุคคลภายนอกได้รู้จักมากขึ้น ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของรณภพ นพสุวรรณ จันทิมา เขียวแก้ว และสุจิตรา เปลี่ยนรุ่ง (2566) ที่ได้ศึกษาเรื่อง *สืบสานภูมิปัญญามรดกวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นลังกาสุกะบนแผ่นดินปลายด้ามขวานทองของไทย* พบว่า การรักษารากเหง้าแห่งวัฒนธรรมและภูมิปัญญาอาหารเป็นอัตลักษณ์ของสามจังหวัดชายแดนใต้ที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ ซึ่งเป็นเรื่องที่ผู้ที่เกี่ยวข้องต่อทุกภาคส่วน พยายามให้ความรู้ ส่งเสริมความรู้ ทำความเข้าใจกับประชาชนในท้องถิ่นให้เห็นถึงความสำคัญของการรักษามรดกภูมิปัญญาอาหารโดยใช้การประชาสัมพันธ์

7. ข้อเสนอแนะและการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

7.1 ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

1. ผู้ประกอบการควรมีช่องทางการประชาสัมพันธ์หรือช่องทางการติดต่อที่มีความหลากหลาย เช่น เพจ เว็บไซต์ และช่องทางออนไลน์อื่น ๆ เป็นต้น เพื่อให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น
2. ชุมชนควรมีการอนุรักษ์พืชพรรณที่สำคัญ ได้แก่ ไม้โป๊ยะและใบยี่เร็ด ด้วยวิธีการปลูกทดแทน จะส่งผลต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นข้าวหลามซีกพรุด
3. ควรนำหลักสูตรท้องถิ่น “เหนียวหลามซีกพรุด คุณค่าแห่งภูมิปัญญาท้องถิ่น” มาบูรณาการ เพื่อพัฒนาหน่วยการเรียนรู้หรือการจัดอบรมระยะสั้นให้กับหน่วยงานหรือบุคคลที่สนใจได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติ

7.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและทัศนคติที่มีต่อภูมิปัญญาการทำข้าวหลามซึกพรุด
2. ควรศึกษาเปรียบเทียบการอนุรักษ์ระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นข้าวหลามซึกพรุดกับข้าวหลามชนิดอื่น ๆ ว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร
3. ควรศึกษาเจตคติของนักเรียนที่มีต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นข้าวหลามซึกพรุดอย่างยั่งยืน โดยใช้หลักสูตรท้องถิ่น “เหนียวหลามซึกพรุด คุณค่าแห่งภูมิปัญญาท้องถิ่น” โรงเรียนบ้านควนเสม็ด ตำบลปรัก อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา

8. เอกสารอ้างอิง

- กิตติศักดิ์ ทองมีทิพย์ และคณะ. (2565). กระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของชนมฝรั่งเศสภูมิจีน. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย*. 5(1), 47-57. สืบค้นจาก <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/husolru/article/view/260772/172920>
- ชนิตา ประดิษฐ์สถาพร, เอกอรินทร์ ดวงทิพย์, ณิชาริ อิตติอินทร์, มณฑนกาญจน์ ปิ่นภู และวิไลพร วงศ์คินี. (2560). ตำรับอาหารพื้นบ้านพะเยา การสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นและคุณค่าทางโภชนาการ. *วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่*. 9(4) 297-313. สืบค้นจาก <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/abcjournal/article/view/106383/84222>
- ณัฐวุฒิ บำรุง, ดนุพล ไม้เรียง และปุระเชษฐ บุญยัง. (2566). ข้าวเม่า : วัฒนธรรมข้าวในชุมชนที่กำลังเลือนหาย กรณีศึกษา บ้านป่าใหม่ ตำบลท่าจี้ อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช [เอกสารนำเสนอในที่ประชุม]. การประชุมวิชาการระดับชาติด้านภูมิศาสตร์และภูมิสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยในภาคใต้ ครั้งที่ 3.
- พิเชษฐ เนตรสว่าง และฉัตรชัย นิยะบุญ. (2564). การสืบทอดภูมิปัญญาในการทำขนมไทย (ทองหยอด ฝอยทอง และเม็ดขนุน) เพื่อพัฒนาเป็นธุรกิจของกลุ่มแม่บ้านชุมชนบ้านจัน ตำบลวัดยม อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสารวิชาการอยุธยาศึกษา*. 14(1) 87-101. สืบค้นจาก <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jas/article/view/250065/171863>
- รณภพ นพสุวรรณ, จันทิมา เขียวแก้ว และสุจิตรา เปลี้นรุ่ง. (2566). สืบสานภูมิปัญญามรดกวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นลังกาสุกะ บนแผ่นดินปลายด้ามขวานทองของไทย. *วารสารปราชญ์ประชาคม*. 1(1), 72-82. สืบค้นจาก https://so12.tci-thaijo.org/index.php/watmahasawat_jsc/article/view/162/174
- สุกัญญา ไหมเครือแก้ว, พรพวตา จันทโร, สุพาพร อภิรัตนานุสรณ์ และภมรรัตน์ สุธรรม. (2560). ภูมิปัญญาวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นและความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ จังหวัดสุราษฎร์ธานี. *วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนา*

เชิงพื้นที่. 9(4), 276-296. สืบค้นจาก <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/abcjournal/article/view/106377/84219>

สุวิจักขณ์ อธิคมกุลชัย. (2555). การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง โครงงานวิทยาศาสตร์ผลิตภัณฑ์จากท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท]. สาขาวิชาหลักสูตรและการนิเทศ, คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร. สืบค้นจาก <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-E-Journal/article/view/28147/24186>

อัมพาพร แก้วสมวงศ์. (2567, 21 กุมภาพันธ์). ข้าวหลามชักพุด [สัมภาษณ์].

อัครลักษณ์ ราชพลสิทธิ์, วันชัย ธรรมสัจการ, และปรีดี โชติช่วง. (2563). “ข้าวหลามหนองมน” องค์ความรู้ภูมิปัญญา และรูปแบบการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นไทยอย่างยั่งยืน. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี. 9(2) 51-66. สืบค้นจาก <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/hsudru/article/view/244345/167318>

ประเพณีสองศาสนา : ศรัทธาเชื่อมความสัมพันธ์ของคนในชุมชนตะโหนด อำเภอตะโหนด จังหวัดพัทลุง

The Two-Faiths Tradition: Faith Connecting Relationships in the Tamot Community, Tamot District, Phatthalung Province

นัฐกานต์ ซานูดอด¹, นารีมะห์ วาเตะ², ฟิรดาวซ์ ดาแซ³, และวิลไลวรรณ วิลไรตน์⁴

Nuttakarn Sanudod¹, Nareemah Wateh², Firdao Dasae³, Wilaiwan Wilairat⁴

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและความสำคัญของประเพณีสองศาสนา ชุมชนตะโหนด อำเภอตะโหนด จังหวัดพัทลุง 2) เพื่อศึกษาทัศนคติของคนในชุมชนตะโหนดที่มีต่อประเพณีสองศาสนาในการอนุรักษ์และสืบสานประเพณี โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการศึกษาพบว่าประวัติความเป็นมาของประเพณีสองศาสนาในชุมชนตะโหนด มีหลักฐานและการบอกเล่าสืบต่อกันมา ประมาณ 600 ปี ซึ่งชุมชนตะโหนดเป็นชุมชนที่มีชาวไทยมุสลิมกลุ่มแรกเข้ามาตั้งถิ่นฐานมีผู้นำสุเหร่าชื่อว่าโต๊ะหมุดเลยเพี้ยนมาเป็นตะโหนด มีการจัดงานประเพณีสองศาสนาขึ้นในวันที่ 15 เมษายน ของทุกปี โดยมีคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธ และศาสนาอิสลามมาทำบุญร่วมกันตามความเชื่อ และประกอบพิธีกรรมบริเวณเนินป่าช้าสองศาสนา คนในชุมชนตะโหนดมีทัศนคติต่อประเพณีสองศาสนาในการอนุรักษ์และสืบสานประเพณี 3 ด้าน คือ 1. ด้านการอนุรักษ์ต้องการให้มีการดำรงคงอยู่และอนุรักษ์ไว้ 2. ด้านการส่งเสริมความเข้มแข็ง ทำให้ชุมชนมีการพัฒนา นำไปสู่ความสามัคคีและเกิดความเข้มแข็งภายในชุมชน 3. ด้านการมีส่วนร่วมพบว่า นอกจากคนในชุมชน ผู้นำชุมชน และผู้นำทางศาสนา ยังมีนายอำเภอ และผู้ว่าราชการจังหวัดเข้ามามีส่วนร่วมทุกปี และมีหน่วยงานภายนอกที่สำคัญ คือ ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมจังหวัด

คำสำคัญ : ประเพณีสองศาสนา, ทัศนคติ, ชุมชนตะโหนด

¹ นักศึกษาสาสงคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, E-mail: 406403006@yru.ac.th (corresponding author)

² นักศึกษาสาสงคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, E-mail: 406403026@yru.ac.th

³ นักศึกษาสาสงคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, E-mail: 406403002@yru.ac.th

⁴ อาจารย์ประจำสาขาสงคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, E-mail: wilaiwan.w@yru.ac.th

Abstract

This research aims to: 1) study the history and significance of the Two-Faiths Tradition in the Tamot community, Tamot District, Phatthalung Province, and 2) examine the attitudes of the Tamot community members towards the Two-Faiths Tradition in terms of its preservation and continuation. A qualitative research methodology is employed, with data analyzed through content analysis.

The study found that the history of the Two-Faiths Tradition in the Tamot community is supported by evidence and oral traditions passed down for approximately 600 years. Tamot was the first settlement of Thai Muslims in the area, led by a mosque leader named "Toh Mood," whose name evolved into "Tamot." The Two-Faiths Tradition is held annually on April 15, during which Thai Buddhists and Muslims come together to perform religious rituals and make merit based on their beliefs at a burial ground shared by both faiths. The attitudes of the Tamot community towards the preservation and continuation of the Two-Faiths Tradition are categorized into three aspects: 1. Preservation The community strongly desires to maintain and protect the tradition. 2. Promotion of Strength The tradition fosters community development, leading to unity and strengthening communal bonds. 3. Participation Apart from community members, religious and community leaders, as well as the district chief and provincial governor, participate in the event annually. External organizations, such as the Provincial Arts and Cultural Center, also play a key role in supporting the tradition.

Keywords: Two traditions, attitude, Tamod community

1. บทนำ

“ชุมชนตะโหนด” เป็นชุมชนที่มีความเก่าแก่ ประวัติความเป็นมาของประเพณีสองศาสนาในชุมชนตะโหนด มีหลักฐานและการบอกเล่าสืบต่อกันมา ประมาณ 600 ปี โดยมีหลักฐานจากแหล่งต่าง ๆ ดังนี้ 1.ตำนานที่เล่าต่อกันมาของผู้เฒ่าผู้แก่ตามตำนานได้กล่าวถึงเส้นทางค้าขายของชาวอินเดีย ซึ่งเดินทางมาจากฝั่งทะเลอันดามัน (อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง) ซึ่งเป็นเมืองท่าที่สำคัญทางชายฝั่งทะเลอันดามัน ข้ามเทือกเขาบรรทัดทางช่องเขาตระผ่านชุมชนตะโหนดบริเวณบ้านเขาหัวช้างซึ่งมีลำคลองหัวช้าง คลองสายนี้ไหลไปรวมกับคลองสายอื่นอีกหลายสาย จากการเดินทางด้วยเส้นทางดังกล่าวทำให้เกิดเป็น 36 ชุมชนเล็กๆ ขึ้นและพัฒนาเป็นชุมชนบ้านตะโหนดในปัจจุบัน “โต๊ะหมุด” จากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ที่เข้ามาตั้งหลักปักฐานครั้ง

แรกเป็นคนไทยมุสลิม เพราะปรากฏหลักฐานหลายอย่างที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับชื่อของชาวไทยมุสลิม คำว่า "ตะโหมด" เรียกเพี้ยนมาจาก "โตะหมุด" ซึ่งเป็นผู้นำชาวไทยมุสลิมคนแรกที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในตะโหมด มีพี่ชายชื่อว่า "โตะละหมาด" ซึ่งเป็นบุคคลที่ชาวบ้านเคารพนับถือเป็นอย่างมาก 2.หลักฐานจากวัตถุโบราณที่ค้นพบ เช่น พระพุทธรูปสำริดปางมารวิชัย ศิลปะอู่ทอง ที่ขุดพบภายในสระน้ำของวัดเหนือ และมีวัดถ้ำพระเป็นวัดร้างตั้งอยู่ที่เขาพระ บ้านหัวช้าง ซึ่งติดกับเขาหลักไก่อและเขาตีนป่าเป็นวัดที่สร้างขึ้นสมัยกรุงศรีอยุธยา ปรากฏหลักฐานในเพลาวัดเขียนบางแก้วว่าเป็นวัดหนึ่งที่ขึ้นกับคณะป่าแก้วหัวเมืองพัทลุง บริเวณวัดมีถ้ำแห่งหนึ่งเรียกว่าถ้ำหัวช้าง ภายในถ้ำมีพระพุทธรูปปั้นปางไสยาสน์หนึ่งองค์ แต่น่าเสียดายพระพุทธรูปเหล่านี้ได้ถูกทำลายไปหมดแล้ว นอกจากนี้ได้มีการพบขวานหินขัดหรือขวานหินใช้สำหรับทุบเปลือกไม้เพื่อนำมาทอผ้า โดยพบที่บ้านโหล๊ะจังกระ ตำบลตะโหมด (เรณูมาศ รอดเนียม, 2556)

ชุมชนตะโหมด เป็นชุมชนที่มีชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข "ประเพณีสองศาสนา" มีจุดเริ่มต้นมาจากความเชื่อที่ว่า ในอดีต "โตะหมุด" เป็นบุคคลแรกที่เข้ามาตั้งรกรากในชุมชนตะโหมด ช่วงเวลานั้นชาวบ้านในพื้นที่ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ต่อมาได้มีชาวไทยพุทธเข้ามาตั้งรกรากซึ่งไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าเข้ามาเมื่อใด แต่ชาวบ้านในชุมชนทั้งชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมต่างพึ่งพาอาศัยเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข จากการติดต่อไปมาหาสู่ระหว่างกันส่งผลให้เกิดการแต่งงานข้ามศาสนาขึ้น นำไปสู่ความสัมพันธ์เชิงเครือญาติระหว่างสองศาสนา ยิ่งทำให้ความสัมพันธ์ของชาวบ้านในชุมชนมีความใกล้ชิดและแน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น และชาวบ้านมีความเชื่อ เรื่องโตะละหมาดซึ่งเป็นพี่ชายของโตะหมุดว่าเป็นบุคคลที่ชาวบ้านเคารพนับถือนำไปสู่ความเชื่อว่าเป็นบุคคลที่มีความศักดิ์สิทธิ์ มีการจัดสถานที่เพื่อทำพิธีรำลึกถึงบรรพบุรุษของทั้งสองศาสนาขึ้นในสถานที่เดียวกัน ซึ่งเรียกว่า "ควนสองศาสนา" บริเวณนี้ในอดีตคือสถานที่ฝังศพของชาวไทยพุทธและไทยมุสลิม ก่อนที่ชาวไทยพุทธจะเปลี่ยนมาเป็นการเผาศพแทนการฝังในบริเวณดังกล่าว เมื่อถึงวันว่าง คือวันที่ 15 เมษายนของทุกปี ชาวบ้านทั้งชาวไทยพุทธและไทยมุสลิมจะมาร่วมทำบุญให้กับบรรพบุรุษ เพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว เรียกว่า "ประเพณีสองศาสนา" และชาวบ้านมีความเชื่อว่าสถานที่แห่งนี้เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ชาวบ้านทั้งชาวไทยพุทธและไทยมุสลิมต่างให้ความสำคัญและเลื่อมใสศรัทธามาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (สุรชาติพิทย์ จันทมาศ และคณะ, 2564)

ชุมชนตะโหมดเป็นชุมชนที่มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติระหว่างสองศาสนาโดยมีประเพณีสองศาสนาเป็นประเพณีสำคัญที่มีการสืบทอดมายาวนาน เป็นประเพณีที่ให้ความสำคัญกับการนับถือบรรพบุรุษมีการให้เกียรติซึ่งกันและกันเหตุผลดังกล่าวข้างต้นผู้จัดทำวิจัยได้เห็นถึงความสำคัญของประเพณีสองศาสนา จึงได้ทำการศึกษาประวัติความเป็นมาความสำคัญและทัศนคติของคนในชุมชนที่มีต่อการอนุรักษ์และสืบสานประเพณี เพื่อเป็นการเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ความสำคัญ และทราบถึงแนวทางในการอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมคนในชุมชนและคนในชุมชนใกล้เคียง

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา และความสำคัญของประเพณีสองศาสนาชุมชนตะโหนด อำเภอดงหลวง จังหวัดพัทลุง
2. เพื่อศึกษาทัศนคติของคนในชุมชนตะโหนดที่มีต่อประเพณีสองศาสนาในการอนุรักษ์และสืบสานประเพณี

3. แนวคิด ทฤษฎี กรอบแนวคิด

การวิจัยเรื่อง ประเพณีสองศาสนา : ศรัทธาเชื่อมความสัมพันธ์ของคนในชุมชนตะโหนด อำเภอดงหลวง จังหวัดพัทลุง ได้ใช้แนวคิด และทฤษฎีดังนี้

3.1 แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน

3.1.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

เมตต์ เมตต์การุณจิต (2553) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม ไม่ว่าจะเป็ทางตรงหรือทางอ้อม ในลักษณะของการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ และร่วมติดตามผล

3.1.2 ความสำคัญของการมีส่วนร่วม

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมมีความสำคัญในเชิงการพัฒนา เนื่องจากการมีส่วนร่วมเกิดจากแนวคิดสำคัญ 3 ประการ คือ

- 1) ทำให้เกิดความสนใจและห่วงกังวลร่วมกันของบุคคลซึ่งเห็นพ้องต้องกันกลายเป็นความสนใจและห่วงใยร่วมกันของส่วนรวม
- 2) ทำให้เห็นภาพความเดือดร้อนและความพึงพอใจร่วมกันที่มีต่อสถานการณ์ที่เป็นอยู่ ผลักดันให้งานพุ่งไปข้างหน้าสู่การรวมกลุ่ม การวางแผน และการลงมือกระทำร่วมกัน
- 3) ทำให้มีการตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงชุมชนไปในทิศทางที่ปรารถนาซึ่งทั้งนี้ การตัดสินใจจะต้องรุนแรงพอที่จะทำให้เกิดความคิดริเริ่มตอบสนองต่อความเห็นชอบของคนส่วนใหญ่เกี่ยวกับกิจกรรมนั้น ๆ

3.1.3 การมีส่วนร่วมของชุมชน

มาลี เบ็ญจะมโน (2546) ได้กล่าวว่า ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง กระบวนการที่ประชาชนได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมในองค์การ โดยร่วมแสดงความคิดเห็นและกระทำในสิ่งที่เห็นพ้องต้องกันตลอดจนร่วมพิจารณากำหนดปัญหา ความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นของตนโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้ลุล่วงไป

3.2 แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม

3.2.1 ความหมายของวัฒนธรรม

กวี รัชชพลอรียคุณ (2546) ได้กล่าวว่า วัฒนธรรมมีความหมายที่กว้างขวางมากและครอบคลุมเกือบจะทุกสิ่งทุกอย่างในการดำรงชีวิตร่วมกัน และมนุษย์ใช้เป็นแนวทางในการอบรม ศึกษาและถ่ายทอดไปสู่สมาชิกรุ่นใหม่รวมทั้งมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับสภาวะแวดล้อมที่เป็นอยู่

3.2.2 ความหลากหลายทางวัฒนธรรม

ประเวศ วสี (2546) ได้กล่าวว่า ศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมในประเทศไทยเป็นที่อยู่ของคนไทยที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติหลากหลายศาสนา ศาสนาพุทธเป็นวัฒนธรรมของคนไทยส่วนหนึ่ง ศาสนาอิสลามก็เป็นวัฒนธรรมของคนไทยอีกส่วนหนึ่งที่ใดที่มีการเข้าถึงความหลากหลายทางธรรมชาติ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมย่อมจะมีสันติสุข

3.2.3 วัฒนธรรมชาวไทยพุทธ

อุทัย เอกสะพัง และคณะ (2547) ได้กล่าวว่า อิทธิพลของพุทธศาสนาที่มีต่อวัฒนธรรมไทย วัฒนธรรม คือ การเรียนรู้ถ่ายทอด เป็นวิถีชีวิตมรดกทางสังคม ประชาชนชาวไทยนับถือพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก จึงได้รับวัฒนธรรมจากพุทธศาสนา เช่น ประเพณีการทำบุญสร้างวัด ก่อเจดีย์ ตามคำสอนของพุทธศาสนา วัฒนธรรมไทยอาจแบ่งได้เป็น 4 สาขา คือ คติธรรม ได้แก่ ความขยันหมั่นเพียร ความกตัญญู กตเวที ฯลฯ เนติธรรม ได้แก่ การใช้สิทธิตามกฎหมายเคารพประเพณีอันดีงาม ฯลฯ วัตถุธรรมรู้จักทำเครื่องใช้ รู้จักการกินดีอยู่ดี รักษาความสะอาด รักษาโบราณวัตถุ ฯลฯ สหธรรม ได้แก่ มรรยาทในการเข้าสังคม เป็นต้น

3.2.4 วัฒนธรรมชาวไทยมุสลิม

ณรงค์ ดุติง (2541) ได้กล่าวว่า วัฒนธรรมของศาสนาอิสลาม คือ วิธีการดำเนินชีวิตหรือรูปแบบของพฤติกรรม ตลอดจน สิ่งสร้างสรรค์ต่าง ๆ ที่นำมาจากหรืออยู่ในขอบข่ายของคัมภีร์อัลกุรอานและซุนนะฮ์

4. วิธีการดำเนินการวิจัย

4.1 ด้านประชากร (ใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

4.1.1 กำนันตำบลตะโหมด 1 คน

4.1.2 ผู้นำศาสนาพุทธ (พระสงฆ์) 1 รูป ผู้นำศาสนาอิสลาม (โต๊ะอิหม่าม) 1 คน

4.1.3 คนในชุมชนที่นับถือศาสนาพุทธ 5 คน คนในชุมชนที่นับถือศาสนาอิสลาม 5 คน

4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

4.2.1 แบบสัมภาษณ์รายบุคคล (เชิงลึก) ประกอบด้วย กำนันตำบลตะโหมด 1 คน ผู้นำศาสนาพุทธ (พระสงฆ์) 1 รูป ผู้นำศาสนาอิสลาม (โต๊ะอิหม่าม) 1 คน คนในชุมชนที่นับถือศาสนาพุทธ 5 คน คนในชุมชนที่

นับถือศาสนาอิสลาม 5 คน เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา ความสำคัญ และทัศนคติของคนในชุมชนตะโหนดที่มีต่อการอนุรักษ์และสืบสานประเพณี

4.2.2 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม เพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีสองศาสนาชุมชนตะโหนด อำเภอตะโหนด จังหวัดพัทลุง โดยการเข้าร่วมงานประเพณีสองศาสนาในวันที่ 15 เดือนเมษายน พ.ศ. 2567

4.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาประเพณีสองศาสนา : ศรัทธาเชื่อมความสัมพันธ์ของคนในชุมชนตะโหนด อำเภอตะโหนด จังหวัดพัทลุง มีวิธีการรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในงานประเพณีสองศาสนา ซึ่งตรงกับวันที่ 15 เมษายน ของทุกปี โดยมีลำดับขั้นตอนดังนี้

4.3.1 หาประเด็นหัวข้อที่สนใจ

ประเพณีสองศาสนา : ศรัทธาเชื่อมความสัมพันธ์ของคนในชุมชนตะโหนด อำเภอตะโหนด จังหวัดพัทลุง

4.3.2 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาจัดทำเค้าโครงในการวิจัย

4.3.3 ลงพื้นที่เก็บข้อมูล

โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ตามกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดตรงกับวัตถุประสงค์ที่วางไว้ และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยการเข้าร่วมประเพณีสองศาสนา ในงานงานสังเกตกิจกรรมที่จัดขึ้นภายในงานซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก

4.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่คัดเลือกแบบเจาะจง มาประมวล คัดกรอง และนำมาเรียบเรียงเนื้อหา โดยการวิเคราะห์เนื้อหา นำเสนอด้วยการบรรยายเชิงพรรณนาตามวัตถุประสงค์

5. สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง ประเพณีสองศาสนา : ศรัทธาเชื่อมความสัมพันธ์ของคนในชุมชนตะโหนด อำเภอตะโหนด จังหวัดพัทลุง ได้นำเสนอผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์โดยมีรายละเอียดดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ประวัติความเป็นมา และความสำคัญของประเพณีสองศาสนา มีการสันนิษฐานว่าเกิดขึ้นประมาณ 600 ปี ชุมชนตะโหนดเป็นชุมชนที่มีชาวไทยมุสลิมกลุ่มแรกเข้ามาตั้งถิ่นฐาน โดยตั้งตนเป็นผู้นำสุเหร่ามีชื่อว่าหุมต หรือเรียกกันว่าโต๊ะหุมตมีการเปลี่ยนมาเป็นตะโหนด ภายหลังมีโรคไข้พิษระบาด และผนวกกับการหนีการจ่ายเงินชะกาดตามหลักศาสนาอิสลาม ทำให้คนที่นับถือศาสนาอิสลามอพยพออกจากบริเวณสุเหร่าเก่า ซึ่งเคยเป็นอาณาเขตของโต๊ะหุมต ชาวไทยมุสลิมมีการอพยพออกจากบริเวณสุเหร่าเก่าด้วยสาเหตุดังกล่าวโดยเข้าไปยังหมู่บ้านที่ใกล้เคียงซึ่งมีชาวไทยพุทธอาศัยอยู่ด้วยในบริเวณหมู่บ้านใกล้เคียง ทำให้

เกิดความสนิทสนมระหว่างชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมที่เข้ามา ภายหลังจนมีการแต่งงานข้ามศาสนา ประเพณีสองศาสนาเกิดจากความเชื่อของลูกหลานโตะหมุดที่อพยพมาจากที่เดิมบริเวณวัดตะโหมดในปัจจุบัน ซึ่งในอดีตเป็นสุเหร่าเก่า ชาวบ้านมีความเชื่อกันว่าโตะละหมาดที่เป็นพี่ชายของโตะหมุดเป็นคนที่มีบุญ มีความศักดิ์สิทธิ์ สามารถขอพรเป็นความจริงชาวบ้านทั้งชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมต่างพากันเคารพนับถือไปขอพรจากโตะละหมาดเพราะเชื่อกันว่าจะสมหวังตามที่ตั้งใจ หลังจากโตะละหมาดเสียชีวิตชาวบ้านเห็นว่ามีต้นไม้งอกออกมาจากหลุมฝังศพของโตะละหมาด ซึ่งในสมัยก่อนการฝังศพจะใส่โลงที่ทำจากไม้สนนิษฐานว่าต้นพญาสัตบรรณ (ต้นตีนเป็ด) ที่งอกออกมาเป็นไม้ที่ใช้ในการฝังศพและชาวบ้านเชื่อกันว่ามีความศักดิ์สิทธิ์ ชาวบ้านมีการนำพวงมาลัย ดอกไม้ วางบริเวณต้นพญาสัตบรรณเพื่อแสดงความเคารพนับถือและได้มีการจัดงานประเพณีสองศาสนา ในวันว่าง (วันที่ 15 เมษายน ของทุกปี) วันว่าง คือ วันที่ชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมว่างพร้อมกัน เพื่อแสดงความเคารพนับถือต่อบรรพบุรุษ การดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงจากเดิมของประเพณีงานบุญสองศาสนา โดยในสมัยก่อนทางฝ่ายศาสนาพุทธ เมื่อเสร็จพิธีกรรมทางศาสนามีการรำมนิรารห์ แก๊บน มีการบรรยายธรรมะโดยผู้นำศาสนาของทั้งสองศาสนา แต่ในปัจจุบันตกลงกันว่าในวันงานประเพณีสองศาสนา ขอให้เป็นวันที่ทำบุญให้กับบรรพบุรุษ สำหรับการแก๊บนขอให้ในวันถัดไปและในส่วนการบรรยายธรรมะของผู้นำทางศาสนาทั้งสองศาสนาปัจจุบันยังคงเหมือนเดิมเพิ่มเติม คือ มีการเชิญวิทยากรอภิปรายร่วมกันประกอบด้วยผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอ ส่วนรูปแบบกิจกรรมการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม พิธีกรรมเริ่มขึ้นเวลา 09:00 น. โดยศาสนาอิสลามเป็นฝ่ายเริ่มพิธีกรรมทุกคนจะหันหน้าไปทางหลุมฝังศพของบรรพบุรุษ ศาลหลักเมืองตะโหมดร่วมกันขอคู่มือเมื่อเสร็จพิธีกรรมทางศาสนาอิสลาม ศาสนาพุทธจะเริ่มพิธีกรรมด้วยการสวดมนต์บูชาพระรัตนตรัย รับศีล เสร็จจากสวดมนต์ฟังเทศน์ มีการบังสุกุลปฐาตายาย กรวดน้ำ โดยมีศาลาด้วยกัน 2 หลัง ของชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม การรับประทานอาหารจะร่วมกันรับประทานอาหารตามศาลาของแต่ละศาสนา บางส่วนนั่งรับประทานอาหารตามหลุมฝังศพของญาติพี่น้องของตนเอง ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมทำร่วมกัน ขณะที่ศาสนาอิสลามประกอบพิธีกรรม ศาสนาพุทธให้เกียรติด้วยการร่วมนั่งฟังและขณะที่ศาสนาพุทธประกอบพิธีกรรม ศาสนาอิสลามให้เกียรติด้วยการร่วมนั่งฟัง ประเพณีสองศาสนามีความสำคัญต่อชาวไทยพุทธและมุสลิม ซึ่งเป็นประเพณีที่รวมความรัก ความสามัคคี นำไปสู่การช่วยเหลือซึ่งกันและกันด้วยความเป็นญาติพี่น้องทางบรรพบุรุษทั้งชาวไทยพุทธและมุสลิมโดยไม่มีการแบ่งแยกในเรื่องศาสนา เมื่อเกิดปัญหาชาวบ้านร่วมกันแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนให้ดียิ่งขึ้นและเป็นศูนย์รวมความเป็นหนึ่งเดียวของชาวบ้านในชุมชนตะโหมด

ภาพที่ 1 สุสานฝังศพโต๊ะละหมาด

ที่มา : หร่อซิด ซานโดด (2567)

ภาพที่ 2 ป่าช้าเก็บอัฐิชาวไทยพุทธ

ที่มา : ณัฐกานต์ ซานโดด (2567)

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ทศนคติของคนในชุมชนตะโหนดที่มีต่อประเพณีสองศาสนาในการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีของคนในชุมชนที่มีทัศนคติต่อประเพณีสองศาสนา แบ่งเป็น 3 ด้าน ดังนี้

1) ด้านการอนุรักษ์ พบว่าคนในชุมชนต้องการให้มีการดำรงคงอยู่และอนุรักษ์ไว้ โดยประเพณีสองศาสนาเป็นประเพณีที่มีความโดดเด่นในอำเภอตะโหนด เป็นสิ่งที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์และรักษา ห้ามทำลาย ห้ามดัดแปลงให้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม รักษาให้คงเดิมเหมือนที่บรรพบุรุษสืบทอดกันตั้งแต่อดิดจนถึงปัจจุบัน ให้ประเพณีสองศาสนาคงอยู่สืบไปและเล็งเห็นถึงความสำคัญของการเข้าร่วมงานประเพณีสองศาสนาในทุก ๆ ปีที่มีการจัดงานประเพณีสองศาสนาขึ้นในชุมชนบ้านตะโหนด ต้องการให้มีการอนุรักษ์ไว้ โดยการทำให้เกิดการยอมรับอยู่ตลอด เรื่องศาสนามีความละเอียดอ่อน แตกต่างกันทั้งสองศาสนา การอยู่ร่วมกันด้วยความเข้าใจ ส่วนทางสังคมอยู่ร่วมกันด้วยความรัก ความเข้าใจ และความสามัคคี ซึ่งประเพณี

สองศาสนาเป็นจุดหลอมรวมของชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมในชุมชนตะโหนดให้อยู่ร่วมกันอย่างสามัคคี
ดูแลซึ่งกันและกันอย่างพี่น้อง และประเพณีสองศาสนาถือเป็นเสน่ห์ จุดเด่นของชุมชนตะโหนด ที่ควรส่งเสริม
ให้ชุมชนและคนรุ่นใหม่เข้าร่วมกิจกรรมในวันงานประเพณี ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา และผู้ปกครองความ
สนับสนุนร่วมกันปลูกฝังจิตสำนึกให้คนรุ่นใหม่เล็งเห็นถึงความสำคัญและประโยชน์ของประเพณีสองศาสนา
โดยภาคฤดูร้อนทางวัดตะโหนดมีการจัดค่ายคุณธรรมโดยมีการพาเด็กและเยาวชน ไปศึกษาและเยี่ยมชมสุสาน
บนควนสองศาสนา เพื่อให้เด็กและเยาวชนเล็งเห็นถึงความสำคัญของประเพณีสองศาสนา มีการอธิบายถึง
ข้อปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันของทั้งสองศาสนา ดังนี้ 1. ต้องให้เกียรติซึ่งกันและกัน 2. ให้ความเคารพแก่กันและกัน
3. ให้ความรัก น้ำใจไมตรี เพื่อเป็นการเผยแพร่ให้คนรุ่นใหม่เล็งเห็นถึงความสำคัญและเกิดการซึมซับภายในจิตใจ

ภาพที่ 3 ประเพณีสองศาสนา

ที่มา : อนุรักษ์ สานุโสด (2567)

2) ด้านการส่งเสริมความเข้มแข็งให้กับคนในชุมชน พบว่าประเพณีสองศาสนาทำให้ชุมชน
มีการพัฒนา คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา มีความเกี่ยวข้องกับการปกครองของชุมชนตะโหนด
มีการจัดประชุมทุกปี เพื่อแก้ปัญหายาเสพติด เช่นเดียวกันเมื่อเกิดปัญหาต้องมีการร่วมกันแก้ปัญหา รวมทั้งมี
การพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง และมีความเจริญยิ่งขึ้น โดยมีพื้นฐานเป็นลูกหลานของโต๊ะหมุดทั้งศาสนา
พุทธและศาสนาอิสลาม และหาแนวทางในการพัฒนาชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและสามัคคีกัน
เมื่อเกิดปัญหาขึ้นมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทำให้ชุมชนมีการพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น

3) ด้านการมีส่วนร่วมของหน่วยงานภายนอก ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมได้เข้ามามีส่วนร่วมในการ
ถ่ายทอด และเผยแพร่ประเพณีสองศาสนาให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ
เข้ามามีส่วนร่วมในการอภิปรายร่วมกับผู้นำศาสนา เทศบาล และผู้นำชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษา
ความสะอาดอาคารสถานที่ และความปลอดภัยในวันงานประเพณีสองศาสนา

6. สรุปและอภิปรายผล

สรุปและอภิปรายผล จากการวิจัยหัวข้อเรื่อง ประเพณีสองศาสนา : ศรัทธาเชื่อมความสัมพันธ์ของคนในชุมชนตะโหนด อำเภอดงหลวง จังหวัดพัทลุง ผู้วิจัยได้นำผลการศึกษามาทำการเชื่อมโยงแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาประเพณีงานบุญสองศาสนา สมัยก่อนสันนิษฐานว่า ชุมชนตะโหนดเป็นชุมชนที่มีชาวไทยมุสลิม กลุ่มแรกเข้ามาตั้งถิ่นฐานมีผู้นำสุเหร่าซึ่งตั้งตนเองเป็นโต๊ะก็คือนมูต เป็นโต๊ะประจำสุเหร่าหรือเรียกกันว่าโต๊ะนมูต เพี้ยนมาเป็นตะโหนด ภายหลังมีโรคไข้พิษระบาด และผนวกกับการหนีการจ่ายเงินชะกาตตามหลักศาสนาอิสลาม โดยสอดคล้องกับแนวคิดของณรงค์ ดุดิง (2557) กล่าวว่าวัฒนธรรมของศาสนาอิสลาม คือ วิธีการดำเนินชีวิตหรือรูปแบบของพฤติกรรม ตลอดจนสิ่งสร้างสรรค์ต่าง ๆ ที่นำมาจากหรืออยู่ในขอบข่ายของคัมภีร์อัลกุรอานและซุนนะฮ์ ตามหลักศรัทธาข้อบังคับของศาสนาอิสลามซึ่งคนบางกลุ่มไม่สามารถที่จะปฏิบัติตามได้ ทำให้มีคนที่นับถือศาสนาอิสลามอพยพจากบริเวณสุเหร่าเก่า ซึ่งสุเหร่าเก่าเป็นอาณาเขตของโต๊ะนมูต มีพี่ชายชื่อว่าโต๊ะละหมาด ชาวไทยมุสลิมมีการอพยพออกจากสุเหร่าเก่าเข้าไปยังหมู่บ้านที่ใกล้เคียงซึ่งมีชาวไทยพุทธอาศัยอยู่ด้วย ทำให้เกิดความสนทนาระหว่างชาวไทยมุสลิมและชาวไทยพุทธที่เข้ามาภายหลังจนมีการแต่งงานข้ามศาสนา ทำให้ประเพณีสองศาสนาเกิดจากความเชื่อของลูกหลานโต๊ะนมูตที่อพยพมาจากที่เดิม คือบริเวณสุเหร่าเก่า ชาวบ้านทั้งชาวไทยพุทธและไทยมุสลิมมีความเชื่อกันว่าโต๊ะละหมาดมีความศักดิ์สิทธิ์ สามารถขอพรเป็นความจริง ชาวบ้านต่างนับถือพากันไปขอพรจากโต๊ะละหมาด หลังจากโต๊ะละหมาดเสียชีวิตชาวบ้านเห็นว่ามีต้นไม้งอกออกมาจากหลุมฝังศพของโต๊ะละหมาด ซึ่งในสมัยก่อนการฝังศพจะใส่โลงที่ทำจากไม้สันนิษฐานว่าคือต้นพญาสัตบรรณที่งอกออกมาเป็นไม้ที่ใช้ในการฝังศพ มีการนำพวงมาลัย และดอกไม้ วางเพื่อแสดงความเคารพนับถือและมีการจัดงานประเพณีสองศาสนา ในวันว่างตรงกับวันที่ 15 เมษายน ของทุกปี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอนุชิต สีโมรส (2552) ได้ทำการวิจัยเรื่อง *ประเพณีบวชนาคช้าง : กรณีศึกษาบ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอดงหลวง จังหวัดสุรินทร์* และงานวิจัยของธัญมล โคตรหลักคำ และคณะ (2566) โดยได้ศึกษาเรื่อง *การสืบทอดประเพณีและวัฒนธรรมชาวมอญบ้านพระเพลิง ตำบลนอออกอำเภอบึงนาราง จังหวัดนครราชสีมา* โดยผลการศึกษาพบว่า เป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องตั้งแต่เกิดจนตายของคนแต่ละท้องถิ่น แต่ละครอบครัว ความเชื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวของคนชุมชนให้มีความรักความสามัคคีเหมือนทุกคนเป็นครอบครัวเดียวกันที่จะต้องดูแลเอาใจใส่กัน อีกทั้งการสืบสานประเพณีวัฒนธรรมให้ยังอยู่ต่อไปและยังสอดคล้องกับแนวคิดของ ประเวศ วสี (2546) ได้กล่าวว่า ศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมในประเทศไทยเป็นที่อยู่ของคนไทยที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติหลากหลายศาสนา ศาสนาพุทธเป็นวัฒนธรรมของคนไทยส่วนหนึ่ง ศาสนาอิสลามก็เป็นวัฒนธรรมของคนไทยอีกส่วนหนึ่งที่ได้มีการเข้าถึงความหลากหลายทางธรรมชาติ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมย่อมจะมีสันติสุข

2. ทศนคติของคนในชุมชนตะโหนดที่มีต่อประเพณีสองศาสนาในการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีจากการศึกษาทัศนคติของคนในชุมชนที่มีผลต่อประเพณีสองศาสนาโดยทัศนคติของคนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นไปในทางเดียวกัน ทั้งหมดด้วยกัน 3 ด้าน ดังนี้

2.1 ด้านการอนุรักษ์ จากการสัมภาษณ์พบว่าคนในชุมชนต้องการให้มีการดำรงคงอยู่อนุรักษ์ไว้และสืบสานประเพณีสองศาสนา เป็นสิ่งที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์และรักษาไว้ ห้ามทำลาย ห้ามดัดแปลงให้เปลี่ยนแปลงจากเดิม รักษาให้คงเดิมเหมือนที่บรรพบุรุษสืบทอดกันตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และเล็งเห็นถึงความสำคัญของการเข้าร่วมงานในทุกๆ ปีที่มีการจัดงานประเพณีสองศาสนาขึ้นในชุมชนบ้านตะโหนด มีการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ เรียนรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา และความสำคัญของประเพณีสองศาสนาที่มีต่อชุมชนตะโหนด โดยทุกปีมีการจัดค่ายคุณธรรมภาคฤดูร้อน โดยมีการสอดแทรกความรู้เกี่ยวกับประเพณีสองศาสนา ให้ตระหนักเห็นถึงความสำคัญของการอยู่ร่วมกัน แม้จะแตกต่างทางด้านศาสนา แต่ไม่แตกแยก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระไพฑูริย์ โดดลิต (2566) ทำการวิจัยเรื่องแนวทางการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นทางพระพุทธศาสนาของชุมชนชาวมอญ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี พบว่า การอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นของชุมชนชาวมอญ อ.สามโคก จ. ปทุมธานี โดยการปลูกจิตสำนึกให้กับเยาวชนตระหนักถึงคุณค่า ความสำคัญของประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น สนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมประเพณีและวัฒนธรรม ปลูกจิตสำนึกการหวงแหนความเป็นคนท้องถิ่น การรักษาฟื้นฟู ให้มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในท้องถิ่น

2.2 ด้านการส่งเสริมความเข้มแข็งให้กับคนในชุมชน งานประเพณีสองศาสนาจัดขึ้นในชุมชนบ้านตะโหนดนั้น มีความเกี่ยวข้องกับการปกครองของชุมชนตะโหนด มีการจัดประชุมทุกปี โดยก่อนวันงานมีการประชุมผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา ร่วมกันวางแผนการจัดงานประเพณีสองศาสนา 3 วันก่อนวันงาน ซึ่งจะตรงกับวันที่ 12 – 14 เมษายนของทุกปี โดยชาวบ้านที่เป็นผู้ชายทั้งชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมร่วมกันจัดเตรียมสถานที่ ทำความสะอาด เช่น ตัดกิ่งไม้ ถางหญ้า และถอนหญ้าบริเวณหลุมฝังศพของบรรพบุรุษของต้นบนควนสองศาสนา ซึ่งเป็นสถานที่ ที่จะจัดงานประเพณีสองศาสนา ในวันที่ 15 เมษายน เป็นวันจัดงานประเพณีสองศาสนา ซึ่งในวันงานประเพณีสองศาสนามีการจัดกิจกรรมร่วมกันทั้งสองศาสนา ในช่วงเช้าเป็นการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม โดยศาสนาพุทธจะให้เกียรติศาสนาอิสลามเป็นฝ่ายเริ่มทำพิธีกรรมทางศาสนา ก่อน ขณะที่ศาสนาอิสลามประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ศาสนาพุทธให้เกียรติด้วยการนั่งสำรวมและรับฟังพิธีกรรมของศาสนาอิสลาม เมื่อเสร็จสิ้นพิธีกรรมของศาสนาอิสลาม ศาสนาพุทธก็เริ่มทำพิธีกรรม โดยศาสนาอิสลามนั่งสำรวมและรับฟังการทำพิธีกรรมของศาสนาพุทธเช่นเดียวกันกับศาสนาพุทธที่ให้เกียรติศาสนาอิสลาม เมื่อเสร็จสิ้นพิธีกรรมทั้งสองศาสนา ร่วมกันรับประทานอาหารด้วยกัน โดยไม่มีการแบ่งแยกทางด้านศาสนา ศาสนาพุทธให้เกียรติศาสนาอิสลามด้วยการไม่นำอาหารที่มีส่วนประกอบของเนื้อหมูมารับประทานในวันงาน ช่วงบ่ายเป็นการร่วมรับฟังการบรรยายของผู้นำทั้งสองศาสนา และร่วมกันอภิปรายโดยมีผู้นำชุมชนเข้าร่วมอภิปรายด้วย เพื่อร่วมกันแก้ปัญหาต่าง ๆ ภายในชุมชน เช่น การแก้ปัญหา

ยาเสพติด ร่วมกันพัฒนาชุมชนตะโหนด เป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งและเชื่อมความสัมพันธ์ของคนในชุมชนตะโหนด โดยมีพื้นฐานคือเป็นลูกหลานของได้้ะหมุดทั้งศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม ต้องการให้มีการอนุรักษ์ไว้โดยการทำให้เกิดการยอมรับอยู่ตลอด เรื่องศาสนามีความละเอียดอ่อน แตกต่างกันทั้งสองศาสนา แต่อยู่ร่วมกันด้วยความเข้าใจ ส่วนทางสังคมอยู่ร่วมกันด้วยความรัก ความเข้าใจ และความสามัคคี เมื่อมีปัญหาก็ต้องร่วมกันแก้ปัญหา รวมทั้งการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งเจริญยิ่งขึ้น งานประเพณีสองศาสนาเป็นจุดหลอมรวมและเชื่อมสัมพันธ์ชาวบ้านทั้งชาวไทยพุทธและไทยมุสลิมให้อยู่ร่วมกันอย่างสามัคคี ดูแลซึ่งกันและกันอย่างพี่น้องโดยสอดคล้องกับงานวิจัยของสุรชาติพิย จันทมาศและคณะ (2564) ที่ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง *ประเพณีสองศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนกรณีศึกษา : ชุมชนตำบลตะโหนด อำเภอตะโหนด จังหวัดพัทลุง* ผลการศึกษาพบว่าการมีส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าวก่อให้เกิดการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การเคารพให้เกียรติต่อกันระหว่างสองศาสนา อันนำมาสู่ความเข้าใจและความผูกพันร่วมกัน ระหว่างสองศาสนา

2.3 ด้านการมีส่วนร่วมของหน่วยงานภายนอก ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมได้เข้ามามีส่วนร่วมในการถ่ายทอด เผยแพร่ประเพณีสองศาสนาให้เป็นที่รู้จักแพร่หลาย ผู้ว่าราชการจังหวัด และนายอำเภอ เข้ามามีส่วนร่วมในการอภิปรายร่วมกับผู้นำศาสนา เทศบาลและผู้นำชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาความสะอาดอาคารสถานที่ และความปลอดภัยในวันงานประเพณีสองศาสนาซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของจินตวิริ เกษมสุข (2554) การมีส่วนร่วมของชุมชนคือ กระบวนการให้คนในชุมชนหรือคนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินการพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจแก้ปัญหาของตนเอง ร่วมใช้ความคิด สร้างสรรค์ความรู้และความชำนาญที่เหมาะสม และสนับสนุนติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์กร และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่แท้จริงจึงหมายถึงการที่คนในชุมชน พัฒนาขีดความสามารถของตนเองในการจัดการและควบคุมการใช้ทรัพยากร และปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม และการตัดสินใจต่าง ๆ เป็นที่ยอมรับร่วมกัน

7. ข้อเสนอแนะและการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

1. ควรส่งเสริมและปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนรุ่นใหม่มีความรู้ ความเข้าใจ และเข้าร่วมในประเพณีสองศาสนา
2. ควรมีการส่งเสริมจัดทำหนังสือเกี่ยวกับประเพณีสองศาสนาและจัดตั้งในชุมชน เช่น จัดตั้งที่วัดมัสยิด และบ้านผู้นำชุมชน
3. ควรมีการส่งเสริมให้เป็นชุมชนต้นแบบ เรื่องการอาศัยอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนมีความแตกต่างทางศาสนา

ข้อเสนอแนะในงานวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาแนวทางและวิธีการที่ช่วยส่งเสริมให้เด็กเยาวชนรุ่นใหม่มาเข้าร่วมประเพณีสองศาสนา
2. ควรศึกษาทัศนคติของคนในชุมชนใกล้เคียงที่มีต่อประเพณีสองศาสนา
3. ควรศึกษาทัศนคติของคนในแต่ละช่วงวัยที่มีต่อประเพณีสองศาสนา

8. เอกสารอ้างอิง

- กวี รัชพลอริยคุณ. (2546). *การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนย่านตลาดพลู* [วิทยานิพนธ์ปริญญา-ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.
- จินตวีร์ เกษมสุข. (2561). แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*. 26(50), 169-186. สืบค้นจาก <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/husojournal/article/view/116188>
- ชูฟ ช่วยปู. (2567 กุมภาพันธ์ 20). ที่ชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมทำร่วมกัน [สัมภาษณ์].
- ณรงค์ คูดึง. (2541). *กฎหมายอิสลาม*. บ้านจอมยุทธ. สืบค้นจาก https://m.baanjomyut.com/library_2/islamic_law/
- ธัญมกล โคตรหลักคำ วัชรภาพร จิริงสันเทียะ ทิพวารี สงนอก และสุรัชย์ภัทรดิษฐ์ ภูมิภักดิเมธี. (2566). การสืบทอดประเพณีและวัฒนธรรมชาวมอญบ้านพระเพลิง ตำบลนกออก อำเภอปรางค์สามยอด จังหวัดนครราชสีมา. *วารสารการบริหารและนวัตกรรมท้องถิ่น*. 5(5), 1-14. สืบค้นจาก <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jmli/article/view/263967/177406>
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. (2547). *การมีส่วนร่วมหลักการพื้นฐาน เทคนิค และกรณีตัวอย่าง*. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ประเวศ วสี. (2546). วิถีมนุษย์ในศตวรรษที่ 21 สู่ภพภูมิใหม่แห่งการพัฒนา. *วารสารหมออนามัย*. 12(4), 7-21.
- พระครูประยุตธรรมธัช. (2567 กุมภาพันธ์ 20). ความสำคัญของประเพณีสองศาสนาและการอนุรักษ์ประเพณีสองศาสนา [สัมภาษณ์].
- พระไพฑูริย์ โดดลธิ. (2566). แนวทางการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นทางพระพุทธศาสนาขอชุมชนชาวมอญ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี. *วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย*. 5(6), 1403-1416. สืบค้นจาก <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jemri/article/view/267053/178906>
- ไพโรจน์ เขียวจีน. (2567 กุมภาพันธ์ 21). กิจกรรมที่ชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมทำร่วมกัน [สัมภาษณ์].
- มาลี เบ็ญจะมโน. (2546). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบล : ศึกษากรณีองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยกะปิ. [วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต]. สาขาวิชาการบริหารทั่วไป, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยบูรพา.

- เมตต์ เมตต์การุณจิต. (2553). *การบริหารจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม : ประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และราชการ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). บั๊กพอยท์.
- ราเชษฐ์ คำเม้ง. (2567 กุมภาพันธ์ 22). การมีส่วนร่วมของหน่วยงานภายนอก [สัมภาษณ์]. กำนันบ้านตะโหมด เรณูมาศ รอดเนียม. (2557). ความกลมกลืนทางวัฒนธรรมในชุมชนสองศาสนา : กรณีศึกษา ชุมชนตะโหมด อำเภอดงหลวง จังหวัดพัทลุง. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. สืบค้นจาก <http://library1.nida.ac.th/termpaper6/sd/2556/19821.pdf>
- ลี หิตจันทร์. (2567 กุมภาพันธ์ 21). กิจกรรมที่ชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมทำร่วมกัน [สัมภาษณ์].
- วรรณ ขุนจันทร์. (2567 กุมภาพันธ์ 20). ประวัติความเป็นมา ความสำคัญของประเพณีสองศาสนา และการส่งเสริมความเข้มแข็งให้กับคนในชุมชน [สัมภาษณ์].
- สุธาทิพย์ จันทมาศ, และคณะ. (2564). ประเพณีสองศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน กรณีศึกษา : ชุมชนตำบลตะโหมด อำเภอดงหลวง. คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ. สืบค้นจาก http://www2.huso.tsu.ac.th/ncom/csd/csdful_pdf/c120.pdf
- สุพัตรา คงขำ. (2565). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และสืบทอดประเพณีการลากพระบกของอำเภอฟิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารนาคบุตรปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช*. 14(1), 190-201. สืบค้นจาก <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND/article/view/273230>
- เหล็บ สาเหล็บ. (2567 กุมภาพันธ์ 21). การอนุรักษ์ประเพณีสองศาสนา [สัมภาษณ์]. ผู้นำศาสนาอิสลาม บ้านคลองนุ้ย
- อนุชิต สีมารส. (2552). ประเพณีบวชนาคช้าง : กรณีศึกษากันตากลาง ตำบลกระโพ อำเภอดงหลวง จังหวัดสุรินทร์. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์*. 1(1), 84-93. สืบค้นจาก <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/bruj/article/view/77208>
- อุทัย เอกสะพัง, อ้อมใจ วงษ์มณฑา, ไพฑูรย์ พัฒนาใหญ่ยิ่ง และชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์. (2547). “วัฒนธรรมในการดำรงชีวิตตามวิถีชาวพุทธในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้”. โครงการจัดตั้งสถาบันสมุทรรัฐเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

ศึกษาความต้องการของประชาชนในการใช้บริการ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ จังหวัดปัตตานี

Learn the Needs of the People to Use a Garden Service Somdet Phra Srinagarindra Park in Pattani Province.

ยิสมานิ หะยืออาด¹, นูรอซีกิน วันนิ², รอยมีย์ สือบา³ และสรียา หมดอาด้า⁴

Yismanee Hayee-adae¹, Nur-asikeen Wanni² Roymee Sueba³ and Sareeya Mad-Adam⁴

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาความต้องการของประชาชนในการใช้บริการสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ จังหวัดปัตตานี 2) เพื่อเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาสวนสาธารณะแก่หน่วยงานเทศบาลเมืองปัตตานี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษาจำนวน 400 คน โดยมีการสุ่มแบบบังเอิญ ซึ่งเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือแบบสอบถาม โดยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการหาค่าเฉลี่ยความถี่ ค่าเฉลี่ย S.D. และนำมาอธิบาย พรรณนา จัดลำดับความสำคัญของข้อมูล

ผลการวิจัยพบว่าความต้องการของผู้ใช้บริการสวนสาธารณะ มีค่าเฉลี่ยรวมทุกด้านอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =3.78, S.D.= 1.05) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า 1) ด้านกายภาพ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =4.24, S.D.=0.81) 2) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =3.91, S.D.=0.99) 3) ด้านสาธารณูปโภค มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ =3.48, S.D.=1.25) 4) ด้านความปลอดภัย มีค่าเฉลี่ยอยู่ระดับมาก ($\bar{X}$ =3.58, S.D.=1.19) โดยมีข้อเสนอแนะเรียงลำดับจากด้านที่ผู้มาใช้บริการต้องการให้แก้ไขมากที่สุด ดังนี้ 1) ด้านสาธารณูปโภค ควรติดตั้งอินเทอร์เน็ต และจัดให้มีจุดบริการน้ำดื่ม 2) ด้านความปลอดภัย ควรมีการรักษาความปลอดภัยประจำจุดต่าง ๆ และเพิ่มจำนวนกล้องวงจรปิด 3) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ควรเพิ่มจำนวนห้องน้ำให้เพียงพอต่อผู้มาใช้บริการ และเปลี่ยนจากถังขยะทั่วไปเป็นถังขยะแยกประเภท และ 4) ด้านกายภาพ ควรสร้างสถานที่ออกกำลังกายในที่ร่ม และควรมีแนวทางป้องกันกลิ่นจากโรงงานอุตสาหกรรมรวมถึงการบำบัดกลิ่นน้ำเน่าเสีย

คำสำคัญ : สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์, ประชาชน, ความต้องการ

¹ นักศึกษาสาขาวิชาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, E-mail: 406403010@yru.ac.th (corresponding author)

² นักศึกษาสาขาวิชาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, E-mail: 406403024@yru.ac.th

³ นักศึกษาสาขาวิชาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, E-mail: 406403029@yru.ac.th

⁴ อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, E-mail: sareeya.ma@yru.ac.th

Abstract

This research aims to: 1) study the public's needs for utilizing Somdet Phra Srinagarindra Park in Pattani Province, and 2) propose recommendations for improving and developing the park for the Pattani Municipality. The sample group consisted of 400 individuals selected through accidental sampling. The research instrument used was a questionnaire. Data were analyzed using frequency, mean, and standard deviation (S.D.), followed by descriptive explanations and prioritization of the data.

The findings indicated that the overall mean score of users' needs was at a high level (mean = 3.78, S.D. = 1.05). When considering specific aspects: 1) the physical aspect had a high mean score (mean = 4.24, S.D. = 0.81); 2) facilities had a high mean score (mean = 3.91, S.D. = 0.99); 3) utilities had a moderate mean score (mean = 3.48, S.D. = 1.25); and 4) safety had a high mean score (mean = 3.58, S.D. = 1.19). The recommendations, prioritized by the users' desire for improvement, are as follows: 1) Utilities: install internet access and provide drinking water stations; 2) Safety: assign security personnel at various points and increase the number of CCTV cameras; 3) Facilities: increase the number of restrooms to accommodate users and replace general waste bins with segregated waste bins; and 4) Physical aspects: construct shaded exercise areas and implement measures to prevent odors from industrial factories, including treating foul-smelling wastewater.

Keywords: Somdet Phra Srinagarindra Park, People, Need

1. บทนำ

ประเทศไทยมีสวนสาธารณะกว่า 600 แห่ง โดยในจังหวัดปัตตานีมีสวนสาธารณะ 10 แห่ง หนึ่งในนั้นคือ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ จังหวัดปัตตานี ซึ่งเป็นพื้นที่สีเขียวที่มีความสำคัญต่อสุขภาพและคุณภาพชีวิตของประชาชน ทั้งในด้านประโยชน์ทางตรงและทางอ้อม ประโยชน์ทางตรง ได้แก่ 1) ลดความเสี่ยงจากโรคติดต่อเรื้อรัง เช่น โรคหัวใจและเบาหวาน 2) ช่วยส่งเสริมสุขภาพจิต ลดความเครียด ความวิตกกังวล เพิ่มความมั่นใจ และประสิทธิภาพในการทำงาน 3) เสริมสร้างภูมิคุ้มกันร่างกายจากการออกกำลังกาย เช่น ลดความเสี่ยงในการเกิดโรคมะเร็ง และ 4) เพิ่มกิจกรรมทางกาย ลดพฤติกรรมเนือยนิ่ง ช่วยลดความเสี่ยงต่อการเสียชีวิตก่อนวัยอันควร ในทางอ้อม สวนสาธารณะช่วยลดมลภาวะทางอากาศผ่านการดูดซับก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์และลดฝุ่น PM 10 ได้ถึง 7% รวมถึงช่วยลดมลภาวะทางเสียง และปรับอุณหภูมิในพื้นที่โดยรอบให้เย็นลง ซึ่งเป็นการลดปรากฏการณ์เกาะความร้อนในเขตเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ จังหวัดปัตตานี เป็นสวนสาธารณะเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี 80 พรรษา ตั้งอยู่ที่ตำบลรูสะมิแล อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี มีพื้นที่ดั้งเดิม 155 ไร่ และเพิ่มขึ้นจากการออกของป่าชายเลน สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอฯ เสด็จเป็นประธานเปิดสวนเมื่อวันที่ 21 สิงหาคม พ.ศ. 2537 โดยมีเทศบาลเมืองปัตตานีเป็นหน่วยงานดูแลรักษา พื้นที่สวนมีลักษณะเปิดโล่ง สามารถมองเห็นชายหาดได้อย่างชัดเจน มีการพัฒนาป่าชายเลนจนกลายเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำและนกหลายชนิด เหมาะสำหรับการศึกษาระบบนิเวศ การอนุรักษ์ธรรมชาติ และการพักผ่อนหย่อนใจ

ปัจจุบันสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ได้รับความนิยมจากชาวเมืองและนักท่องเที่ยวที่มาพักผ่อนออกกำลังกาย และทำกิจกรรมต่าง ๆ ตั้งแต่เช้าจนค่ำ อย่างไรก็ตาม สวนสาธารณะแห่งนี้กำลังเผชิญปัญหาความเสื่อมโทรมในด้านทัศนียภาพ เช่น พื้นที่ชำรุด ขาดการดูแลความสะอาด และปัญหาด้านความปลอดภัยในบางจุด ทำให้จำนวนผู้มาใช้บริการลดลง คณะผู้จัดทำจึงเล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนาและฟื้นฟูสวนสาธารณะให้ตอบสนองความต้องการของประชาชน เช่น การเพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวกที่เพียงพอและทันสมัย เช่น ห้องน้ำ จุดบริการน้ำดื่ม และที่นั่งพักผ่อน รวมถึงการปรับปรุงระบบรักษาความปลอดภัย เช่น การติดตั้งกล้องวงจรปิดและเพิ่มจำนวนเจ้าหน้าที่ดูแลพื้นที่

การพัฒนาสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ไม่เพียงช่วยเพิ่มคุณภาพชีวิตของประชาชน แต่ยังสนับสนุนการสร้างพื้นที่สีเขียวในเขตเมือง ช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านนิเวศวิทยาที่สำคัญ นอกจากนี้ การพัฒนาพื้นที่ให้มีความน่าใช้มากขึ้น ทั้งยังส่งเสริมให้ประชาชนหันมาดูแลสุขภาพ มีวิถีชีวิตที่กระตือรือร้น และร่วมกันรักษาสีเขียวแวดล้อมในชุมชน ซึ่งจะส่งผลดีต่อทั้งปัจจุบันและอนาคตของเมืองปัตตานี

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความต้องการของผู้มาใช้บริการสวนสาธารณะ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ จังหวัดปัตตานี
2. เพื่อเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุง และพัฒนาสวนสาธารณะแก่หน่วยงานเทศบาลเมืองปัตตานี

3. แนวคิด ทฤษฎี กรอบแนวคิด

3.1 แนวคิดและทฤษฎีของความต้องการ

พจนานุกรมในไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 กล่าวว่าคำว่า “ความต้องการ” หมายถึงความอยากได้ ใคร่ได้ หรือประสงค์จะได้ และเมื่อเกิดความรู้สึกดังกล่าวจะทำให้ร่างกายเกิดความขาดสมดุล เนื่องจากมีสิ่งเร้ามากระตุ้นมีแรงขับภายในเกิดขึ้น ทำให้ร่างกายไม่อาจอยู่นิ่งต้องพยายามดิ้นรน และแสวงหาเพื่อตอบสนองความต้องการนั้น ๆ เมื่อร่างกายได้รับตอบสนองแล้ว ร่างกายมนุษย์ก็กลับสู่ภาวะสมดุลอีกครั้งหนึ่ง และก็จะเกิดความต้องการใหม่ ๆ เกิดขึ้นมาทดแทนวนเวียนอยู่ไม่มีที่สิ้นสุด

ดำรง ฐานดี (2520) กล่าวว่า iva ความต้องการเป็นความจำเป็นของมนุษย์ที่ต้องได้รับการตอบสนอง หากว่ามนุษย์มีความต้องการ แสดงว่าสภาพของมนุษย์ขาดความสมดุลในการดำรงชีวิตในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

กงวล เทียนกัณฑ์เทศน์ (2542) กล่าวว่า iva ความหมายความต้องการ หมายถึง ลักษณะตามธรรมชาติของมนุษย์ทั่วไปประสงค์ให้มีให้เป็นตามธรรมชาติ เช่น ต้องการหายใจ ต้องการรักและถูกรัก ซึ่งเป็นลักษณะตามธรรมชาติร่วมกับความรู้สึกและอารมณ์แสดงออกทางพฤติกรรมหรือความคิดเพื่อที่จะเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ที่ไม่พอใจจนกว่าจะเป็นที่พอใจ

3.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.2.1 ความต้องการของผู้มาใช้บริการ

มนสิชา โลหะนาคะกุล และวรลักษณ์ คงอ้วน (2561) ได้ทำการวิจัยเรื่อง *การจัดการพื้นที่สาธารณะในเขตพญาไท กรุงเทพมหานคร* ครั้วเรือนที่อาศัยอยู่ในเขตพญาไท ซึ่งจากจำนวนครั้วเรือนทั้งสิ้น 41,707 ครั้วเรือน โดยสุ่มตัวอย่างแบบทราบจำนวนประชากรของ Taro Yamane ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 90 จะได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 99.76 ชุด ซึ่งจากการคัดเลือกจะเป็นประชากรที่อยู่อาศัยในพื้นที่เขตพญาไท พบได้ว่า ความต้องการของผู้ตอบแบบสอบถามระดับมากที่สุดในเรื่องการติดตั้งไฟ และเพิ่มความสว่างในพื้นที่สาธารณะ (ค่าเฉลี่ย 4.50) ตลอดจนความต้องการเฉลี่ยของประชาชนอายุ 20 – 30 ปี ที่อยู่ในระดับมากที่สุดในเรื่องการติดตั้งกล่องวงจรปิดภายในพื้นที่สาธารณะ และการติดตั้งไฟ และเพิ่มความสว่างในพื้นที่สาธารณะ สะท้อนให้เห็นว่า ประชาชนในพื้นที่ตระหนักและให้ความสำคัญกับปัจจัยที่ทำให้พื้นที่สาธารณะประสบความสำเร็จในเรื่องความปลอดภัยมากที่สุด

ธาวินี บุตรด้วง และ ชุตติพงศ์ คงสันเทียะ (2565) ได้ทำการวิจัยเรื่อง *ความต้องการของประชาชนต่อการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเชียงหวาง อำเภอเพ็ญ จังหวัดอุดรธานี* โดยใช้รูปแบบการสุ่มกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ได้แก่ ประชาชนที่ปรากฏชื่อในทะเบียนราษฎรในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเชียงหวาง อำเภอเพ็ญ จังหวัดอุดรธานี จำนวน 389 คน โดยใช้สูตรของทาโร่ ยามาเน่ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม ซึ่งผลที่ได้รับจากการวิจัย เรื่องความต้องการต่อการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเชียงหวาง อำเภอเพ็ญ จังหวัดอุดรธานี ระดับความต้องการระดับมากที่สุดในแต่ละด้านแบ่งออกเป็น 5 ด้านดังนี้ (1) ด้านเส้นทางคมนาคม (2) ด้านไฟฟ้าสาธารณะ (3) ด้านน้ำประปา (4) ด้านหอกระจายข่าว และ (5) ด้านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

ประวิทย์ สุทธิบุญ (2550) ได้ทำวิจัยเรื่อง *ความต้องการออกกำลังกายของประชาชนในสวนสาธารณะ* ผลการวิจัยพบว่า ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก สถานที่ และอุปกรณ์ ความต้องการการออกกำลังกายของประชาชนที่มาออกกำลังกายที่สวนสาธารณะ ในเขตเทศบาลนครอุดรธานี โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 32.25 เมื่อพิจารณา เป็นรายข้อพบว่า มีความต้องการอยู่ในระดับมาก คือ มีการจัดสถานที่เพื่อใช้ในการออกกำลังกาย ในร่ม คิดเป็นร้อยละ 43.25 มีการจัดที่นั่งพักผ่อนหลังการออกกำลังกายอย่างเพียงพอ คิดเป็น ร้อยละ 38.75 มีความต้องการอยู่ในระดับมาก คือ สถานที่ออกกำลังกายมีอากาศ

ถ่ายเทได้สะดวก คิดเป็นร้อยละ 36.50 มีการจัดสถานที่เพื่อใช้ในการออกกำลังกายกลางแจ้ง คิดเป็นร้อยละ 35.25 มีความต้องการอยู่ในระดับปานกลาง คือ มีห้องเปลี่ยนเครื่องแต่งตัวอย่างเพียงพอ คิดเป็นร้อยละ 36.75 ด้านบุคลากรที่ให้บริการ ความต้องการการออกกำลังกายของประชาชนที่มาออกกำลังกายที่สวนสาธารณะ ในเขตเทศบาลนครอุดรธานี ประจำปี 2550 โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 35.00 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีความต้องการอยู่ในระดับมาก คือ เจ้าหน้าที่ดูแลรักษาความปลอดภัย ในสถานที่ออกกำลังกาย คิดเป็นร้อยละ 41.25 มีความต้องการอยู่ในระดับปานกลาง คือ มีจำนวนบุคลากรที่ให้คำแนะนำในการออกกำลังกายอย่างเพียงพอ คิดเป็นร้อยละ 38.50 ด้านการจัดการ ความต้องการการออกกำลังกายของประชาชนที่มาออกกำลังกายที่สวนสาธารณะ ในเขตเทศบาลนครอุดรธานี ประจำปี 2550 โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 35.20 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีความต้องการอยู่ในระดับปานกลาง คือ มีการจัดบริการทดสอบ สมรรถภาพให้กับประชาชนที่มาออกกำลังกายประจำเดือนหรือประจำปี คิดเป็นร้อยละ 40.25 มีความต้องการอยู่ในระดับมาก คือ มีการจัดบอร์ดประชาสัมพันธ์ให้ข่าวสาร และความรู้แก่ผู้ที่มา ออกกำลังกาย คิดเป็นร้อยละ 36.25 ด้านการส่งเสริมและให้ความรู้ในการออกกำลังกาย ความต้องการการออกกำลังกายของประชาชนที่มาออกกำลังกายที่สวนสาธารณะ ในเขตเทศบาลนครอุดรธานี ประจำปี 2550 โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 33.84 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีความต้องการอยู่ในระดับมาก คือ มีการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการออกกำลังกาย คิดเป็นร้อยละ 40.50 มีความต้องการอยู่ในระดับปานกลาง คือ มีการจัดทำป้าย โฆษณาเชิญชวนให้มาออกกำลังกาย คิดเป็นร้อยละ 39.50 มีการจัดการทดสอบสมรรถภาพทางกาย ปีละ 2 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 34.75

3.2.2 เสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาสวนสาธารณะ

ชนวรรณ พงษ์แดง และ ธนัสสา โรจนตระกูล (2565) ได้ทำการวิจัยเรื่อง *คุณภาพการให้บริการสวนสาธารณะของเทศบาลพิษณุโลก อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก* โดยใช้รูปแบบการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก จำนวน 398 คน เครื่องมือที่ใช้สำหรับการวิจัย แบบสอบถาม ซึ่งผลที่ได้รับจากการทำวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ (1)คุณภาพการให้บริการสวนสาธารณะของเทศบาลนครพิษณุโลกโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน ได้แก่ ด้านลักษณะทางกายภาพ ด้านความเชื่อถือได้ ด้านการตอบสนองอย่างรวดเร็ว ด้านความไว้วางใจ (2)ผลการเปรียบเทียบความพึงพอใจของผู้ใช้บริการสวนสาธารณะในเขตเทศบาลนครพิษณุโลกที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และระดับรายได้โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน และ (3)แนวทางในการส่งเสริมการให้บริการสวนสาธารณะของเทศบาลนครพิษณุโลก พบว่า 3.1 ควรจัดให้มีจุดปฐมพยาบาลเบื้องต้น 3.2 ควรเพิ่มจำนวนต้นไม้ใหญ่ เพื่อความร่มรื่น และจัดให้มีเจ้าหน้าที่ดูแลความต่อเนื่อง 3.3 ปรับปรุงป้ายประชาสัมพันธ์และป้ายห้ามต่าง ๆ และจัดระเบียบการจอดรถยนต์ในพื้นที่ 3.4 ควรเพิ่มจำนวนออกกำลังกายให้เพียงพอ พร้อมใช้งานอยู่เสมอ 3.5 ปรับปรุงความสะอาดห้องน้ำ เพิ่มจำนวนห้องน้ำให้มากขึ้น

เยาวลักษณ์ จันทมาศ และ วราลักษณ์ คงอ้วน (2555) ได้ทำการวิจัยเรื่อง *แนวทางพัฒนาสวนสาธารณะในเขตบางรัก กรุงเทพมหานคร* ใช้รูปแบบการจัดทำแบบสอบถาม โดยมีกลุ่มประชากร คือ ผู้ที่มีรายชื่ออยู่ในทะเบียนราษฎร์ของเขตบางรัก ใน พ.ศ.2554 จำนวนประมาณ 46087 คน เมื่อกำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรยามาเน่ ที่มีความเชื่อมั่นร้อยละ 90 จะได้กลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 99.78 คน หรือ 100 คน ซึ่งผลวิจัยในครั้งนี้พบว่า ความพึงพอใจของประชาชน ผู้ตอบแบบสอบถามมีความต้องการระดับมากในเรื่อง ความกว้างของสวนสาธารณะ ความปลอดภัย ความร่มรื่นสวยงามของสวนสาธารณะ และการปลูกต้นไม้ บริเวณเกาะกลางถนน ระดับความต้องการปานกลางในเรื่องจำนวนที่จอดรถ ความสะอาด ความสะดวกและรวดเร็วในการเข้าใช้และรูปแบบกิจกรรมที่หลากหลาย และระดับความต้องการน้อย ในเรื่องจำนวนถังขยะ ความสว่างและการจัดวางม้านั่งให้บริการในสวนสาธารณะ ข้อมูลความต้องการของประชาชน ผู้ตอบแบบสอบถามมีความต้องการระดับปานกลางในเรื่องการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นพื้นที่สีเขียวระหว่างอาคาร สิ่งก่อสร้าง การปรับความเสื่อมโทรมให้กลายเป็นสาธารณะ และความต้องการระดับน้อย ในการเพิ่มจำนวนเจ้าหน้าที่สวนสาธารณะ การเพิ่มบริการขนส่งมวลชน และเพิ่มพื้นที่จอดรถในสวนสาธารณะให้มากขึ้น

วิไลวรรณ วิไลรัตน์ สรียา หมัดอาด้า และราศรี สวอินทร์ (2565) ได้ทำการวิจัยเรื่อง *ภูมิทัศน์พื้นที่สีเขียวและความพึงพอใจของผู้ใช้บริการสวนสาธารณะในเขตเทศบาลนครยะลา* ผลการวิจัยพบว่าภูมิทัศน์กายภาพพื้นที่ที่อยู่ติดริมแม่น้ำหรือมีแหล่งน้ำเป็นบึงขนาดใหญ่ มีต้นไม้ร่มรื่น มีสถานที่ขายอาหาร สะท้อนถึงภูมิทัศน์วัฒนธรรมคือผู้ให้บริการนิยมมาพักผ่อนทำกิจกรรมร่วมกับครอบครัว นั่งเล่น และนั่งคุย ในขณะที่ภูมิทัศน์กายภาพที่มีสนามฟุตบอล สนามกีฬา ลู่วิ่ง อุปกรณ์ออกกำลังกาย สะท้อนถึงภูมิทัศน์วัฒนธรรมคือผู้ให้บริการนิยมมาออกกำลังกายทั้งรายบุคคลและรายกลุ่มความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ พบว่ามีค่าเฉลี่ยระดับมาก คือ ศูนย์เยาวชนเทศบาลนครยะลา สวนขวัญเมืองและสนามโรงพิธีช้างเผือก มีค่าเฉลี่ยระดับปานกลาง คือ สนามกีฬาจารุพัฒน์สวนเลียบทางรถไฟเมืองทอง สวนมิ่งเมือง และสวนศรีเมือง มีค่าเฉลี่ยระดับน้อย คือ สวนบ้านร่ม เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าผู้ให้บริการมีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจด้านพื้นที่หรือสถานที่อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านอื่น ๆ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านระบบสาธารณูปโภคด้านการประชาสัมพันธ์ และด้านระบบรักษาความปลอดภัย ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้จากผลการวิจัยพบว่า (1) ภูมิทัศน์ทางกายภาพและภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมของพื้นที่สีเขียวในเขตเทศบาลนครยะลามีผลต่อความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ ซึ่งผู้ให้บริการมีความพึงพอใจต่อสวนสาธารณะขนาดใหญ่ที่อยู่บริเวณใจกลางเมืองมากกว่าสวนสาธารณะขนาดเล็กที่อยู่บริเวณชายขอบของเขตเทศบาลนครยะลาเพราะมีความสะดวกในการเข้าถึง และมีบทบาทการให้บริการที่ชัดเจน ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการปรับปรุงพัฒนาสวนสาธารณะขนาดเล็กให้มีความพร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อจะได้มีผู้ใช้บริการเพิ่มมากขึ้น (2) หลังจากทำรายงานการวิจัยในครั้งนี้มอบให้กับเทศบาลนครยะลาเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาและปรับปรุงพื้นที่สวนสาธารณะให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้บริการแล้วควรมีการทำวิจัยในประเด็นนี้อีกครั้งเพื่อเปรียบเทียบระดับความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ

4. วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างการศึกษา คือ ผู้ที่มาใช้บริการสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ จังหวัดปัตตานี จำนวน 400 คน โดยใช้สุตรยามาเน่ เป็นการเลือกแบบบังเอิญ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ที่มารับบริการ

ตอนที่ 2 ความต้องการในด้านกายภาพ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านสาธารณูปโภค และด้านความปลอดภัย

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนา

3.1) ด้านกายภาพ (ต้นไม้ ความสะอาด ไม่มีกลิ่นไม่พึงประสงค์ พื้นที่ร่มเงา สถานที่ออกกำลังกายมีอากาศถ่ายเท)

3.2) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก (สถานที่จอดรถ ห้องน้ำ เก้าอี้นั่ง โต๊ะ ศาลา ถังขยะ มีอุปกรณ์ใช้งานเพียงพอ)

3.3) ด้านสาธารณูปโภค (ไฟฟ้าและความสว่าง จุดบริการน้ำดื่ม อินเทอร์เน็ต ลานผู้พิการ)

3.4) ด้านความปลอดภัย (เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย กล้องวงจรปิด กฎระเบียบความปลอดภัย)

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ ค้นคว้าเอกสาร บทความ วารสารและวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ในการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นในการทำวิจัย จากนั้นลงสำรวจพื้นที่ศึกษาสวนสาธารณะสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ จังหวัดปัตตานี และได้มีการจัดทำแบบสอบถามสำหรับผู้ที่มาใช้บริการสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ จังหวัดปัตตานี โดยมีกลุ่มเป้าหมายจำนวน 400 คน คือผู้ที่เข้ามาใช้บริการสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ ซึ่งการเก็บข้อมูลแบบสอบถามใช้ระยะเวลาในการเก็บทั้งหมด 1 สัปดาห์ ในเวลาช่วงเย็น 16.00–19.00 น. เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่ผู้คนเข้ามาใช้บริการสวนสาธารณะสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์มากที่สุด

4. พื้นที่ศึกษา

สวนสาธารณะสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ จังหวัดปัตตานี ตั้งอยู่ที่ชายหาดทะเล ตำบลรูสะมิแล อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี โดยสวนสาธารณะแห่งนี้มีการบริการต่าง ๆ เช่น ลู่วิ่ง เครื่องออกกำลังกาย สนามเด็กเล่น ม้านั่ง และห้องน้ำ

ภาพที่ 1 : ลู่วิ่ง และ เครื่องออกกำลังกาย
ที่มา : รอยมีย์ สือบา (2567)

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลแบบสอบถาม

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ที่มาใช้บริการ

ตอนที่ 2 ความต้องการในด้านกายภาพ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านสาธารณูปโภคและด้านความปลอดภัยของผู้ที่มาใช้บริการ

นำข้อมูลข้างต้นมาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เถกนถไในการแปลความหมายของคะแนน 5 ระดับ ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2554)

ระดับคะแนน 4.51 – 5.00 หมายถึง มากที่สุด

ระดับคะแนน 3.51 – 4.50 หมายถึง มาก

ระดับคะแนน 2.51 – 3.50 หมายถึง ปานกลาง

ระดับคะแนน 1.51 – 2.50 หมายถึง น้อย

ระดับคะแนน 1.00 – 1.50 หมายถึง น้อยที่สุด

5.2 นำข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลแบบสอบถาม

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนา

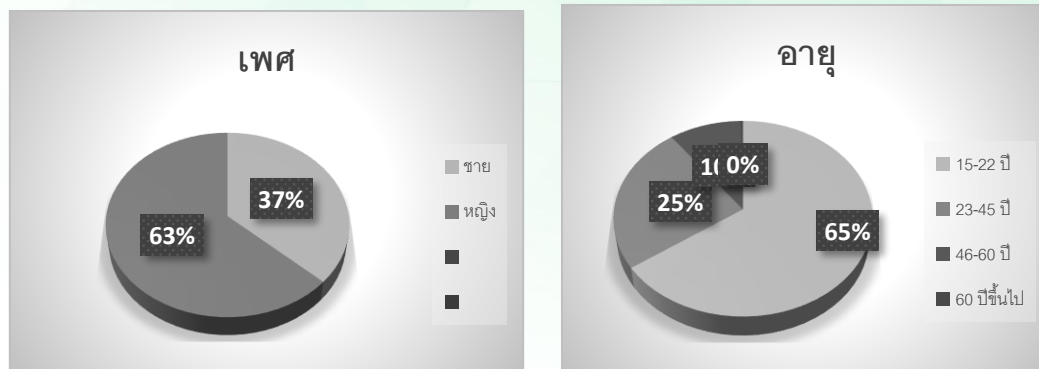
นำข้อมูลข้างต้นมาแยกแยะความสำคัญของข้อมูล และสรุปข้อมูลเป็นประเด็นโดยการพรรณนาข้อมูล

5. สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง ศึกษาความต้องการของประชาชนในการใช้บริการสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ จังหวัดปัตตานี ได้นำเสนอผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1. เพื่อศึกษาความต้องการของผู้มาใช้บริการสวนสาธารณะ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ จังหวัดปัตตานี พบว่าข้อมูลทั่วไปของผู้ใช้บริการสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ จังหวัดปัตตานี

จากการตอบแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 406 คน พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 258 คน คิดเป็นร้อยละ 63.5 % และเพศชาย จำนวน 150 คน คิดเป็นร้อยละ 36.9 % มีอายุระหว่าง 15-22 ปี มากที่สุด จำนวน 264 คน คิดเป็นร้อยละ 65 %

ภาพที่ 2 แผนภูมิวงกลม เพศและอายุของผู้ตอบแบบสอบถาม
ที่มา : ผู้วิจัย (2567)

ตารางที่ 1 ความต้องการของผู้มาใช้บริการสวนสาธารณะ

ความต้องการของผู้มาใช้บริการ	$\bar{X}$	S.D.	เกณฑ์การประเมิน
1. ด้านกายภาพ			
1.1 มีต้นไม้ให้ความร่มรื่น	4.48	0.60	มาก
1.2 พื้นทีและอุปกรณ์ในสวนมีความสะอาดเรียบร้อย	4.31	0.80	มาก
1.3 สถานที่ออกกำลังกายมีอากาศถ่ายเทได้สะดวก	4.35	0.73	มาก
1.4 มีกลิ่นอันไม่พึงประสงค์	3.91	1.10	มาก
1.5 มีการจัดสถานที่เพื่อใช้ออกกำลังกายกลางแจ้งและในที่ร่มเพียงพอ	4.19	0.80	มาก
ค่าเฉลี่ย	4.24	0.81	มาก
2. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก			
2.1 มีอุปกรณ์ใช้งานเพียงพอ	3.98	0.85	มาก
2.2 มีห้องน้ำให้บริการ แยกชายหญิง และห้องน้ำสำหรับผู้พิการ	3.74	1.12	มาก
2.3 มีถังขยะสำหรับทิ้งขยะเพื่อความสะดวก	3.92	1.00	มาก
2.4 มีที่จอดรถพาหนะเพียงพอ	3.92	1.01	มาก
2.5 มีศาลาพัก รวมถึงม้านั่ง และเก้าอี้สำหรับนั่งพัก	3.97	1.00	มาก
ค่าเฉลี่ย	3.91	0.99	มาก

ตารางที่ 1 ความต้องการของผู้มาใช้บริการสวนสาธารณะ (ต่อ)

ความต้องการของผู้มาใช้บริการ	$\bar{X}$	S.D.	เกณฑ์การประเมิน
3. ด้านสาธารณูปโภค			
3.1 มีจุดบริการน้ำดื่ม	3.00	1.50	ปานกลาง
3.2 มีอินเทอร์เน็ตให้บริการทั่วถึง	2.90	1.46	ปานกลาง
3.3 การจัดให้บริการระบบไฟฟ้าและแสงสว่างอย่างเพียงพอ	3.68	1.01	มาก
3.4 มีลานบริการสำหรับผู้พิการ	3.48	1.25	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	2.61	1.30	ปานกลาง
4. ด้านความปลอดภัย			
4.1 เจ้าหน้าที่ดูแลรักษาความปลอดภัยในพื้นที่สวนสาธารณะ	3.42	1.29	ปานกลาง
4.2 มีการติดตั้งกล้องวงจรปิด มีกฎระเบียบและกติกากาการใช้สถานที่และอุปกรณ์อย่างชัดเจน	3.46	1.28	ปานกลาง
4.3 มีระยะเวลาเปิด - ปิด ที่แน่นอน	4.00	0.93	มาก
4.4 ช่องทางการติดต่อเมื่อเกิดเหตุขัดข้องมีความสะดวกและรวดเร็ว	3.46	1.28	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	3.58	1.19	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม	3.78	1.05	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่าผู้มาใช้บริการมีความต้องการในการใช้สวนสาธารณะ มีค่าเฉลี่ยรวม ทุกด้านอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=3.78$, $S.D.=1.05$) โดยมีรายละเอียดในแต่ละด้าน ดังนี้

1. ด้านกายภาพ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความต้องการในระดับมาก โดยค่าเฉลี่ยรวมทุกด้าน คือ ($\bar{x}=4.24$, $S.D.=0.81$) ความต้องการระดับมากที่สุดของผู้มาใช้บริการ คือ มีต้นไม้ให้ความร่มรื่น ($\bar{x}=4.48$, $S.D.=0.60$) โดยประเด็นหลัก เรื่องต้นไม้ให้ความร่มรื่นในสวนสาธารณะแห่งนี้ มีต้นไม้จำนวนมาก แต่ในบางจุดยังสามารถเพิ่มจำนวนต้นไม้เพิ่มเติมได้ และรองลงมาเป็นระดับดี คือ สถานที่ออกกำลังกายมีอากาศถ่ายเทได้สะดวก ($\bar{x}=4.35$, $S.D.=0.73$) โดยหน่วยงานเทศบาลเมืองปัตตานี ควรดูแลในส่วนนี้ให้ดี และพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นตามความต้องการของผู้มาใช้บริการ

2. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความต้องการในระดับมาก โดยค่าเฉลี่ยรวมทุกด้าน คือ ($\bar{x}=3.91$, $S.D.=0.99$) ความต้องการระดับมากที่สุดของผู้มาใช้บริการ คือ มีอุปกรณ์ใช้งานเพียงพอ ($\bar{x}=3.98$, $S.D.=0.85$) โดยประเด็นหลัก เรื่อง มีอุปกรณ์ใช้งานเพียงพอ ซึ่งในแต่ละวันจำนวนคนเข้ามาใช้บริการไม่เท่ากัน ช่วงวันหยุดมีประชาชนเข้ามาใช้บริการจำนวนมากกว่าวันปกติ ทำให้บางเครื่องเล่นไม่เพียงพอต่อการใช้งาน ควรเพิ่มจำนวนอุปกรณ์ใช้งานให้มากกว่าเดิม และรองลงมาเป็นระดับดี คือ

มีศาลาพัก รวมถึงม้านั่ง และเก้าอี้สำหรับนั่งพัก ($\bar{x}=3.97$, $S.D=1.00$) ซึ่งในสวนสาธารณะแห่งนี้ เมื่อเทียบจำนวนม้านั่งกับผู้มาใช้บริการถือว่ามีจำนวนที่เพียงพอ

3. ด้านสาธารณูปโภค ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความต้องการในระดับปานกลาง โดยค่าเฉลี่ยรวมทุกด้าน คือ ($\bar{x}=2.61$, $S.D=1.30$) ความต้องการระดับมากที่สุดของผู้มาใช้บริการ คือ การจัดให้บริการระบบไฟฟ้าและแสงสว่างอย่างเพียงพอ ($\bar{x}=3.68$, $S.D=1.01$) โดยประเด็นหลัก เรื่อง การจัดให้บริการระบบไฟฟ้าและแสงสว่างอย่างเพียงพอต่อผู้มาใช้บริการ โดยทางสวนสาธารณะจะเริ่มเปิดตั้งแต่ 18.00 น. เป็นต้นไป ในแต่ละจุดจึงมีแสงสว่างที่เพียงพอ และรองลงมาเป็นระดับดี คือ มีลานบริการสำหรับผู้พิการ ($\bar{x}=3.48$, $S.D=1.25$) ทางสวนสาธารณะได้คำนึงถึงผู้พิการที่มาใช้บริการ โดยมีการทำลานบริการสำหรับผู้พิการ

4. ด้านความปลอดภัย ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความต้องการในระดับมาก โดยค่าเฉลี่ยรวมทุกด้าน คือ ($\bar{x}=3.58$, $S.D=1.19$) ความต้องการระดับมากที่สุดของผู้มาใช้บริการ คือ มีระยะเวลาเปิด - ปิด ที่แน่นอน ($\bar{x}=4.00$, $S.D=0.93$) โดยประเด็นหลัก เรื่อง มีระยะเวลาเปิด - ปิด ที่แน่นอน ทำให้ผู้มาใช้บริการทราบถึงเวลาทำการของสวนสาธารณะอย่างชัดเจน และรองลงมาเป็นระดับดีมี 2 ประเด็น คือ 1) มีการติดตั้งกล้องวงจรปิด มีกฎระเบียบและกติกากการใช้สถานที่และอุปกรณ์อย่างชัดเจน ($\bar{x}=3.46$, $S.D=1.28$) และ 2) ช่องทางการติดต่อเมื่อเกิดเหตุขัดข้องมีความสะดวกและรวดเร็ว ($\bar{x}=3.46$, $S.D=1.28$) เมื่อเกิดเหตุขัดข้องหรืออุบัติเหตุสามารถติดต่อเจ้าหน้าที่ในป้อมทางเข้าสวนสาธารณะเพื่อแจ้งเหตุหรือความต้องการได้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2. เพื่อเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาสวนสาธารณะแก่หน่วยงาน เทศบาลเมืองปัตตานี พบว่าความต้องการของผู้ที่มาใช้บริการในวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 โดยเรียงลำดับจากด้านที่ผู้มาใช้บริการต้องการให้แก้ไขมากที่สุด ดังนี้

1. ด้านสาธารณูปโภค ผู้ที่มาใช้บริการมีความต้องการให้แก้ไขและปรับปรุง ประเด็นสำคัญคือ มีอินเทอร์เน็ตให้บริการทั่วถึง พบว่า สวนสาธารณะแห่งนี้ยังไม่มีอินเทอร์เน็ตให้บริการ และในบางจุดสัญญาณโทรศัพท์เข้าไม่ถึง เช่น บริเวณ Sky walk ทางหน่วยงานเทศบาลเมืองปัตตานีควรติดตั้งอินเทอร์เน็ตให้ครอบคลุมพื้นที่สวนสาธารณะเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้มาใช้บริการ และประเด็นรองลงมา คือ มีจุดบริการน้ำดื่ม พบว่า สวนสาธารณะแห่งนี้ไม่มีจุดบริการน้ำดื่ม เทศบาลควรจัดให้มีจุดบริการน้ำดื่มอย่างทั่วถึงให้แก่ผู้มาใช้บริการ

2. ด้านความปลอดภัย ผู้ที่มาใช้บริการมีความต้องการให้แก้ไขและปรับปรุง ประเด็นสำคัญ คือ เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย พบว่า สวนสาธารณะแห่งนี้ยังไม่มีเจ้าหน้าที่ดูแลความปลอดภัยประจำจุดต่าง ๆ เช่น สนามเด็กเล่น สระน้ำ เป็นต้น ประเด็นรองลงมา มี 2 ประเด็น คือ 1) มีการติดตั้งกล้องวงจรปิด มีกฎระเบียบ กติกากการใช้สถานที่และอุปกรณ์อย่างชัดเจน พบว่า การติดตั้งกล้องวงจรปิดยังไม่เพียงพอ ต่อการให้บริการ ควรเพิ่มจำนวนกล้องวงจรปิด เพื่อรักษาความปลอดภัยของผู้มาใช้บริการ และ 2) ช่องทางการติดต่อเมื่อเกิดเหตุขัดข้องมีความสะดวกและรวดเร็ว ซึ่งการแจ้งเหตุสามารถแจ้งได้ที่ป้อมด้านหน้าทางเข้าเพียง

ทีเดียว โดยในแต่ละจุดไม่มีป้ายช่องทางการติดต่อที่ชัดเจนเมื่อเกิดเหตุขัดข้อง ทำให้เมื่อเกิดเหตุต่าง ๆ ผู้มาใช้บริการไม่ทราบว่าต้องติดต่อ ณ ที่ใด

3. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ผู้ที่มาใช้บริการมีความต้องการให้แก้ไขและปรับปรุง ประเด็นสำคัญ คือ ห้องน้ำยังไม่เพียงพอต่อการให้บริการ เนื่องจากจำนวนห้องน้ำในสวนสาธารณะแห่งนี้ มีห้องน้ำเพียง 2 แห่ง จำนวน 8 ห้อง เมื่อเทียบกับผู้ที่มาใช้บริการถือว่าห้องน้ำยังไม่เพียงพอ ทางหน่วยงานเทศบาลเมืองปัตตานีควรสร้างห้องน้ำเพิ่ม ประเด็นรองลงมา มี 2 ประเด็น คือ 1) มีถังขยะสำหรับทิ้งขยะเพื่อความสะดวกถึงขยะถือว่ามีความเพียงพอต่อผู้มาใช้บริการ แต่ควรเปลี่ยนจากถังขยะทั่วไปเป็นถังขยะแยกประเภท เพื่ออำนวยความสะดวกต่อเจ้าหน้าที่ทำความสะอาด และ 2) มีที่จอดรถยนต์พาหนะเพียงพอ แต่ควรเพิ่มที่จอดรถสำหรับผู้สูงอายุและผู้พิการ เพื่อความสะดวกในการมาใช้บริการสวนสาธารณะ

4. ด้านกายภาพ ผู้ที่มาใช้บริการมีความต้องการให้แก้ไขและปรับปรุง ประเด็นสำคัญ คือ เรื่องมีกลิ่นอันไม่พึงประสงค์ พบว่าสวนแห่งนี้มีกลิ่นอันไม่พึงประสงค์ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่อยู่บริเวณใกล้เคียงกับโรงงานอุตสาหกรรม เช่น โรงงานปลากระป๋อง และโรงงานปลาป่น เป็นต้น โดยระยะทางห่างประมาณ 3-4 กิโลเมตร นอกจากกลิ่นโรงงานอุตสาหกรรมยังมีกลิ่นน้ำเน่าเสียจากสระน้ำในสวนสาธารณะ ประเด็นรองลงมา มีการจัดสถานที่เพื่อให้ออกกำลังกายกลางแจ้งและในร่มที่เพียงพอ ซึ่งในกลางแจ้งมีความเพียงพอแต่ในที่ร่มยังไม่มีให้บริการ ทางหน่วยงานเทศบาลเมืองปัตตานีควรสร้างสถานที่ออกกำลังกายในที่ร่ม ให้แก่ผู้มาใช้บริการ

6. อภิปรายผลการวิจัย

1. ความต้องการของผู้มาใช้บริการสวนสาธารณะสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ จังหวัดปัตตานี

1.1 ด้านกายภาพ ความต้องการระดับมากที่สุดของผู้มาใช้บริการ คือ มีต้นไม้ให้ความร่มรื่น ($\bar{x}=4.48$, $S.D=0.60$) สวนสาธารณะแห่งนี้มีต้นไม้จำนวนมาก แต่ในบางจุดยังสามารถเพิ่มจำนวนต้นไม้เพิ่มเติมได้ ซึ่งมีความสอดคล้องกับการศึกษาของเยาวลักษณ์ จันทมาศ และ วราลักษณ์ คงอ้วน (2555) เรื่อง *แนวทางการพัฒนาสวนสาธารณะในเขตบางรัก กรุงเทพมหานคร* พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความต้องการระดับมากในเรื่องความร่มรื่นสวยงามของสวนสาธารณะ

1.2 ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ความต้องการระดับมากที่สุดของผู้มาใช้บริการ คือ มีอุปกรณ์ใช้งานเพียงพอ ($\bar{x}=3.98$, $S.D=0.85$) ซึ่งในแต่ละวันจำนวนคนเข้ามาใช้บริการไม่เท่ากัน ช่วงวันหยุด มีคนเข้ามาใช้บริการจำนวนมากกว่าวันปกติ ทำให้บางเครื่องเล่นไม่เพียงพอต่อการใช้งาน ควรเพิ่มจำนวนอุปกรณ์ใช้งานให้มากกว่าเดิม ซึ่งมีความสอดคล้องกับการศึกษาของสุรัชย์ มาบ้านไร่ (2565) เรื่อง *ความคาดหวังของประชาชนต่อสวนสาธารณะ 60 ปี ไทยออยล์- นครแหลมฉบัง* พบว่า ประชาชนมีความคาดหวังของประชาชนต่อสวนสาธารณะ 60 ปี ไทยออยล์ - นครแหลมฉบัง มากที่สุด ในด้านอำนวยความสะดวก

1.3 ด้านสาธารณูปโภค ความต้องการระดับมากที่สุดของผู้มาใช้บริการ คือ การจัดให้บริการระบบไฟฟ้าและแสงสว่างอย่างเพียงพอ ($\bar{x}=3.68$, $S.D=1.01$) โดยทางสวนสาธารณะจะเริ่มเปิดตั้งแต่ 18.00

น. เป็นต้นไป ในแต่ละจุดจึงมีแสงสว่างที่เพียงพอ ซึ่งมีความสอดคล้องกับการศึกษาของมนสิชา โลหะนาคะกุล และ วราลักษณ์ คงอ้วน (2561) ศึกษาเรื่อง *การจัดการพื้นที่สาธารณะในเขตพญาไท กรุงเทพมหานคร* พบว่าความต้องการของผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับมากที่สุดในเรื่องเพิ่มความสว่างในพื้นที่สาธารณะ

1.4 ด้านความปลอดภัย ความต้องการระดับมากที่สุดของผู้มาใช้บริการ คือ มีระยะเวลาเปิด – ปิดที่แน่นอน ($\bar{x}=4.00$, $S.D.=0.93$) ทำให้ผู้มาใช้บริการทราบถึงเวลาทำการของสวนสาธารณะอย่างชัดเจน ซึ่งมีความสอดคล้องกับการศึกษาของจุฑาทิพย์ ปทุมมาศ (2562) ศึกษาเรื่อง *การจัดการสวนสาธารณะในเมือง : กรณีศึกษาสวนรมณีนาค กรุงเทพมหานคร* พบว่า มีการจัดการดูแลรักษาด้านความปลอดภัย โดยให้เจ้าหน้าที่จัดการดูแลพื้นที่สวนสาธารณะ

2. เพื่อเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาสวนสาธารณะแก่หน่วยงาน เทศบาลเมืองปัตตานี

2.1 ด้านสาธารณูปโภค ผู้ที่มาใช้บริการมีความต้องการ เรื่อง มีอินเทอร์เน็ตให้บริการทั่วถึง พบว่าสวนสาธารณะแห่งนี้ยังไม่มีอินเทอร์เน็ตให้บริการทั่วถึง และในบางจุดสัญญาณโทรศัพท์ยังเข้าไม่ถึง ซึ่งมีความสอดคล้องกับการศึกษาของ ธาวิณี บุตรด้วง และ ชุตินพงศ์ คงสันเทียะ (2565) ศึกษาเรื่อง *ความต้องการของประชาชนต่อการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเชียงหวาง อำเภอเพ็ญ จังหวัดอุดรธานี* พบว่าระดับความต้องการมากที่สุดในแต่ละด้าน ได้แก่ ด้านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

2.2 ด้านความปลอดภัย ผู้ที่มาใช้บริการมีความต้องการ เรื่อง เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย พบว่าสวนแห่งนี้ยังไม่มีเจ้าหน้าที่ดูแลความปลอดภัยประจำจุดต่าง ๆ เช่น สนามเด็กเล่น สระน้ำ เป็นต้น ซึ่งมีความสอดคล้องกับการศึกษาของ ประวิทย์ สุทธิบุญ (2550) ศึกษาเรื่อง *ความต้องการออกกำลังกายของประชาชนในสวนสาธารณะ* พบว่ามีความต้องการอยู่ในระดับมาก คือ เจ้าหน้าที่ดูแลรักษาความปลอดภัยในสถานที่ออกกำลังกาย

2.3 ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ผู้ที่มาใช้บริการมีความต้องการ เรื่อง ห้องน้ำยังไม่เพียงพอในการให้บริการ ซึ่งมีความสอดคล้องกับการศึกษาของ ธนวรรณ พงษ์แดง และธณัฐา โรจนตระกูล (2565) ศึกษาเรื่อง *คุณภาพการให้บริการสวนสาธารณะของเทศบาลเมืองพิษณุโลก อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก* พบว่าควรปรับปรุงความสะอาดห้องน้ำ เพิ่มจำนวนห้องน้ำให้มากขึ้น

2.4 ด้านกายภาพ ผู้ที่มาใช้บริการมีความต้องการ เรื่อง กลิ่นอันไม่พึงประสงค์ ซึ่งมีความสอดคล้องกับการศึกษาของ ปวีณา ติวาสิริพงศ์ (2563) ศึกษาเรื่อง *ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการป้องกันมลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรมหนัก เขตควบคุมมลพิษมาบตาพุด* พบว่ามลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรมหนักมีผลเสียต่อสุขภาพของบุคคลที่อยู่ในพื้นที่ระแวกใกล้เคียง

7. ข้อเสนอแนะและการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

จากการวิจัยเรื่องศึกษาความต้องการของประชาชนในการใช้บริการสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ จังหวัดปัตตานี ผลการศึกษาพบว่าความต้องการของประชาชนในการใช้บริการสวนสาธารณะในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ผู้วิจัยขอเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการประยุกต์ใช้กับการศึกษาความต้องการของประชาชนในการใช้บริการสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ จังหวัดปัตตานี ดังนี้

- 1) ควรติดตั้งเครือข่ายอินเทอร์เน็ตให้ครอบคลุมพื้นที่สวนสาธารณะ
- 2) ควรจัดให้มีจุดบริการน้ำดื่มอย่างทั่วถึงให้แก่ผู้มาใช้บริการสวนสาธารณะ
- 3) ควรเพิ่มจำนวนห้องน้ำให้เพียงพอต่อผู้มาใช้บริการสวนสาธารณะ
- 4) ควรมีเจ้าหน้าที่ดูแลความปลอดภัยประจำจุดต่าง ๆ
- 5) ทางหน่วยงานเทศบาลเมืองปัตตานี ควรหาแนวทางการป้องกันกลิ่นอันไม่พึงประสงค์จาก

โรงงานอุตสาหกรรมรวมถึงการบำบัดกลิ่นน้ำเน่าเสีย

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรมีการศึกษาพฤติกรรมของการเข้าใช้บริการสวนสาธารณะ และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการใช้บริการสวนสาธารณะในจังหวัดปัตตานี
- 2) ควรมีการศึกษาความต้องการของผู้สูงอายุต่อการใช้สวนสาธารณะ เพื่อการออกกำลังกาย
- 3) ควรวิเคราะห์ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการจัดการพื้นที่สวนสาธารณะในเขตจังหวัดปัตตานี
- 4) ควรมีการศึกษาลักษณะพื้นที่สวนสาธารณะในเขตจังหวัดปัตตานี

8. เอกสารอ้างอิง

- จุฑาทิพย์ ปทุมมาศ. (2562) *การจัดการสวนสาธารณะในเมือง: กรณีศึกษาสวนรมณีนาถ กรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 1-164.
- ธนวรรณ พงษ์แดง และ ธนัสภา โรจนตระกูล. (2564). คุณภาพการให้บริการสวนสาธารณะของเทศบาลนครพิษณุโลก อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก. *วารสารวิชาการ*. 7(5), 271-283.
- ธาวินี บุตรด้วง และชุตติพงศ์ คงสันเทียะ. (2565). ความต้องการของประชาชนต่อการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเชียงหวาง อำเภอเพ็ญ จังหวัดอุดรธานี. *วารสารมนุษยสังคมศิลปากร*. 4(2), 10-23.
- ประวิทย์ สุทธิบุญ. (2550). ความต้องการออกกำลังกายของประชาชนในสวนสาธารณะ. สืบค้นจาก http://thesis.swu.ac.th/swuthesis/Phy_Ed/Prawit_S.pdf

- มนสิชา โลหะนาคะกุล และ วราลักษณ์ คงอ้วน. (2561). การจัดการพื้นที่สาธารณะในเขตปทุมธานี กรุงเทพมหานคร. *วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สจล.* (27), 14-30.
- เยาวลักษณ์ จันทมาศ และวราลักษณ์ คงอ้วน. (2555). แนวทางพัฒนาสวนสาธารณะในเขตบางรัก กรุงเทพมหานคร. *วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สจล.* (15), 103-115.
- วิไลวรรณ วิไลรัตน์ สรียา หมดอด้า และ ราศรี สวอินทร์. (2565). ภูมิทัศน์พื้นที่สีเขียวและความพึงพอใจของผู้ใช้บริการสวนสาธารณะ. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.* 15(1), 18-33.
- สุรัชย์ มาบ้านไร่. (2565). ความคาดหวังของประชาชนต่อสวนสาธารณะ 60 ปี ไทยออย-นครแหลมฉบัง. *วิทยานิพนธ์หลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยบูรพา,* 1-196.
- อรณา จันทศิริ. (2567). พื้นที่สีเขียว หัวใจสำคัญของเมืองยั่งยืน. สืบค้นจาก <https://www.sdgmovement.com/2022/10/22/greenfield-sustainable-city/>

ประมงพื้นบ้าน กับลมหายใจที่รวยรินของชาวบ้านปากแม่น้ำชุมชนบ้านยูโย ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

Local Fishing with the Rich Breath of the Villagers at the Mouth of the
River, BanYuYo community Bana Subdistrict, Mueang District,
Pattani Province

นุรอาฟีกิน รีรา¹, ตอยยิบะห์ ปือราเฮง², นัซรีน ยูนู³ และสรียา หมัดอาด้า⁴

Nur-afeekin Reera¹, Toyyibah buraheng², Nasrin Yunu³ and Sareeya Mad-Adam⁴

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาภูมิปัญญาการทำประมงพื้นบ้าน ชุมชนบ้านยูโย ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี 2) เพื่อศึกษาการปรับตัวในการทำประมงพื้นบ้าน ชุมชนบ้านยูโย ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี โดยทำการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพเกี่ยวกับการทำประมงพื้นบ้าน จำนวน 10 ครอบครัว เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา เชิงคุณภาพ และนำเสนอข้อมูลแบบบรรยายเชิงพรรณนา ผลการศึกษา ภูมิปัญญาการทำประมงพื้นบ้าน สามารถแยกได้ 4 ประเด็นด้วยกัน 1) ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและ การปรับตัวเข้ากับธรรมชาติ 2) การวางแผนการออกเรือ 3) การล่ำเลียงสัตว์น้ำขึ้นฝั่ง 4) ความเชื่อ พบว่าภูมิปัญญาการทำประมงพื้นบ้าน มีความสำคัญต่อชาวประมงเป็นอย่างมาก ส่วนใหญ่คนในครอบครัวประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน ได้รับประสบการณ์และการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ นำมาเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพที่สอดคล้องกับ บริบทชุมชนปากแม่น้ำ เพื่อสร้างรายได้และนำมาจุนเจือครอบครัว ผลของการปรับตัวในการทำประมงพื้นบ้าน สามารถแยกได้ 3 ประเด็น คือ 1) ค่านิยม 2) การศึกษาที่สูงขึ้น 3) วิถีจากธรรมชาติ พบว่าส่วนใหญ่มีการ ปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมภายนอก ทำให้ชาวบ้านมีการเปลี่ยนแปลงอาชีพที่ทำกันมาอย่างยาวนาน การทำประมงต้องใช้ต้นทุนที่มากขึ้นซึ่งไม่เพียงพอกับรายได้ จนทำให้บางครอบครัวส่งเสริมให้ลูกหลานทิ้ง อาชีพดั้งเดิมไปทำงานอย่างอื่น เช่น ทำงานในเมือง ทำงานต่างประเทศ (มาเลเซีย)

คำสำคัญ : ประมงพื้นบ้าน, ภูมิปัญญา, ชุมชนบ้านยูโย

¹ นักศึกษาสาขาวิชาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, E-mail : 406403011@yru.ac.th

² นักศึกษาสาขาวิชาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, E-mail : 406403015@yru.ac.th
(corresponding author)

³ นักศึกษาสาขาวิชาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, E-mail : 406403016@yru.ac.th

⁴ อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, E-mail : sareeya.ma@yru.ac.th

Abstract

The objectives of the research are: 1) to study the wisdom of indigenous fisheries; Ban Yuyo Community, Bana Subdistrict, Muang District, Pattani Province 2) To study adaptation in local fisheries. Ban Yuyo Community, Bana Subdistrict, Muang District, Pattani Province by conducting interviews with a sample of people who are engaged in local fishery 10 households engaged in local fishery. The research instruments were semi-structured interviews, data analysis by qualitative content analysis, and descriptive presentations. The results of the study on indigenous fishing wisdom can be separated into 4 issues: 1) knowledge of nature and adaptation to nature, 2) boat planning, 3) transportation of aquatic animals ashore, 4) beliefs. It is very important to fishermen. Most of the family members are engaged in local fisheries, gaining experience and passing on from their ancestors. It is taken as a guideline for occupation that is in line with the estuarine community context to generate income and bring Family Support The effects of adaptation in local fisheries can be separated into 3 issues: 1) values, 2) higher education, 3) natural crisis. Fishing requires more costs, which are not enough to meet income, leading some families to encourage their children to leave this traditional occupation to work in other jobs, such as working in the city and working abroad (Malaysia)

Keywords: Local fishing, Wisdom, BanYuYo Community

1. บทนำ

ภูมิปัญญาเป็นองค์ความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ที่สั่งสมสืบทอดกันมาเป็นความสามารถ และศักยภาพในเชิงการแก้ปัญหา การปรับตัวเรียนรู้ และสืบทอดไปสู่คนรุ่นต่อไป เพื่อดำรงอยู่ของมนุษย์ และยังเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญามีอยู่หลายเรื่องอย่างเช่น ภูมิปัญญาระดับชาติที่เป็นองค์ความรู้ ทักษะและความสามารถต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่ยอมรับในระดับชาติและช่วยให้ชาติผ่านพ้นวิกฤตต่าง ๆ ช่วยแก้ปัญหา ในการดำรงชีวิตในสังคมของคนส่วนใหญ่รวมถึงเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางในสังคม เช่น การกอบกู้เอกราชและการช่วยให้ประเทศไทยรอดพ้นจากการเป็นเมืองขึ้นของตะวันตกในยุคล่าอาณานิคมของพระมหากษัตริย์ไทย ในอดีต

ภูมิปัญญาระดับท้องถิ่น เป็นองค์ความรู้ ทักษะและความสามารถต่าง ๆ ของประชาชนที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นต่าง ๆ ภูมิปัญญาในระดับท้องถิ่นมีส่วนคล้ายกันและแตกต่างกันออกไปตามสภาพแวดล้อมในแต่ละท้องถิ่นซึ่งช่วยแก้ไข้ปัญหาหรืออำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชนในท้องถิ่น ๆ นั้น เช่น การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการทำประมงก็เป็นภูมิ

ปัญหาหนึ่งที่มีความสำคัญต่อผู้คนในพื้นที่สามจังหวัดปัจจุบันชาวประมงทะเลพื้นบ้านเป็นชาวประมงกลุ่มเล็ก ๆ กลุ่มหนึ่งที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจและสังคม เนื่องจากอาชีพการประมงพื้นบ้านเป็นแหล่งผลิตอาหารที่สำคัญของชาวชนบทที่อาศัยอยู่บริเวณชายฝั่งทะเลของอ่าวไทย และทะเลอันดามัน รวม 24 จังหวัด ได้แก่ ตราด จันทบุรีระยอง ฉะเชิงเทรา ชลบุรี สมุทรสาคร สมุทรปราการ สมุทรสงคราม กรุงเทพฯ เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช พัทลุง สงขลา ปัตตานี นราธิวาส สตูล ตรัง กระบี่ ราชบุรี พังงา และภูเก็ต ชาวประมงพื้นบ้านจึงเป็นกลุ่มชนส่วนใหญ่ประมาณ 80 % ของชาวประมงทั้งหมด แต่ชาวประมงทะเลพื้นบ้านยังมีความเป็นอยู่ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมด้อยกว่าประชาชนกลุ่มอื่น ๆ

ชุมชนบ้านยูโย ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี เป็นชุมชนหนึ่งที่ประชาชนในชุมชนมีอาชีพการทำประมงพื้นบ้านเป็นหลักมาอย่างช้านาน โดยมีทั้งการทำประมงสำหรับเลี้ยงชีพ และประกอบอาชีพประมง ชุมชนประมงพื้นบ้านยูโย มีความผูกพันอย่างใกล้ชิดกับทรัพยากรประมงชายฝั่งทะเลอ่าวไทย โดยตลอดตั้งแต่สมัยยุคแต่ก่อนที่ผ่านมานับ 100 ปี การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของชุมชนชาวประมงพื้นบ้าน นิยมตั้งถิ่นฐานแถบริมชายฝั่งปากอ่าวแม่น้ำปัตตานี โดยส่วนใหญ่เพื่อสะดวกต่อการทำมาหากินในอาชีพประมงพื้นบ้านและการค้าขายอาหารทะเล อันเป็นหัวใจหลักของการดำรงชีวิต ในอดีตทรัพยากรประมงชายฝั่งปากอ่าวแม่น้ำปัตตานีเปรียบเสมือนทองคำที่มีคุณค่าและราคาในการหล่อเลี้ยงชาวประมงในชุมชนประมงพื้นบ้านมาโดยตลอด แต่เมื่อเวลาผ่านไปทำให้ปัจจุบันนี้ ชาวบ้านที่ประกอบอาชีพประมงค่อย ๆ ลดน้อยลงเนื่องจากการทำประมงเป็นอาชีพที่มีรายได้ไม่แน่นอน การหาปลาไม่เพียงพอสำหรับเลี้ยงครอบครัวมาอย่างต่อเนื่อง บางครั้งอาจจะพบปัญหาปรากฏการณ์จากธรรมชาติ สภาพอากาศที่ไม่อำนวย เผชิญกับคลื่นลมมรสุมทำให้อาชีพประมงเป็นอาชีพที่มีความเสี่ยง และเครื่องมือในการทำประมงที่ทันสมัยไม่ว่าจะเป็น การต่อเติมเรือที่ใช้ในการทำประมงต้องใช้ต้นทุนมากขึ้น ซึ่งไม่เพียงพอกับรายได้ จนทำให้บางครอบครัวส่งเสริมให้ลูกหลานทิ้งอาชีพดั้งเดิมนี้ไปทำอย่างอื่นแทน อีกทั้งยังเป็นเพราะปัจจัยภายนอกที่ทำให้ผู้ประกอบการทำประมงพื้นบ้านเกิดความสนใจ คือการอพยพเข้าไปทำงานในเมือง ไปทำงานต่างประเทศ (มาเลเซีย) โดยส่วนใหญ่มีการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมภายนอก จึงทำให้ชาวบ้านมีการเปลี่ยนแปลงอาชีพที่ทำกันมาอย่างยาวนาน จึงนำมาสู่การทำวิจัย ซึ่งผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาภูมิปัญญาการประมงพื้นบ้าน ทั้งด้านภูมิปัญญาการทำประมง วิธีการในการจับสัตว์น้ำ และการปรับตัวการทำประมงพื้นบ้าน ของประชาชนในเขตพื้นที่ชุมชนบ้านยูโย ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ซึ่งผู้วิจัยศึกษาเพื่อประโยชน์ต่อการศึกษาและการอนุรักษ์ภูมิปัญญาประมงพื้นบ้านในพื้นที่ชายแดนใต้ต่อไป

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาการทำประมงพื้นบ้าน ชุมชนบ้านยูโย ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี
2. เพื่อศึกษาการปรับตัวในการทำประมงพื้นบ้าน ชุมชนบ้านยูโย ตำบลบานา อำเภอเมืองจังหวัดปัตตานี

3. แนวคิด ทฤษฎี กรอบแนวคิด

3.1 แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญา (Wisdom) หรือ ภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular wisdom) หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local wisdom) ได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายลักษณะด้วยกัน ดังนี้

กรมวิชาการ กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ ความสามารถ และสติปัญญา ในการแก้ไขปัญหาและวิกฤตการณ์ในการดำรงชีพและการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจของคนเฒ่าต่าง ๆ ที่คิดค้น ปรับปรุง สืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่องจากบรรพชนในอดีตมายังพวกเราในปัจจุบัน

ทัศนีย์ ทองไชย กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ ความสามารถที่เกิดจากการสั่งสม การเรียนรู้จากบรรพบุรุษในอดีต และถ่ายทอดความรู้เหล่านั้นผ่านมายังลูกหลานมาจนถึงปัจจุบัน ในลักษณะเชื่อมโยงความรู้เหล่านั้น ทางด้านเศรษฐกิจ อาชีพ วัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ได้อย่างผสมกลมกลืน และมีความค้ำยั้งในการดำรงชีวิตของชนเหล่านั้น

นันทสาร สีสลับ กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ทักษะและเทคนิคอันเกิดจากการสั่งสมองค์ความรู้ มวลรวมทุกด้านที่ผ่านกระบวนการสืบทอด ปรับปรุง พัฒนา และเลือกสรรมาแล้วเป็นอย่างดี ในการสร้างผลงาน แก้ไขปัญหา และพัฒนาชีวิตของคนไทยได้อย่างเหมาะสม

สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถ ของคนในท้องถิ่น ที่สั่งสมและสืบทอดกันต่อ ๆ มาเป็นความสามารถที่จะใช้ในการแก้ปัญหาหรือพัฒนาการดำเนินชีวิตในท้องถิ่น ได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ในแต่ละยุคสมัย และมีการถ่ายทอดต่อไปยังคนรุ่นต่อ ๆ มาเพื่อให้สืบทอดหรือรักษาองค์ความรู้นั้นไว้ ภูมิปัญญาชาวบ้านมี 2 ลักษณะ คือ 1. ลักษณะที่เป็นความรู้ ความสามารถ หรือแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่ชาวบ้านได้วิเคราะห์ปัญหาจากสถานการณ์ที่ชุมชนเผชิญอยู่ 2. ลักษณะที่เป็นความเชื่อ ประเพณี หรือวัฒนธรรมในท้องถิ่น เช่น ความเชื่อเรื่องผีเทวดา หรือการประพฤติปฏิบัติ ตามธรรมเนียม ประเพณีและพิธีกรรม

3.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการปรับตัว

การปรับตัว หมายถึง กระบวนการที่สิ่งมีชีวิตหรือมนุษย์เปลี่ยนแปลงตนเองเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมหรือสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งในเชิงกายภาพ จิตใจ และพฤติกรรม ในแง่ธรรมชาติ สิ่งมีชีวิตอาจเปลี่ยนแปลงลักษณะหรือพฤติกรรมเพื่อความอยู่รอด เช่น การเปลี่ยนสีขนของสัตว์ให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ส่วนในแง่สังคม มนุษย์ต้องปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรม เทคโนโลยี และการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิต เช่น การทำงานในองค์กรใหม่หรือรับมือกับวิกฤตต่าง ๆ การปรับตัวจึงเป็นกระบวนการที่สำคัญในการช่วยให้มนุษย์และสิ่งมีชีวิตสามารถดำรงอยู่และพัฒนาตนเองในโลกที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างต่อเนื่อง

การปรับตัวในการทำประมงพื้นบ้าน พบว่าค่านิยมอาชีพประมงมีรายได้ไม่แน่นอน ไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงชีพ เกิดการอพยพออกไปทำงานนอกพื้นที่ เช่น ประเทศมาเลเซียและในปัจจุบันมีความคิดที่เปลี่ยนไป

อยากทำงานสบาย ๆ ไม่ต้องทนแดดทนฝน และมีเงินเดือนที่แน่นอน เด็ก ๆ สนใจเรียนหนังสือมากขึ้น ครอบครัวส่งเสริม ทำให้ทั้งอาชีพดั้งเดิมไปทำอย่างอื่นแทน อีกทั้งยังมีวิกฤตจากธรรมชาติ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของจันทิมา เพียรพล ฐิติมา เอียดแก้ว (2558) ได้ศึกษาเรื่อง สภาวะสังคมและเศรษฐกิจของการทำประมงพื้นบ้าน ภายใต้พระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558 พบว่าผลกระทบที่มีต่อชาวบ้านชาวประมงพื้นบ้านส่วนใหญ่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การปฏิบัติความสัมพันธ์ในชุมชน ปัญหาในชุมชน ประกอบอาชีพ รายได้ รายจ่าย ภาระหนี้สิน โดยเป็นผลกระทบทั้งเชิงบวกและเชิงลบ

3.3 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยของศิริพรรณ หุตะโชค สุภาภรณ์ สังประชา วิลาสินี อโนมะศิริ และคนางค์ คันธมธูรพจน์ (2562) ได้ทำการวิจัยเรื่อง *วิถีชีวิตของชาวประมงพื้นบ้าน จังหวัดสมุทรสาคร* ตำบล บางหญ้าแพรก อำเภอ เมือง จังหวัด สมุทรสาครภายใต้แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาวิถีชีวิตชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดสมุทรสาคร โดยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก พร้อมการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมแก่การให้ข้อมูล หัวหน้าครัวเรือนที่ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน โดยระยะเวลาการทำประมงพื้นบ้านไม่ต่ำกว่า 10 ปี เป็นสมาชิกของชุมชนประมงพื้นบ้านโดยอาศัยอยู่ที่ ตำบลพันท้าย นรสิงห์ และ ตำบล บางหญ้าแพรก อำเภอ เมือง จังหวัด สมุทรสาคร จำนวนไม่ต่ำกว่า 12 คน หรือจนกว่าข้อมูลจะอิ่มตัว ผลการศึกษาสามารถสรุปได้ดังนี้ ผลการศึกษาพบว่าวิถีชีวิตของชาวประมงพื้นบ้านนั้นมีความสอดคล้องตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงภายใต้เงื่อนไขความรู้และคุณธรรม แต่ยังไม่ครอบคลุมในทุกมิติเนื่องจากในการทำประมงนั้น ชาวประมงพื้นบ้านยังขาดในความรู้และความเข้าใจ ที่ถูกต้องต่อการใช้ประโยชน์ของทรัพยากรสัตว์น้ำอย่างยั่งยืน อีกทั้งปรากฏการณ์ น้ำเบียดน้ำกัน ซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวประมงพื้นบ้าน ทั้งนี้ควรมีการสร้างเครือข่ายในการเฝ้าระวังสถานการณ์น้ำ และหน่วยงานทางภาครัฐควรมีการจัดอบรมให้ความรู้เพื่อสร้างความตระหนักต่อการ ใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน

งานวิจัยของอภิญญา รัตนไชย (2561) ได้ศึกษาเรื่อง *องค์ประกอบของการสื่อสารเพื่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำประมงพื้นบ้านของชุมชนลิพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง* โดยมีกลุ่มตัวอย่างกลุ่มผู้ทำการถ่ายทอดในชุมชน กลุ่มผู้รับการถ่ายทอดในชุมชน เครื่องมือที่ใช้ การสัมภาษณ์เชิงลึก ผลการศึกษาสามารถสรุปได้ดังนี้ 1) แหล่งข้อมูลข่าวสารหรือผู้ถ่ายทอด คือ คนในชุมชนที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญหรือชำนาญ ในการทำประมงพื้นบ้าน และเป็นหัวหน้าครอบครัว 2) ตัวสารหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำประมงพื้นบ้านคือ เครื่องมือประมง วิธีการในการทำประมง และความเชื่อในการทำประมงพื้นบ้านของชุมชน 3) ช่องทางของการถ่ายทอดและสื่อที่ใช้ คือ ตัวอย่างจากของจริง การลงมือปฏิบัติ และการสาธิตเพื่อแสดงแบบอย่างของการทำงาน และ 4) ผู้รับสารหรือผู้รับการถ่ายทอดคือ คนในครอบครัวหรือเครือญาติเป็นส่วนใหญ่ ส่วนกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญานั้น ผู้ถ่ายทอดจะเริ่มกระบวนการถ่ายทอดความรู้ในการทำเครื่องมือประมงพื้นบ้านและการทำประมงจากความรู้พื้นฐานที่นำไปสู่การปฏิบัติที่ยากขึ้นตามลำดับ โดยใช้การอธิบาย

ร่วมกับตัวอย่างจากของจริง การลงมือปฏิบัติ การสาธิตให้ดูแบบอย่าง ซึ่งผู้รับการถ่ายทอดจะสามารถสอบถามสิ่งที่สงสัยได้

งานวิจัยของ จตุรงค์ คงแก้ว เยาวนิจ กิตติธรรกุล และ ก้องเกียรติ กิตติวัฒนาวงศ์ (2560) ได้ศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศกับการเปลี่ยนแปลงภูมิปัญญาในการทำประมงของชาวประมงพื้นบ้าน : กรณีศึกษาชุมชนชายฝั่งสี่หมูบ้าน ในอ่าวเกาะมุกด์ จังหวัดตรัง โดยมีกลุ่มตัวอย่าง ชาวประมงพื้นบ้านที่มาอายุมากกว่า 40 ปีเป็นหลัก เครื่องมือที่ใช้ การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ผลการศึกษา ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการทำประมงพื้นบ้านมี 2 ประเภท ได้แก่ 1) ภูมิปัญญาในการจับสัตว์น้ำ ประกอบด้วย การสังเกตแหล่งที่อยู่อาศัย และลักษณะตามธรรมชาติของสัตว์น้ำ 2) ภูมิปัญญาในการสังเกตการเปลี่ยนแปลงของลมฟ้าอากาศ แต่ในช่วง 15 ปีที่ผ่านมาชาวประมงพื้นบ้านไม่สามารถนำภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจับสัตว์น้ำมาใช้ได้ เนื่องมาจากการทำประมงด้วยเครื่องมือประมงพาณิชย์ส่งผลให้ฝูงปลาที่มีขนาดเล็กลง และแหล่งประมงมีความเสื่อมโทรม ส่วนภูมิปัญญาในการสังเกตลมฟ้าอากาศปัจจุบันไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้มากนัก เนื่องจากสภาพภูมิอากาศแปรปรวนและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ชาวประมงพื้นบ้านต้องปรับตัวด้วยวิธีการต่าง ๆ ได้แก่ การนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการทำประมง เช่น การใช้เครื่องขวนเตอร์และเครื่องจีพีเอส รวมทั้งมีการติดตามตรวจสอบข้อมูลการพยากรณ์อากาศอย่างต่อเนื่อง และพยายามใช้เวลาในการทำประมงให้รวดเร็วที่สุดด้วยการรีบเข้าและออกจากฝั่ง

งานวิจัยของพิมณิชา พรหมมานต (2561) ได้ทำการวิจัยเรื่องคนโป๊ะ : ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการสืบทอดการทำประมงพื้นบ้านสมุทรสงคราม โดยมีกลุ่มตัวอย่างโดยเลือกพื้นที่ในอำเภอเมืองสมุทรสงครามซึ่งเป็นอำเภอที่มีการทำประมงชายฝั่งของจังหวัดสมุทรสงคราม โดยศึกษาพื้นที่ทุกตำบลที่มีชุมชนชาวประมงพื้นบ้านที่ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านและเป็นพื้นที่ที่มีการทำประมงพื้นบ้านจากเกณฑ์ที่ตั้งไว้ดังกล่าว พื้นที่ที่ศึกษาคือตำบลบางแก้ว ตำบลแหลมใหญ่ ตำบลคลองโคน และตำบลบางจะเกร็งท้องถิ่นและการทำประมงพื้นบ้านจังหวัดสมุทรสงครามของชาวประมงพื้นบ้านและศึกษากลุ่มวิชาการกลุ่มชาวประมงพื้นบ้านที่ทำประมงพื้นบ้านโดยใช้เครื่องมือโป๊ะภูมิปัญญาและการทำประมงพื้นบ้านสมุทรสงครามมีคุณค่าทางจริยศาสตร์และสุนทรียศาสตร์ คุณค่าทางจริยศาสตร์ ได้แก่ คุณค่าทางความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติที่นำไปสู่การปรับตัว คุณค่าทางความคิดเกี่ยวกับจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมที่มุ่งสู่การทำประมงอย่างยั่งยืน คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ ได้แก่ คุณค่าที่เกิดจากวิถีการทำประมงที่มนุษย์ได้สัมผัสธรรมชาติและรับรู้ความงามผ่านการเห็น การได้ยิน การได้สัมผัสสัจธรรมของธรรมชาติและ ความงามจากความกลมกลืนของเครื่องมือประมงพื้นบ้านและธรรมชาติ 2) การสืบทอดภูมิปัญญาการทำประมงพื้นบ้านในอดีตและปัจจุบันเป็นการสืบทอดโดยการศึกษาตามอัยาศัยเป็นหลักโดยมีรากฐานจากครอบครัวในอดีตผู้สืบทอดคือคนในพื้นที่และจำนวนคนสืบทอดมีมากกว่าในปัจจุบันเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศ ค่านิยม และทัศนคติ 3) แนวทางการสืบทอดภูมิปัญญาและการทำประมงพื้นบ้านคือการสืบทอดไปพร้อมกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ ควรส่งเสริมการศึกษาตาม

อภัยมากที่สุด การศึกษาในระบบและนอกระบบควรมีลักษณะส่งเสริมการสืบทอด หน่วยงานภาครัฐต้องมีส่วนร่วมในการสนับสนุนส่งเสริมเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับประมงพื้นบ้านผ่านการกำหนดนโยบายต่าง ๆ

งานวิจัยของ เชษฐา มุทะมัด เกิดฉนวน บุญปรากร และชลลดา แสงมณี ศิริสาธิตกิจ (2562) ได้ศึกษาเรื่อง *ปฏิบัติการในชีวิตประจำวันของชาวประมงชุมชนห้วยเขา ตำบลห้วยเขา อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดสงขลา* โดยมีกลุ่มตัวอย่างคือ หัวหน้าครัวเรือนของชาวประมงและครอบครัวจำนวน 15 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง ผู้ที่ประกอบอาชีพประมง และอาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนห้วยเขาริมทะเลสาบสงขลา โดยใช้เครื่องมือการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เกี่ยวกับการปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน ร่วมกับการสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วม ผลการศึกษาสามารถสรุปได้ดังนี้ ชาวประมงชุมชนห้วยเขามีปฏิบัติการในชีวิตประจำวันซึ่งในอดีตมีความสัมพันธ์กับวิถีการผลิตแบบยังชีพเช่นการใช้แรงงานครัวเรือน รวมถึงวัฒนธรรมการช่วยเหลือ ต่อมามีการปรับใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ๆภายใต้เงื่อนไขของกลไกระบบตลาดมาเกี่ยวข้องต่อปฏิบัติการในชีวิตประจำวันอันจะส่งผลต่อการสร้างกลยุทธ์ในการต่อสู้ ต่อรองเพื่อความอยู่รอด ผลดังกล่าวทำให้ชาวประมงเปลี่ยนมาใช้เครื่องมือประมงที่ทันสมัยเกิดการทำให้ประมงแบบล้นเกิน ทรัพยากรประมงเสื่อมโทรมส่งผลให้เกิดการสร้างรูปแบบปฏิบัติการโดยการทำกิจกรรมในรูปแบบต่างๆและการสร้างความหลากหลายในการประกอบอาชีพเสริมเช่นการรับจ้างทั่วไปในชุมชนการค้าและการแปรรูปทรัพยากรประมงในรูปแบบต่าง ๆ ที่มีความต้องการของตลาดเช่น การแกะกุ้ง การแกะปู การแปรรูปปลากระด้างแห้งเพื่อสร้างความมั่นคงทางด้านอาหารในภาวะวิกฤตทรัพยากรประมง

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาประมงพื้นบ้าน กับลมหายใจที่รวยรินของชาวบ้านปากแม่น้ำชุมชนบ้านยูโย ตำบลบานา อำเภอมือง จังหวัดปัตตานี การวิจัยครั้งนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

4.1 ข้อมูลและแหล่งข้อมูล การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ วิธีการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างจากผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อให้ข้อมูลที่ถูกต้องและครอบคลุมมากที่สุด โดยคำถามมีลักษณะของคำถามแบบปลายเปิด กลุ่มตัวอย่างที่เลือกสัมภาษณ์ คือ ผู้ที่มีความเกี่ยวข้อง

4.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ ชาวบ้านที่ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านในพื้นที่ชุมชนยูโย ตำบลบานา อำเภอมือง จังหวัดปัตตานี โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จำนวน 10 ครัวเรือน

4.3 กลุ่มตัวอย่าง ชาวบ้านที่ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน จำนวน 10 ครัวเรือน

4.4 เครื่องมือและอุปกรณ์ที่ใช้ในการวิจัย ในการศึกษาครั้งนี้มีข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมทั้งเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งข้อมูลที่ได้จากการสำรวจภาคสนาม ประกอบด้วย

4.4.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ 1) แบบสัมภาษณ์หรือคำถามจากการสัมภาษณ์ และ 2) เครื่องบันทึกเสียง

4.4.2 เอกสารที่ใช้สำรวจ คือ 1) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง

4.5 การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

4.5.1 การกำหนดหัวข้อและขอบเขตพื้นที่ที่ต้องการศึกษา

4.5.2 การเตรียมข้อมูล เป็นการศึกษาหาข้อมูลเอกสารวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากเว็บไซต์ของหน่วยงานราชการข่าวสารต่าง ๆ โดยรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสารทางวิชาการ แนวคิด ทฤษฎีและทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับภูมิปัญญาการทำประมงพื้นบ้านและการปรับตัวของชาวประมงพื้นบ้านของพื้นที่ศึกษาและการวางแผนงานภาคสนาม

4.5.3 การสร้างแบบสัมภาษณ์ โดยในการสร้างแบบสัมภาษณ์มีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

1) ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาเป็นแนวทางของการสร้างแบบสัมภาษณ์และนำมาปรับใช้กับวิจัย
2) กำหนดวัตถุประสงค์ของแบบสัมภาษณ์ให้ชัดเจนพร้อมทั้งกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่จะสัมภาษณ์ กลุ่มตัวอย่างและประชากรในการศึกษา โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จำนวน 10 คน 10 ครัวเรือน 3) นำแบบสัมภาษณ์ที่ร่างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความสมบูรณ์ของเนื้อหา 4) ติดต่อผู้นำชุมชนที่ดูแลการจัดการการท่องเที่ยวโดยตรง นัดวัน เวลา สถานที่ในการสัมภาษณ์ 5) ลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลแบบสัมภาษณ์จากกลุ่มเป้าหมายจำนวน 10 ครัวเรือน ในพื้นที่ชุมชนบ้านยูโย ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี 6) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาตรวจสอบความถูกต้องของรายละเอียด เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ครบถ้วนตรงตามวัตถุประสงค์

5. สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่องประมงพื้นบ้านกับลมหายใจที่รยรินของชาวบ้านปากแม่น้ำชุมชนบ้านยูโย ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ได้นำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาภูมิปัญญาการทำประมงพื้นบ้าน ชุมชนบ้านยูโย ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ผลการวิจัยพบว่า

1. ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและ การปรับตัวให้เข้ากับธรรมชาติ ภูมิปัญญาการทำประมงพื้นบ้านเป็นภูมิปัญญาเพื่อการดำรงชีพที่เกี่ยวข้องกับการทำมาหากินและการได้มาเพื่อความอยู่รอดของคนในชุมชน เพราะคนในชุมชนในอดีต ส่วนใหญ่ไม่ได้มีการศึกษาที่ดี ถึงขั้นอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ ส่วนบางคนก็ไม่ได้รับการเรียนการศึกษา ทำให้การทำประมงพื้นบ้าน โดยอาศัยประสบการณ์ที่สั่งสมมาตั้งแต่วัยเด็ก เพื่อเป็นทางออกของการดำรงชีวิต หรือการใช้ชีวิตในแต่ละวันในการทำมาหากิน เพราะสภาพแวดล้อมของชุมชนติดกับแม่น้ำปัตตานีที่ไหลลงสู่ทะเล ในส่วนของเครื่องมือบางอย่าง มีการพัฒนาจากเดิมที่สามารถทำขึ้นได้ด้วยตัวเอง ใช้การเรียนรู้จากประสบการณ์ในการช่วยบรรพบุรุษออกไปหาสัตว์น้ำ ในช่วงแรกเริ่มการทำประมงแรก ๆ

ส่วนใหญ่จะอยู่ที่ช่วงอายุประมาณ 9-12 ปี ทักษะความรู้พื้นฐานมาจากประสบการณ์การสังเกตเหตุการณ์และการได้รับถ่ายทอดภูมิปัญญาต่าง ๆ ช่วงเวลาไหนสามารถหาปลาได้มาก ช่วงเวลาน้ำขึ้นหรือน้ำลง ฤดูกาล ช่วงเวลาที่เหมาะสม หรือทะเลคลื่นลมรวมไปถึงทรัพยากรสัตว์น้ำต่าง ๆ ช่วงใดที่สมควรแก่การลงเรือ บางครั้งคนในครอบครัว หรือคนในชุมชนที่ประกอบอาชีพประมง ได้สอนความรู้เพิ่มเติม ในการสังเกตสภาพอากาศในแต่ละวันที่เราจะลงเรือ และเราสามารถเรียนรู้ด้วยการลงเรือตามชาวประมง และการปรับตัวให้เข้ากับธรรมชาติ ซึ่งบรรพบุรุษ หรือผู้ที่มีประสบการณ์มาก เขาจะรู้จักธรรมชาติเป็นอย่างดีเหมือนรู้เขารู้เรา

"...แรกเริ่มก็เริ่มจากการสังเกต และลองผิดลองถูกในเรื่องของลม ทิศทาง และช่วงเวลาที่แม่น้ำจะมีน้ำจะจับสัตว์น้ำได้มากโดยทั้งหมดได้จากการเรียนรู้จากบรรพบุรุษ และชาวบ้านที่ทำประมงพื้นบ้าน การสอนส่วนมากจะเป็นการให้ทดลองหรือสัมผัสด้วยตนเอง..." (ซูแม, สัมภาษณ์ 23 กุมภาพันธ์ 2567)

ชาวประมงพื้นบ้านมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระแสลม ในรอบ 1 ปี ลมจะมีการเปลี่ยนแปลงตามฤดูกาล ทิศทางลม ในแต่ละทิศจะมีลักษณะและชื่อที่แตกต่างกันดังนี้

1) ลมเหนือ (อาจึงลาต) จะพัดจากทิศทางเหนือเข้าหาฝั่ง ช่วงประมาณเดือนมิถุนายน - กรกฎาคม กลางวันลมจะพัดสบายเรียบสงบมีคำว่า “ ลิงเพลินจนตกต้นไม้ ” สามารถออกทะเลได้ส่วนผลผลิตที่ได้ในช่วงเดือนนี้จะเป็นสัตว์น้ำหลากหลายชนิดผสมรวมกันจะไม่มีสัตว์น้ำชนิดใดชนิดหนึ่งที่เด่น แต่จะได้ผลผลิตที่ได้ไม่ค่อยเยอะพออยู่ได้

2) ลมตะวันออก (อาจึงตีมอ) จะพัดช่วงเดือนธันวาคม - มกราคม ลมพัดแรงชาวบ้านมีความกังวลและกลัวลมนี้มากเนื่องจากมีการพัดทำให้คลื่นแรงและมีคลื่นสูง อันตราย อยู่ในฤดูมรสุมเป็นลมที่น่ากลัว มีอิทธิพลมาจากทะเลจีนใต้ ฝนตกชุก ในช่วงนี้จะมีสัตว์น้ำหลากหลายชนิดที่โดดเด่น ได้แก่ ปลากระบอก กุ้ง ปูม้า ปลาเก๋า และมีความซุกซมเป็นอย่างมาก แต่ปัญหามรสุมเป็นอุปสรรคทำให้ชาวประมงไม่สามารถออกเรือลงทะเลได้ในช่วงนี้เมื่อลมมรสุมพัดผ่านไป คลื่นสงบ ชาวประมงก็สามารถออกเรือได้ตามปกติ

3) ลมใต้ (อาจึงตาระ) จะพัดช่วงเดือนมีนาคม - เมษายน จะเข้าสู่ฤดูร้อนบางช่วงลมแรงซึ่งลมนี้จะพัดมาจากบนบกลงสู่ทะเล อัตราการพัดของลมพัดจนบ้านเรือนเสียหาย ช่วงนี้จะมีผลผลิตจากการทำประมงได้แก่ ปลากระบอก กุ้ง ปูม้า ปลาเก๋า ปลากระบอก เป็นต้น

4) ลมตะวันตก (อาจึงบาระ) ในช่วงเย็นจะมีลมแรงบางวันฝนตกหนัก เพราะได้รับอิทธิพลจากฝั่งทะเลอันดามันอัตราการพัดของลมจะลดลงเมื่อลมแรง ชาวบ้านยังสามารถออกทะเลได้ และลักษณะเด่นในช่วงนี้คือจะมีปลาดุกทะเลวางไข่ และสัตว์อื่นก็จะมีตามปกติ

5) ลมตะวันออกเฉียงเหนือ (อาจึงตารอลาต) จะพัดช่วงเดือนมิถุนายน - กรกฎาคม เป็นช่วงฤดูร้อนในอ่าวปัตตานี จะร้อนจัดทำให้ปลาบางชนิดหนีลงไปในน้ำลึก แต่ช่วงในช่วงนี้ก็ยังเป็นทะเลเรียบสงบ ชาวประมงพื้นบ้านก็สามารถที่จะออกทะเลไปในระยะที่ไกลกว่าปกติได้

6) **ลมตะวันตกเฉียงใต้ (บาระมุดอ)** ช่วงเดือนพฤษภาคม – มิถุนายน เป็นลมพัดจากภูเขา ความโดดเด่นคือจะมีกลิ่นหอมหวลจากดอกไม้บนบก สัตว์น้ำทะเลในช่วงนี้เป็นกุ้ง

7) **ลมตะวันตกเฉียงเหนือ (อาจิงตารอบาระ)** ช่วงเดือนตุลาคม – พฤศจิกายน เป็นช่วงลมพัดแรงบางครั้งทำให้บ้านเรือนเสียหายจะพัดมาตอนกลางคืนช่วงหัวค่ำ

8) **ลมตะวันออกเฉียงใต้ (สลาตัน)** ช่วงเดือนมกราคม – กุมภาพันธ์ จะเป็นช่วงคลื่นลมแรง ฝนตกหนักในบางช่วง กลางวันลมแรง ส่วนกลางคืนลมเบาจะพัดอากาศเย็นขึ้นมาสูด ในช่วงนี้ของปีชาวบ้านส่วนใหญ่ที่ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน จะว่างจากการทำงานเพราะไม่สามารถออกทะเลได้หรือสามารถออกทะเลได้บางช่วงเวลาเท่านั้น สัตว์น้ำก็จะมีพวกปูและกุ้ง เป็นหลัก

“...ลมที่พัดมาแล้วนำพาความเสียหายและเป็นลมที่ชาวบ้านกลัวมากที่สุด คือ ลมตะวันออก (อาจิงตีมอ) เป็นลมที่เสี่ยงอันตรายถึงแก่ชีวิตและอาจพรากคนที่รักไปจากครอบครัว...” (แบเซ็ง, สัมภาษณ์ 22 กุมภาพันธ์ 2567)

ภาพที่ 1 กลุ่มชาวประมงพื้นบ้านที่ให้สัมภาษณ์

ที่มา : บากา มะมิง (2567)

นอกจากองค์ความรู้ของกระแสลมแล้ว ชาวประมงพื้นบ้าน ยังมีองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการกระโดดของปลา ชาวประมงพื้นบ้านชุมชนบ้านยูโย สามารถสังเกตหาฝูงปลาได้จากการพลิกตัวของปลาเมื่อมีอันตราย หรือว่ามีปลาเล่นอยู่เป็นฝูงก็จะรู้ว่าบริเวณนั้นมีปลาชนิดไหนอยู่ หากพบว่าปลากกระโดดสูงๆ อยู่หลายตัว แสดงว่าข้างใต้มีปลาอยู่เพียงไม่กี่ตัว หรืออาจมีเท่าจำนวนที่มองเห็น ในขณะที่หากบริเวณใดมีปลากกระโดดต่ำ ๆ อยู่เพียงแค่ 2-3 ตัว แสดงว่าหน้าดินบริเวณนั้น มีความอุดมสมบูรณ์ มีปลาฝูงใหญ่อยู่ สาเหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะการกระโดดอยู่เพียง 2-3 ตัวนั้นเนื่องจากเป็นกลุ่มปลาที่กำลังเล่นกัน เป็นช่วงที่สัตว์น้ำร่าเริง มีปลาออกหากินเป็นจำนวนมาก บางครั้งอาจจะสังเกตได้จากการสังเกตคลื่น ถ้าเกิดคลื่นตัวเป็นคลื่นเล็ก ๆ เห็นยิบ ๆ มาแต่ไกลอยู่วงหนึ่งทั้งที่ทะเลโดยรอบเป็นคลื่นลอนใหญ่ บริเวณนั้นจะมีปลา เช่น ปลาอินทรี ปลาโอ นอกจากการ

หาฝูงปลาด้วยสายตาแล้ว ยังมีการหาปลาด้วยการฟังเสียงของปลา โดยการจุ่มศีรษะลงไปโดยประมาณ 1 เมตร หรือเอาหูแนบกับน้ำเพื่อจับเสียงหายใจของปลา สามารถบอกได้เพียงว่าฝูงปลาที่ได้ยินนั้นเวียนว่าย (น้ำ) อยู่ทางทิศทางใด ชาวประมงต้องพายเรือไปตามเสียงในทิศทางที่ได้ยินจากนั้นจึงปล่อยยวนลงสู่ทะเล

2. การวางแผนการออกเรือ ชาวประมงพื้นบ้านชุมชนบ้านยูโย เป็นชาวประมงที่ตรงต่อเวลา โดยไม่ต้องพึ่งพานาฬิกา ชาวบ้านจะรู้จักเวลาจากการอ่านดวงดาว และด้วยดาวดวงเดียวกันที่นำไปสู่ทิศทาง ทั้งทางไปและทางกลับ ในการใช้เรือประมง ชาวประมงจะใช้เรือขนาด 7 เมตร เรือประมงจะแบ่งออกเป็น 2 ประเภท 1) เรือหางตัด 2) เรือกอก เป็นพาหนะในการประกอบอาชีพ เพื่อใช้ในการจับสัตว์น้ำริมฝั่งทะเล บทบาทหลักของชาวประมงที่อยู่บนเรือจะใช้ประสบการณ์สังเกตลักษณะของน้ำทะเล ทิศทางลม การพลิกตัวของปลา การกระโดดของปลาก็จะรู้ว่าบริเวณใดมีปลาชนิดไหนกำลังเล่นน้ำอยู่ เพื่อวางแผนการจับได้อย่างเหมาะสม เพราะในแหล่งน้ำมีสัตว์น้ำมากมายหลายชนิดที่มีความยากในการจับแตกต่างกันไป และในปัจจุบันยังเพิ่มการใช้เครื่องมือที่ทันสมัย ชาวประมงสามารถออกทะเลได้ตลอดทั้งปี ยกเว้นช่วงที่มีมรสุม ฝนตกหนักหรือคลื่นลมแรง จึงไม่สามารถออกเรือได้ และช่วงเวลาประมาณกลางเดือนธันวาคมถึงเดือนมกราคม หลังมีฝนตกชุกมากในพื้นที่ หรือหลังจากลมมรสุมพัดผ่านไป ในช่วงนี้จะมีสัตว์น้ำชุมชุม สัตว์น้ำส่วนใหญ่ที่จับได้จากอวน ได้แก่ ปลาทุบ ปลาหลัง ปลาอินทรี ปลาทรายแดง ปลากระบอก ปลาเกตุ ปลาหมึก และปลาป่นสำหรับใช้ทำอาหารสัตว์

3. การลำเลียงสัตว์น้ำขึ้นฝั่ง ในแต่ละปีชาวประมงพื้นบ้านชุมชนบ้านยูโย ในพื้นที่ปากแม่น้ำปัตตานี จะออกเรือจับสัตว์น้ำในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงพฤศจิกายน เพราะสภาพอากาศเอื้ออำนวยต่อการทำประมง ส่วนในเดือนธันวาคมถึงมกราคม ชาวประมงจะออกเรือ้น้อยมากเพราะเป็นช่วงที่ฝนตกหนัก มีลมแรงและคลื่นสูง ทำให้ยากต่อการควบคุมเรือ หลังจากชาวประมงพื้นบ้านชุมชนบ้านยูโย นำสัตว์น้ำขึ้นเรือจะไม่มีการเอาน้ำแข็งมาแช่ปลาหรือน็อคปลา เนื่องจากการทำประมงพื้นบ้านในระยะใกล้และใช้เวลาไม่นานเพื่อให้สัตว์น้ำมีคุณภาพ ความสดมากที่สุดก่อนที่จะถึงมือผู้บริโภค เมื่อกลับมาถึงแพปลาจะมีการคัดแยกชนิดของปลาซึ่งใช้แรงงานคนในการคัดแยก และนำไปขายให้กับแม่ค้าคนกลาง แม่ค้าคนกลางจะเป็นคนในหมู่บ้าน ชาวประมงพื้นบ้านชุมชนบ้านยูโย ได้มีการจัดส่งสัตว์น้ำให้กับแม่ค้าคนกลางด้วยตนเอง โดยขับเรือไปเทียบท่าชาวประมงพื้นบ้านชายฝั่งจะมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ประมาณ 60,000 - 80,000 บาท โดยเงินรายได้ที่ได้มาจะถูกแบ่งออกออกเป็น 2 ส่วน คือ เจ้าของเรือ 60% และลูกน้อง 40% โดยรายได้นั้นจะขึ้นลงตามช่วงเวลาของความต้องการของผู้บริโภค ในช่วงสัตว์น้ำที่จับได้น้อยแต่มีความต้องการสูง ทำให้ราคาของสัตว์น้ำสูงตามไปด้วย และหากเมื่อมีสัตว์น้ำที่เหลือจากการขาย หรือไม่มีคนรับซื้อ กลุ่มผู้หญิงจะมีบทบาทเป็นหลักในการนำไปประกอบอาหารเพื่อใช้รับประทานในครอบครัวและแปรรูปเป็นปลาเค็มตากแห้ง ผู้ชายจะให้อำนาจแก่ผู้หญิงในการบริหารจัดการเงินที่ได้จากการขายปลา สำหรับการใช้จ่ายเงินจำนวนมากจะตัดสินใจรวมกัน

“...ปลาที่ได้จะเป็นปลาสดโดยไม่การน็อคน้ำแข็งถึงมือลูกค้าอย่างมีคุณภาพสด ตาใสปิ๊ง...”
(ผู้ใหญ่บ้าน, สัมภาษณ์ 22 กุมภาพันธ์ 2567)

“...อาหารที่เรากินภายในครัวเรือนก็เป็นผลพลอยได้จากอาชีพประมงที่เราทำเป็นอาชีพหลัก...” (ดอเลาะ, สัมภาษณ์ 22 กุมภาพันธ์ 2567)

ภาพที่ 2 ท่าเทียบเรือ
ที่มา : นุรอาฟีกิน รีรา (2567)

ภาพที่ 3 บ้านผู้ให้สัมภาษณ์
ที่มา : นุรอาฟีกิน รีรา (2567)

4. ความเชื่อ

ความเชื่อของกลุ่มที่ทำประมงพื้นบ้านยูโย จะเชื่อในเรื่อง แม่นางบนเรือมาก เช่น ห้ามใส่รองเท้าเหยียบบนเรือ ห้ามผู้ชายนอนคว่ำบนเรือ เนื่องจากบนเรือมีแม่นางจำนวน 3 คนพี่น้อง ได้แก่ ตำแหน่งที่ 1 จะอยู่หัวเรือ คือ ลูกคนโต ตำแหน่งที่ 2 จะอยู่กลางเรือ คือ ลูกคนกลาง และตำแหน่งที่ 3 จะอยู่ท้ายเรือ คือ ลูกคนสุดท้อง ซึ่งจะเป็นผู้หญิงทั้งสามคน หากได้กระทำได้ข้างต้นจะถือว่าลบล้าง ไม่ให้เกียรติแม่นาง และจะต้องตกแต่งตัวเรือให้สวยงามอยู่เสมอ เช่น การปะแป้งให้เรือ การวาดลวดลายเรือให้มีสีสันสดใสอยู่เสมอ ห้ามให้ภายในตัวเรือสกปรกเนื่องจากแม่นางเป็นผู้หญิง และห้ามพูดถึงสัตว์ 4 ขา บนเรือเนื่องจากมีความเชื่อว่าจะทำให้เกิดความชวย เกิดพายุกลางทะเล และอาจจะทำประมงแล้วไม่ได้ผลผลิตในที่สุด และหากบางครั้งที่ไม่มีการออกเรือติดต่อกันเป็นเวลานาน จะมีการละหมาดฮายัตเพื่อเป็นการขอพรในการเริ่มต้นออกเรือในครั้งถัดไป ซึ่งเป็นการผสมผสานความเชื่อดั้งเดิมแบบผีสง และความเชื่อทางศาสนาลงไปในชีวิตชุมชน

“...อย่าลบล้างเรื่องเหล่านี้ เราควรให้เกียรติเพราะเรือเปรียบเสมือนหม้อข้าวของเรา อย่าทุบหม้อข้าวตัวเองด้วยการลบล้าง ไม่เชื่อในแม่นางบนเรือหรือสิ่งลี้ลับในท้องทะเล.” (อาเยีบากา, สัมภาษณ์ 22 กุมภาพันธ์ 2567)

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาการปรับตัวในการทำประมงพื้นบ้าน ชุมชนบ้านยูโย ตำบลบานา อำเภอมือ จังหวัดปัตตานี ผลการวิจัยพบว่า การปรับตัวของชาวประมงพื้นบ้าน ส่วนใหญ่มีการปรับตัวไปในทิศทางเดียวกัน เนื่องจากมีปัจจัยหลายอย่าง ดังนี้

1. ค่านิยม ปัจจุบันชาวประมงพื้นบ้านกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลง บางคนมีการย้ายภูมิลำเนาทั้งครอบครัวไปเป็นแรงงานที่อื่น เพื่อให้ได้ผลตอบแทนที่มากกว่าเดิมให้พอกับค่าใช้จ่ายในการดำรงชีพใน

ชีวิตประจำวัน ทำให้คนในพื้นที่เลือกที่จะทำงานอื่นแทน เช่น อาชีพรับจ้างเป็นพ่อค้าในร้านอาหารประเทศมาเลเซีย หรืองานที่ไม่ต้องใช้ต้นทุนและไม่ต้องเสี่ยงโดยส่วนใหญ่ปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมภายนอก จึงทำให้ชาวประมงมีการเปลี่ยนแปลงอาชีพที่ทำกันมาอย่างยาวนาน และในปัจจุบันมีความคิดของพ่อแม่ที่อยากให้ลูกหลานมีงานทำที่ดีที่สามารถต่อยอดได้ในขั้นที่สูงขึ้นและเป็นอาชีพที่ไม่ต้องลงแรง ตากแดด พร้อมกับความเสี่ยงกลางทะเลที่ไม่สามารถคาดเดาได้

2. การศึกษาที่สูงขึ้น การศึกษาที่สูงขึ้นทำให้เด็กในปัจจุบันมีความคิดที่จะประกอบอาชีพอื่นเป็นหลัก อีกอย่างปัจจุบันนี้เด็ก ๆ สนใจที่จะเรียนหนังสือต่างจากอดีตที่เด็กไม่สามารถเรียนหนังสือได้ เป็นเพราะค่าครองชีพที่ไม่เพียงพอต่อการส่งลูกเรียน รายได้ไม่เพียงพอต่อการใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน

“...จากการชวนลูกชายเพื่อให้ลงเรือฝึกการทำประมงและต้องการที่จะถ่ายทอดวิธีการทำประมงเพื่อให้ลูกสืบทอด ปรากฏว่า ลูกชายปฏิเสธและไม่มีท่าทีสนใจในอาชีพนี้และบอกว่าเราจะทำอาชีพนี้ไปเพื่ออะไรในเมื่ออาชีพสบาย ๆ มีอยู่มากมายในปัจจุบัน และอีกอย่างลูกมีความต้องการที่จะเรียนสูง ๆ ...” (รอชาลี, สัมภาษณ์ 22 กุมภาพันธ์ 2567)

3. วิฤตจากธรรมชาติ ธรรมชาติมีอิทธิพลต่อชาวบ้านที่ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านเป็นอย่างมาก การได้มาของผลผลิตจะมากหรือน้อย มาจากทรัพยากรทางทะเล ซึ่งในปัจจุบันลดจำนวนลง และประกอบกับสภาพอากาศที่มีการเปลี่ยนแปลงไป เมื่อชาวประมงต้องเผชิญกับคลื่นลมมรสุมที่ไม่สามารถคาดเดาได้ ทำให้ไม่สามารถออกเรือเพื่อทำการประมง จึงทำให้ชาวประมงพื้นบ้านขาดรายได้ และเป็นการขาดรายได้ในระยะเวลาที่ไม่แน่นอน จึงต้องมีการวางแผนและมีภูมิคุ้มกันภายในตัวเองอยู่เสมอ ชาวประมงพื้นบ้านส่วนใหญ่มีการเตรียมพร้อมด้วยการเก็บทรัพยากรที่ได้จากช่วงที่สามารถออกเรือทำประมง ช่วงที่สภาพอากาศเอื้ออำนวยและได้รายได้ดีด้วยการซื้อทองมาจัดเก็บ และเมื่อถึงคราวที่มีมรสุมออกเรือไม่ได้ติดต่อกันหลายวัน ชาวบ้านก็จะนำเอาทองออกไปจำหน่ายเพื่อนำเงินมาใช้จ่ายภายในครัวเรือน เช่น ค่าเล่าเรียน ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าอินเทอร์เน็ต ค่าบำรุงซ่อมแซมเรือ เป็นต้น

6. สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาของผู้วิจัยในเรื่องประมงพื้นบ้าน กับลมหายใจที่รวยรินของชาวบ้านปากแม่น้ำชุมชนบ้านยูโย ตำบลบานา อำเภอมือ จังหวัดปัตตานี โดยการศึกษาในพื้นที่ชุมชนบ้านยูโย ตำบลบานา อำเภอมือ จังหวัดปัตตานี ซึ่งได้ทำการสรุปการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาภูมิปัญญาการทำประมงพื้นบ้าน ชุมชนบ้านยูโย ตำบลบานา อำเภอมือ จังหวัดปัตตานี พบว่า ภูมิปัญญาการทำประมงพื้นบ้าน เป็นภูมิปัญญาเพื่อการดำรงชีพของคนในพื้นที่ ตั้งแต่อดีตโดยอาศัยประสบการณ์ความเคยชินและการลงมือปฏิบัติจนเกิดเป็นความรู้ความชำนาญ สอดคล้องกับงานวิจัยของอภิญญา รัตนไชย (2561) ได้ศึกษาเรื่อง กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำประมงพื้นบ้านของชุมชนลิพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ประเทศไทย ความรู้ความเข้าใจเรื่องลมทั้ง 8 ทิศ

เพื่อความเตรียมพร้อมกับผลกระทบและปรากฏการณ์หลังจากลมพัดผ่าน ลมอันตรายลมที่ชาวบ้านกลัวจะสร้างความเสียหายมากที่สุดคือลมตะวันออก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของจตุรงค์ คงแก้ว เยาวนิจ กิตติธรรกุล และก้องเกียรติ กิตติวัฒนาวงศ์ (2560) ได้ศึกษาเรื่อง *การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศกับการเปลี่ยนแปลงภูมิปัญญาในการทำประมงของชาวประมงพื้นบ้าน : กรณีศึกษาชุมชนชายฝั่งสีหมู้บ้าน ในอ่าวเกาะมุกด์ จังหวัดตรัง* พบว่าการสังเกตการเปลี่ยนแปลงของลมเนื่องจากภูมิอากาศแปรปรวนและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว นอกจากความรู้เรื่องลมแล้วชาวบ้านยังมีองค์ความรู้เรื่องการกระโดดของปลา หากกระโดดอยู่สูง ๆ หลายตัวได้นำมีปลาไม่กี่ตัวเนื่องจากปลาตกใจเมื่อมีอันตรายในขณะที่ปลากระโดดอยู่ 2-3 ตัวแสดงว่าได้นำมีฝูงปลาขนาดใหญ่อยู่ และได้ดินมีความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพินิจา พรหมมานต หทัยรัตน์ ทับพร และกรรณิการ์ สัจกุล (2562) ได้ศึกษาเรื่อง *คนโปะ : ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการสืบทอดการทำประมงพื้นบ้านสมุทรสงคราม* พบว่ามนุษย์ได้สัมผัสธรรมชาติและรับรู้ความงามผ่านการเห็นและการได้ยิน ชาวประมงพื้นบ้านโยโยใช้เรือทั้ง 2 ประเภทคือเรือหางตัดและเรือกอและจะใช้วนลอยในการจับสัตว์น้ำและปัจจุบันมีการเสริมใช้เครื่องทุ่นแรง เช่น เอคโคชาวดอร์ (ตรวจจับสัตว์น้ำ) วิพสุสื่อสารช่วงเวลาเพื่อออกทำการประมงสามารถทำได้ตลอดทั้งปียกเว้นช่วงมรสุมธันวาคม-มกราคม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของเชษฐา มุหะหมัด เก็ดถวา บุญปรากร และชลลดา แสงมณี ศิริสาธิตกิจ (2562) ได้ศึกษาเรื่อง *ปฏิบัติการในชีวิตประจำวันของชาวประมงชุมชนหัวเขา ตำบลหัวเขา อำเภอลี้หินนคร จังหวัดสงขลา* ผลดังกล่าวทำให้ชาวประมงเปลี่ยนมาใช้เครื่องมือที่ทันสมัย การล่าเลี้ยงสัตว์น้ำจะแบ่งออกเป็น 2 ส่วนได้แก่ 1) ขายให้แม่ค้าคนกลาง 2) นำมารับประทานภายในครัวเรือนและแปรรูปปลาที่ได้จะเป็นปลาสดไม่ผ่านการน็อคน้ำแข็ง ความเชื่อจะเชื่อเรื่องแม่ย่านางบนเรือมาก เช่น ห้ามใส่รองเท้าขึ้นบนเรือ ห้ามผู้ชายนอนคว่ำ เนื่องจากแม่ย่านางเป็นผู้หญิงและควรตกแต่งเรือให้มีความสวยงามอยู่เสมอเช่นการทาสีและปะแป้ง (สุไลมาน สาเมาะ 2567, สัมภาษณ์)

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาการปรับตัวในการทำประมงพื้นบ้าน ชุมชนบ้านโยโย ตำบลบานา อำเภอมือ จังหวัดปัตตานี จากผลของการศึกษาการปรับตัวในการทำประมงพื้นบ้าน พบว่า ค่านิยมอาชีพประมงมีรายได้ไม่แน่นอน ไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงชีพ เกิดการอพยพออกไปทำงานนอกพื้นที่ เช่น ประเทศมาเลเซียและในปัจจุบันมีความคิดที่เปลี่ยนไปอยากทำงานสบาย ๆ ไม่ต้องทนแดดทนฝน และมีเงินเดือนที่แน่นอน เด็ก ๆ สนใจเรียนหนังสือมากขึ้น ครอบครัวส่งเสริม ทำให้ทั้งอาชีพดั้งเดิมไปทำอย่างอื่นแทน อีกทั้งยังมีวิกฤตจากธรรมชาติ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของจันทิมา เพียรพล รัฐิมา เอียดแก้ว (2558) ได้ศึกษาเรื่อง *สภาวะสังคมและเศรษฐกิจของการทำประมงพื้นบ้าน ภายใต้พระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558* พบว่าผลกระทบที่มีต่อชาวบ้านชาวประมงพื้นบ้านส่วนใหญ่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมปฏิบัติความสัมพันธ์ในชุมชน ปัญหาในชุมชนประกอบอาชีพ รายได้ รายจ่าย ภาระหนี้สิน โดยเป็นผลกระทบทั้งเชิงบวกและเชิงลบ

7. ข้อเสนอแนะและการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

7.1 ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย จากการศึกษาเรื่องประมงพื้นบ้าน กับลมหายใจที่รยรินของชาวบ้านปากแม่น้ำชุมชน บ้านยูโย ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ควรให้คนในชุมชนมีกิจกรรมที่สามารถส่งเสริมความรู้ให้กับคนรุ่นหลัง เพื่อเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการทำประมงให้สืบทอดคงอยู่ต่อไป

7.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ความต้องการของผู้ที่สนใจทำวิจัยการทำประมงพื้นบ้าน สามารถทำวิจัยรูปแบบนี้ในพื้นที่อื่น ๆ เพิ่มเติม หรือพื้นที่ใกล้เคียงกันในจังหวัดปัตตานี
2. ควรศึกษาการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตชาวประมงพื้นบ้านในการเรียนรู้และประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านแบบยั่งยืน

8. เอกสารอ้างอิง

- จตุรงค์ คงแก้ว เยาวนิจ กิตติธรรกุล และ ก้องเกียรติ กิตติวัฒนาวงศ์. (2560). การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศกับการเปลี่ยนแปลงภูมิปัญญาในการทำประมงของชาวประมงพื้นบ้าน : กรณีศึกษาชุมชนชายฝั่งสีหมู้บ้าน ในอำเภอเกาะมุกด์ จังหวัดตรัง. *วารสารวิชาการการจัดการสิ่งแวดล้อม*, 13(2), 6-17.
- จันทิมา เพียรพล จูติมา เอียดแก้ว. (2558). สภาวะสังคมและเศรษฐกิจของการทำประมงพื้นบ้าน ภายใต้ พระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558. *รายงานการประชุมวิชาการประมง*, 64(3), 80.
- เชษฐา มุหะหมัด เก็ดลวา บุญปรากฏ และชลลดา แสงมณี ศิริสาธิตกิจ. (2562). ปฏิบัติการในชีวิตประจำวันของชาวประมงชุมชนหัวเขา ตำบลหัวเขา อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร*, 6(2), 881-897.
- พิมณิชา พรหมมานต, ทัยรัตน์ ทับพร และกรรณิการ์ สัจกุล. (2562). คนโป๊ะ : ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการสืบทอดการทำประมงพื้นบ้านสมุทรสงคราม. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร*, 39(2), 50-66.
- ศิริพรรณ หุตะโชค สุภาภรณ์สงค์ประชา วิลาสินี อโนมะศิริ และคนางค์ คันธมธูรพจน์. (2562). วิถีชีวิตของชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดสมุทรสาคร ภายใต้แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. *การประชุมวิชาการเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตแห่งชาติ ครั้งที่ 20*, (น.1571-1582). มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- อภิญา รัตนไชย. (2563). กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำประมงพื้นบ้านของชุมชนลิพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ประเทศไทย. *วารสารแก่นเกษตร*, 48(4), 744-748.

แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยว ตำบลคลองหลา

อำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา

Guidelines for Development Tourism Potential in Tambon Khlong Lha, Hoi Khong District, Songkhla Province

กณณิกา ยิ่งไทย¹, ศุภรัตน์ พินสุวรรณ² และวรุฒม์ นาที³

Kannika Yingthai¹, Suparat Pinsuwan² and Warut Natee³

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทและศักยภาพการท่องเที่ยวตามหลักองค์ประกอบการท่องเที่ยว พร้อมทั้งเสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวตามหลัก 3As ในพื้นที่ตำบลคลองหลา อำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา เน้นการวิจัยแบบผสมผสาน โดยใช้การสัมภาษณ์แบบเชิงลึก และแบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัย

ผลการศึกษาพบว่าตำบลคลองหลา เป็นพื้นที่ราบลุ่ม มีอ่างเก็บน้ำคลองหลาเป็นแหล่งน้ำสำคัญ ประชากรทำสวนยางพาราเป็นอาชีพหลัก และทำสวนผลไม้ เช่น สวนทุเรียนพันธุ์ปากท่า ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่โดดเด่นของพื้นที่ มีศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงบ้านสวนธนพร และสินค้าชุมชนที่สร้างเอกลักษณ์ดึงดูดความสนใจจากผู้เยี่ยมชม เช่น เครื่องแกง น้ำพริกไตปลา ข้าวเหนียวกวน กล้วยฉาบ กระเป๋าจักสานจากเส้นใยพลาสติก เส้นใยกอแก้ว และไข่เค็ม โดยมีศักยภาพในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.04, S.D. = 0.23) สำหรับแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวตามหลัก 3As ควรเริ่มจากการจัดทำปฏิทินการท่องเที่ยวที่ระบุฤดูกาลที่น่าสนใจ การจัดตั้งตลาดท้องถิ่นที่จำหน่ายสินค้าพื้นบ้านและของฝากเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจและสร้างโอกาสให้ผู้เยี่ยมชมได้สัมผัสวัฒนธรรมท้องถิ่น ควรมีซ่อมแซมถนน ป้ายบอกทางที่ชัดเจนเพื่ออำนวยความสะดวก และการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการประชาสัมพันธ์เพื่อเพิ่มการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย เพิ่มสถานที่เช็คอินและอาคารที่พัก รวมถึงการปรับปรุงระบบขนส่งสาธารณะ เพื่อให้การเดินทางของนักท่องเที่ยวสะดวกและปลอดภัยมากขึ้น

คำสำคัญ : บริบท, ศักยภาพการท่องเที่ยว, การพัฒนาการท่องเที่ยว, ตำบลคลองหลา

¹ นิสิต สาขาวิชาภูมิศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ, E-mail: 641011096@tsu.ac.th (corresponding author)

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาภูมิศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ, E-mail: suchoo74@hotmail.com

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาภูมิศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ, E-mail: warutna@tsu.ac.th

Abstract

This study aimed to examine the context and potential of tourism based on the tourism components framework, as well as to propose tourism development strategies following the 3As principle in Khlong La Subdistrict, Khlong Hoi Khong District, Songkhla Province. The research utilized a mixed-methods approach, employing in-depth interviews and questionnaires as research tools.

The results revealed that Khlong La Subdistrict is a lowland area with the Khlong La Reservoir as an important water source. The local population primarily engages in rubber farming and fruit orchards, such as the "Pak Tha" durian, which is a distinctive product of the area. The subdistrict also features a community learning center focused on the sufficiency economy, Ban Suan Thanaporn, and local products that create unique characteristics attracting visitors, such as curry pastes, spicy fish paste, sticky rice with coconut, crispy fried bananas, woven bags made from plastic fibers, glass fibers, and salted eggs. Overall, the tourism potential is at a moderate level ($\bar{X} = 3.04$, S.D. = 0.23). For tourism development according to the 3As framework, it is recommended to begin by creating a tourism calendar highlighting interesting seasons, establishing local markets that sell handmade goods and souvenirs to stimulate the economy and provide visitors with the opportunity to experience local culture. Road repairs, clear signage for easy access, and the use of social media for promotion should be implemented to increase outreach to the target audience. Additionally, more check-in locations and accommodation facilities should be developed, as well as improvements to public transportation systems, to make travel more convenient and safe for tourists.

Keywords: Context, tourism potential, tourism development, Khlong La Subdistrict

1. บทนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่มีศักยภาพด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวสูง มีความอุดมสมบูรณ์ และมีความหลากหลายทั้งในด้านของทรัพยากรที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สร้างความประทับใจในเรื่องของความงาม ความเป็นธรรมชาติ ตลอดจนมีแหล่งท่องเที่ยวด้านประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศาสนา อันแสดงถึงอารยธรรมความเจริญของท้องถิ่นนั้น ๆ รวมถึงแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม ที่มีความแตกต่างกันไปในแต่ละสังคม ซึ่งมีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม

ซึ่งสามารถสร้างภาพลักษณ์และมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักไปทั่วโลก ในปัจจุบันแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ เหล่านี้สามารถดึงดูดความนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างมาก ทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ ทำให้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง (พจนานุกรม, 2557)

พื้นที่ตำบลคลองหลา เป็นหนึ่งในสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดสงขลา ซึ่งเน้นการท่องเที่ยวธรรมชาติและแหล่งเรียนรู้ชุมชน โดยสถานที่ท่องเที่ยวที่โดดเด่น ได้แก่ อ่างเก็บน้ำคลองหลา เป็นอ่างเก็บน้ำตามโครงการพระราชดำรินในหลวงรัชกาลที่ 9 ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เหมาะสำหรับการพักผ่อนหย่อนใจ มีทิวทัศน์และทัศนียภาพที่สวยงาม วัดโคกกอ เป็นหนึ่งแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีความเก่าแก่อยู่คู่กับชุมชนแห่งนี้มายาวนาน นอกจากนี้ยังมีแหล่งเรียนรู้ชุมชน ได้แก่ บ้านสวนธนพร เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรและศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง มีการจัดกิจกรรมประชุม จัดอบรม ท่องเที่ยวเชิงเกษตรแบบผสมผสาน อาหารพื้นถิ่น โฮมสเตย์สำหรับพักค้าง กิจกรรมปั่นจักรยานชมบ้านโบราณ อีกทั้ง ตำบลคลองหลายังมีผลิตภัณฑ์ตำบลที่น่าสนใจจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอีกหลากหลาย ได้แก่ กล้วยหินฉาบจากกลุ่มกล้วยหินฉาบบ้านสายชะ เครื่องจักสาน จากกลุ่มจักสานบ้านช่างแก้ว น้ำผึ้งชันโรง จากกลุ่มเลี้ยงผึ้งชันโรงบ้านช่างแก้ว เครื่องแกง จากกลุ่มเครื่องแกงบ้านช่างแก้ว และไข่เค็ม จากกลุ่มทำไข่เค็มบ้านโนนด เป็นต้น

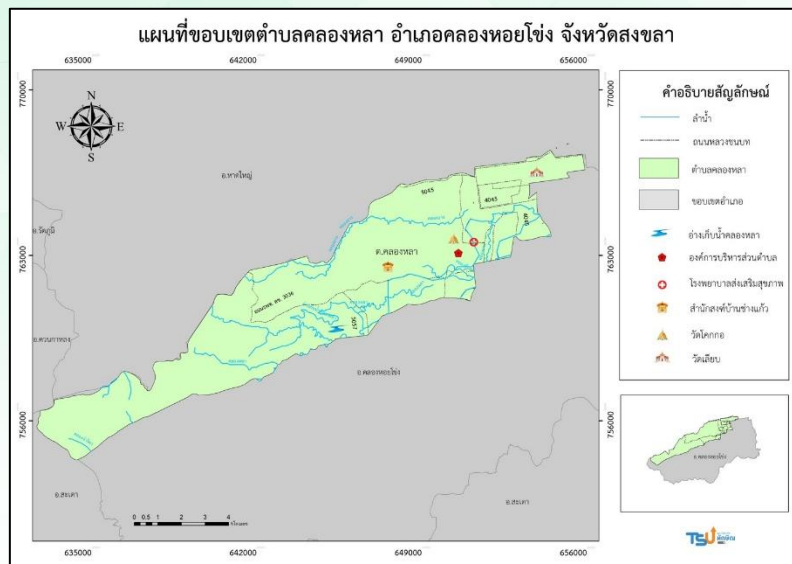
แต่อย่างไรก็ตามแม้ตำบลคลองหลา อำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา จะมีสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ทางวัฒนธรรม และแหล่งเรียนรู้วิสาหกิจชุมชนต่าง ๆ มากมายที่น่าสนใจ แต่ตำบลคลองหลา ยังไม่เป็นที่รู้จักสำหรับผู้คนภายนอกมากพอ เนื่องด้วยยังขาดการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน จึงควรมีแนวทางการจัดการท่องเที่ยวและพัฒนาท้องถิ่นให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน อนุรักษ์และปรับปรุงทรัพยากร และวัฒนธรรมท้องถิ่น การส่งเสริมธุรกิจท้องถิ่นให้ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว การส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนไม่เพียงแต่ช่วยให้เกิดรายได้เพิ่มขึ้นแต่ยังเสริมสร้างความเชื่อมั่นและความ เป็นอยู่ร่วมกันในชุมชนด้วย ดังนั้นการสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างมากสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนในทุก ๆ ด้านผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่องแนวทางการจัดการท่องเที่ยวของตำบลคลองหลา อำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา เพื่อให้ทราบถึงบริบทของชุมชน ศักยภาพ การท่องเที่ยวในชุมชน และเพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาชุมชนตามหลัก (3As) (ชูสิทธิ์ ชูชาติ 2542)

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาบริบทของตำบลคลองหลา อำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา
2. ศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวตามหลักขององค์ประกอบการท่องเที่ยว
3. เสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวตามหลัก 3As

ขอบเขตพื้นที่ศึกษา

ตำบลคลองหลา อำเภอลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา จำนวน 7 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 1 บ้านสะพานหมาก หมู่ 2 บ้านโนนด หมู่ 3 บ้านใหม่ หมู่ 4 บ้านทอนไม้ไผ่ หมู่ 5 บ้านสายชะ หมู่ 6 บ้านต้นสำน และ หมู่ 7 บ้านช่างแก้ว

ภาพที่ 1 แผนที่พื้นที่ขอบเขตตำบลคลองหลา

ที่มา : ผู้วิจัย (2567)

3. แนวคิด ทฤษฎี กรอบแนวคิด

3.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางออกจากที่พักอาศัยของตนเอง เพื่อไปทำกิจกรรมเพื่อการพักผ่อน หย่อนใจ การติดต่อธุรกิจ หรือการไปเยี่ยมคนรู้จัก ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง อาจมีการพักแรมหรือไม่พักแรมค้างคืนก็ได้ (ธง คำเกิด และคณะ, 2564) สำหรับประเทศไทยมีทรัพยากรที่หลากหลายไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรทางธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ หาดทราย ภูเขา น้ำตก และความหลากหลายของสัตว์ป่าและพืชพันธุ์ทางธรรมชาติ ทรัพยากรทางภูมิปัญญา เช่น การทอผ้า การเพาะปลูกพืช วิถีชุมชน ทรัพยากรเหล่านี้เองเป็นจุดดึงดูดความสนใจเชื้อเชิญคนต่างถิ่นมาแสวงหาความสวยงามในทรัพยากรที่ประเทศไทยมี ไม่ว่าจะเป็นคนต่างชาติหรือคนไทยด้วยกันเองต่างหลงใหลในการท่องเที่ยว จากความพร้อมด้านทรัพยากรของประเทศและวัฒนธรรมการใช้ชีวิตของคนไทยที่มีรอยยิ้มจนได้ชื่อเล่นว่า สยามเมืองยิ้ม ทำให้รัฐบาลมีการกำหนดเป้าหมายการท่องเที่ยวจะทำให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวแห่งเอเชีย (Tourism Capital of Asia) ซึ่งส่งผลให้ประเทศไทยกลายเป็นจุดหมายการเดินทางจากทั่วโลก (วรวิทย์ แก้วไพรินทร์, 2564)

3.1.1 ความสำคัญของทรัพยากรทางท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง พื้นที่ สิ่งของ กิจกรรม หรือมิติอื่นใดที่สามารถให้คุณค่าเชิงการท่องเที่ยว เช่น ความงามตามธรรมชาติ คุณค่าเชิงประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และการเรียนรู้ประสบการณ์ให้นักท่องเที่ยว ทั้งนี้ทรัพยากรการท่องเที่ยวสามารถปรากฏได้ทั้งในลักษณะของรูปธรรมสามารถสัมผัสได้ด้วยการจับต้อง เช่น สิ่งก่อสร้าง ของที่ระลึก ถ้ำ และน้ำตก เป็นต้น และนามธรรมที่ไม่สามารถสัมผัสได้ด้วยการจับต้องแต่สามารถสัมผัสได้ด้วยทางภูมิปัญญา ท้องถิ่น ภาษา ความเป็นชนเผ่า และการเล่นการแสดงพื้นบ้าน เป็นต้น (มนัส สุวรรณ และคณะ, 2538)

3.2 แนวคิดเกี่ยวกับศักยภาพทางการท่องเที่ยว

ศักยภาพการท่องเที่ยว หมายถึง ความพร้อมของทรัพยากร สิ่งอำนวยความสะดวก การบริการ สิ่งแวดล้อมและชุมชน ในการนำมาใช้ประโยชน์ด้านการท่องเที่ยว เอื้อต่อการพัฒนาหรือทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อประโยชน์ด้านการท่องเที่ยวและสามารถรองรับกิจกรรมท่องเที่ยวได้ ให้แหล่งท่องเที่ยวเกิดความน่าสนใจในการมาท่องเที่ยวภายใต้ความเหมาะสมในการใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวที่ไม่เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรือระบบนิเวศ (ดร.ชนันท์ เอ็มพันธุ์, 2561)

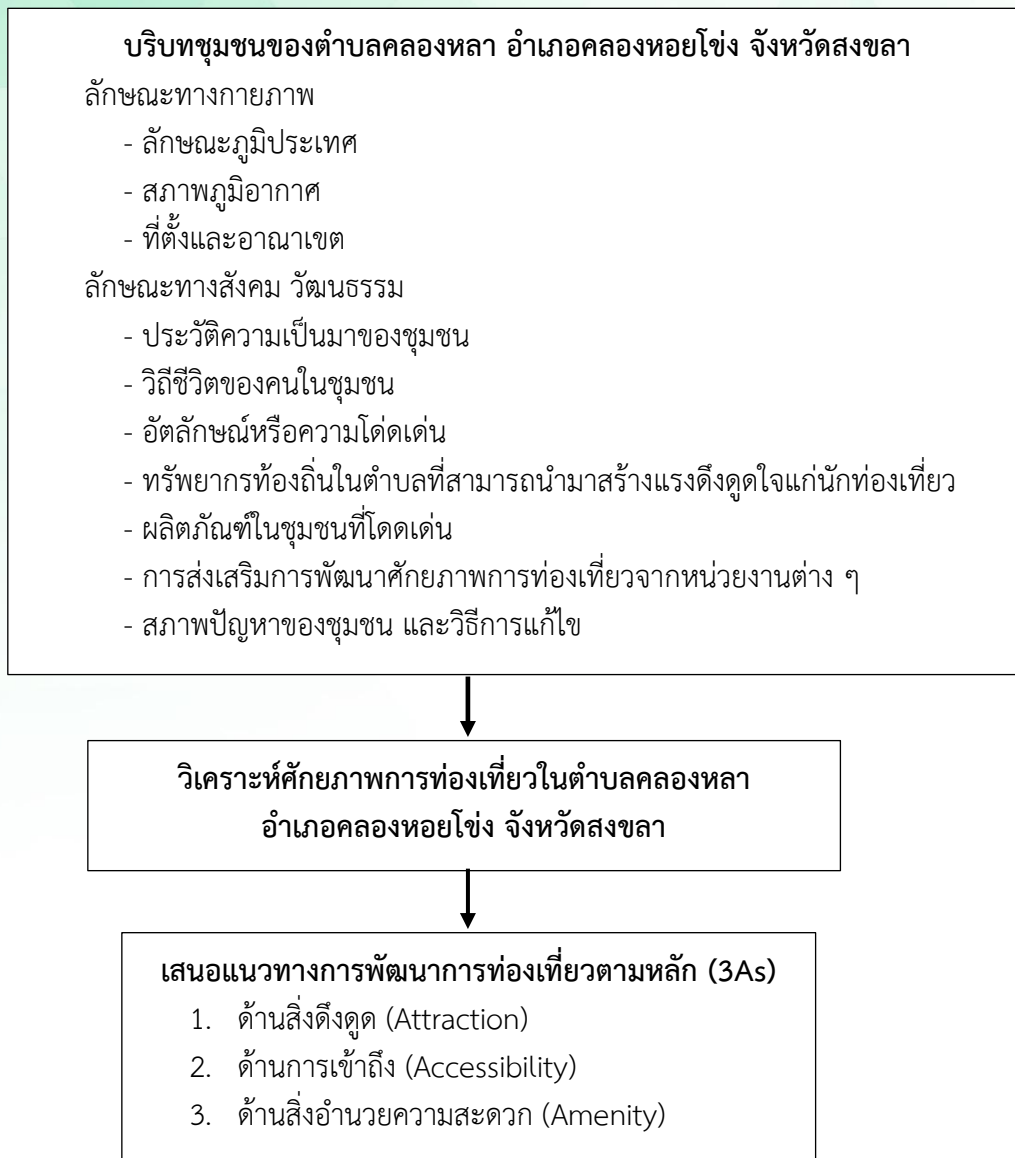
3.2.1 องค์ประกอบการท่องเที่ยว องค์ประกอบของทรัพยากรท่องเที่ยวควรมีองค์ประกอบหลักอย่างน้อย 3 ประการ หรือ 3As ดังต่อไปนี้

1) ทรัพยากรท่องเที่ยวต้องมีสิ่งดึงดูดใจ (Attractions) [เป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดของทรัพยากรท่องเที่ยวที่ต้องมีสิ่งดึงดูดใจอย่างใดอย่างหนึ่งในการดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปเยี่ยมเยือนสถานที่นั้น ๆ ซึ่งสิ่งดึงดูดใจการท่องเที่ยวย่อมแตกต่างกันไปตามประเภทของทรัพยากรท่องเที่ยว โดยแต่ละกลุ่มจะสนใจสิ่งดึงดูดใจของทรัพยากรท่องเที่ยวแต่ละประเภทแตกต่างกันไป

2) ทรัพยากรท่องเที่ยวจะต้องมีเส้นทางขนส่งเข้าถึง (Accessibility) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของทรัพยากรท่องเที่ยวที่ต้องมีเส้นทางหรือเครือข่ายคมนาคมขนส่งที่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวนั้น ตลอดจนสามารถติดต่อเชื่อมโยงกันระหว่างทรัพยากรท่องเที่ยวหนึ่งกับอีกทรัพยากรท่องเที่ยวหนึ่งที่อยู่บริเวณใกล้เคียง

3) ทรัพยากรท่องเที่ยวต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของทรัพยากรท่องเที่ยวที่ต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกไว้บริการนักท่องเที่ยวที่เข้ามายังทรัพยากรท่องเที่ยวนั้น ให้ได้รับความสะดวกสบายและความประทับใจ ทำให้นักท่องเที่ยวอยากจะอยู่นานวันขึ้นซึ่งสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวหมายถึงสรรพสิ่งทีรองรับในการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวเพื่อให้การเดินทางท่องเที่ยวเป็นไปด้วยความสะดวกสบายและปลอดภัย (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548)

3.3 กรอบแนวคิดวิจัย

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดงานวิจัย

ที่มา : ผู้วิจัย (2567)

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method) โดยการใช้การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ที่ใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทของชุมชน ศักยภาพการท่องเที่ยว พร้อมทั้งเสนอแนวทางการพัฒนาชุมชนตำบลคลองหลา ผู้วิจัยมีการดำเนินการวิจัย โดยมีระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

4.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

4.1.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ

1) แบบสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยได้เลือกใช้เครื่องมือในการวิจัยเพื่อเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ

4.1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ

1) แบบสอบถาม (Questionnaire) ผู้วิจัยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 2 ส่วน ประกอบด้วย ส่วนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว ลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ซึ่งมีเกณฑ์ในการกำหนดค่าน้ำหนักของการประเมินเป็น 5 ระดับตามวิธีของลิเคิร์ต (Likert) ส่วนที่ 2 เสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวตามหลัก 3As

4.2 วิธีการรวบรวมข้อมูล

4.2.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูล 2 แหล่งดังต่อไปนี้

1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ได้แก่ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งใช้วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) แบบเจาะจง ซึ่งเป็นนายกองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ และ ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว โดยกำหนดประเด็นแนวคำถามในแบบสัมภาษณ์ ประกอบด้วย 1) บริบทการท่องเที่ยวของตำบลคลองหลา 2) ศักยภาพการท่องเที่ยวของตำบลคลองหลา และ 3) ความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาตามหลัก (3As) ในด้านสิ่งดึงดูดใจ ด้านการเข้าถึง และด้านสิ่งอำนวยความสะดวก

2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ได้แก่ แหล่งข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องจากงานวิจัย ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต เอกสารต่าง ๆ ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อเพิ่มเป็นข้อมูลและเป็นแนวทางในการดำเนินงานวิจัย

4.2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ โดยการวิเคราะห์แบบสอบถามนักท่องเที่ยว จำนวน 10 คน โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างตามสะดวกหรือสมัครใจ แล้วนำข้อมูลที่ได้มาจัดกลุ่ม (Grouped Data) ให้เป็นระเบียบ โดยนำเสนอในรูปของตาราง แจกแจงความถี่

ข้อจำกัดในการวิจัยครั้งนี้ เนื่องจากในช่วงเก็บข้อมูลวิจัยการท่องเที่ยวของตำบลคลองหลามีนักท่องเที่ยวน้อย จึงเก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักท่องเที่ยวได้น้อย

4.3 การวิเคราะห์ข้อมูล และเสนอข้อมูล

4.3.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และนำเสนอข้อมูลโดยการพรรณนาวิเคราะห์

4.3.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ในการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

- 1) วิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวที่มีลักษณะเป็นแบบรายการ (Check-list) ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษาสูงสุด อาชีพ และรายได้ต่อเดือน หาค่าความถี่แล้วสรุปออกมาเป็นร้อยละ (Percentage)
- 2) วิเคราะห์แบบสอบถามนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อศักยภาพการท่องเที่ยว ตำบลคลองหลา อำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา ใช้วิธีหาค่าเฉลี่ย (Mean: $\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) (บุญชม ศรีสะอาด, 2545, หน้า 15 อ้างใน ธานินทร์ ศิลป์จารุ, 2555)

$$\text{ใช้สูตร ดังนี้} \quad \bar{X} = \frac{\sum x}{n}$$

$\bar{X}$ คือ ค่าเฉลี่ย

$\sum x$ คือ ผลรวมของข้อมูลทั้งหมด

n คือ จำนวนข้อมูลทั้งหมด

- 3) วิเคราะห์แบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว ลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ซึ่งมีเกณฑ์ในการกำหนดค่าน้ำหนักของการประเมินเป็น 5 ระดับตามวิธีของ ลีเคิร์ท (Likert) ได้ดังนี้ (ธานินทร์ ศิลป์จารุ, 2555) และนำมาวิเคราะห์ระดับของศักยภาพโดยแบ่งเป็น 5 ระดับ ดังนี้

1.0 – 1.80	หมายถึง	ศักยภาพน้อยที่สุด
1.81 – 2.60	หมายถึง	ศักยภาพน้อย
2.61 – 3.40	หมายถึง	ศักยภาพปานกลาง
3.41 – 4.20	หมายถึง	ศักยภาพมาก
4.21 – 5.00	หมายถึง	ศักยภาพมากที่สุด

5. สรุปผลการวิจัย

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักถึงบริบทของตำบลคลองหลา อำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา ซึ่งพบข้อมูลเป็นไปในทิศทางเดียวกัน คือชุมชนคลองหลาอาศัยอยู่ในที่ราบลุ่ม วิถีชีวิตของคนในชุมชนตำบลคลองหลา อำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา เป็นแบบที่มีลักษณะเฉพาะซึ่งสะท้อนถึงวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวชนบทในภาคใต้ของไทย ชุมชนคลองหลาเน้นการทำเกษตรกรรมเป็นหลัก โดยเฉพาะการทำสวนยางพาราเป็นกิจกรรมหลักที่สร้างรายได้สำคัญให้กับชาวบ้าน นับเป็นอาชีพหลักของคนในพื้นที่ ทำสวนผลไม้ เช่น สวนทุเรียนพันธุ์พื้นบ้าน เช่น พันธุ์ปากทำ ที่เป็นจุดเด่นของตำบล การทำนาในบางหมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 4 ไร่จ้างทั่วไปและอาชีพราชการบ้างในส่วนน้อย มีการพึ่งพาอาศัยกันในชุมชน ชาวบ้านในชุมชนมีการรักษาและสืบทอดประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นมีการจัดกิจกรรมประเพณีตลอดทั้งปี เช่น ประเพณีรับเทวดา ในคืนวันเข้าพรรษา ประเพณีทำบุญเดือนสิบ แรม 15 ค่ำ เดือน 10 ของทุกปี ประเพณีทอดผ้าป่า

ทอดถิ่นซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการเสริมสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน โดยมีวัดโคกกอกและวัดเลียบเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนในตำบล นอกจากนั้นคนในชุมชนจะอาศัยประโยชน์จากแหล่งน้ำจากอ่างเก็บน้ำคลองหลาในการใช้สอยทั้งตำบล โดยรวมแล้ว ชุมชนคลองหลาเป็นชุมชนที่มีความร่วมมือและความเป็นกันเองในชีวิตประจำวัน โดยมีการทำงานและการใช้ชีวิตที่เชื่อมโยงกับธรรมชาติและการทำเกษตรกรรมเป็นหลัก

อัตลักษณ์หรือความโดดเด่นของตำบลคลองหลาคือ ตำบลคลองหลาตั้งอยู่อยู่บริเวณที่ราบลุ่ม ซึ่งมีลักษณะทางกายภาพที่เหมาะสมต่อการเกษตร เนื่องจากมีที่ดินอุดมสมบูรณ์และมีอ่างเก็บน้ำคลองหลาที่ให้ประโยชน์แก่ประชาชนในตำบลทั้งหมด ชุมชนคลองหลามีวิถีชีวิตแบบชนบทที่เรียบง่าย โดยที่เครือข่ายชาวบ้านในชุมชนมีความเข้มแข็งและให้ความร่วมมือในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รวมถึงการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างใกล้ชิด ตำบลคลองหลามีอัตลักษณ์และความโดดเด่นในด้านการเกษตร โดยเฉพาะในเรื่องการปลูกสวนทุเรียนพันธุ์เก่าแก่ดั้งเดิมที่มีความโดดเด่นเป็นของดีประจำถิ่น เป็นทุเรียนพันธุ์พื้นบ้านพันธุ์ปากท่าอายุ 200 ปี ซึ่งเป็นพันธุ์ทุเรียนที่มีความเฉพาะตัวและมีประวัติศาสตร์ยาวนาน โดยผู้ปลูกทุเรียนพันธุ์ปากท่าคนแรกชาวบ้านในท้องถิ่นเรียกกันว่า โต๊ะลอร์ด ช่วงที่ทุเรียนพันธุ์ปากท่าให้ผลผลิตจะอยู่ระหว่างเดือนกรกฎาคมถึงสิงหาคมของทุกปี การปลูกทุเรียนพันธุ์นี้พบเฉพาะในหมู่ที่ 7 ซึ่งมีลักษณะพิเศษที่ไม่สามารถปลูกได้ในสถานที่อื่นโดยรักษารสชาติและคุณภาพอันเป็นเอกลักษณ์เช่นเดียวกัน ลักษณะประจำพันธุ์ของทุเรียนพันธุ์ปากท่ารูปทรงผลเป็นทรงกลม น้ำหนักผลเฉลี่ย 1.8 - 2 กก. สีเนื้อเป็นสีขาวหรือสีเหลืองอ่อน รสชาติดี ราคาขายกิโลกรัมละ 100 บาทการมีทุเรียนพันธุ์ปากท่าจึงถือเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางมาเยือนตำบลคลองหลา

ผลิตภัณฑ์หลักที่มีความโดดเด่นในชุมชนประกอบด้วย ทุเรียนพันธุ์พื้นบ้าน โดยเฉพาะพันธุ์ปากท่าที่เป็นจุดเด่นของที่นี่ นอกจากนั้นยังมีศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านสวนธนพร เครื่องแกง น้ำพริกไตปลา และข้าวเหนียวกวนจากบ้านช่างแก้วหมู่ที่ 7 กล้วยฉาบกับกระเป๋าจักรสานจากเส้นใยพลาสติกหมู่ที่ 5 กระเป๋าจักรสานจากเส้นใยกอแก้ว หมู่ที่ 3 ไข่เค็มกับข้าวเหนียวกวนบ้านโนนดจากหมู่ที่ 2 ผลิตภัณฑ์เหล่านี้เป็นสิ่งที่สร้างความเป็นเอกลักษณ์ให้กับชุมชนและมีศักยภาพในการดึงดูดความสนใจจากผู้เยี่ยมชม (จากการสัมภาษณ์, สิงหาคม 2567)

ระดับศักยภาพการท่องเที่ยวตำบลคลองหลา อำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา จากการเก็บรวบรวมข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยว 10 คน ผลการวิเคราะห์ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ระดับศักยภาพโดยภาพรวมของการท่องเที่ยว ตำบลคลองหลา อำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา โดยภาพรวม

เกณฑ์ในการบ่งชี้ศักยภาพ	$\bar{X}$	S.D	ระดับศักยภาพ
1.ด้านสิ่งดึงดูดใจ	3.72	0.23	มาก
2.ด้านการเข้าถึง	3.00	0.12	ปานกลาง
3.ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก	2.56	0.24	น้อย
รวม	3.04	0.23	ปานกลาง

จากตารางที่ 1 พบว่าศักยภาพโดยรวมของ ตำบลคลองหลา อำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.04, S.D. = 0.23) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว มีศักยภาพสูงที่สุด คืออยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.72, S.D. = 0.23) รองลงมาอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านการเข้าถึง ($\bar{X}$ = 3.00, S.D. = 0.12) และระดับน้อย ได้แก่ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ($\bar{X}$ = 2.56, S.D. = 0.24) ตามลำดับ

นอกจากนี้ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักถึงศักยภาพการท่องเที่ยวและแนวทางทางการพัฒนาการท่องเที่ยวตำบลคลองหลา ตามหลัก 3As พบว่า ตำบลคลองหลามีสิ่งดึงดูดใจที่มีศักยภาพมาก เช่น สภาพธรรมชาติที่สมบูรณ์และคุณค่าทางวัฒนธรรม ด้านการเข้าถึงมีศักยภาพปานกลางเนื่องจากมีปัญหาดถนนชำรุด ปัญหาระบบไฟฟ้าส่องทางและป้ายบอกเส้นทางยังไม่เพียงพอ ทำให้ไม่สะดวกต่อการบริการนักท่องเที่ยว และด้านสิ่งอำนวยความสะดวกก็มีศักยภาพปานกลาง โดยเฉพาะเรื่องร้านอาหาร ห้องน้ำของฝากที่ระลึก และที่พักที่ยังขาดแคลน การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของการท่องเที่ยวตำบลคลองหลา ผู้วิจัยได้เห็นแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวตำบลคลองหลา ตามหลัก 3As ได้แก่ ด้านสิ่งดึงดูดใจ ด้านการเข้าถึง และด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ดังนี้

ด้านสิ่งดึงดูดใจ ควรจัดทำปฏิทินการท่องเที่ยวของตำบลคลองหลา เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถวางแผนการเดินทางตามฤดูกาลและช่วงที่ผลไม้พร้อมให้เลือก สนับสนุนการจัดตั้งตลาดท้องถิ่นที่สามารถจำหน่ายสินค้าภายในชุมชน ของฝาก ของที่ระลึก และอาหารพื้นเมือง เป็นอีกหนึ่งแนวทางที่จะช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจในชุมชน รวมถึงพัฒนาการประชาสัมพันธ์ออนไลน์ผ่านสื่อสังคม เช่น TikTok, Facebook, และ Instagram เพื่อเพิ่มการเข้าถึงข้อมูลและโปรโมทสถานที่ท่องเที่ยว นอกจากนี้ควรปรับปรุงจุดเช็คอิน อาคารที่พัก ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว และจัดทำแผนที่สำหรับนักท่องเที่ยว

ด้านการเข้าถึง ควรปรับปรุงถนน เส้นทางคมนาคม และเพิ่มไปส่องทาง พร้อมติดตั้งป้ายบอกทางและสัญญาณจราจรที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น เพื่อเพิ่มความสะดวกสบายและไม่ให้นักท่องเที่ยวเกิดความสับสน สร้างจุดบริการนักท่องเที่ยวและศูนย์ข้อมูลที่มีแผนที่และบริการช่วยเหลือ นอกจากนี้ควรใช้การตลาดดิจิทัลและสื่อออนไลน์เพื่อโปรโมทและดึงดูดนักท่องเที่ยว

ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ควรเพิ่มบริการขนส่ง เช่น รถประจำทาง รถพ่วง และรถราง เพื่อให้การเดินทางสะดวกขึ้น ควรปรับปรุงห้องน้ำสาธารณะให้สะอาดและรองรับส่งภายในชุมชนแก่นักท่องเที่ยวที่ไม่มียานพาหนะ การพัฒนาตลาดท้องถิ่นเพื่อจำหน่ายสินค้าชุมชนและอาหารพื้นเมืองก็จะช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนและเพิ่มความหลากหลายในการเลือกซื้อสินค้า การสร้างแผนที่ท่องเที่ยวที่ละเอียดจะช่วยให้ผู้มาเยือนสามารถวางแผนการเดินทางได้ง่ายขึ้น และการใช้สื่อออนไลน์ในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวและบริการต่าง ๆ จะช่วยเพิ่มการรับรู้และดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยือนตำบลคลองหลาอย่างมีประสิทธิภาพ

6. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยพบว่าตำบลคลองหลาในอำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา เป็นพื้นที่เกษตรกรรมที่มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้เพื่อการเกษตร โดยเฉพาะการปลูกยางพาราและทุเรียน พื้นบ้านพันธุ์ปากท่า ซึ่งเป็นจุดเด่นและอัตลักษณ์ที่สำคัญของพื้นที่ ซึ่งเป็นทุเรียนพื้นบ้านที่มีอายุยาวนานกว่า 200 ปี จุดเด่น คือ มีเนื้อเยื่อ เนื้อแน่น เนื้อละเอียด และหวานเข้ม ทำให้นักท่องเที่ยวที่ได้รับประทานมีความประทับใจ และกลับมาซื้อซ้ำจนต้องมีการเข้าคิวรอ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ มณีรัตน์ อธิพันธุ์เสถียร (2562) ได้กล่าวว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยวนับเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวที่มีความสำคัญอย่างมากอาจกล่าวได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว นอกจากนี้ชาวบ้านในชุมชนยังคงรักษาวินัยวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น เช่น ประเพณีรับเทวดา ทำบุญเดือนสิบ และทอดผ้าป่า วันสำคัญของทุกๆ ปี ปัจจุบันชุมชนยังประสบปัญหาด้านการพัฒนา เช่น ถนนชำรุด ไฟฟ้าส่องทางไม่เพียงพอ และสิ่งก่อสร้างเสื่อมโทรม ข้อเสนอในการแก้ไขคือการจัดทำงบประมาณจากหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค

ศักยภาพการท่องเที่ยวตามหลักขององค์ประกอบการท่องเที่ยว เมื่อพิจารณาภาพรวม พบว่า พื้นที่ตำบลคลองหลามีศักยภาพการท่องเที่ยวตามหลักขององค์ประกอบการท่องเที่ยวอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวมีศักยภาพสูงที่สุด คืออยู่ในระดับมาก รองลงมาอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านการเข้าถึง และระดับน้อย ได้แก่ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ตามลำดับ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า ตำบลคลองหลามีศักยภาพมากในการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามา เพราะมีทั้งทรัพยากรธรรมชาติเกิดขึ้นเอง และที่มนุษย์สร้างขึ้น มีกิจกรรมนันทนาการที่น่าสนใจ แต่ยังขาดศักยภาพด้านสิ่งอำนวยความสะดวกที่จะช่วยอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับวิจัยของ เปรมภาศรี เจริญธูมา (2566) ได้กล่าวว่า ศักยภาพการท่องเที่ยว หมายถึง ความพร้อมของทรัพยากร สิ่งอำนวยความสะดวก การบริการสิ่งแวดล้อม และชุมชน ในการนำมาใช้ประโยชน์ด้านการท่องเที่ยว เอื้อต่อการพัฒนาหรือทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อประโยชน์ด้านการท่องเที่ยวและสามารถรองรับกิจกรรมท่องเที่ยวได้

นอกจากนี้ผู้ให้ข้อมูลหลักมีความคิดเห็นต่อการเสนอแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวตำบลคลองหลา อำเภอลองโขง จังหวัดสงขลา ตามหลัก 3As ดังนี้

ด้านสิ่งดึงดูดใจ การจัดทำปฏิทินการท่องเที่ยว ควรจัดทำปฏิทินการท่องเที่ยวเพื่อระบุช่วงเวลาที่เหมาะสมสำหรับการเดินทางมายังตำบลคลองหลา โดยแสดงฤดูกาลที่น่าสนใจและผลไม้ที่มีให้เลือกในช่วงเวลาดังกล่าว การมีปฏิทินที่ชัดเจนจะช่วยให้นักท่องเที่ยวสามารถวางแผนการเดินทางได้ดีขึ้นและเพลิดเพลินกับผลไม้หรือกิจกรรมเฉพาะฤดูกาล ควรมีการปรับปรุงพัฒนาสภาพแวดล้อมโดยรอบให้มีความสวยงามและดึงดูดใจมากยิ่งขึ้น พัฒนาระบบการรักษาความสะอาด มีการจัดหรือเพิ่มจุดวางถังขยะให้มากขึ้น เพื่อรักษาความสะอาดของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ซึ่งสอดคล้องกับวิจัยของ สุวนิตย์ หอมจะบก (2553) ได้กล่าวไว้ว่า ทรัพยากรท่องเที่ยวต้องมีสิ่งดึงดูดใจ (Attraction) เป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดของทรัพยากรท่องเที่ยวที่ต้องมีสิ่งดึงดูดใจอย่างใดอย่างหนึ่งในการดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปเยี่ยมเยือนสถานที่นั้น ๆ ควรสนับสนุนการจัดตั้งตลาดท้องถิ่นที่สามารถจำหน่ายสินค้าและของฝาก รวมถึงอาหารพื้นเมือง การพัฒนาตลาดท้องถิ่นจะช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนและเพิ่มความหลากหลายในการเลือกซื้อสินค้าและของฝาก นอกจากนี้ควรมีการพัฒนาและเพิ่มช่องทางการประชาสัมพันธ์ออนไลน์ การใช้แพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์ เช่น TikTok Facebook และ Instagram จะช่วยเพิ่มช่องทางในการเข้าถึงข้อมูลและโปรโมทสถานที่ท่องเที่ยวของตำบลคลองหลา การสร้างเนื้อหาที่น่าสนใจและมีคุณภาพบนแพลตฟอร์มเหล่านี้จะช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยวและเพิ่มการรับรู้เกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยว และควรปรับปรุงอาคารสถานที่สำคัญ เช่น จุดเช็คอิน อาคารที่พัก ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว และที่พักค้างคืน รวมถึงการจัดทำแผนที่สำหรับนักท่องเที่ยว

ด้านการเข้าถึง ควรปรับปรุงถนนและเส้นทางการคมนาคมให้ดีขึ้น รวมถึงการสร้างป้ายบอกทางและสัญญาณจราจรที่ชัดเจน เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางได้สะดวกและปลอดภัย เพิ่มบริการขนส่งสาธารณะ เช่น รถบัสหรือรถสองแถวที่เชื่อมต่อกับสถานที่ท่องเที่ยวหลัก และเพิ่มความสะดวกในการเช่ารถหรือจักรยาน สร้างจุดบริการนักท่องเที่ยว จัดตั้งศูนย์ข้อมูลนักท่องเที่ยวที่มีข้อมูลการเดินทางและแผนที่พร้อมบริการช่วยเหลือที่จำเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวในท้องถิ่น ใช้ช่องทางการตลาดดิจิทัลและการประชาสัมพันธ์ในสื่อออนไลน์เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวและให้ข้อมูลเกี่ยวกับการเดินทาง ซึ่งสอดคล้องกับวิจัยของ สุวนิตย์ หอมจะบก (2553) ได้กล่าวไว้ว่า ทรัพยากรท่องเที่ยวจะต้องมีเส้นทางขนส่งเข้าถึง (Accessibility) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของทรัพยากรท่องเที่ยวที่ต้องมีเส้นทางที่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวนั้นตลอดจนสามารถติดต่อเชื่อมโยงกันระหว่างทรัพยากรท่องเที่ยวหนึ่งกับอีกทรัพยากรท่องเที่ยวหนึ่งที่อยู่บริเวณใกล้เคียง

ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ควรพัฒนาและฟื้นฟูระบบสาธารณูปโภค เช่น ถนน ห้องน้ำ ป้ายบอกทาง เพิ่มจำนวนที่พัก โฮมสเตย์ เพื่ออำนวยความสะดวกและบริการนักท่องเที่ยวให้มากขึ้น การมีห้องน้ำที่สะอาดและมีสิ่งอำนวยความสะดวกเพียงพอจะช่วยสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวและผู้ใช้บริการทั่วไป นักท่องเที่ยวมักให้ความสำคัญกับความสะอาดสบายและความสะอาดของสถานที่ที่มาเยือน การมีห้องน้ำที่ได้มาตรฐานจะทำให้ผู้มาเยือนรู้สึกประทับใจและมีประสบการณ์ที่ดีต่อการท่องเที่ยวในพื้นที่นั้น ซึ่งสอดคล้องกับ

วิจัยของสุนิตย์ หอมจะบก (2553) ได้กล่าวไว้ว่า สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของทรัพยากรท่องเที่ยวที่ต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกไว้บริการนักท่องเที่ยวที่เข้ามายังทรัพยากรท่องเที่ยว นั้นให้ได้รับความสะดวกสบายและความประทับใจ และควรมีจุดบริการแก่นักท่องเที่ยว

7. ข้อเสนอแนะและการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

7.1 ข้อเสนอแนะสำหรับตำบลคลองหลา

หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรเข้ามาช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวตำบลคลองหลา อำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา ตามหลัก 3As โดยชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม

1) ด้านสิ่งดึงดูดใจ ควรจัดให้มีกิจกรรมเพิ่มส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยการประชาสัมพันธ์หรือเผยแพร่กิจกรรมท่องเที่ยว เช่น

- จัดทำปฏิทินการท่องเที่ยวเพื่อระบุช่วงเวลาที่เหมาะสมสำหรับการเดินทางมายังตำบลคลองหลา การมีปฏิทินที่ชัดเจนจะช่วยให้นักท่องเที่ยวสามารถวางแผนการเดินทางได้ดีขึ้นและเพลิดเพลินกับผลไม้หรือกิจกรรมเฉพาะฤดูกาล

- ควรมีการโปรโมทสถานที่ท่องเที่ยวในโซเชียลมีเดียมากขึ้น
- ควรเผยแพร่เรียนปากทำให้เป็นที่รู้จักมากกว่านี้ เพื่อเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจในชุมชน
- ควรมีตลาดภายในชุมชนไว้รองรับสำหรับการขายของผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชน

2) ด้านการเข้าถึง ควรปรับปรุงถนนและเส้นทางคมนาคมให้ดีขึ้น รวมถึงการสร้างป้ายบอกทางและสัญญาณจราจรที่ชัดเจน เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางได้สะดวกและปลอดภัย เพิ่มบริการขนส่งสาธารณะ เช่น รถบัสหรือรถสองแถวที่เชื่อมต่อกับสถานที่ท่องเที่ยวหลัก และเพิ่มความสะดวกในการเช่ารถหรือจักรยาน สร้างจุดบริการนักท่องเที่ยว จัดตั้งศูนย์ข้อมูลนักท่องเที่ยวที่มีข้อมูลการเดินทางและแผนที่พร้อมบริการช่วยเหลือที่จำเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวในท้องถิ่น ใช้ช่องทางการตลาดดิจิทัลและการประชาสัมพันธ์ในสื่อออนไลน์เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวและให้ข้อมูลเกี่ยวกับการเดินทาง

3) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก โดยพัฒนาและฟื้นฟูระบบสาธารณูปโภค เช่น ถนน ห้องน้ำ ป้ายบอกทาง เพิ่มจำนวนที่พักโฮมสเตย์ เพื่ออำนวยความสะดวกและบริการนักท่องเที่ยวให้มากขึ้น ควรมีจุดรักษาความปลอดภัยในบริเวณอ่างเก็บน้ำคลองหลา การมีห้องน้ำที่สะอาดและมีสิ่งอำนวยความสะดวกเพียงพอ จะช่วยสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวและผู้ใช้บริการทั่วไป และควรบูรณาการทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่ก่อนที่จะเสื่อมโทรมลง

7.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาแนวทางการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับพื้นที่ใกล้เคียงเพื่อเพิ่มความน่าสนใจและการเพิ่มทางเลือกให้นักท่องเที่ยว

2) ควรศึกษากลุ่มตัวอย่างให้มากขึ้น เพื่อให้การประเมินศักยภาพมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

8. กิตติกรรมประกาศ

รายงานวิจัยแนวทางพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวตำบลคลองหลา อำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา ล่วงได้ด้วยความกรุณาจากอาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศุภรัตน์ พิณสุวรรณ ประธานกรรมการที่ปรึกษา และผู้ช่วยศาสตราจารย์วรุฒม์ นาที กรรมการที่ปรึกษา ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษาและชี้แนะแนวทาง ตลอดจนการตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องมาโดยตลอด

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลเพื่อทำการศึกษาวินิจฉัยนางสาวธนพร คงบุญ ตลอดจนผู้ให้ข้อมูลหลักทุกท่านสำหรับข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพ ซึ่งนำมาสู่ความสำเร็จล่วงไปได้อย่างราบรื่นเป็นอย่างดี

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ ครอบครัวที่คอยสนับสนุน ซึ่งเป็นผู้ที่อยู่เบื้องหลังของความสำเร็จในครั้งนี้ ขอขอบคุณอาจารย์ และนิสิตสาขาภูมิศาสตร์ทุกคน ที่ได้ให้คำแนะนำ คำปรึกษาและคอยช่วยเหลือผู้วิจัยขอขอบคุณทุกคนเป็นอย่างยิ่ง ณ โอกาสนี้

9. เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2563). *สถิตินักท่องเที่ยว*. สืบค้นจาก https://www.mots.go.th/more_news_new.php?cid=411.
- ชูสิทธิ์ ชูชาติ. (2542). *อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว* ใน โครงการตำราวิชาการราชภัฏเฉลิมพระเกียรติเนื่องในวโรกาสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเจริญพระชนมายุครบ 6 รอบ (หน้า 3). สถาบันราชภัฏเชียงใหม่.
- ดรชนิ เอมพันธุ์. (2549). *หลักนันทนาการและการท่องเที่ยว*. คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ธง คำเกิด อุทุมพร เรื่องฤทธิ์ เพียงฤทธิ์ เสี่ยงศิลป์ จิตราภรณ์ เกรวัตร และชิตชนก มากจันทร์. (2564). *การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานรากวิถีชีวิตชุมชนอย่างยั่งยืนของตำบลต้นตาล อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี*. คณะศิลปศาสตร์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิศูนย์สุพรรณบุรี
- ธานินทร์ ศิลป์ จารุ. (2555). การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS (พิมพ์ครั้งที่ 11). บิสซิเนสอาร์แอนด์ดี.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2545). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 7). สุวีริยาสาสน.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). *การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน*. เพรสแอนด์ดีไซน์.
- พจนา บุญคุ้ม. (2557). *การพัฒนาแบบการสื่อสารทางการตลาดในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกลุ่มภาคกลางตอนล่าง*. (ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). สาขาวิชาการจัดการ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- มนัส สุวรรณ และคณะ. (2538). *นิเวศวิทยากับการพัฒนาเศรษฐกิจ*. โอเดียนสโตร์.
- วรวิญญู แก้วไพรินทร์. (2564). *พฤติกรรมและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อวัดในตำบลคลองสระบัว จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต, มหาวิทยาลัยกรุงเทพ).
- สุนิตย์ หอมจะบก. (2553). *แนวทางการพัฒนาแผนการประชาสัมพันธ์ จิม ทอมป์สัน ฟาร์ม อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดนครราชสีมา*. รายงานการศึกษาอิสระปริญญาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยขอนแก่น สาขาการจัดการท่องเที่ยว บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนทุ่งนาใต้
ตำบลท่าประจะ อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช

Potential of Agro-Tourism in the Community: A Case Study of
Thung Na Tai Community, Tha Pracha Subdistrict, Cha-Uat District,
Nakhon Si Thammarat Province

ธนิษฐา เจริญ¹, ศุภรัตน์ พินสุวรรณ² และ จำรูญ ศรีชัยชนะ³

Thanittha charoen¹, Suparat Pinsuwan² and Jumroon Srichaichana³

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) ศึกษาบริบทพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนทุ่งนาใต้ ตำบลท่าประจะ อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช 2) วิเคราะห์ศักยภาพและความต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนทุ่งนาใต้ 3) คิดค้นและพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชน โดยใช้วิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method) ด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ที่ใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลจำนวน 20 คน ได้แก่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ประชาชนในพื้นที่ และนักท่องเที่ยว

ผลการวิจัยพบว่าชุมชนทุ่งนาใต้เป็นชุมชนเกษตรที่รักษาวินัยชีวิตดั้งเดิม มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่โดดเด่น โดยมีศักยภาพในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.42$, S.D. = 0.65) สำหรับการคิดค้นและพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยว ชุมชนนำเสนอกิจกรรมและสถานที่ที่สอดคล้องกับขีดความสามารถในการจัดการโดยชุมชน ซึ่งเส้นทางที่พัฒนาขึ้นสะท้อนจุดเด่นของพื้นที่และวิถีเกษตรของชุมชน ที่นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้วิถีเกษตรและสัมผัสธรรมชาติได้ใกล้ชิด แต่อย่างไรก็ตาม ชุมชนทุ่งนาใต้ยังต้องพัฒนาด้านปัจจัยการเข้าถึงและเพิ่มช่องทางการเผยแพร่ข้อมูล เช่น โซเชียลมีเดีย เว็บไซต์ หรือส่งเสริมการจัดงานหรือกิจกรรมประชาสัมพันธ์ในชุมชน เพื่อเพิ่มการรับรู้แก่นักท่องเที่ยวและกระตุ้นการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมถึงเพิ่มศักยภาพด้านสิ่งอำนวยความสะดวกของแหล่งท่องเที่ยวและพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนทุ่งนาใต้ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการดึงดูดนักท่องเที่ยวและสร้างรายได้ให้ชุมชนได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : การท่องเที่ยวเชิงเกษตร, ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว, ชุมชนทุ่งนาใต้

¹ นิสิต สาขาวิชาภูมิศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ, E-mail: 641011103@tsu.ac.th (corresponding author)

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาภูมิศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ, E-mail: suchoo74@hotmail.com

³ อาจารย์ดร. สาขาวิชาภูมิศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ, E-mail: jamroon@tsu.ac.th

Abstract

This research seeks to 1) examine the context of the area for Agro-Tourism in Thung Na Tai community located in Tha Pracha Subdistrict, Cha-ua District, Nakhon Si Thammarat Province, 2) Analyze the potential and requirements for the development of Agro-Tourism within the Thung Na Tai community, and 3) invent and develop Agro-Tourism routes in the community by using mixed methods research with quantitative research using questionnaires and qualitative research using in-depth interviews. The informant group comprised 20 individuals, including members of community enterprise groups, local residents, and tourists.

The findings revealed that the Thung Na Tai community is an agricultural area that maintains its traditional lifestyle. It has the potential to be developed into an outstanding Agro-Tourism destination with high overall potential ($\bar{x} = 3.42$ S.D. = 0.65). For the development of tourism routes, the community presents activities and locations that are consistent with the community's management capabilities. The developed routes reflect the strengths of the area and the community's agricultural way of life, where tourists can learn about agricultural lifestyles and closely experience nature. However, Thung Na Tai community still needs to develop accessibility factors and increase information dissemination channels, such as social media, websites, or promote events or public relations activities in the community to increase awareness among tourists and stimulate community participation, as well as increase the potential of tourist attractions' facilities and develop Agro-Tourism routes in Thung Na Tai community to increase efficiency in attracting tourists and generate sustainable income for the community.

Keywords: Agro-Tourism, Tourist attraction potential, Thung Na Tai community

1. บทนำ

จากสถานการณ์การท่องเที่ยวในปีพ.ศ.2559 - พ.ศ.2564 พบว่ารายได้จากการท่องเที่ยวภายในประเทศมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากประมาณ 800,000 ล้านบาทในปี พ.ศ.2559 เป็น 1 ล้านล้านบาท ในปี พ.ศ. 2565 และเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับ รายได้ในปี พ.ศ. 2564 พบว่ามีการขยายตัวประมาณ 240,000 ล้านบาท หรือคิดเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 3.39 และรายได้ส่วนใหญ่จะกระจุกตัวอยู่ในจังหวัดท่องเที่ยว เช่น กรุงเทพมหานคร ประมาณ 340,000 ล้านบาท เชียงใหม่ 280,000 ล้านบาท เป็นต้น (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. 2566)

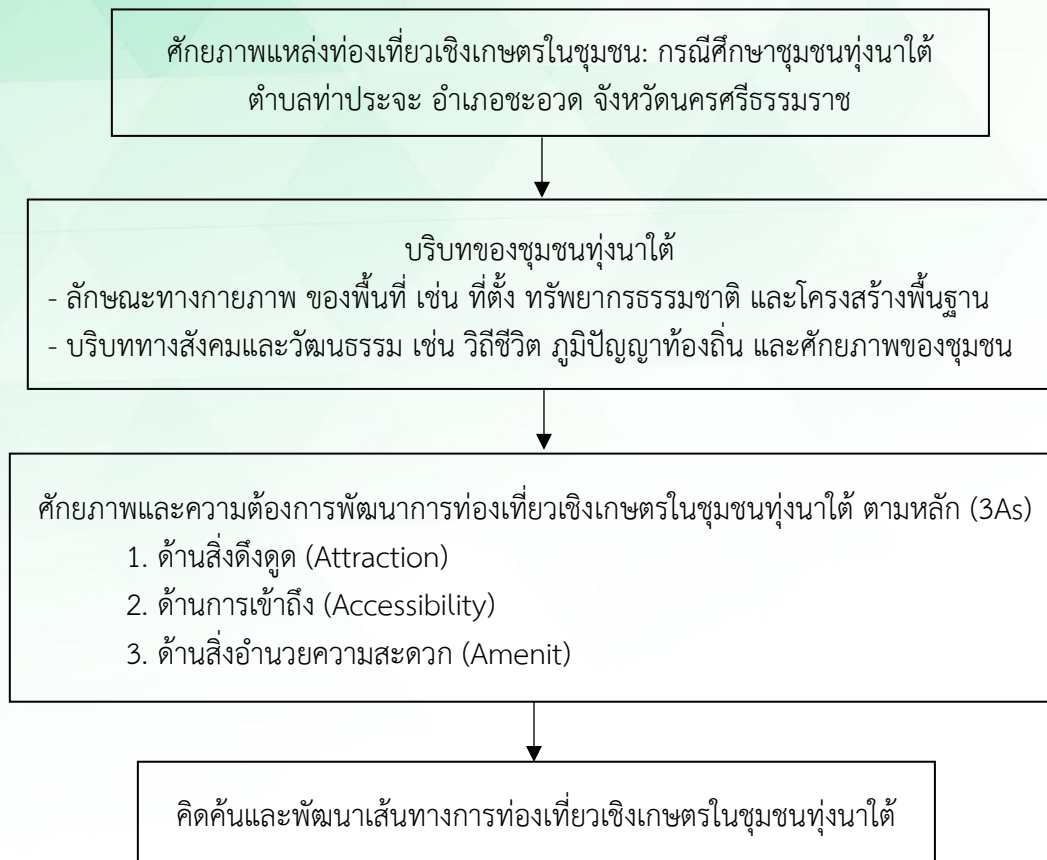
ปัจจุบันพฤติกรรมการท่องเที่ยวเปลี่ยนไป การท่องเที่ยวแบบฮิป (HIPS) เป็นเทรนด์การท่องเที่ยวที่กำลังมาแรง ซึ่งการท่องเที่ยวรูปแบบนี้เป็นการท่องเที่ยวแบบคนรุ่นใหม่ เน้นไปตามสถานที่ต่าง ๆ ที่เป็นจุดสำคัญ ๆ และเป็นกลุ่มของนักท่องเที่ยวที่มีความมั่นใจตนเอง ชอบผจญภัย ทดลองสิ่งแปลกใหม่ที่ไม่รู้จัก ชอบการค้นพบแหล่งท่องเที่ยวที่ใหม่ กลุ่มอาร์ทิสต์ ที่นิยมเสาะหาเมืองท่องเที่ยวและหมู่บ้านชนบทที่มีศิลปวัฒนธรรมและวิถีการดำเนินชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ประทับใจ กลุ่มนี้จะหลีกเลี่ยงเมืองใหญ่และมุ่งหน้าค้นหาความหมายของชีวิต และความสวยงามของธรรมชาติอันบริสุทธิ์ นอกจากนี้ บริสุทธิ์ แสนคำ (2564) ได้กล่าวถึงพฤติกรรมการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงหลังสถานการณ์โควิดว่า กลุ่มนักท่องเที่ยวให้ความสนใจกับ การเดินทางท่องเที่ยวระยะใกล้ในประเทศ โดยใช้รถยนต์ส่วนตัว และเดินทางท่องเที่ยวในสถานที่ท่องเที่ยว Unseen ที่คนไม่พลุกพล่าน

ชุมชนทุ่งนาได้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรและวิถีชีวิตชุมชนแห่งหนึ่งที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นของพื้นที่ตำบลท่าประจะ อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช แต่ปัจจุบันยังพบปัญหาเกี่ยวกับการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวของพื้นที่ เช่น เส้นทางในการเดินทางค่อนข้างซับซ้อน ไม่มีป้ายบอกทางหรือที่พักที่ดั่งที่ชัดเจน อีกทั้งการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนยังมีน้อย ยังขาดความรู้ในด้านการจัดการวางแผนกิจกรรม หรือโปรแกรมการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ กิจกรรมการท่องเที่ยวไม่มีความหลากหลาย ยังขาดแนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวหลายด้านและปัญหาด้านการจัดการท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตามการแสวงหาแนวทางการพัฒนาศักยภาพชุมชนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมจะมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามวิถีเกษตร การเตรียมความพร้อมภายในชุมชน การจัดการด้านสิ่งอำนวยความสะดวกต่อการท่องเที่ยวของชุมชนที่เอื้อต่อการบริการด้านการท่องเที่ยวแก่ผู้มาเยือนการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว เป็นต้น ดังนั้น การศึกษาบริบทชุมชน วิเคราะห์ศักยภาพ ความต้องการพัฒนา ตลอดจนคิดค้นและพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนทุ่งนาได้ ตำบลท่าประจะ อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อให้ชุมชนทุ่งนาได้ สามารถนำไปพัฒนาเพื่อขับเคลื่อนการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนพื้นฐานทรัพยากรของชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วมและตอบสนองตามพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนทุ่งนาได้ ตำบลท่าประจะ อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช
2. เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพและความต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนทุ่งนาได้ ตำบลท่าประจะ อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช
3. เพื่อคิดค้นและพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนทุ่งนาได้ ตำบลท่าประจะ อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช

3. กรอบแนวคิด

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดงานวิจัย

ที่มา : ผู้วิจัย (2567)

4. วิธีการดำเนินวิจัย

การวิจัยเรื่อง ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนทุ่งนาใต้ ตำบลท่าประจักษ์ อำเภอลำลูกขัน จังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Multi-method Research) ข้อมูลที่นำมาประเมินเป็นทั้งข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นข้อมูลที่ได้จากการพิจารณาหลักฐานประกอบข้อมูลทุติยภูมิ ซึ่งค้นคว้าจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องการศักยภาพการท่องเที่ยว ความพร้อมต่าง ๆ ในการให้บริการ และการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนในการจัดการท่องเที่ยว นำมารายงานผลในลักษณะการบรรยาย ส่วนข้อมูลเชิงปริมาณ เป็นข้อมูลที่ได้จากการสรุปแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วรายงานผลในลักษณะการบรรยาย ผู้วิจัยมีการดำเนินการวิจัย โดยมีระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

4.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

4.1.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ แบบสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยได้เลือกใช้เครื่องมือในการวิจัยเพื่อเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ

4.1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ แบบสอบถาม (Questionnaire) ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว ลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ซึ่งมีเกณฑ์ในการกำหนดค่าน้ำหนักของการประเมินเป็น 5 ระดับตามวิธีของลิเคิร์ต (Likert)

4.2 วิธีการรวบรวมข้อมูล

4.2.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูล 2 แหล่งดังต่อไปนี้

1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ได้แก่ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก จำนวน 20 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ซึ่งใช้วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเจาะจง เป็นสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จำนวน 5 คน ประชาชนในพื้นที่ จำนวน 5 คน และนักท่องเที่ยว จำนวน 10 คน

2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ได้แก่ แหล่งข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องจากงานวิจัย ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต เอกสารต่าง ๆ ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อเพิ่มเป็นข้อมูลและเป็นแนวทางในการดำเนินงานวิจัย

4.2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ

การเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามนักท่องเที่ยวโดยเลือกกลุ่มตัวอย่างตามสะดวกหรือสมัครใจ จำนวน 10 คน แล้วนำข้อมูลที่ได้มาจัดกลุ่ม (Grouped Data) ให้เป็นระเบียบ โดยนำเสนอในรูปของตารางแจกแจงความถี่

ข้อจำกัดในการวิจัยเนื่องจากตั้งแต่สถานการณ์โควิดส่งผลให้นักท่องเที่ยวเข้ามายังแหล่งท่องเที่ยวน้อย จึงเก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักท่องเที่ยวได้น้อย

4.3 การวิเคราะห์ข้อมูล และเสนอข้อมูล

1) วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ในการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อศักยภาพและความต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนทุ่งนาใต้ ตำบลท่าประจักษ์ อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช ใช้วิธีหาค่าเฉลี่ย (Mean : $\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) (บุญชม ศรีสะอาด, 2545, หน้า 15 อ้างใน ธาณินทร์ ศิลป์จารุ, 2555) ใช้สูตร ดังนี้

ค่าเฉลี่ย (Mean : $\bar{x}$)

$$\bar{x} = \frac{\sum x}{n}$$

$\bar{x}$ คือ ค่าเฉลี่ย

$\sum x$ คือ ผลรวมของข้อมูลทั้งหมด

n คือ จำนวนข้อมูลทั้งหมด

ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

$$S.D. = \frac{\sqrt{\sum (xi - \bar{x})^2}}{(n - 1)}$$

x คือ ข้อมูลตัวที่ (1,2,...,n)

$\bar{x}$ คือ ค่าเฉลี่ย

n คือ จำนวนข้อมูลทั้งหมด

2) วิเคราะห์แบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว ลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ซึ่งมีเกณฑ์ในการกำหนดค่าน้ำหนักของการประเมินเป็น 5 ระดับตามวิธีของลิเคิร์ท (Likert) ได้ดังนี้ (ธานินทร์ ศิลป์จารุ, 2555) และนำมาวิเคราะห์ระดับของศักยภาพโดยแบ่งเป็น 5 ระดับดังนี้

1.0 – 1.80	หมายถึง	ศักยภาพน้อยที่สุด
1.81 – 2.60	หมายถึง	ศักยภาพน้อย
2.61 – 3.40	หมายถึง	ศักยภาพปานกลาง
3.41 – 4.20	หมายถึง	ศักยภาพมาก
4.21 – 5.00	หมายถึง	ศักยภาพมากที่สุด

5. สรุปผลการวิจัย

5.1 บริบทพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนทุ่งนาใต้ ตำบลท่าประจักษ์ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา พบว่าพื้นที่ชุมชนทุ่งนาใต้ ตำบลท่าประจักษ์มีลักษณะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม มีทางน้ำไหลผ่านหลายสาย ได้แก่ ห้วยกลาง ห้วยปลิงและคลองชะอวด เป็นต้น มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่โดดเด่นและเป็นจุดแข็งที่น่าสนใจ ซึ่งช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่และสร้างประสบการณ์ที่มีคุณค่าสำหรับนักท่องเที่ยว ได้แก่

ท่องเที่ยวบ้านยวน เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่นักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนผ่านการทำเกษตรกรรม การปลูกพืชสวน และการเลี้ยงสัตว์ เป็นพื้นที่ที่ส่งเสริมการเรียนรู้การพึ่งพาตนเอง

ช่วยอนุรักษ์วิถีชีวิตดั้งเดิม และพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรแบบยั่งยืน กิจกรรมได้แก่ เยี่ยมชมสวนเกษตร ผสมผสาน เช่น การปลูกผลไม้ท้องถิ่น ทดลองทำกิจกรรมพื้นบ้าน เช่น การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร และ ลิ้มลองอาหารพื้นเมืองที่ใช้วัตถุดิบสดใหม่จากชุมชน

แหล่งเรียนรู้วิถีชุมชนบวบแก้วทุ่งนาใต้ เป็นพื้นที่ที่แสดงถึงความกลมกลืนระหว่างวัฒนธรรม การเกษตรและเน้นการอนุรักษ์วิถีชีวิตชุมชนควบคู่กับการเกษตร โดยเฉพาะการปลูกข้าวและการดูแลพื้นที่ นาข้าว ช่วยสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน กิจกรรมได้แก่ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงสวนพ่อ ร.9 เรียนรู้วิถีชาวนา ภูมิปัญญาดั้งเดิมทุ่งนาใต้

จากความหลากหลายของกิจกรรมทั้งการทำอาหารพื้นบ้าน การเก็บเกี่ยวผลผลิต และการเรียนรู้วิถีชีวิตเกษตรกรรมผ่านการจัดทำฐานการเรียนรู้ต่าง ๆ ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสประสบการณ์ที่ใกล้ชิดกับ ธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมถึงผลิตภัณฑ์ในชุมชนที่ได้จากผลผลิตทางการเกษตร นักท่องเที่ยว สามารถซื้อกลับไปเป็นของฝากช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจของชุมชน นอกจากนี้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา องค์ประกอบทางการท่องเที่ยวอย่างเข้มแข็งในการพัฒนาองค์ประกอบทางการท่องเที่ยว ซึ่งถือเป็นปัจจัย สำคัญในการสร้างความยั่งยืนและความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจท้องถิ่น สมาชิกในชุมชนมีบทบาทสำคัญในการ วางแผนและดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวร่วมกับกลุ่มวิสาหกิจ ที่สะท้อนถึง วัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น การทำอาหารพื้นบ้าน เช่น แกงส้มปลากด กุ้งก้ามกราม กุ้งส้ม ขนมะขาม ขนมะขาม ซึ่ง เป็นขนมไทยที่นิยมในงานประเพณีต่าง ๆ รวมถึงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น อาทิ การแสดงหนังตะลุง ประเพณีสารท เดือนสิบ นอกจากนี้ สมาชิกในชุมชนมีบทบาทสำคัญในการช่วยกันอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมที่เป็น เอกลักษณ์ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวและสร้างประสบการณ์ที่มีคุณค่า การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน และสิ่งอำนวยความสะดวก ช่วยให้การเข้าถึงพื้นที่ท่องเที่ยวทำได้สะดวกยิ่งขึ้น ในส่วนข้อด้อยหรือจุดอ่อน ในการพัฒนาองค์ประกอบทางการท่องเที่ยว พบว่าสภาพถนนที่ไม่ดีหรือไม่สะดวกต่อการเดินทาง ขาดแคลน ไฟฟ้า ทำให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เป็นไปได้ยาก ขาดข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมและบริการ ขาดการ ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว ขาดป้ายบอกทางที่ชัดเจน ทำให้นักท่องเที่ยวไม่สามารถวางแผนการ เดินทางได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5.2 ศักยภาพและความต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนทุ่งนาใต้ ตำบลท่าประจะ อำเภอลำดวน จังหวัดนครศรีธรรมราช

จากการสำรวจและประเมินศักยภาพและความต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรชุมชนทุ่งนาใต้ ตำบลท่าประจะ อำเภอลำดวน จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลของกลุ่มตัวอย่าง นักท่องเที่ยว 10 คน พบว่านักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรวิถีชุมชน ทุ่งนาใต้ ตำบลท่าประจะ อำเภอลำดวน จังหวัดนครศรีธรรมราช ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.42$, S.D. = 0.65) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว มีศักยภาพและความต้องการพัฒนาสูง

ที่สุด ($\bar{x} = 3.75$, S.D. = 0.67) รองลงมา ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ($\bar{x} = 3.70$, S.D. = 0.67) และน้อยที่สุด คือ ด้านการเข้าถึง ($\bar{x} = 2.82$, S.D. = 0.62) ผลการวิเคราะห์ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวในภาพรวมเกี่ยวกับศักยภาพ และความต้องการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรวิถีชุมชนทุ่งนาใต้

ด้าน	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
1.ด้านสิ่งดึงดูดใจ	3.75	0.67	มาก
2.ด้านการเข้าถึง	2.82	0.62	ปานกลาง
3.ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก	3.70	0.67	มาก
รวม	3.42	0.65	มาก

เมื่อวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนทุ่งนาใต้ ตำบลท่าประจักษ์ อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช ตามหลัก (3As) พบว่า ความเห็นในภาพรวมด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.75$, S.D. = 0.75) และเมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น ผลปรากฏว่า ศักยภาพและความต้องการพัฒนาสูงที่สุด กิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวมีความดึงดูดใจ ($\bar{x} = 4.1$, S.D. = 0.58) รองลงมาคือ แหล่งท่องเที่ยวมีความเหมาะสมกับทุกฤดูกาล ($\bar{x} = 4$, S.D. = 0.67) และกิจกรรมนันทนาการน่าสนใจ ($\bar{x} = 3.6$, S.D. = 0.53) น้อยที่สุดคือ มีความหลากหลายของพืชพรรณ ($\bar{x} = 3.3$, S.D. = 0.90)

ด้านการเข้าถึง ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.82$, S.D. = 0.62) และเมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น ผลปรากฏว่า ศักยภาพและความต้องการพัฒนาสูงที่สุด มีความปลอดภัยในการเดินทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว ($\bar{x} = 3.5$, S.D. = 0.76) รองลงมา มีการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว $\bar{x} = 2.9$, S.D. = 0.82) มีความสะดวกในการเดินทาง และคุณภาพของถนน ($\bar{x} = 2.6$, S.D. = 0.49) น้อยที่สุดคือ มีป้ายบอกเส้นทางความชัดเจน ($\bar{x} = 2.5$, S.D. = 0.53)

ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.70$, S.D. = 0.67) และเมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น ผลปรากฏว่า ศักยภาพและความต้องการพัฒนาสูงที่สุด มีสาธารณูปโภคพื้นฐานในแหล่งท่องเที่ยวเพียงพอ ($\bar{x} = 4.1$, S.D. = 0.76) รองลงมาคือมีร้านอาหารเพียงพอ ($\bar{x} = 4$, S.D. = 0.95) มีร้านค้าสะดวกซื้อเพียงพอ ($\bar{x} = 3.7$, S.D. = 0.53) มีห้องน้ำเพียงพอ ($\bar{x} = 3.6$, S.D. = 0.49) และ มีการจัดเตรียมถังขยะเพียงพอ ($\bar{x} = 3.5$, S.D. = 0.79) น้อยที่สุดคือ มีศูนย์บริการข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว ($\bar{x} = 3.3$, S.D. = 0.49) ผลปรากฏดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับความต้องการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนทุ่งนาใต้ ตำบลท่าประจะ อำเภอลำดวน จังหวัดนครราชสีมา

ประเด็น	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
ด้านสิ่งดึงดูดใจ			
1. มีความหลากหลายของพืชพรรณ	3.3	0.90	ปานกลาง
2. กิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวมีความดึงดูดใจ	4.1	0.58	มาก
3. กิจกรรมนันทนาการน่าสนใจ	3.6	0.53	มาก
4. แหล่งท่องเที่ยวมีความเหมาะสมกับทุกฤดูกาล	4	0.67	มาก
รวม	3.75	0.67	มาก
ด้านการเข้าถึง			
1. มีการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว	2.9	0.82	ปานกลาง
2. มีความสะดวกในการเดินทาง	2.6	0.49	ปานกลาง
3. มีความปลอดภัยในการเดินทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว	3.5	0.76	มาก
4. คุณภาพของถนน	2.6	0.49	ปานกลาง
5. มีป้ายบอกเส้นทางความชัดเจน	2.5	0.53	น้อย
รวม	2.82	0.62	ปานกลาง
ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก			
1. มีสาธารณูปโภคพื้นฐานในแหล่งท่องเที่ยวเพียงพอ	4.1	0.76	มาก
2. มีร้านค้าสะดวกซื้อเพียงพอ	3.7	0.53	มาก
3. มีร้านอาหารเพียงพอ	4	0.95	มาก
4. มีห้องน้ำเพียงพอ	3.6	0.49	มาก
5. มีการจัดเตรียมถังขยะเพียงพอ	3.5	0.79	มาก
6. มีศูนย์บริการข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว	3.3	0.49	ปานกลาง
รวม	3.70	0.67	มาก

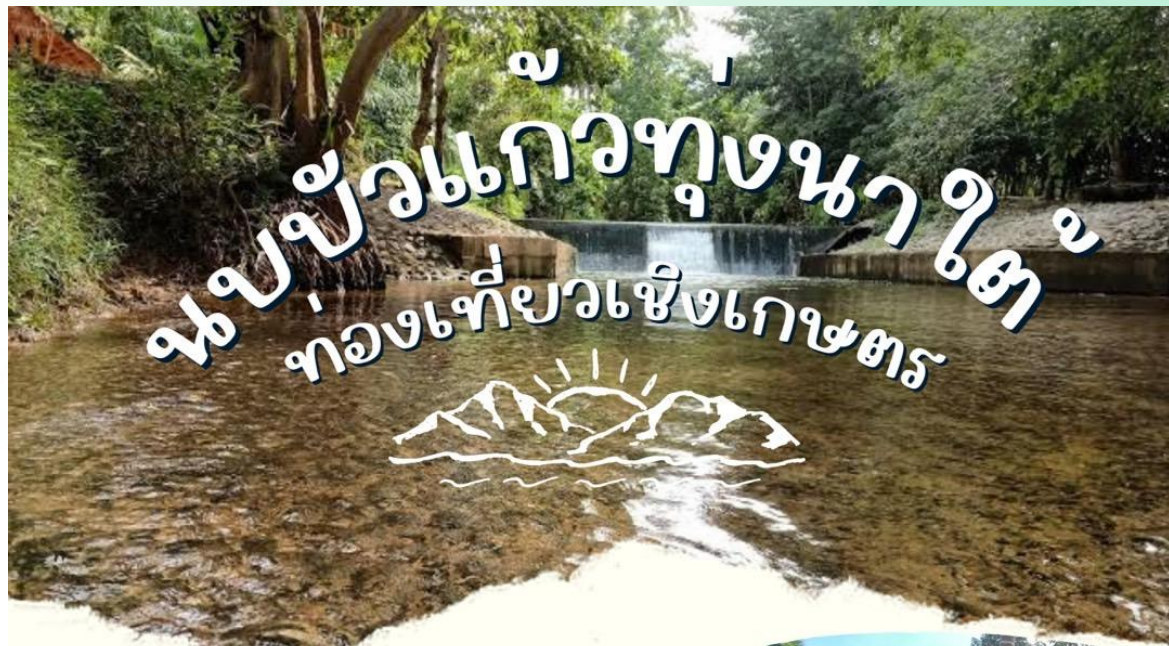
5.3 เส้นทางท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนทุ่งนาใต้ ตำบลท่าประจะ อำเภอลำดวน จังหวัด นครศรีธรรมราช

จากการร่วมกันคิดค้นและพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนทุ่งนาใต้ ตำบลท่าประจะ ชุมชนนำเสนอกิจกรรมและสถานที่ที่เป็นโปรแกรมการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับขีดความสามารถในการจัดการ โดยชุมชน ซึ่งเส้นทางที่กำหนดและพัฒนาขึ้นสะท้อนจุดเด่นของพื้นที่และวิถีเกษตรของชุมชนที่นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้วิถีเกษตรและสัมผัสธรรมชาติได้ใกล้ชิด ผู้วิจัยจึงได้จัดทำเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชน ทุ่งนาใต้ ดังภาพที่ 2 และโปรแกรมท่องเที่ยวดังภาพที่ 3

ภาพที่ 2 แผนที่เส้นทางท่องเที่ยวเชิงเกษตรชุมชนทุ่งนาใต้

ที่มา : ผู้วิจัย (2567)

09:00 น. เจอกันที่จุดรวมพล

09:15 น. เข้าสู่ฐานที่ 1 ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงสวนพ่อ ร.9

- ความเป็นมาของพื้นที่ วัดอุปประสงค์ที่จัดตั้งวิสาหกิจ

10:00 น. เข้าสู่ฐานที่ 2 วิถีชาวนา ณ นาตาซ้อง

- เรียนรู้วิถีการทำนาแบบดั้งเดิมของชุมชนทุ่งนาใต้ พันธุ์ข้าวที่ใช้ปลูก และกิจกรรมด้านนา
- ในช่องปลายเดือนกุมภาพันธ์ จะมีกิจกรรม สืบสานย้อนวันวาน ลงแขกเก็บข้าว (วันที่จะแจ้งให้ทราบล่วงหน้าก่อนจัดกิจกรรม)

11:00 น. ทำความสะอาดร่างกาย พักผ่อนตามอัธยาศัย

11:40 - 13:00 น. พักรับประทานอาหารกลางวัน ณ ตลาดภูมิปัญญาดั้งเดิมทุ่งนาใต้

13:10 น. กลับไปสู่ฐานที่ 1 ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงสวนพ่อ ร.9

- เดินชมสวนเศรษฐกิจพอเพียง
- เรียนรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง
- ให้อาหารปลา
- ชมขั้นตอนการเผาถ่าน สำหรับใช้ในครัวเรือนและขาย

14:30 น. เข้าสู่ฐานที่ 3 ภูมิปัญญาดั้งเดิมทุ่งนาใต้

- เดินชมตลาดภูมิปัญญาทุ่งนาใต้ อาหารและขนมหวานเล่นที่ได้จากพืชและผลไม้ในพื้นที่ อาหารที่สื่อถึงความเป็นชาวทุ่งนาใต้ ผลิตภัณฑ์ของชุมชน และของทานเล่นอื่นๆ
- ชมการสาธิตทำขนมจีนเส้นสดแบบโบราณ น้ำแกงปลาช่อน ของกลุ่มแม่บ้านทุ่งนาใต้
- เล่นน้ำชมบรรยากาศทุ่งนาใต้ (สายน้ำจากธรรมชาติ)

16:00 น. เสร็จสิ้นกิจกรรม

(เดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ)

ภาพที่ 3 โปรแกรมการท่องเที่ยวกลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรวิถีชุมชนทุ่งนาใต้
ที่มา : ผู้วิจัย (2567)

6. อภิปรายผล

จากการศึกษาบริบทพื้นที่ วิเคราะห์ศักยภาพและความต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ตลอดจนคิดค้นและพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนทุ่งนาใต้ ตำบลท่าประจ๊ะ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา สามารถอภิปรายผลในประเด็นสำคัญ ได้ดังนี้

บริบทของชุมชนทุ่งนาใต้ ตำบลท่าประจ๊ะ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา ชาวบ้านในชุมชนทุ่งนาใต้ ตำบลท่าประจ๊ะ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำสวนยางและปลูกข้าว ชุมชนมีทรัพยากรที่เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยว ชาวบ้านจึงรวมกลุ่มจัดกิจกรรมท่องเที่ยวที่ใช้ทรัพยากรท้องถิ่น สร้างรายได้ และให้นักท่องเที่ยวสัมผัสวิถีชีวิต วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรม พร้อมทั้งได้รับความรู้และประสบการณ์ใหม่ โดยรักษาสภาพแวดล้อมและสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในอาชีพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิภาดา เกษตรมพิทักษ์ และคณะ (2565) ที่ศึกษาการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเกษตรเชื่อมโยงอย่างสร้างสรรค์โดยฐานทรัพยากรท้องถิ่น ชุมชนท่าสะบ้า อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดตรัง พบว่า ฐานทรัพยากรท้องถิ่นของชุมชนท่าสะบ้าที่สามารถออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างสร้างสรรค์ได้ ประกอบด้วย ทรัพยากรทางการเกษตร ซึ่งเป็นฐานทรัพยากรหลักของชุมชนที่เปรียบเสมือนหัวใจหลักของคนในชุมชนและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนส่วนใหญ่ ด้วยลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่เป็นพื้นที่สำหรับการเกษตรเป็นหลัก และฐานทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่ยังเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นที่สำคัญในการนำเสนอขนบธรรมเนียม ประเพณี การแสดงพื้นบ้าน และกิจกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชน

ความต้องการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนทุ่งนาใต้ ตำบลท่าประจ๊ะ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา พบว่า มีศักยภาพอยู่ในระดับมาก ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนทุ่งนาใต้มีศักยภาพดึงดูดนักท่องเที่ยว แต่ยังมีข้อจำกัดในด้านการเข้าถึง เช่น ปัญหาถนนไม่ดีและการขาดสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน เช่น ไฟฟ้าและป้ายบอกทางที่ชัดเจน รวมถึงการบริการข้อมูลและระบบนำเที่ยวที่ยังไม่เพียงพอซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมเกียรติ ชัยพิบูลย์ (2551) ศึกษาเรื่องการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวชุมชนนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งพบว่า ชุมชนนครชุมมีความเห็นเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนนครชุม ได้แก่ สภาพภูมิทัศน์ ป้ายบอกทาง พื้นที่จอดรถ การจัดเก็บขยะ และตำแหน่งจุดตั้งถังขยะ มีความเหมาะสมปานกลาง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความพร้อมของสิ่งดึงดูดใจแต่ยังคงต้องพัฒนาปัจจัยด้านการเข้าถึงและสิ่งอำนวยความสะดวกเพิ่มเติมเพื่อเพิ่มศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

การคิดค้นและพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนทุ่งนาใต้ ตำบลท่าประจ๊ะ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา เมื่อศึกษาบริบทชุมชนและความพร้อมและศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตร พบว่า มีความพร้อมและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวด้านสิ่งดึงดูดใจ แต่ยังคงต้องพัฒนาปัจจัยด้านการเข้าถึงและสิ่งอำนวยความสะดวกเพิ่มเติมเพื่อเพิ่มศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว และพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ในชุมชนทุ่งนาใต้ จะสามารถเพิ่มศักยภาพในการดึงดูดนักท่องเที่ยวและสร้างรายได้ให้กับชุมชนอย่างยั่งยืนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังการศึกษาของ วรรัตน์ อัครวิบูลย์ชัย (2560) ได้กล่าวไว้ในบทความเรื่อง *การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร: กรณีศึกษาชุมชนบ้านโคก ตำบลศรีราชา* ซึ่งได้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาเส้นทาง การท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนว่า เป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ภายในพื้นที่เกษตรกรรม เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสประสบการณ์ที่หลากหลายและเข้าใจวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน โดยมีแนวทางที่สำคัญได้แก่ การวางแผนเส้นทางท่องเที่ยว การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก การสร้างกิจกรรมที่น่าสนใจ การจัดกิจกรรมให้ผู้เข้าชมมีส่วนร่วม และการสร้างความร่วมมือกับชุมชน นอกจากนี้ผล การศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนบ้านบางเหริ่งใต้ อำเภอกวนเนียง จังหวัดสงขลา พบว่า แหล่งท่องเที่ยวมีศักยภาพในการดึงดูดใจ ด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตร สามารถนำไปเป็นแนวทางในการ พัฒนารายการนำเที่ยวบนฐาน การรักษาวินัยธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน เชิงอนุรักษ์วิถี ความพอเพียง เพื่อเสริมสร้างรายได้ให้ชุมชนทั้งแบบไปกลับและค้างคืน เพื่รองรับการเปิดการท่องเที่ยว อาเซียน และสามารถเดินทางท่องเที่ยวได้ทุกฤดูกาล (สุจิตราภรณ์ จุสปาโล. 2558) และรูปแบบการท่องเที่ยว เชิงเกษตรโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเขตสายไหม พบว่าปัจจัยและข้อจำกัดในการพัฒนาการท่องเที่ยวคือ การบริหารจัดการ การปรับปรุงโครงสร้าง พื้นฐาน การปรับปรุงพื้นที่ให้สะดวก สะอาด การให้ความรู้ การมีผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรตลอดฤดูกาล ความแตกต่างของประเภทนักท่องเที่ยวหรือผู้สนใจ (วิไลลักษณ์ รัตนเพียรธัมมะ. 2561)

7. ข้อเสนอแนะและการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

7.1 ข้อเสนอแนะในการนำวิจัยไปใช้ประโยชน์

จากการศึกษาบริบทพื้นที่ วิเคราะห์ศักยภาพและความต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ตลอดจนพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนทุ่งนาใต้ โดยชุมชนมีส่วนร่วม ผู้วิจัยขอเสนอแนะเพื่อ การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ดังนี้

- 1) การสร้างเครือข่ายร่วมกับผู้นำชุมชน ควรจัดกลุ่มทำงานร่วมกับผู้นำชุมชนและคนใน พื้นที่เพื่อวางแผนพัฒนาชุมชน โดยการประชุมและเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น
- 2) การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามหลัก 3As ได้แก่
 - ด้านสิ่งดึงดูดใจ (Attractions) การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนควร จัดสร้างพื้นที่พักผ่อนที่สามารถชมวิวทุ่งนาและให้บริการที่พักในลักษณะโฮมสเตย์ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับบรรยากาศท้องถิ่น นอกจากนี้ ควรจัดตั้งตลาดชุมชน เสาร์ - อาทิตย์ที่เน้นผลิตผลเกษตรท้องถิ่น เช่น ผัก ผลไม้ และขนม เพื่อดึงดูด นักท่องเที่ยวและกระตุ้นการท่องเที่ยวโดยชุมชน

- ด้านการเข้าถึง (Accessibility) ควรปรับปรุงถนนติดตั้งป้ายบอกทาง และข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวที่ชัดเจน เพื่อให้ผู้เดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้สะดวกและปลอดภัย รวมถึงการปรับปรุงเส้นทางให้มีคุณภาพ เพื่อเพิ่มความสะดวกและความปลอดภัยในการเดินทางของนักท่องเที่ยว
- ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) การสร้างศูนย์บริการนักท่องเที่ยวที่มีข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมและแหล่งท่องเที่ยวเป็นสิ่งสำคัญ ควรพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน เช่น ห้องน้ำและพื้นที่พักผ่อน พร้อมจัดเตรียมร้านอาหาร น้ำดื่ม และพื้นที่สำหรับกิจกรรมพิเศษ นอกจากนี้ควรมีบริการขนส่งภายในพื้นที่และรักษาความปลอดภัยเพื่อเพิ่มความสบายและความมั่นใจให้กับนักท่องเที่ยว

3) เผยแพร่ข้อมูลและเพิ่มการใช้ช่องทางเช่น โซเชียลมีเดีย เว็บไซต์ หรือจัดงานประชาสัมพันธ์ในชุมชน เพื่อเพิ่มการรับรู้และกระตุ้นการมีส่วนร่วม

7.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรนำศักยภาพ และปัญหาของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรมาพัฒนาหรือยกระดับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่สามารถแข่งขันในตลาดการท่องเที่ยวและเกิดความยั่งยืนในชุมชน
- 2) ควรวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม ซึ่งผลจากการทดลองปฏิบัติสามารถนำมาพัฒนาต่อยอดให้ชุมชนสามารถขับเคลื่อนการท่องเที่ยวได้อย่างเป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น

8. กิตติกรรมประกาศ

รายงานวิจัยศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนทุ่งนาใต้ ตำบลท่าประจะ อำเภอลำดวน จังหวัดนครราชสีมา ลุล่วงได้ด้วยความช่วยเหลือจากผู้ช่วยศาสตราจารย์สุภรัตน์ พิณสุวรรณ ประธานกรรมการที่ปรึกษา และ อาจารย์ดร.จำรูญ ศรีชัยชนะ กรรมการที่ปรึกษา ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษาและชี้แนะแนวทาง ตลอดจนการตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องมาโดยตลอด

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นางปราณี ชูทิพย์ ตลอดจนผู้ให้ข้อมูลหลักทุกท่านในการให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลเพื่อทำการศึกษาวิจัย ซึ่งนำมาสู่ความสำเร็จลุล่วงไปได้

9. บรรณานุกรม

- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2566). สถิติด้านการท่องเที่ยว ปี 2564. สืบค้นจาก <https://www.mots.go.th/news/category/628>
- บริสุทธิ์ แสนคำ. (2564). พฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทยหลังสถานการณ์โควิด 19. *วารสารวิชาการสังคมศาสตร์และอุตสาหกรรมบริการ*, 4(1), 1-10.
- สมเกียรติ ชัยพิบูลย์. (2551). การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวชุมชน นครชุม อำเภอมือ จังหวัดกำแพงเพชร. วิจัยจากงบประมาณแผ่นดินประจำปีงบประมาณ 2550, มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.
- สุจิตราภรณ์ จุสปาโล. (2558). การศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน บ้านบางเหริยงใต้ อำเภอกวนเนียง จังหวัดสงขลา. *วารสารการท่องเที่ยวและการพัฒนาชุมชน*, 5(1), 25-45.
- ธานินทร์ ศิลป์จารุ. (2555). การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS. วี. อินเทอร์เน็ต.
- วิภาดา เถาธรรมพิทักษ์, สิปปวิชญ์ วงศ์สุวัฒน์ และทิพวรรณ จันทมนิโชติ. (2565). การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเกษตรเชื่อมโยงอย่างสร้างสรรค์โดยฐานทรัพยากรท้องถิ่น ชุมชนท่าสะบ้า อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น. *วารสารเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยทักษิณ*, 15(2), 21-36.
- วิไลลักษณ์ รัตนเพียรธัมมะ. (2561). รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเขตสายไหม. *วารสารร่วมพฤษภูมิ มหาวิทยาลัยเกริก*, 36(3), 11-44.
- วรรัตน์ อัครวิบูลย์ชัย. (2560). การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร: กรณีศึกษาชุมชนบ้านโคก ตำบลศรีราชา. *วารสารการพัฒนาและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ*, 18(3), 45-59.

การประเมินหาพื้นที่เสี่ยงการรุกกล้ำน้ำเค็ม บริเวณพื้นที่คาบสมุทรสทิงพระ จังหวัดสงขลา

Assessment of Risk Areas for Saltwater Intrusion in the Sathing Phra Peninsula, Songkhla Province

สุพัชรินทร์ รัตนตรัง¹, วรารณณ์ ทนงศักดิ์² และวรุฒม์ นาธิ³

Supacharin Rattanatrang¹, Waraporn Thanongsak² Warut Nathi³

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินพื้นที่เสี่ยงต่อการรุกกล้ำน้ำเค็มและวิเคราะห์ผลกระทบจากการรุกกล้ำน้ำเค็มต่อพื้นที่เกษตรกรรม ในบริเวณพื้นที่คาบสมุทรสทิงพระ จังหวัดสงขลา วิเคราะห์จากปัจจัย 6 ประการ ได้แก่ ระดับความสูง ปริมาณน้ำฝน ระยะห่างจากแหล่งน้ำ การระบายน้ำของดิน ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดิน และค่าความเค็ม การวิเคราะห์การรุกกล้ำน้ำเค็มจะใช้ปัจจัยร่วม โดยแบ่งช่วงตามระดับพื้นที่เสี่ยงโดยการนำคะแนนสูงสุดและต่ำสุดที่เป็นไปได้มาจัดชั้นข้อมูลใหม่ให้มีความกว้างของอันตรภาคชั้นที่เท่ากัน 5 ระดับ ได้แก่ พื้นที่เสี่ยงการรุกกล้ำน้ำเค็มมากที่สุด พื้นที่เสี่ยงการรุกกล้ำน้ำเค็มมาก พื้นที่เสี่ยงการรุกกล้ำน้ำเค็มปานกลาง พื้นที่เสี่ยงการรุกกล้ำน้ำเค็มน้อย และพื้นที่เสี่ยงการรุกกล้ำน้ำเค็มน้อยที่สุด นอกจากนี้ยังมีการวิเคราะห์ผลกระทบจากการรุกกล้ำน้ำเค็มต่อพื้นที่เกษตรกรรมในบริเวณคาบสมุทรสทิงพระ เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำข้อมูลดังกล่าวไปวางแผนควบคุมและป้องกันการรุกกล้ำน้ำเค็มในอนาคตได้

คำสำคัญ : พื้นที่เสี่ยง, ดินเค็ม, เกษตรกรรม, คาบสมุทรสทิงพระ

Abstract

The objective of this research study is to assess the risk areas of saltwater intrusion and analyze the impacts of saltwater intrusion on agricultural land in the area of the Sathing Phra Peninsula, Songkhla Province. This analysis is based on five contributing factors: elevation, rainfall, distance from water sources, soil drainage, and land use patterns. The

¹ นักศึกษาสาขานิเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ Email : 641011123@tsu.ac.th (corresponding author)

² อาจารย์ประจำสาขานิเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ Email : waraphorn@tsu.ac.th

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขานิเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ Email : warutna@tsu.ac.th

analysis of saltwater intrusion will utilize a composite of these factors, categorizing risk levels based on potential maximum and minimum scores to create a new classification with equal intervals across five levels: areas at the highest risk of saltwater intrusion, areas at high risk, areas at moderate risk, areas at low risk, and areas at the lowest risk. Additionally, the study will analyze the impacts of saltwater intrusion on agricultural land in the Sathing Phra Peninsula. It is hoped that the information gathered will assist local communities and relevant agencies in planning for the control and prevention of saltwater intrusion in the future.

Keywords: Risk areas, saline soil, agriculture, Sathing Phra Peninsula

1. บทนำ

ปัจจุบันการรุกคืบของน้ำเค็ม เป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมที่นักวิจัยทั่วโลกให้ความสนใจอย่างต่อเนื่อง ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เช่น ความแห้งแล้งและการเพิ่มขึ้นของระดับน้ำทะเล ส่งผลให้เกิดปัญหาการรุกคืบน้ำเค็มจนก่อให้เกิดปัญหาดินเค็มแพร่กระจายเป็นวงกว้าง ประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศที่กำลังประสบปัญหาการรุกคืบของน้ำเค็มเช่นเดียวกัน ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อการขาดแคลนน้ำจืดเพื่อการเกษตรกรรมโดยอย่างยิ่งในฤดูแล้ง ทำให้เกิดความเสียหายต่อพื้นที่การเกษตรเป็นอย่างมาก ผลกระทบที่เกิดขึ้นมีแนวโน้มทำให้ทรัพยากรบริเวณดังกล่าวเสื่อมโทรมลง และมีภัยธรรมชาติตามมาหลายประการ (มนตรี ผลสินธ์ และคณะ, 2565)

การรุกคืบน้ำเค็มในพื้นที่คาบสมุทรมหาสมุทรอินเดีย จังหวัดสงขลา เป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมที่สำคัญทำให้ค่าความเค็มของน้ำจืดสูงเกินกว่าค่ามาตรฐาน ปกติค่ามาตรฐานต้องไม่เกิน 0.05 g/L (มนตรี ผลสินธ์ และคณะ, 2565) และส่งผลให้ปริมาณน้ำในชลประทาน ที่เป็นน้ำต้นทุนที่ใช้เพื่อการเกษตร อุปโภค-บริโภคในแต่ละปีมีไม่เท่ากัน ส่งผลกระทบต่อภาคเกษตรซึ่งเป็นอาชีพหลักของคนในพื้นที่ (ชนิษฐา ชูสุขและคณะ, 2559)

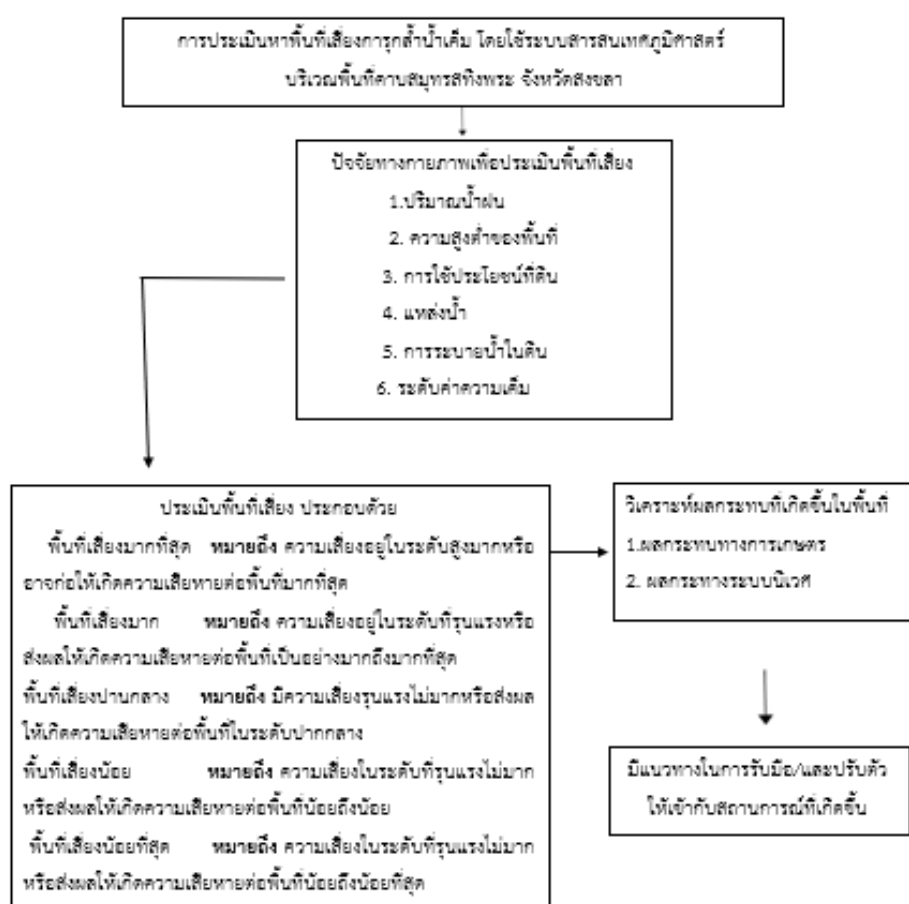
ผู้วิจัยเล็งเห็นว่าปัญหาการรุกคืบน้ำเค็มในพื้นที่เนื่องด้วยสภาพอากาศที่เปลี่ยนไป และปริมาณน้ำฝนที่ตกในพื้นที่ไม่เพียงพอสำหรับการเกษตรและพื้นที่มีความสามารถในการกักเก็บน้ำน้อย ทำให้พืชที่เพาะปลูกไม่เจริญเติบโต และมีผลผลิตที่ลดลง อีกทั้งยังอาจเกิดการเสื่อมโทรมของระบบนิเวศ จึงประเมินพื้นที่เสี่ยงต่อการรุกคืบน้ำเค็มและวิเคราะห์ผลกระทบจากการรุกคืบน้ำเค็ม โดยใช้แนวคิดที่สำคัญคือ การประเมินความเสี่ยงการจัดการภัยพิบัติเพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงเกษตรกรในพื้นที่เสี่ยงสามารถนำข้อมูลจากงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการวางแผนรับมือการรุกคืบน้ำเค็ม ซึ่งแนวทางดังกล่าวเป็นการเสริมสร้างความมั่นคงในการประกอบอาชีพและเพิ่มศักยภาพของเกษตรกรต่อการรับมือภัยได้สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อประเมินหาพื้นที่เสี่ยงต่อการรุกลำนํ้าเค็ม ในบริเวณพื้นที่คาบสมุทรสทิงพระ
2. เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบจากการรุกลำนํ้าเค็มต่อพื้นที่เกษตรกรรม ในบริเวณพื้นที่คาบสมุทรสทิงพระ

3. แนวคิด ทฤษฎี กรอบแนวคิด

งานวิจัยมีแนวคิดทฤษฎีที่สำคัญคือ แนวคิดการรุกลำนํ้าของน้ำเค็ม แนวคิดการประเมินความเสี่ยงจากภัย แนวคิดการจัดการภัยพิบัติ

4. วิธีดำเนินการวิจัย

พื้นที่ศึกษาในงานวิจัยนี้ ได้แก่ อำเภอสิงหนคร อำเภอสทิงพระ อำเภอกะแสสินธุ์ และอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่มีการทำเกษตรกรรมเป็นหลัก และได้รับผลกระทบจากการรุกลำนํ้าเค็ม

ภาพที่ 1 พื้นที่ศึกษาบริเวณพื้นที่คาบสมุทรสทิงพระ

ที่มา : ผู้วิจัย (2567)

ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมจากการลงพื้นที่ภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์ (Interview) การสังเกต เกษตรกรผู้ที่ได้รับความเดือดร้อน และหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้อง ตามประเด็นที่ได้จัดเตรียมไว้

2. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าจากบทความ รายงานวิจัย และเอกสารของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้วิจัยคัดเลือกแบบเจาะจงครอบคลุมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการแก้ปัญหาการรุกรานน้ำเค็มในพื้นที่เกษตรกรรม จำนวน 10 ท่าน โดยใช้วิธีสุ่มจากผู้ที่พบเห็นบริเวณพื้นที่ รวมทั้งข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง กับการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ ฐานข้อมูล GIS

- ข้อมูลปริมาณน้ำฝนปี 2566 จาก ศูนย์อุตุนิยมวิทยาภาคใต้ฝั่งตะวันออก
- ข้อมูลภาพถ่ายดาวเทียมเพื่อแสดงระดับชั้นความสูง
- ข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดินปี 2566 บริเวณคาบสมุทรสทิงพระ จากกรมพัฒนาที่ดิน
- ข้อมูลความเค็มของน้ำในทะเลสาบสงขลา บริเวณคาบสมุทรสทิงพระ จากโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาระโนด-กระแสดินธุ์ สำนักงานชลประทานที่ 16 กรมชลประทาน

2.1 อุปกรณ์ เครื่องมือที่สำคัญ ประกอบด้วย โปรแกรมวิเคราะห์ข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์ ArcGIS 10.8 สมาร์ทโฟนในการเก็บค่าพิกัด โปรแกรม Microsoft Word โปรแกรม Microsoft Excel แบบประเมินหาพื้นที่เสี่ยงรุกรานน้ำเค็มคาบสมุทรสทิงพระ และแบบสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิเคราะห์และประเมินพื้นที่เสี่ยงการรุกรานน้ำเค็มและความเสียหายที่เกิดจากการรุกรานของ น้ำเค็ม ใช้โปรแกรม ArcMap ซึ่งเป็นเครื่องมือ GIS (Geographic Information System) ที่มีประสิทธิภาพในการจัดการข้อมูลเชิงพื้นที่และการวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนการวิเคราะห์และประเมินพื้นที่เสี่ยงการรุกรานน้ำเค็มใน ArcMap

1. การเตรียมข้อมูล (Data Preparation)

เก็บรวบรวมข้อมูลปัจจัยด้านต่างๆ ได้แก่ 1) ปริมาณน้ำฝน 2) ระดับความสูง 3) การใช้ประโยชน์ที่ดิน 4) แหล่งน้ำ 5) การระบายน้ำของดิน 6) ค่าความเค็ม ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ได้จากฐานข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์ที่มีการจัดเก็บและรวบรวมข้อมูลไว้แล้วจากหน่วยงานราชการต่าง ๆ

2. จัดทำฐานข้อมูลการวิเคราะห์พื้นที่เสี่ยง

3. วิเคราะห์ผลกระทบจากการการรุกรานน้ำเค็ม โดยใช้แบบสัมภาษณ์จัดเก็บข้อมูลการสัมภาษณ์และนำมาวิเคราะห์เพื่อจัดทำข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้เทคนิคการซ้อนทับชั้นข้อมูลแบบแรสเตอร์หรือการวิเคราะห์ด้วยฟังก์ชันพีชคณิต และใช้วิธีการถ่วงน้ำหนักแต่ละปัจจัย และทำการแปลผลด้วยวิธีซ้อนทับชั้นข้อมูล

การให้ค่าถ่วงน้ำหนักของปัจจัย (Weighting Scores) และการให้ค่าน้ำหนักคะแนนระดับของปัจจัย (Rating) ค่าถ่วงน้ำหนักของปัจจัยกำหนดให้ค่าคะแนนอยู่ในช่วง 1 - 5 โดย คะแนน 1 หมายถึง ปัจจัยที่มีความเหมาะสมในการศึกษาน้อยที่สุด และคะแนน 5 หมายถึง ปัจจัยที่มีความเหมาะสมในการศึกษามากที่สุด

ส่วนการให้ค่าน้ำหนักคะแนนระดับของปัจจัย (Rating) กำหนดคะแนนอยู่ในช่วง 1 – 5 โดยคะแนน 1 หมายถึง ระดับของปัจจัยที่ส่งผลต่อการรุกรานน้อยที่สุด และคะแนน 5 หมายถึง ระดับของปัจจัยที่ส่งผลต่อการเกิดการรุกรานน้ำเค็มมากที่สุด

ตารางที่ 1 แสดงการให้ค่าน้ำหนักที่ให้ความสำคัญของปัจจัย

ระดับความเสี่ยง (Perference level)	ค่าน้ำหนักตัวเลขให้ความสำคัญ (Numerical Value)
เสี่ยงน้อยที่สุด	1
เสี่ยงน้อย	2
เสี่ยงปานกลาง	3
เสี่ยงมาก	4
เสี่ยงมากที่สุด	5

หมายเหตุ กำหนดค่าน้ำหนักเรียงจากน้อยไปหามาก ได้แก่ 1 2 3 4 5

การวิเคราะห์การรุกรานน้ำเค็มโดยใช้ค่าดัชนีปัจจัยร่วม กำหนดได้จากสมการ ดังนี้

$$S = (W1 \times R1) + (W2 \times R2) + \dots + (Rn \times Wn)$$

W = ค่าน้ำหนักของแต่ละปัจจัยที่ใช้ในการเฉลี่ย

R = ค่าคะแนนของแต่ละปัจจัยในพื้นที่ที่มีการซ้อนทับ

n = ปัจจัยที่ใช้ในการวิเคราะห์ความเสี่ยง

เกณฑ์การให้คะแนนและการให้ค่าน้ำหนักเฉลี่ยของข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์พื้นที่เสี่ยงการรุกรานน้ำเค็มบริเวณพื้นที่คาบสมุทรสงขลา จังหวัดสงขลา โดยผู้เชี่ยวชาญ 3 คน

ตารางที่ 2 แสดงการให้ค่าน้ำหนักที่ให้ความสำคัญของปัจจัย

ปัจจัย	รายละเอียด	ค่าน้ำหนัก	ค่าคะแนน	รวม (WR)
ระดับความสูงของพื้นที่	1 เมตร	5	5	25
	1 – 2 เมตร		4	20
	2 – 3 เมตร		3	15
	3 - 4 เมตร		2	10
	4-5 เมตร		1	5
ปริมาณน้ำฝน	45.55 – 380.50 mm	4	5	20
	380.50 – 572.54 mm		4	16
	572.54 – 733.32 mm		3	12
	733.32 – 903.03 mm		2	8
	903.03 - 1,184 mm		1	4
การใช้ประโยชน์ที่ดิน	พื้นที่เกษตรกรรม	4	5	20
	พื้นที่ป่าไม้		2	8
	พื้นที่ชุมชนและสิ่งปลูกสร้าง		1	4
	พื้นที่น้ำ		4	16
	พื้นที่เปิดเตล็ด		2	8
ระยะห่างจากลำคลอง	1-647 เมตร	3	5	15
	647-1,294 เมตร		4	12
	1,294 - 1,941 เมตร		3	9
	1,941 - 2,586 เมตร		2	6
	2,5886 - 3,235 เมตร		1	3
การระบายน้ำในดิน	ระบายน้ำต่ำมาก	3	5	15
	ระบายน้ำต่ำ		4	12
	ระบายน้ำได้ปานกลาง		3	9
	ระบายน้ำได้สูง		2	6
ค่าความเค็ม	1 - 3.2	5	1	5
	3.2 - 6.4		2	10
	6.4 - 9.6		3	15
	9.6 - 12.8		4	20
	12.8 - 16		5	25

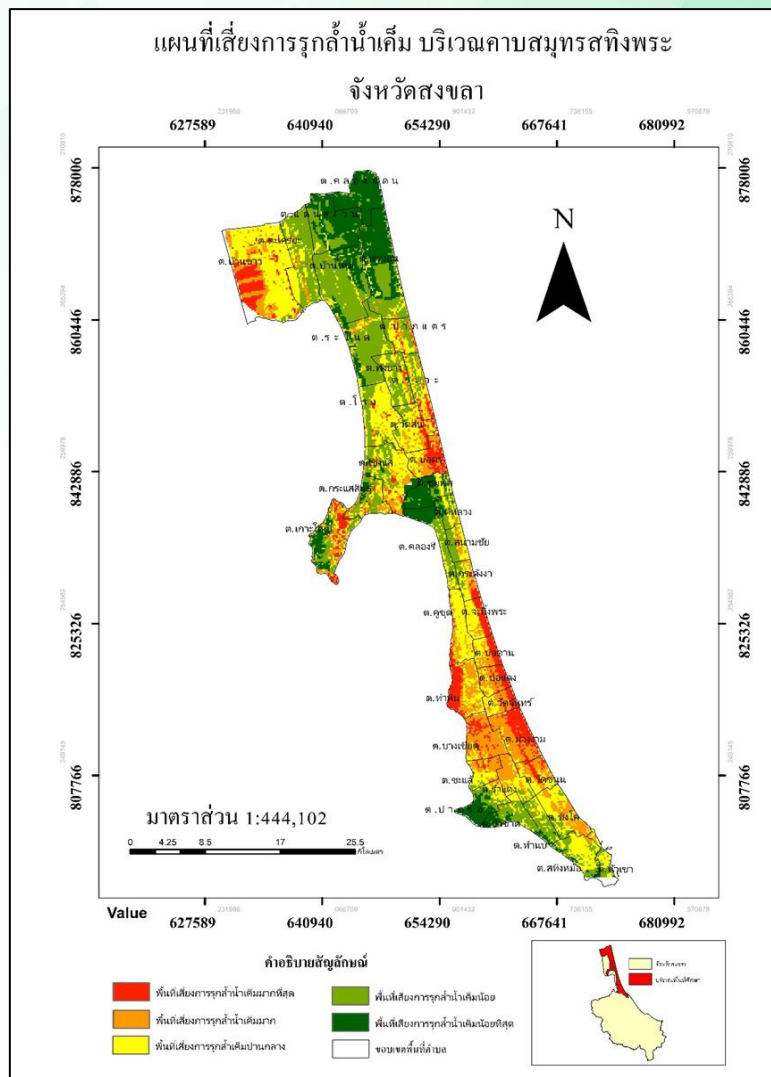
5. ผลการศึกษา

5.1 ผลการศึกษาการประเมินพื้นที่เสี่ยงการเกิดการรุกรานน้ำเค็มในพื้นที่คาบสมุทรสทิงพระ

จากการประเมินพื้นที่เสี่ยงการรุกรานน้ำเค็มมีปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการรุกรานน้ำเค็ม 6 ปัจจัย ได้แก่ ความสูงต่ำของพื้นที่ ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยรายปี ชุดดิน ระยะห่างจากทางน้ำ ปัจจัยการใช้ประโยชน์ที่ดิน และค่าความเค็มจากปัจจัยทั้ง 6 นำมาจัดลำดับความสำคัญของปัจจัยที่มีผลต่อการรุกรานน้ำเค็มด้วย Weighting Score หรือการให้ค่าน้ำหนักปัจจัยที่มีผลมากที่สุดไปน้อยที่สุดเพื่อนำมาวิเคราะห์ พบว่ามีพื้นที่เสี่ยงการรุกรานน้ำเค็มมากที่สุด มีพื้นที่ 222.60 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 26.15 ของพื้นที่ทั้งหมด พื้นที่ที่มีความเสี่ยงรุกรานน้ำเค็มมากที่สุด คือ ตำบลบ้านขาว ตำบลจะทิ้งพระ ตำบลบ่อदान ตำบลบ่อแดง เป็นต้น พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบทำการเกษตร และใกล้เส้นทางน้ำ พื้นที่เสี่ยงการรุกรานน้ำเค็มมาก มีพื้นที่ 124.97 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 14.68 ของพื้นที่ทั้งหมด คือ ตำบลวัดสน ตำบลบ่อตรุ ตำบลระวะ เป็นต้น พื้นที่เสี่ยงการรุกรานน้ำเค็มปานกลาง มีพื้นที่ 121.06 ตารางกิโลเมตร หรือเป็นร้อยละ 14.22 ของพื้นที่ทั้งหมด คือ ตำบลคูขุด ตำบลคลองรี ตำบลท่าหิน เป็นต้น พื้นที่เสี่ยงการรุกรานน้ำเค็มน้อย มีพื้นที่ 148.39 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 17.43 ของพื้นที่ทั้งหมด คือ ตำบลบ้านใหม่ ตำบลคลองแดน ตำบลแดนสงวน เป็นต้น และพื้นที่เสี่ยงการรุกรานน้ำเค็มน้อยที่สุด มีพื้นที่ 234.31 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 9.5527.52 ของพื้นที่ทั้งหมด คือตำบลหัวเขา ตำบลป่าขาด เป็นต้น (ดังตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 แสดงพื้นที่เสี่ยงการรุกรานน้ำเค็มในพื้นที่คาบสมุทรสทิงพระ จังหวัดสงขลา

ระดับความเสี่ยง	พื้นที่ (ตร.กม.)	ร้อยละ
พื้นที่เสี่ยงรุกรานน้ำเค็มน้อยที่สุด	234.31	27.52
พื้นที่เสี่ยงรุกรานน้ำเค็มน้อย	148.39	17.43
พื้นที่เสี่ยงรุกรานน้ำเค็มปานกลาง	121.06	14.22
พื้นที่เสี่ยงรุกรานน้ำเค็มมาก	124.97	14.68
พื้นที่เสี่ยงรุกรานน้ำเค็มมากที่สุด	222.60	26.15
รวม	851.34	100

ภาพที่ 2 แผนที่เสี่ยงการรุกค้ำน้ำเค็มคาบสมุทรสทิงพระ จังหวัดสงขลา
ที่มา : ผู้วิจัย (2567)

5.2 ผลการศึกษาผลกระทบจากการรุกค้ำน้ำเค็มต่อพื้นที่เกษตรกรรม

ปัญหาการรุกค้ำน้ำเค็มในคาบสมุทรสทิงพระส่งผลกระทบต่อการเกษตรอย่างรุนแรง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การทำนาและการปลูกพืชผัก ทำให้ผลผลิตและรายได้ของเกษตรกรลดลงในช่วงหลายปีที่ผ่านมา อย่างไรก็ตาม เกษตรกรได้ใช้มาตรการต่างๆ เพื่อลดผลกระทบ เช่น การปรับเปลี่ยนการใช้ปุ๋ย และการขุดคูน้ำเพื่อรับมือ แต่ยังคงต้องการการสนับสนุนจากภาครัฐในการแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน และสร้างระบบการเกษตรที่สามารถทนทานต่อการรุกค้ำน้ำเค็มได้ในอนาคตได้

6. สรุปและอภิปรายผล

การประเมินพื้นที่เสี่ยงการรุกคืบน้ำเค็มในพื้นที่คาบสมุทรสทิงพระ พบว่าปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อการเกิด การรุกคืบน้ำเค็มที่สำคัญที่สุด คือ ปริมาณน้ำฝน และเป็นปัจจัยสำคัญต่อสภาพภูมิอากาศที่ไม่สามารถควบคุม ได้ หากพื้นที่ใดมีปริมาณน้ำฝนตกน้อยก็จะเสี่ยงต่อการรุกคืบของน้ำเค็มสูงซึ่งอยู่ในช่วงฤดูแล้ง ซึ่งสอดคล้องกับ การศึกษาของมนตรี ผลสินธุ์ และคณะ (2565) ที่พบว่าปริมาณน้ำฝนเป็นปัจจัยสำคัญในการเกิดการรุกคืบของ น้ำเค็มและมีปัจจัยอื่นเสริมเพิ่มเติมและสอดคล้องกับการศึกษาของ ณัฐวุฒิ อินทบุตร และวิษุวัตม์ แต่สมบัติ (2557) พบว่าค่าระดับความเค็มที่เพิ่มขึ้นทำให้พื้นที่เกษตรได้รับผลกระทบจากการขาดแคลนน้ำจืด มีปริมาณ น้ำไม่เพียงพอต่อการเกษตร

ผลกระทบจากการรุกคืบน้ำเค็มต่อพื้นที่เกษตรกรรม เป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อการเกษตรอย่าง รุนแรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำนาและการปลูกพืชผัก ทำให้ผลผลิตและรายได้ของเกษตรกรลดลง ปัญหานี้ เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของระดับน้ำในแหล่งน้ำธรรมชาติ และการเพิ่มขึ้นของน้ำเค็มที่รุกเข้ามาในพื้นที่ ทำให้ดินและน้ำในพื้นที่มีความเค็มสูง ส่งผลให้พืชที่ปลูกไม่สามารถเติบโตได้ตามปกติ หรือเกิดการตายของพืช บางชนิด ทำให้ผลผลิตลดลง สอดคล้องกับการศึกษาของณัฐวุฒิ พิพัฒน์สินธุ์ (2018) พบว่าการรุกคืบน้ำเค็มใน พื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย ส่งผลกระทบต่อผลผลิตข้าวและพืชผักหลายชนิด โดยเฉพาะการทำนาข้าว ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจสำคัญในพื้นที่ การรุกคืบน้ำเค็มทำให้ข้าวไม่ออกและต้นข้าวตาย จากการขาดสารอาหารที่ จำเป็นสำหรับการเจริญเติบโต และสอดคล้องกับข้อมูลที่พบในพื้นที่คาบสมุทรสทิงพระ เกษตรกรในพื้นที่ได้ใช้ มาตรการต่างๆ เพื่อรับมือกับการรุกคืบน้ำเค็ม เช่น การปรับเปลี่ยนการใช้ปุ๋ยเคมี การขุดคูน้ำเพื่อแยกน้ำเค็ม ออกจากพื้นที่การเกษตร และการเปลี่ยนแปลงการปลูกพืชให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่มีน้ำเค็ม แต่ยังคง พบว่า มาตรการที่ช่วยเหลือไม่สามารถแก้ไขปัญหาน้ำเค็มได้อย่างยั่งยืนในระยะยาว โดยเฉพาะในช่วงฤดูร้อนที่ น้ำเค็มจะรุกคืบเข้ามามากที่สุด สอดคล้องกับการศึกษาของเกษร ชีระวัฒน์ (2020) พบว่าการปรับเปลี่ยนการ ใช้ปุ๋ยและการใช้ระบบน้ำหมุนเวียนเพื่อลดผลกระทบจากน้ำเค็มถือเป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพในบางพื้นที่ แต่ก็ยังไม่เพียงพอต่อการฟื้นฟูพื้นที่เกษตรกรรมจากการรุกคืบน้ำเค็มในระยะยาว การแก้ไขปัญหการรุกคืบ น้ำเค็มจึงต้องการการสนับสนุนจากภาครัฐในการสร้างโครงสร้างพื้นฐานที่สามารถป้องกันน้ำเค็มจากการรุกคืบ ไปยังพื้นที่เกษตรกรรม และการสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีที่ช่วยให้เกษตรกรสามารถใช้ทรัพยากร น้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น นอกจากนี้การสนับสนุนด้านการฝึกอบรมและการให้ข้อมูลการทำเกษตรที่ ทนทานต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมก็เป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้เกษตรกรสามารถปรับตัวได้ในระยะยาว

7. ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาการประเมินพื้นที่เสี่ยงการรุกรานน้ำเค็มบริเวณพื้นที่คาบสมุทรสทิงพระ ผู้วิจัยมีข้อเสนอที่ได้จากการศึกษา ดังนี้

7.1 ข้อเสนอแนะจากการทำวิจัย

หน่วยงานภาครัฐหรือหน่วยงานต่างๆ ที่มีเกี่ยวข้อง ควรมีการจัดการปัญหาการรุกรานน้ำเค็มเพิ่มขึ้น และให้ข้อมูล ความรู้ที่จำเป็นต่อการรับมือการรุกรานน้ำเค็มในการทำการเกษตร

7.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งถัดไป

ควรเพิ่มปัจจัยที่สำคัญอื่นๆ เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลการรุกรานน้ำเค็ม เช่น การเพิ่มของระดับน้ำในทะเล ซึ่งจะทำให้ผลที่ได้มีความถูกต้อง สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

8. เอกสารอ้างอิง

- กรมทรัพยากรน้ำ .(2561). รายงานผลการตรวจสอบคุณภาพน้ำจากปัญหารุกรานน้ำเค็ม. กองวิจัย พัฒนาและอุทกวิทยา. สืบค้นจาก <https://division.dwr.go.th/rdhd/index.php/th/services/2023-06-20-02-54-44>
- เคนทะ, ผลสินธ. (2563). การศึกษาลักษณะและสมบัติดินบางประการในพื้นที่เกษตรกรรมที่ได้รับผลกระทบจากการรุกรานน้ำทะเลกรณีศึกษาจังหวัดนนทบุรีและจังหวัดปทุมธานี. สืบค้นจาก <https://thaienvi.com/article/view/339>
- ณัฐวุฒิ อินทุบุตร .(2559). การรุกรานความเค็มที่ส่งผลจากการเพิ่มคลองลัดในแม่น้ำท่าจีนตอนล่าง. สาขาวิชาวิศวกรรมโยธา ศูนย์สุพรรณบุรี คณะวิศวกรรมศาสตร์และสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ. สืบค้นจาก <https://ph01.tci-thaijo.org/index.php/kbej/article/view/74341>
- ณัฐวุฒิ อินทุบุตร และวิชวัฒน์กั แต่สมบัติ. (2557). การรุกรานของความเค็มและการแพร่กระจายความเค็มตามความยาวของลำน้ำในแม่น้ำท่าจีน. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน. สืบค้นจาก <https://kuojs.lib.ku.ac.th/index.php/jstku/article/view/3382>
- ดาวเรือง ศุภรวิติ และคณะ (2558). การรุกรานของน้ำเค็มเข้าสู่ชั้นน้ำบาดาลแอ่งน้ำบาดาลหาดใหญ่ กรณีศึกษา อ.ควนเนียง อ.บางกล่ำ และ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา. ภาควิชาวิศวกรรมสิ่งแวดล้อม คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพฯ กรมทรัพยากรน้ำบาดาล กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. สืบค้นจาก <https://kb.psu.ac.th/psukb/handle/2016/14917>
- ปิยากร คำคุ้ม, มนัสขยา เนืองจ้อย, เพ็ญรติ จันทรวิวัฒน์. (2565). ผลกระทบของการรุกรานน้ำเค็มต่อพื้นที่เกษตรกรรม. วารสารสิ่งแวดล้อม. 26(2), 1-9. สืบค้นจาก <https://thaienvi.com/article/view/339>

- ยศธร ทวีพล (2565). นวัตกรรมภาครัฐในการแก้ไขปัญหาน้ำเค็มรุกล้ำทะเลสาบและพื้นที่การเกษตรซ้ำซากในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาของไทย. *วารสารวิชาการ การจัดการภาครัฐและเอกชน*, 4(2), 138–154. สืบค้นจาก <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/appm/article/view/257648>
- A.GHOSH BOBBA. (2003). *Study on the creation of a numerical model of the invasion of Saltwater due to human activities and sea level changes in the Godavari Delta. India.*
- Adrian D. Werner, Mark Bakker (2013). Seawater intrusion processes, investigation and management: Recent advances and future challenges. *Advances in Water Resources*. (51), 3-26.
- Han Xiao, Zirui Zhang ,Yin Tang, Haiming Li, QiuHong Tang. (2024). Saltwater intrusion into groundwater systems in the Mekong Delta and linksto global change. *Advances in Climate Change Research*. (12), 342-352.
- Irene Setiawan , Leanne K. Morgan, Crile Doscher (2024). Mapping the vulnerability of groundwater to saltwater intrusion from. *Journal of Hydrology*. (628), 130461.
- N Liu, Zhonghua Tang, Mao sheng, Gao Guohua Hou (2017). Evolutionary process of saline-water intrusion in Holocene and Late Pleistocene groundwater in southern Laizhou Bay. *Science of The Total Environment*. (607-608), 586-599.

SKRU

• YRU

• NSTRU

The 4th National Conference on Geography and Geoinformatics by Southern Universities Network

